

arhivi

UDK 930.25 (497.12) (05)

UDC 930.25 (497.12) (05)

ISSN 0351-2835

Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije

Zeitschrift des Archivvereins und der Archive Sloweniens

Gazzetta dell'Associazione archivistica e degli archivi in Slovenia

The Gazette of the Archival Association and Archives of Slovenia

Za znanstveno korektnost člankov odgovarjajo avtorji.

© 2009 Arhivsko društvo Slovenije

Izdalo in založilo Arhivsko društvo Slovenije

Uredništvo: Zvezdarska 1, p. p. 21, SI-1127 Ljubljana

telefon: (01) 241 42 47

telefaks: (01) 241 42 69

e-pošta: jure.volcjak@gov.si

http://www.arhivsko-drustvo.si/publikacije/ads__publikacije.htm

Odgovorni urednik: Jure Volčjak (Ljubljana)

Tehnična urednica: Barbara Žabota (Ljubljana)

Uredniški odbor: Zdenka Bonin (Koper), Igor Filipič (Maribor), dr. Boris Golec (Ljubljana), Maja Gombač (Ljubljana), Aleksander Lavrenčič (Ljubljana), Ivan Lovrenčič (Ptuj), mag. Elvis Orbanič (Pazin), dr. Slavica Tovšak (Maribor), Ivanka Uršič (Nova Gorica), dr. Peter Wiesflecker (Gradec), dr. Ivanka Zajc-Cizelj (Celje)

Redakcija te številke je bila zaključena: 20. maja 2009

Revija izhaja dvakrat letno. Cena posamezne številke je 12,50 EUR.

Lektorica: Eva Blumauer

Prevodi: Alenka Hren, Zdenka Semlič-Rajh (angleščina), Wolfgang Zitta (nemščina)

Fotografska dela: Tina Arh, Zdenka Bonin

UDK: Alenka Hren

Izdajo so omogočili: Ministrstvo za kulturo, Javna agencija za knjigo RS in Arhivsko društvo Slovenije

Poslovni račun: NLB d. d. Ljubljana, 02083-0019446150

Računalniški prelom in oblikovanje: Franc Čuden, MEDIT d. o. o., Notranje Gorice

Tisk: Grafika-M s. p.

Naklada: 400 izvodov

Revija Arhivi je vključena v naslednje podatkovne baze: COBISS (Slovenija); Historical Abstracts, America: History and Life, ABC-CLIO (Združene države Amerike); Centro de Información Documental de Archivos (Španija); Institut für Archivwissenschaft der Archivschule Marburg (Nemčija); EBSCO Publishing (Združene države Amerike)

Na naslovnici: Indeks Deželno vlade v Ljubljani (AS 31, Indeksi, 3k. 8, Indeks I. 1855-1856).

arhivi

INŠTITUT ZA RAVNJE ZGODOVINE
INŠTITUT FOR CONTEMPORARY HISTORY Ljubljana, Slovenija

Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije
Letnik 32, št. 1 *Ljubljana 2009*

Na predhodni strani: Čebelji panji v obliki francoskih vojakov na razstavi "Napoleon reže Ilirija vstan" v Mestnem muzeju Ljubljana (foto: Tina Arh, ZAL).

KAZALO

ČLANKI IN RAZPRAVE

Zdenka Bonin , Ubožne ustanove v Kopru in njihova skrb za zdravje prebivalstva od 13. do začetka 20. stoletja	7
Bukošek Metka , Gospodarska sodišča in njihovo poslovanje	33
Naško Križnar , Primorska v zgodnji kinematografiji po drugi svetovni vojni	53
Jelka Melik , Zbornica izvršiteljev Slovenije kot ustvarjalka arhivskega gradiva	65

IZ PRAKSE ZA PRAKSO

Zdenka Semlič Rajh , Arhivi – Sodobni arhivi – Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja 1979–2009	71
Gašper Šmid , Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini	85

IZ ARHIVSKIH FONDOV IN ZBIRK

Aleksandra Serše , Namestništvo v Ljubljani 1850–1854, Deželna vlada v Ljubljani 1854–1860	95
---	----

O DELU ARHIVOV IN ZBOROVANJIH

Poročilo o Jesenski arhivistični šoli 2008 (Autumn archival school 2008), Grljan in Trst, 16.–23. 11. 2008 (Mitja Sadek)	111
Trajna lepota nemih filmov (Dejan Kosanović)	112

OCENE IN POROČILA O PUBLIKACIJAH IN RAZSTAVAH

PUBLIKACIJE

Poročila in risbe utrdb arhitekta Giovannija Pieronija (Igor Sapač)	115
Gradivo za zgodovino Maribora, XXXIII. zv. (Andrej Hozjan)	116
Jure Maček, Dr. Lavoslav Gregorčec, Privatna korespondenca (Ogradi–Žižek), osebni dokumenti in službeni dopisi (Boštjan Zajšek)	117
Emica Ogrizek, Stečaji in prisilne poravnave izven stečaja v gradivu Okrožnega sodišča Maribor 1898–1941 (Nina Gostenčnik)	119
Jure Maček, Dr. Franc Kovačič v gradivu Pokrajinskega arhiva Maribor – osebni fond (Slavica Tovšak)	120
Marija Hernja Masten, Katja Zupanič, Nacionalna zavest se je prebudila na Ptuj leta 1908 (Katja Zupanič)	122
Marko Polenšek: Po njih izdelkih jih boste spoznali. O izbranih novomeških obrtneh v času med svetovnima vojnima (Majda Pungerčar)	123
Bojan Himmelreich, Pike, špekulanti in Trumanova jajca: Preskrba prebivalstva Slovenije z blagom široke potrošnje v letih 1945–1953 (Sonja Jazbec)	125
Dr. Vladimir Žumer, Poslovanje z zapisi Upravljanje in hramba dokumentarnega gradiva, klasifikacijski načrti za razvrščanje gradiva z roki hrambe in elektronska hramba gradiva v digitalni obliki (Janez Kopač)	126
Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja (Leopold Mikec Avberšek) ...	131

TUJI ČASOPISI IN REVIJE

Arhivski vjesnik, 51/2008 (Darinka Drnovšek)	139
---	-----

RAZSTAVE

Razstava Muzejskega društva Kozje Razbojnik Guzej med krivico, maščevanjem in legendo (Bojan Himmelreich)	144
Ulice, ceste in trgi mesta Kranja v preteklosti (Mija Mravlja)	145
Bibliografsko kazalo Arhivi 1998–2008 (Maja Blažič)	149

INDEX

ARTICLES AND PAPERS

Zdenka Bonin , Institutions for the poor in Koper and their health care services from the 13 th to the early 20 th centuries	7
Bukošek Metka , Commercial courts and their operations	33
Naško Križnar , Primorska in the early post-WW2 cinematography	53
Jelka Melik , The Slovenian Chamber of Executors as creator of archival records	65

FROM PRACTICE FOR PRACTICE

Zdenka Semlič Rajh , Archives – modern archives – technical and field related problems of traditional and electronic archiving 1979–2009	71
Gašper Šmid , Registering archives abroad	85

FROM THE ARCHIVAL FILES AND COLLECTIONS

Aleksandra Serše , Provincial government in Ljubljana 1850-1860 (Statthalterei, 1850-1854; Landes-Regierung, 1854–1860)	95
---	----

ON THE ACTIVITIES OF THE ARCHIVES AND THE CONFERENCES

Report on the Autumn Archival School 2008, Grlján and Trst, November 16–23, 2008 (Mitja Sadek)	111
Permanent beauty of silent films (Dejan Kosanovič)	112

REVIEWS AND REPORTS OF THE PUBLICATIONS AND EXHIBITIONS

PUBLICATIONS

Poročila in risbe utrdbe arhitekta Giovannija Pieronija (Igor Sapač)	115
Gradivo za zgodovino Maribora, XXXIII. zv. (Andrej Hozjan)	116
Jure Maček, Dr. Lavoslav Gregorčič, Privatna korespondenca (Ogradi–Žižek), osebni dokumenti in službeni dopisi (Boštjan Zajšek)	117
Emica Ogrizek, Stečaji in prisilne poravnave izven stečaja v gradivu Okrožnega sodišča Maribor 1898–1941 (Nina Gostenčnik)	119
Jure Maček, Dr. Franc Kovačič v gradivu Pokrajinskega arhiva Maribor – osebni fond (Slavica Tovšak)	120
Marija Hernja Masten, Katja Zupanič, Nacionalna zavest se je prebudila na Ptuj leta 1908 (Katja Zupanič)	122
Marko Polenšek: Po njih izdelkih jih boste spoznali. O izbranih novomeških obrtneh v času med svetovnjima vojnoma (Majda Pungercar)	123
Bojan Himmelreich, Pike, špekulanti in Trumanova jajca: Preskrba prebivalstva Slovenije z blagom široke potrošnje v letih 1945–1953 (Sonja Jazbec)	125
Dr. Vladimir Žumer, Poslovanje z zapisi Upravljanje in hramba dokumentarnega gradiva, klasifikacijski načrti za razvrščanje gradiva z roki hrambe in elektronska hramba gradiva v digitalni obliki (Janez Kopač)	126
Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja (Leopold Mikec Avberšek)	131

FOREIGN NEWSPAPERS AND MAGAZINES

Arhivski vjesnik, 51/2008 (Darinka Drnovšek)	139
---	-----

EXHIBITIONS

Exhibition of the Museum Association Kozje, Bandid Guzej between injustice, revenge and legend (Bojan Himmelreich)	144
Streets, roads and squares of the city of Kranj in the past (Mija Mravlja)	145
Bibliographical index of the magazine The Archives (Arhivi) 1998–2008 (Maja Blažič)	149

Navodila avtorjem prispevkov za ARHIVE

1. ARHIVI, Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije so osrednja slovenska arhivska revija, ki spremlja širok spekter arhivskih vprašanj. V njej objavljamo prispevke s področja arhivistike, (upravne) zgodovine, zgodovinskih pomožnih ved, vede o virih, arhivske teorije in prakse ter vsakdana slovenskih arhivov.
2. Prispevke sprejema uredništvo na naslov: Uredništvo Arhivov, Arhivsko društvo Slovenije, Zvezdarska 1, 1000 Ljubljana; tel. (01) 24 14 247, e-pošta: jure.volcjak@gov.si.

Pri tem prosimo, da se držite sledečih navodil:

- ☞ Prispevki morajo biti oddani v dvojni obliki: v elektronski obliki in odtisnjeni na papir (razmik 1,5 vrstice).
- ☞ Vsi članki gredo pred objavo v recenzijo. Pozitivna recenzija je pogoj za objavo članka.
- ☞ Prispevki za rubrike *Članki in razprave*, *Iz prakse za prakso* in *Iz arhivskih fondov in zbirk* naj obsegajo do 1,5 avtorske pole (24 standardnih strani), za ostale rubrike pa pol avtorske pole (8 strani).
- ☞ Prispevki za rubrike *Članki in razprave*, *Iz prakse za prakso* in *Iz arhivskih fondov in zbirk* morajo obvezno vsebovati izvleček v obsegu do maksimalno 10 vrstic, ključne besede, primerne za indeksiranje, in povzetek v obsegu do maksimalno 30 vrstic. Pred povzetkom mora biti naveden spisec virov in literature.
- ☞ Avtor naj navede svoj polni naslov, naziv oz. poklic, delovno mesto in naslov ustanove, kjer je zaposlen, tel. številko in e-pošto.
- ☞ Opombe morajo biti pisane enotno pod črto. V opombah uporabljamo krajše navedbe, ki morajo biti skupaj s kraticami razložene v poglavju viri in literature.
- ☞ V poglavju Viri in literature morajo biti sistematično navedeni vsi viri in vsa literature, navedena v opombah. Ločeno navedemo arhivske vire, literaturo, časopise, itd. Gradivo se navaja v abecednem vrstnem redu.
- ☞ Citiranje arhivskih virov: navedemo arhiv, oznako fonda ali zbirke, ime fonda ali zbirke, po potrebi št. fasciklov ali škatel. Primer: ARS, AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 1.
- ☞ Citiranje literature (monografij): navedemo priimek in ime avtorja: *naslov (in podnaslov) dela (v ležečem tisku)*. Kraj: založba in leto izida. Primer: Merku, Pavle: *Slovenska plemiška pisma*. Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1980.
- ☞ Citiranje literature (člankov): navedemo priimek in ime avtorja: *naslov članka. Naslov periodike ali zbornika (v ležečem tisku)*, za periodiko še letnik, leto, številko in stran; za zbornik (ime urednika), kraj in leto izida in strani. Primer za periodiko: Matijević, Meta: *Novomeški mestni arhiv in skrb zanj. Arhivi* 26 (2003), št. 1, str. 221–226. Primer za zbornik: Bizjak, Matjaž: *Gutenberg in briksenska posest vzhodno od Tržiške Bistrice. Ad fontes. Otoprepčev zbornik* (ur. Darja Mihelič). Ljubljana: Založba ZRC, 2005, str. 225–269.
- ☞ Slikovno gradivo (fotografije, mikrofilmski posnetki, skenirano gradivo, izjemoma tudi dobre fotokopije) mora biti obvezno priloženo posebej. Slikovno gradivo naj bo označeno s številko podnapisa. Prispevkom o ocenah publikacij je treba obvezno priložiti fotografijo naslovnice.
- ☞ Uredništvo ima pravico prispevke jezikovno lektorirati; lektorske popravke navadno vnesejo avtorji sami. Korekture načeloma opravi uredništvo.
- ☞ Prispevkov ne vračamo; o zavrnjenih prispevkih avtorje obvestimo.
- ☞ Avtorje prosimo, da upoštevajo zgornja navodila. Ob morebitnih nejasnostih je uredništvo na voljo za pojasnila.
- ☞ **Rok za oddajo prispevkov za rubrike *Članki in razprave*, *Iz prakse za prakso* in *Iz arhivskih fondov in zbirk za prvo številko* je 1. maj, za drugo številko pa 1. oktober!** Rok za oddajo prispevkov za ostale rubrike pa je za prvo številko 20. maj, za drugo številko pa 20. oktober!

Članki in razprave

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 364-787.9(497.4Koper)"12/19"
Prejeto: 30. 4. 2009

Ubožne ustanove v Kopru in njihova skrb za zdravje prebivalstva od 13. do začetka 20. stoletja

ZDENKA BONIN

arhivska svetovalka

Pokrajinski arhiv Koper, Kapodistriasov trg 1, SI-6000 Koper
e-pošta: zdenka.bonin@gmail.com

IZVLEČEK

Organizirano skrb za zdravstveno stanje ljudi je v Kopru mogoče spremljati vsaj od 13. stoletja dalje. Na vhodu v mesto je bil že leta 1262 postavljen špital sv. Nazarija, v katerem so našli zavetje romarji, mestni reveži, pohabljeni, od rojstva prizadeti posamezniki, najdenčki in oboleli, v 14. stoletju pa je Marco Trivisano v Zubenagi uredil še zavetišče za siromašne ženske. Mesto je imelo zdravnika in kirurga; oba sta morala biti vsako leto potrjena v velikem svetu. Za obubožane prebivalce mesta so skrbeli tudi laične bratovščine in redovniki, zlasti serviti sv. Marije. Francozi so namesto ukinjenih bratovščin, ki so do tedaj skrbele za ubožne ustanove, ustanovili dobredelno kongregacijo. Mestni špital (priključili so mu ubožnico sv. Antona) so leta 1810 preselili v poslopje opuščenega servitskega samostana. Okrajni zdravnik Giovanni Andrea de Manzoni je sredi 19. stoletja pripravil pravilnik mestne bolnišnice. Poleg revežev iz celotnega koprškega zaledja je sprejemala tudi bolnike. Leta 1886 so zaradi težav, ki jih je občina imela z upravljanjem bolnišnice, skrb za bolnike zaupali Frančiškovicim tretjerednicam. Te so v mestu ostale do leta 1915.

KLJUČNE BESEDE: zdravstvena oskrba, špital sv. Nazarija, špital sv. Marka, servitski samostan, sirotišnica, mestna bolnišnica, bolnišnična dejavnost, Koper

ABSTRACT

INSTITUTIONS FOR THE POOR IN KOPER AND THEIR HEALTH CARE SERVICES FROM THE 13TH TO THE EARLY 20TH CENTURIES

In Koper, organized health care services for the population can be traced back to as early as the 13th century. Already in 1262, there was a hospital dedicated to St. Nazarius at the entrance of the town, in which pilgrims, cripples, foundlings, the poor, the sick and the handicapped since birth could take shelter. In the 14th century, a shelter for the impoverished women was also founded in Zubenaga by Marco Trivisano. The town had a municipal doctor and a surgeon who needed to be certified yearly by the Great Town Council. Laic fraternities and priests – Servants of Mary in particular – also provided for the poor of the town. Fraternities that had up to the time of the Illyrian Provinces taken care of the poor-houses were abolished by the French administration and instead a charity congregation was founded. In 1810, the French also moved the town hospital, to which the poor-house of St. Andrew had been joined, into the building of the abolished Servite monastery. Preserved from the mid-19th century is a book of regulations of the town hospital prepared by the district physician Giovanni Andrea de Manzoni. The hospital admitted the patients as well as the poor from the entire Koper hinterland. Due to some troubles experienced by the municipality in the management of the hospital, the care for the patients was in 1886 entrusted to Franciscan Tertiaries, who remained in Koper till 1915.

KEY WORDS: medical care, hospital of St. Nazarius, hospital of St. Mark, Servite monastery, orphanages, town hospitals, hospital services, Koper

V Evropi se je s ponovno oživitvijo blagovnega gospodarstva in širjenjem mestne civilizacije med 11. in 13. stoletjem spremenil tudi odnos do siromaštva. Ta najpomembnejša vrednota prvotnega krščanstva je bila še v visokem srednjem veku poroštvo za zveličanje, s širjenjem denarnega načina gospodarstva pa se je odnos do siromaštva povsem spremenil. Kot odgovor na novi način življenja so na eni strani nastajali številni ubožni redovi, vanje pa so se navadno zatekali prostovoljni "siromaki", ki so večinoma izhajali iz višjih družbenih slojev, na drugi strani pa je milosrčnost, ki se je izražala v miloščinah in darovih cerkvenim ustanovam (in preko njih redkim posameznikom), postala priljubljena oblika odpuščanja grehov "tuzemnega" življenja. V tem obdobju so se zlasti po sredozemskem delu Evrope močno razširili številni samostani t. i. beraških redov, špitali in bratovščine. Dobrodelnost in dajanje miloščine sta predvsem v 14. in 15. stoletju postala izrazito družbeno umerjena, saj je v ospredje prišla skrb za pomoč znanim ljudem (navadno istega območja in podobnega socialnega okolja), ki jih Bronislaw Geremek imenuje "sramežljivi siromaki".¹ Njihova upravičenost do pomoči je bila utemeljena z njihovim izvorom, saj jim je "stan" prepovedoval beračenje, hkrati pa je bil "sram" znamenje njihove visoke morale. T. i. *bratovska* pomoč je dajala prednost znanim ljudem, navadno iz družbene elite, ki so zaradi različnih vzrokov obubožali. Odnos do pravih revežev (beračev) pa se je močno spremenil. Ti so veljali za lenuhe in odpadnike družbe in kot taki niso bili vredni niti podpore niti usmiljenja. Tako mestne kot tudi cerkvene oblasti so s svojimi ustanovami skušale poskrbeti za določeno število izbranih mestnih siromakov, za druge reveže pa je njihov vsakdan pomenil hud boj za preživetje. Nazoren primer take institucionalizirane pomoči izbranim posameznikom so prav mestni špitali; navadno je že njihov ustanovitelj (dobrotnik) določil število oskrbovancev.²

V istrskih mestih so bili špitali kot zavetišča za romarje, pohabljeni, od rojstva prizadete revne posameznike, reveže in obolele po vzoru Benetk organizirani že v 13. stoletju. Piranski špital je bil ustanovljen 14. 12. 1222, koprski 7. 4. 1262,³ verjetno pa

tudi ustanovitev izolskega špitala sega v 13. stoletje.⁴

Koprski špital sv. Nazarija je imel sedež v stavbnem kompleksu pri Mudinih vratih, na današnjem Prešernovem trgu,⁵ kjer je sedaj cerkev sv. Bassa. Ustanovila ga je komuna, škof Conrad pa ga je "razbremenil vseh dajatev, obveznosti in pravic, ki bi jih morda kdaj terjala njegova Cerkev, v cerkveni pristojnosti pa je zadržal le potrjevanje priorja oziroma rektorja ustanove in pravico do zelo skromne

Marija z detetom in donatorjem iz nekdanjega špitala sv. Nazarija pri cerkvi sv. Bassa kiparja Giovannia di Pietra iz leta 1401 (PMK)

¹ Temeljni deli o zgodovini dobrodelnosti in milosrčnosti sta prav gotovo delo Bronislawa Geremka *Usmiljenje in vislice. Zgodovina revščine in milosrčnosti*, Ljubljana 1996, ki s svojimi spoznanji sega tudi na beneško ozemlje, in Michela Mollata: *The poor in the middle aeg: an essay in the social history*. New Haven, London 1986.

² Darovec: *Davki nam pijejo kri*, str. 91–95.

³ Naldini: *Cerkveni krajepis ali opis mesta in škofije Justinopolis*, str. 182–184.

⁴ Darovec: *Oris zgodovine zdravstva v Kopru*, str. 259. Giuseppe Caprin pa omenja, da je špital v Izoli omenjen že v dokumentu iz leta 1152 (Caprin, *L'Istia nobilissima*, parte I, str. 253).

⁵ *Piazza del Ponte* ali *Ponte di Pietra*, tudi *Piazza del Traffico*.

dajatve obema blagajnama, škofovski in kapitelski".⁶

Meščani so špitalu darovali kruh, vino in olje za vzdrževanje 10 revežev, poleg tega pa še druge prihodke in denar v višini 13 lir grošev⁷ (tudi lir velikih denarjev, *lire di grossi*). Koprski podestat in kapitan Simone Dalmazio je leta 1389 senatu predlagal, naj zaradi prihodkov, ki jih ima špital, imenuje upravo špitala s priorjem in enim članom. Senat je imenovanje uprave prepustil komuni.⁸

O volitvah prokuratorjev (oskrbnikov) in priorja špitala sv. Nazarija govori tudi koprski statut iz leta 1423,⁹ in sicer: podestat naj vsako leto izbere¹⁰ na avgustovske kalende dva prokuratorja špitala sv. Nazarija. Funkcijo naj opravljata eno leto. Upravnik špitala, t. i. prior, ne more ničesar (npr. premoženja

špitala) dati v najem brez prokuratorjevega dovoljenja, prav tako pa ne morejo niti prior niti prokuratorja odtujiti nobenega špitalskega premoženja brez dovoljenja koprskega podestata. Prior mora dati prokuratorjema seznam (popis) celotnega špitalskega premoženja in ta morata vsak mesec pregledati vse omenjeno premoženje. Ob koncu mandata morata prokuratorja svojima naslednikoma dati popis vseh premičnin in nepremičnin. Enak popis (inventar) pa morata dati tudi podestatu, ki naj preveri morebitno slabo upravljanje ali odtujitev premoženja.¹¹

V posebnem členu je prav tako določeno, naj podestat izbere tudi špitalskega priorja, ki naj ga potrdijo v velikem svetu. Izvoljen je, če dobi večino glasov.¹² Svojo službo (*officii prioritatus*) naj posveti skrbi za uboge v tem špitalu in naj zato dobi vsak mesec 6 liber plače. Dobi naj služkinjo (*unam pedisequam*), da v špitalu skrbi za bolne in uboge. Ta naj za svoje delo vsak mesec dobi 40 solidov,¹³ duhovnik, ki naj v špitalu vsak dan opravlja maše, pa 6 liber.¹⁴

Cerkev sv. Bassa (Bonin, 2009)

⁶ Naldini: prav tam, str. 182. V istem delu je objavljena tudi listina (indult) škofa Conrada s 7. 2. 1262. Prepis listine je objavljen tudi v: Candler, *Codice Diplomatico Istriano*, str. 548–549.

⁷ V Beneški republiki se je od konca 13. do druge polovice 14. stoletja uveljavil sistem "libra do groša" (*libbra ad grossus*), ki je temeljil na razmerju med zlatnikom in srebrnikom 1 : 26, po letu 1356 pa bilo razmerje med njima 1 : 24. Ko je začela vrednost srebra padati, so Benečani prenehali kovati groše in so jih ohranili le še kot obračunsko enoto pri dukatu, in sicer: 1 lira grošev = 10 dukatov = 20 solidov grošev = 32 lir = 240 grošev = 640 solidov = 7.680 denaričev. Obračunska vrednost denarja se je po letu 1472 spremenila, in sicer: 1 dukat = 124 solidov oz. 6 lir in 4 solide (Darovec: *Davki nam pijejo kri*, str. 67–70).

⁸ Schiavuzzi: *Le istituzioni sanitarie Istriane*, str. 381–382.

⁹ Originalni statut iz leta 1423 hranijo v Državnem arhivu na Reki, Pokrajinski arhiv Koper pa brani tiskano verzijo statuta (v nadaljevanju STKP) iz leta 1668 v fondu SI PAK KP 299, Družinski arhiv Gravisi, a. e. 68.

¹⁰ S soglasjem škofa so ju tako kot priorja imenovali (z večino glasov) v velikem svetu (primerjaj tudi Darovec: prav tam, str. 261).

De Procuratoribus Hospitalis Sancti Nazarii, & de eorum electione. Cap. III.

Item Statuimus, quod omni anno de cetero primò Calendas Augusti per dominum Potestatem, qui pro tempore erit ad regimen civitatis Iustinopolis, & suos successores eligi debeant duo boni homines, qui esse velint Procuratores immo esse debeant Procuratores Hospitalis, siue domus Dei Iustinopolis, Qui procuratores stare debeant in dicto officio per annum unum tantum, Et Prior qui fuerit pro tempore dicti Hospitalis non possit, nec valeat villo modo afficere, vel afficari facere aliquas possessiones pertinentes dicto Hospitali sine verbo, licentia, & consilio dictorum Procuratorum; Et quod dicti Procuratores, nec Prior vendere non valeant nec alienare aliqua bona mobilia, & stabilia pertinentia dicto Hospitali sine licentia, & consensu domini Potestatis, & Capitanei, quod si fecerint, careat firmitate; Et Prior, qui fuerit pro tempore teneatur dare in scriptis dictis Procuratoribus omnia bona mobilia, & immobilia pertinentia dicto Hospitali; & ipsi Procuratores teneantur peruidere omni mense bona mobilia, & immobilia, aut femel in anno, & in fine anni dicti Procuratores teneantur dare in scriptis successoribus omnia bona mobilia, & immobilia pertinentia dicto Hospitali, & expectantia; De quibus omnibus bonis mobilibus, & stabilibus omni anno in electione dictorum Procuratorum fieri debeat unum Inuentarium. In quo vero Inuentario ponantur bona mobilia, & stabilia pertinentia, & spectantia hospitali predicto, & in fine anni per dominum Potestatem, & Capitaneum examinari, & videri debeat ordinatè dictum Inuentarium, si defectu ipsorum Procuratorum, vel sua mala culpa distribuerint, vel alienassent aliqua bona stabilia, & mobilia in dicto Inuentario contenta; Et similiter teneantur reddere rationem in fine anni de omni eo, quod exegerint, & expendiderint pro

E 4 dicto

Odlok statuta o volitvah prokuratorjev špitala sv. Nazarija (SI PAK KP 299, a. e. 68)

¹¹ STKP, 3. knjiga, 3. poglavje, str. 117v–118.

¹² Prokuratorja (s kontumacijsko dobo dveh let) so volili vsako leto, prior pa je bil lahko imenovan za vse življenje, vendar so ga morali vsako leto potrditi v velikem svetu (Darovec: prav tam, str. 261).

¹³ 1 libra (tudi lira) = 20 solidov = 240 denaričev.

¹⁴ STKP, 3. knjiga, 4. poglavje, str. 118.

S posebnima odlokoma so v statutu urejali tudi pridobivanje premoženja za omenjeni špital,¹⁵ saj je ta večino denarja dobil z volili v testamentu oz. ob izpolnjevanju testatorjevih določil. Prokuratorja, ki sta nadzorovala upravljanje vsega špitalskega premoženja, sta za vsako premoženje, ki sta ga pridobila za špital, od libre vrednosti dobila po 5 solidov malih denarjev.¹⁶

Tako naj bi Giuliano del Bello 19. 11. 1440 špitalu izročil 1.000 dukatov, ki jih je bil dolžan dati kot izpolnitev volje pokojnega očeta, saj je v testamentu zapisal, naj sin ubogim iz špitala izplača četrtno vseh prihodkov, ki jih bo dobil od trgovine v Kopru.¹⁷ Kot pravi Pavel Naldini, pa naj bi se pozneje finančno stanje te dobrodelne ustanove postopoma slabšalo in tako je komunska oblast aprila leta 1454 dala špital sv. Nazarija v upravljanje bratovščini sv. Antona opata.¹⁸

Ko je veronski škof Agostino Valier med 4. in 22. februarjem 1580 v duhu navodil tridentinskega koncila vizitiral koprsko škofijo, je med drugim popisal tudi bratovščinsko premoženje¹⁹ in premoženje obeh koprskih špitalov. Vseh dvajset oz. enaindvajset koprskih bratovščin je skupno (v denarju) imelo približno 5.890 lir in 12 solidov dohodka. Največji dohodek je imela bratovščina sv. Antona opata; znašal je okoli 2.500 lir na leto,²⁰ špital sv. Nazarija pa je imel približno 2.000 lir dohodka od premičnin in nepremičnin.

Špital je sprejemal reveže obeh spolov iz mesta, tujce in bolnike ter najdenčke (*infanti*). Vzdrževali so jih, dokler jih niso s posebno varuško poslali v sirotišnico v Benetke (*Casa di Dio*). Prihodke so porabili za potrebe špitala, oblačila (*et altre elemosine de panò*), kruh, vino, meso in druge potrebščine za reveže in bolne, ki niso bili v špitalu (*poveri miserabili et infermi della città che sono fuori dell'ospitale*), za obdelovanje špitalskih vinogradov in oljčnikov, za zdrav-

nika in kirurga, ki sta zdravila uboge v špitalu ter za stroške tistih, ki so bili v špitalu, vendar niso mogli iti iz špitala in si s prosjačenjem zaslužiti denarja. Valier navaja, da je imel špital dobro vzdrževano poslopje (*casa*). Spodaj je bila soba z nekaj "posteljami" (*con alcune letere*), ki niso bile opremljene, v zgornjem delu pa je bilo šest sob, od katerih jih je bilo pet opremljenih z žimnicami (*materazzo*), rjuhami in precej dobrimi odejami. Če je bilo treba, so lahko iz spodnjega dela prinesli dodatne "postelje". Špital je imel tudi dobro urejeno kuhinjo in druge prostore. V njem so živeli reveži in dva upravnik (priorja), ki sta tam imela stanovanje ter za svoje delo prejemale plačo. Prihodke je upravljal nobil. Vsako leto so ga izvolili izmed članov bratovščine sv. Antona opata. Ta je moral konec mandata pokazati račune bratovščinski *banci* in revizorjem.²¹

Za špital, ki je večino svojega nepremičnega premoženja dajal v najem in tako pridobil velik del prihodkov, so se razmere po letu 1605 precej spremenile. Beneška republika je namreč vsem cerkvenim ustanovam (npr. špitalom, bratovščinam, samostanom) z zakonom prepovedala nakup in posedovanje zemljiških posesti, v dveh letih pa so morale prodati tudi vsako podarjeno nepremičnino.²² Prav možnost vlaganja denarja od nepremičnin je bila izmed pomembnih razlogov za ponovno ustanovitev koprške zastavljalnice (*Monte di Pietà*) leta 1608. Špital je bil po ustanovitvi zastavljalnice (prvič je bila ustanovljena že leta 1550, vendar je, verjetno zaradi hude kuge in zmanjšanja števila prebivalstva ter obubožanja, že po treh letih zašla v težave)²³ upravičen do dela njenega dobička, poleg tega je v zastavljalnico vlagal tudi lastni kapital. Zanj je sprva prejemal šest odstotne obresti, pozneje pet odstotne, od srede 18. stoletja pa le še štiri odstotne obresti.²⁴ Tako je v letu 1765 v zastavljalnici hranil kar 5.400 lir,²⁵ leta 1786 pa je npr. od dobička zastavljalnice dobil 216 lir.²⁶

Špital so na začetku 18. stoletja povsem prenovili in razširili ter uredili posebne prostore za moške in ženske.²⁷ V cerkev sv. Bassa – koprski škof Naldini jo je leta 1712 blagoslovil – so že leta 1706 prenesli t. i. čudodelni križ (*crocifisso miracoloso*), h kateremu so

15 STKP, 2. knjiga, 53. poglavje, str. 76–77 in 81. poglavje, str. 96.

16 ... *dicimus et statuimus quod dicti procuratores de cetero habeant et habere debeant seldos quinque parvorum pro libra de omni eo quod recuperaverint dicto hospitali modo predicto* (STKP, 2. knjiga, 53. poglavje, str. 76).

17 Schiavuzzi: prav tam, str. 382.

18 Veliki svet je sprejel sklep, po katerem je špital prešel v domeno bratovščine sv. Antona opata, dokument pa je istega leta potrdila tudi beneška oblast. Špital se je močno povečal. Dajal je *domovanje popotnikom, pomoč slaboumnim, mleko otrokom, doto dekletom in ostale milošine*. Njegova cerkev je bila posvečena škofu in mučencu sv. Bassu (Naldini: prav tam, str. 185–186).

19 Glej Lavrič: *Vizitacijsko poročilo Agostina Valerija o koprski škofiji iz leta 1579*, str. 131–135.

20 Lavrič: prav tam, str. 131.

21 Lavrič: prav tam, str. 136–137.

22 Darovec: *The Charity and the Poverty ...*, str. 27; <http://rss.archives.ccu.hu/archive/00001092/01/104.pdf>

23 Darovec: *Davki nam pijejo kri*, str. 97.

24 Darovec: prav tam, str. 166

25 Darovec: prav tam, str. 165.

26 Darovec: prav tam, str. 156.

27 Darovec: *Oris zgodovine zdravstva v Kopru*, str. 265.

Na oltarni sliki v cerkvi sv. Bassa sta upodobljena sv. Nazarij, koprski zaščitnik, in sv. Bass (Bonin, 2009)

molili številni Koprčani, čaščenje pa se je razširilo tudi po beneškem ozemlju.²⁸ O temeljiti prenovi špitala priča tudi napis v zakristiji cerkve sv. Bassa iz leta 1731.

Koper je imel poleg omenjenega špitala sv. Nazarija še špital sv. Marka blizu vrat Zubenaga.²⁹ Ustanovil ga je Marco Trivisano iz Benetk. Naldini omenja, da naj bi bil špital ustanovljen okoli leta 1400, po poročanju Agostina Valiera pa naj bi bil ustanovljen leta 1401;³⁰ na osnovi dokumenta s 17.

6. 1359 pa je mogoče sklepati, da je bil špital ustanovljen pred tem datumom.³¹ Od štirih upraviteljev špitala, ki so bili imenovani na osnovi Trivisanovega testamenta, je bil med škofovanjem Jeremije Pole³² edini še živeči upravitelj Jacobo Alberti, sin pok. Zanina. Ker je špital zašel v težave, so na osnovi testatorjeve želje za upravitelje imenovali še ugledna Koprčana Michaela de Gauarda in Ambrosiusa Lugnana. Statut je s posebnim odlokom naročal, naj podestat vsako leto pregleda delovanje špitalskih upraviteljev in poskrbi, da ob morebitni smrti izberejo novega upravitelja.³³ Špitalsko poslopje je obsegalo cerkev, posvečeno sv. Marku Evangelistu, ter ozko dvorišče s skromnimi celicami ob straneh.

Leta 1580 je špitalske prihodke že precej let upravljal Koprčan Raymondo de Pola. Škof Valier je ob vizitaciji špitala pregledal blagajno za preteklih 36 let. Računi upravnika (*commissario Pola*) so kazali 830 lir. Po besedah upravitelja špital v zadnjih štirih letih ni imel več kot 1.550 lir prihodka. Špitalu naj bi iz beneške blagajne na testatorjevo željo vsako leto nakazovali po 126 lir in to naj bi bil edini letni prihodek špitala. Čeprav naj bi v špitalu vzdrževali 8 revnih žensk (tako prenočišče kot tudi hrana), je špital leta 1580 dajal stanovanje le 6 ženskam. Zanje so porabili po eno liro za vsako na mesec. Preostali denar so porabili za kaplana za opravljanje maš in vzdrževanje hiše.³⁴ V Naldinijevem času so siromašnim ženskam, ki so tam živele, dajali le prebivališče, včasih pa so dobivale tudi hrano.³⁵

Koprski zdravniki in določila o njih v statutu iz leta 1423

V istrskih mestih so vsaj od konca 13., zlasti pa od 14. stoletja dalje delovali tudi komunski zdrav-

²⁸ Po najnovejših raziskavah Restavratorskega centra ZVKD Slovenije so z radiokarbonsko analizo lesa določili čas nastanka polihromirane plastike Kristusa okoli leta 1120. Prvotni romanski Križani je imel horizontalno iztegnjene roke in pokončno glavo s široko odprtimi očmi. Kasneje so kip slogovno in ikonografsko predelali v gotiki (po zagozdi v vratu, ki je omogočila nagnjenost glave, je možna datacija okoli leta 1360, po dataciji platna za lase pa okoli leta 1550). Pri prenosu križa iz špitala v sedanjo oltarno nišo v cerkvi sv. Bassa leta 1706 so dodali nov križ, napis in trnovo krono. Originalno plastiko, ki so jo restavrirali med letoma 1998 in 2008, so namestili v nepredušno zaprto vitrino s stabilno mikroklimo (*Restavrirani romanski Križani iz cerkve sv. Bassa v Kopru*, zloženska).

²⁹ Špital za ženske (večinoma sirote) naj bi stal za hišo družine Grisoni med zubenaškimi in izolskimi vrati (Luglio: *L'antico vescovado Giustinopolitano*, str. 81).

³⁰ Lavrič: navedeno delo, str. 136.

³¹ Flos, žena pok. Marca Trivisania, je tega leta reševala težave, povezane s špitalom sv. Marka Evangelista. V dokumentu navaja, da je njen mož od (takrat prav tako pokojnega) Antulfa (tudi Antolfi) de Grampa kupil hišo in tam postavil špital. Antolfova vdova je vztrajala, da je bila na to hišo vezana njena dota v višini 300 liber. Flos, ki je odplačala omenjeno vrednost, je od beneškega senata zahtevala zavarovanje za omenjeno vsoto od premoženja Bernardusa de Spellata, ki je bil prodajalec porok (*fideiusit*), to ji je bilo z dokumentom z dne 17. 7. 1359 tudi potrjeno (*AMSI IV*, Senato Misti, str. 137–138).

³² Jeremias de Pola je bil koprski škof od 2. 12. 1420 do pomladi leta 1424. Martinus Bernardini je bil za novega škofa imenovan že 14. julija 1424 (*HC*, str. 288).

³³ STKP, 3. knjiga, 6. poglavje, str. 119–121 in Naldini: prav tam, str. 186–187.

³⁴ Lavrič: prav tam, str. 135–136.

³⁵ Naldini: prav tam, str. 187–188.

178

basciator D. Ottonello del Bello, li sia concesso, che si come il Medico solito pagarli da quella Camera hà di salario ducati cento, e vinti all'anno, così hauer debba nell'auuenire in tutto ducati doicento, & parimente il Precettore, che haueua ducati sessanta hauer debba dall'istessa Camera ducati cento all'anno, accioche la Città predetta habbia modo di trouar, & trartener le sudette doi publiche persone, & non resti priua di quei beneficij, con fine de quali furno prudentemente instituite, & deuono necessariamente esser conferuate. Quare auctoritate supradicti Consilij mandamus vobis, vt suprascriptam partem obseruetis, ab omnibus obseruari, vbi opus fuerit registrari, & presentanti restitui faciatis.

Data in Nostro Ducali Palatio Die 6. Aprilis, Indictione XV. MDCII.

Bortolamio Comino Sec.

Odlok beneškega doža Nicolaja Grimanija iz leta 1602 o zvišanju plače koprskemu zdravniku (SI PAK KP 299, a. e. 68, Statut Kopra, 5. knjiga, str. 178)

niki. Tako je bil v Piranu že leta 1290 omenjen zdravnik Iohannes Claudus, ki ga je plačevala komuna. Prvi dosedaj znani zdravnik v Kopru naj bi bil ser Benvenuto,³⁶ v Izoli pa je bil leta 1444 ome-

njen neki Giacomo iz Bologne.³⁷

Koprski statut iz leta 1423 že omenja komunskega zdravnika.³⁸ Vsakič ko naj bi šel na ogled zaradi kakšnega prestopka iz mesta, naj bi dobil 3 libre malih denarjev plačila, prav tako pa je v statutu poleg t. i. *medico phisico* omenjen tudi zdravnik kirurg (*medico chirurgie*, tudi *chirurgiae*).³⁹ Tako kirurg kot zdravnik sta morala podestata obveščati o vseh nasilnih ali običajnih poškodbah, ki sta jih zdravila.⁴⁰ Oba sta morala biti z večino glasov vsaj od leta 1452 vsako leto potrjena v velikem svetu tri mesece pred iztekom službe.⁴¹ Z dukalom z dne 6. 4. 1602 je beneški dož Nicolò Grimani zdravnikovo plačo zvišal s prejšnjih 120 dukatov na 200 dukatov,⁴² na zasedanju koprskega velikega sveta pa so 18. 4. 1661 sprejeli sklep, da zdravniško službo v mestu lahko opravljajo le tujci, ki ne smejo biti v sorodu in drugače v zvezi z domačini.⁴³ Sklep mestnega sveta je z dukalom z dne 24. 5. 1661 potrdil tudi beneški dož Dominico Contareno.⁴⁴

³⁶ V Kopru je Benvenuto omenjen kot *medico fisico* leta 1310, 1339 je tam deloval Marco da Fermo, 1357 Koprčan Pietro Cleregino, sin pok. Cleregina, 1363 Andrea Bonacoto degli Albarisani, kirurg, ki je poleg hiše (verjetno za prebivanje) prejemal še po 100 dukatov plače na leto, 1376 pa Lodovico iz kraja Fermo. 1388 je bil kot *medico cerusico* omenjen *mastro* Bonaventura, ki so mu 14. 2. 1389 zvišali letno plačo s prejšnjih 100 lir na 200 lir. Nasledil ga je Manfredo iz kraja Sacile, ki je z grožnjo, da bo zapustil službo zaradi premajhne plače, dosegel leta 1390 povišanje le-te na 300 lir. Ob odhodu iz Kopra je imel plačo 350 lir malih denarjev. Po njegovem odhodu je bil prvi naslednji zdravnik omenjen šele leta 1426, in sicer Bonajunta, kirurg in prior špitala sv. Nazarija. Leta 1430 je iz Vidma prišel v Koper Giovanni Nuzio (tudi Muzio), kirurg ali brivec, leta 1445 je bil kot kirurg omenjen Koprčan Giovanni, sin pok. Ambrogia, ki je prejemal po 3 lire malih denarjev na mesec. 1450 je bil kirurg Filippo Muzio, sin omenjenega Giovannija. Med letoma 1461 in 1471 sta zdravniško službo v Kopru opravljala Panfilo Castaldi iz kraja Feltre in Antonio Pianella. 1480 je bil omenjen Koprčan Giovanni Alberti, 1498 Luigi Carrerio, tudi Koprčan, 1531 Giovanni Romano, 1535 Koprčan Giovanni Antonio Catelli, ki je službo v mestu opravljal kar 35 let. Leta 1546 je Romana kot *medico fisico* nasledil Helio da Capua, tega pa Alvisse Crivello. V oktobru 1548 je v Koper prišel Leandro Zarotti. Čeprav je med kugo 1554 zapustil mesto in (z dovoljenjem podestata) šel v Benetke, so ga 21. 2. 1555 ponovno sprejeli, službo pa je opravljal do leta 1557. Milčjan Giovanni Secondi je službo opravljal le eno leto (Schiavuzzi: prav tam, str. 367–371). V istem delu avtor omenja številne druge zdravnike, ki so službo opravljali v Kopru do začetka avstrijske uprave.

³⁷ Darovec: Oris zgodovine zdravstva v Kopru, str. 258.

³⁸ STKP, 3. knjiga, 7. poglavje, str. 135–138.

³⁹ STKP, 3. knjiga, 22. poglavje, str. 141.

⁴⁰ SI PAK KP 299, a. e. 68, Statut Kopra, 3. knjiga, 21. (dejansko 22.) poglavje, str. 89.

⁴¹ STKP, 5. knjiga, str. 133–134.

⁴² STKP, 5. knjiga, str. 177–178.

⁴³ ... non possano sottoqualsiasia titolo colore, ò pretesto esser proposti ne ballotati Cittadini o habitanti di questa Patria, ò alcun altro, che tenesse congiontione di parentella, ò d'affinita con alcuno de Cittadini, et habitanti della medesima ... (STKP, 5. knjiga, str. 208–209).

⁴⁴ STKP, 5. knjiga, str. 209.

Med pomembnimi koprskimi zdravniki je treba omeniti Leandra Zarottija (1515–1596), ki je kot komunski zdravnik prišel v Koper oktobra 1548. Čeprav je med hudo kugo 1554 zapustil mesto in z dovoljenjem podestata šel v Benetke, so ga 21. 2. 1555 ponovno sprejeli v službo; opravljal jo je do leta 1557. Leta 1581 je kupil hrastoveljsko cerkev. Pokopan je bil v novi servitski cerkvi sv. Marije. Koprčan je bil tudi znameniti Santorio Santorio (1561–1636), ki je leta 1582 končal padovsko univerzo in bil krajši čas tudi njen rektor. Zaradi spora z nekaterimi člani univerze se je umaknil v Benetke in tam deloval kot zdravnik in se hkrati posvečal znanstvenim raziskavam. Izdelal je številne zdravstvene pripomočke (npr. higrometer), sestavil je tudi skalo za merjenje telesne temperature in telesne teže. Po njegovi metodi so zdravniki zdravili še celotno 18. stoletje.

Servitski samostan sv. Marije

Po legendi naj bi red servitov ustanovilo sedem firenških trgovcev, ki so bili že prej člani laične bratovščine *Servi di santa Maria*. Svoje premoženje so razdelili revežem in cerkvam in se odločili za odmaknjeno življenje. Sprva so živeli v hiši zunaj mesta, okoli leta 1245 pa so po nasvetu firenškega škofa Ardinga na gori *Monte Senario* pri Firencah zgradili zavetišče in oratorij, posvečen sv. Mariji. Živeli so po kanonskih pravilih sv. Avgušтина. Kanonizacija omenjenih ustanoviteljev reda je bila končana 15. 1. 1888. Papež Leon XIII. jo je objavil z apostolskim pismom *Inter apostolic numeris*, v katerem so ustanovitelji tudi imenovani, in sicer: Bonfiglio dei Monaldi, Bonagiunta Manetti, Manetto dell'Antella, Amadio degli Amidei, Uguccio degli Ugucioni, Sostegno dei Sostegni in Alessio dei Falconieri.⁴⁵

Ubožnim bratom (*ordini mendicanti*)⁴⁶ je papež Aleksander IV. leta 1256 podelil privilegij spovedovanja vernikov in njihove redovne cerkve so postale "javne", čeprav redovniki še niso imeli pravice do pridiganja. Med letoma 1260 in 1273 se je red razširil po severnem delu Apeninov. Vse cerkve so bile posvečene devici Mariji (*Santa Maria dei Servi*) in po letu 1263 so bile pri cerkvah ustanovljene t. i. *Societas Laudum*. Red je 1273. dobil prvo župnijo (Foligno). Cerkve so bile odprte vernikom in so imele privilegije spovedovanja in pokopov. Red je dokončno potrdil papež Benedikt XI. z bulo *Dum levamus* dne

11. 2. 1304. Na italijanskem območju je bilo tedaj 27 samostanov; delili so se na štiri province (Toskana, Patrimonio, Romagna in Lombardija), štirje so bili v nemški provinci, potem pa so samostani nastali še v Benetkah (1326), Istri (1482), Genovi (1488) ter v anconski (1491) in neapeljski marki (1493).⁴⁷

Red se je začel širiti tudi zunaj Apeninov. Leta 1497 je bil ustanovljen samostan v Aragoniji (*Las Cuevas*), v dobi beneške oblasti pa je bil servitski samostan tudi na Kreti (v Kandiji). Na območju nemških dežel je bilo do konca 15. stoletja 18 servitskih samostanov, med reformacijo pa so jih večino zaprli oz. razpustili. Zadnji servitski samostan na nemško govorečem območju je bil škofu predan leta 1554.

V obdobju reformacije so se znotraj reda ob konventualcih (*Servi di Maria conventuali*) pojavili t. i. observanti (*conventi dell'Oservanza*).⁴⁸ V 16. stoletju so tudi nastale razlike med kleriki in laiki, ki so večinoma pomagali (služili prvim), poleg tega pa so se sčasoma začele kazati tudi razlike med samimi kleriki (glede na izobrazbo in naslov: teologi, tistimi z bakalavreatom - *baccellieri*) in tistimi brez naziva.⁴⁹ Bratje so o redovnih zadevah razpravljali na kapitljih, in sicer na generalnih, provincialnih in lokalnih (v samostanu). Sprva je bil generalni kapitelj sklican vsako leto (vsak samostan sta zastopala prior in en brat), po letu 1346 vsake tri leta, po 1619 pa vsakih šest let. Na provincialnem kapitlju so volili provincialnega priorja, v samostanih z vsaj 12 brati pa svojega samostanskega priorja. Kleriki in laiki se na zasedanjih kapitlja sprva niso ločili po volilni pravici, po tridentinskem koncilu pa je bila laikom odvzeta aktivna in pasivna volilna pravica. Po letu 1625 so bila zasedanja glavne kurije vedno v Rimu, v samostanu S. Marcella, kjer je imel generalni prior tudi sedež.⁵⁰

Posamezni člani reda so študirali na pomembnih univerzah (med letoma 1378 in 1417 v Parizu, pozneje pa v Padovi in Bologni). Med Koprčani je treba omeniti zlasti Cristofora Tornellija (1461 je postal generalni prior reda) in Antonija (licenco je dobil 23. 11. 1473), ki sta bila na padovski univerzi, Pietra de Landisa (licenca 12. 11. 1495), Giana Pietra d'Andrea (prezbiteriat dobil 27. 5. 1469) in Giovannija di Bartolomea (*tonsura e gli ordini minori* 13. 6. 1495), ki so študirali na bolonjski univerzi.⁵¹

47 Pachera – Vescia: prav tam, str. 17–18.

48 Prav tam, str. 18.

49 Pachera – Vescia: prav tam, str. 19.

50 Prav tam, str. 21–22.

51 Prav tam, str. 23.

45 Pachera – Vescia: *I servi di Maria in Istria*, str. 15–16.

46 Omenjenim redovom je redovno pravilo prepovedovalo imeti posesti (*reditus aut possessiones*).

Redovno oblačilo servitov in ženske linije reda (Coronelli, *Catalogo degli Ordini Religiosi della Chiesa Militante*, 1707)

Bratje so se od ustanovitve reda posvečali molitvi (dnevni in nočni), obhajanju maš, na katerih so bili vsi člani, predvsem pa so opravljali molitve, posvečene Mariji (*officium parvorum de beata Virgine*) in molili za mrtve. Posebno skrb so posvečali duhovni oskrbi romarjev ter ubogim in bolnim.

Z redovnim običajem so bili vsi glavni oltarji posvečeni devici Mariji (*santa Maria delle Grazie, della Consolazione, del Paradiso* in kasneje *Madonna Addolorata*). V cerkvah so praznovali glavne štiri praznike, posvečene Mariji, in sicer: mali šmaren,⁵² svečnico,⁵³ oznanjenje (*annunciazione*)⁵⁴ in Marijino vnebovzetje (*assunzione*).⁵⁵ Tem praznikom se je po polovici 17. stoletja pridružil še praznik Žalostne

Mater božje, ki so ga obhajali tretjo nedeljo v septembru. Leta 1668 jim je sveti sedež dovolil oficij (molitveno bogoslužje) in sv. mašo njej v čast. Vsaka cerkev, ki ni bila posvečena Žalostni Materi božji (*Maria Addolorata*), je morala imeti njej posvečen vsaj en oltar. Svetnica je zaščitnica reda postala leta 1692. Posebno slovesno so redovniki obhajali sobote. Sredi 15. stoletja so vpeljali obred kronanja kipa (*statue*) užaloščene pri večernicah (*vespero*) na ta dan, a je bil s prepovedjo večernic papeža Pija V. leta 1566 prestavljen. Njeno kronanje izvajajo ob veliki noči.⁵⁶ Serviti nosijo v spomin na Marijino trpljenje črno obleko.

Red je imel tudi žensko linijo reda. Njena ustanoviteljica je bila Giuliana Falconieri (ok. 1270–1341), nečakinja Alessia Falconierija, enega izmed ustanoviteljev reda. Prvi samostan tretjerednic sv. Marije (t. i. *mantellate*, tudi *pizzochere*) je bil ustanovljen leta 1327 v Firencah.

Koprski servitski samostan

Prve omembe servitov v Istri so iz 14. stoletja (1322 v Izoli, 1343 v Umagu, 1410 cerkev sv. Petronila pri Dvigradu),⁵⁷ vendar so bili serviti vedno navzoči šele od druge polovice 15. stoletja dalje, ko so ustanovili lastne samostane, in sicer: Koper (1454), Umag (1462), Izola (1473), Rovinj (1486), leta 1598 pa še v Motovunu.⁵⁸

Ustanovitev koprskega servitskega samostana v svoji *Corografia* omenja tudi Pavel Naldini. Pravi, da je škofija v Equiliu⁵⁹ imela v Kopru jurisdikcijo nad majhnim samostanom s cerkvijo, ki je bila posvečena sv. Martinu in Benediktu. Cerkev je praviloma upravljal duhovnik z naslovom priorja. Koprski škof Jeremija Pola je leta 1421 za priorja potrdil Nazarija Marangonija, za njegovega namestnika pa vikarja Almeriga, ki sta bila oba duhovnika koprške škofije, drugemu Nazariju, redovnemu kanoniku sv. Avguština, pa je dovolil zapustiti priorat. Imel naj bi sicer pravico v stari samostanski cerkvi opravljati obrede koprski kapitelj, vendar že Naldini ni mogel ugotoviti, kdaj je omenjena pravica prešla na equilijsko škofijo.

Za omenjeni priorat se je potegoval tudi provincial, kasnejši general svetega reda servitov, Cri-

⁵² Marijino rojstvo, 8. september.

⁵³ Praznik Jezusovega darovanja v templju, tudi *purificazione*, 2. februar.

⁵⁴ 25. marca.

⁵⁵ 15. avgusta.

⁵⁶ Prav tam, str. 23–24.

⁵⁷ Žal ni ohranjenih pisnih virov.

⁵⁸ Prav tam, str. 29.

⁵⁹ Mesto na zahodni jadranski obali, ki je bilo od Benetk oddaljeno okoli 18 milj, je bilo porušeno že v Naldinijevih časih. Na njegovih temeljih je bilo zgrajeno naselje Jesolo.

stoforo Torniello.⁶⁰ Andrea Bono, zadnji equilijski škof, je 25. 1. 1453 ugodil njegovi prošnji in mu podelil priorat samostana sv. Martina, za katerega pa so mu morali plačevati dajatve. Papež Nikolaj V. je 22. 11. 1453 potrdil koncesijo škofa Bona in delegatu za koprskega škofa Gabrieleju de Gabrieliju naročil, naj izvrši potrditev. Koprski servitski samostan je bil ustanovljen leta 1453 oz. 1454. Dve leti pozneje so koprski serviti izpeljali redovni provincialni zbor. Poleg številnih redovnikov in uglednih osebnosti se ga je udeležil tudi Torniello. Koprski škof je leta 1457 moral servitom potrditi veljavnost dodeljenega priorata.⁶¹

O prvih desetletjih samostana je dosedaj malo znano. Samostan naj bi bil leta 1475 opustošen zaradi epidemije kuge, leta 1484 pa naj bi bilo v njem 9 bratov, in sicer Koprčani: provincial p. m. Antonio Martisa, prior p. Pietro, m. Francesco Verga, f.

Costantino iz Foligna (*da Foligno*), f. Stefano iz Riminija ter Koprčani ff. Giacomo, Matteo, Marcantonio in Girolamo.

Generalni prior reda fra. Cristoforo Tornielli je leta 1482 na generalnem kapitlju v Viterbu dosegel, da so bili istrski servitski samostani (Koper, Umag in Izola) izločeni iz treviške marke (*Marca Trevigiana*) in so sestavljali svojo provinco. Prvi provincialni prior je postal p. m. fra Antonio iz Pieve, dve leti pozneje pa p. m. Antonio Martisa. Predstavniki istrske province so navedeni tudi v drugih poznejših dokumentih, vendar pa so bili trije istrski samostani že na zasedanju kapitlja 1542. in 1547. vključeni k treviški marki. Istrska provinca je bila ponovno obnovljena leta 1554, že 1567. pa je ni bilo več na seznamu provinc. Istrski samostani so bili potem do ukinitve te province v 18. stoletju vključeni v treviško marko. Istrska provinca je verjetno obstajala le med letoma 1482 in 1524 ter 1554 in 1567.⁶²

Ker je bila stara cerkev sv. Martina premajhna, je škof Jernej Assonica (tudi de Sonica)⁶³ leta 1521 postavil temeljni kamen za novo. V nekaj letih so končali glavno kapelo in tretjino glavne ladje. Zaradi pomanjkanja denarja so v mestnem svetu izvolili nekaj najuglednejših meščanov za upravitelje⁶⁴ in ti naj bi pospešili zidavo. Pri zidavi sta pomagala Benečana Francesco Boldù in Alessandro Giorgio, poznejša koprška podestata. Preostali del ladje je bil končan leta 1581, finančno podporo pa ji je ponudil tudi podestat Marino Gradenigo. S slovesno procesijo, na kateri so sodelovali škof Hieronimo Contarini, škofijska in redovna duhovščina, so 28. oktobra 1606, na praznik sv. Simona in Jude, iz stare cerkve v novo prenesli najsvetejše in podobo Marije.⁶⁵ Po posvetitvi nove cerkve je bila stara cerkev sv. Martina spremenjena v samostansko kapelo.

Leta 1596 je bil v glavni ladji še nedokončane nove cerkve pokopan filozof in priznani zdravnik Leandro Zarotti.⁶⁶

Med reformacijo naj bi heretične ideje zajele tudi servitski samostan in 13. 12. 1544 je bil škofu Petru

Ustanovitelj koprskega servitskega samostana Christoforo Tornielli (SI PAK KP 299, a. e. 89)

⁶⁰ Ker se je njegova družina preselila v Koper iz Novare v Lombardiji, je bil imenovan tudi Novarčan.

⁶¹ Naldini: prav tam, str. 129–130.

⁶² Prav tam, str. 32–34.

⁶³ Bartolomaei de Asonia je bil koprski škof od 5. aprila leta 1503 do 13. aprila 1529 (HC, str. 216).

⁶⁴ Imenovanih je bilo 6 prokuratorjev, in sicer: kavalir Giovanni Nicolò Gravisi, dr. Giovanni Battista del Bello, dr. Christoforo Sereni, Giovanni Paolo Zarotti, Bernardino Barbo in Gierolamo Barbabianca. Po smrti Christofora Serenija, Giovannija Paola Zarotija in Bernardina Barba so bili za prokuratorje imenovani Nicolò Petronio, Pietro Puola in Nicolò Manzuoli (Pachera – Vescia: prav tam, str. 43–44).

⁶⁵ Naldini: *Cerkveni krajepis Istre*, str. 131.

⁶⁶ Umrli je 14. 9. 1596, kamnito ploščo pa hranijo v Pokrajinskem muzeju Koper.

Pavlu Vergeriju skupaj z drugimi krivoverci prijavljen tudi servit fra Giovannangelo kot sodomit (*come noto sodomita e questuante senza scrupoli*). O nepravilnostih v samostanu so 17. 2. 1580 obvestili tudi veronskga škofa Agostina Valierja. Sporočeno mu je bilo, da naj bi samostan zaradi slabega upravljanja nekaterih bratov s premoženjem skoraj propadel. Ti naj bi prodajali cerkveno srebrnino, samostansko premično in celo nepremično premoženje. Biseri, ki so jih pobrali s podobe device Marije, naj bi dali javnim vlačugam (*publiche meretrice*), v samostanu pa naj bi bile celo priležnice (konkubine).⁶⁷ Valier je servitski samostan obiskal 19. februarja 1580.⁶⁸ Cerkev sv. Marije je tedaj imela tri oltarje, in sicer oltar sv. Martina, oltar sv. Marije in sv. Zakramenta.⁶⁹

Servitski samostan, ki je imel cerkev sv. Martina, je vse od ukinitve equilijske škofije beneškemu patriarhu plačeval letni dohodek, to pa ni bilo po volji koprskemu škofu. Stalne napetosti med samostanom in škofom so vrh dosegle leta 1611, ko so servite poklicali na zagovor zaradi škofove pritožbe. Ta je fra Giuliana iz Ferrare obtožil, da je nesposoben, saj je bil za rednega duhovnika imenovan z 22 leti, kar je bilo v nasprotju z zahtevami tridentinskega koncila, ko duhovniki niso smeli biti mlajši od 25 let. Poleg tega "naj ne bi živel življenje prelata temveč kot demon, v hiši naj bi imel konkubine in nelegalne otroke". Na obtožbe je s posebnim pismom, v katerem je pojasnil vzrok spora s koprskim škofom odgovoril prior Bartolomeo iz Trevisa. V Koper sta bila poslana provincialni prior in dva brata servita. Poročil o pregledu ni, vendar serviti prihodnje leto niso sodelovali na procesiji za telovo. V spor je posegel beneški patriarh, ki je vzel servite pod zaščito in zahteval, naj jih škof več ne nadleguje.⁷⁰

Serviti, ki so večino svojega delovanja posvečali marijanskim pobožnostim, so bili priljubljeni pridigarji. Med štiridesetdnevnim postom so imeli (verjetno) vsake 4 do 5 let dolžnost opravljati pridige.⁷¹

Beneška republika je v med letoma 1766 in 1768 sprejela številne zakone o disciplini in ekonomskem stanju samostanov. Med drugim je bilo sklenjeno, da morajo biti vsi stanovalci v samostanih rojeni v beneški državi (*suditti*) ter naj ukinejo vse samostane z nezadostnimi dohodki za preživljanje in z manj

kot 12 člani. Čeprav so v to skupino sodili vsi istrski samostani, pa ti tedaj niso bili ukinjeni. Po poročilu treviške province so bili v Istri štirje samostani in špital. V Kopru je bilo šest, prej pa sedem redovnikov, v Izoli dva (duhovnik in *servo*), v Motovunu trije (duhovnik, konvers in *servo*), v Umagu pa laik in tuj duhovnik z nazivom ekonom. V rovinjskem špitalu so bili štirje duhovniki in dva konversa. Beneška republika je potem z dekretom z dne 3. 9. 1772 razpustila (*soppressione*) vse verske redove (*ordini religiosi*) na svojem teritoriju. Kljub dekretu pa razpustitev ni bila takojšnja. Leta 1777 so bili v Kopru še štirje serviti, in sicer: p. Pellegrino Salamin, p. Angelo Visintini, p. Giuseppe Giurani in f. Filippo Variani, leta 1781 pa dva: p. Angelo Visintini in f. Filippo Variani.⁷²

Servitsko cerkev je najbolje opisal kanonik Giovanni Alessandro Rota, sicer generalni vikar. Cerkev je imela sedem oltarjev. Glavni oltar je bil posvečen devici Mariji, drugi oltarji pa so bili posvečeni sv. Peregrinu (Pellegrino) Laziosi,⁷³ sedmim ustanoviteljem reda, sv. Filipu Beniciju,⁷⁴ sv. Apoloniji in Luciji,⁷⁵ sv. Frančišku Paolskemu⁷⁶ in sv. Devici oznanjenja. Cerkev sv. Martina je imela tri oltarje, in sicer: oltar blažene Device (*B. v. delle Grazie*), sv. Eligija⁷⁷ in oltar Križanega (sv. Križa).⁷⁸

⁷² Prav tam, str. 30–33.

⁷³ Sv. Peregrin (okoli 1265–1. 5. 1345, Forlì), sicer zavetnik porodnic in izvoščkov, ki ga verniki prosijo tudi za pomoč pri raku, revmi, protinu in kugi ter bolečinah v nogah, praznuje 1. maja. V redu servitov njegov god praznujejo 2. maja (Schauber – Schindler: *Svetniki in godovni zavetniki*, str. 195–196).

⁷⁴ Filippo Benizzo (15. 8. 1233, Firenze–22. 8. 1285, Todi), redovni ustanovitelj in zavetnik servitov, je bil peti generalni predstojnik reda servitov. Predelal je redovna pravila in ustanovil žensko vejo, posebno skrb pa je posvečal ubogim in revnim. Goduje 22. avgusta (Schauber – Schindler: prav tam, str. 437–438).

⁷⁵ 13. december (Schauber – Schindler: prav tam, str. 640–641).

⁷⁶ Francesco di Paola (1436, Paolo–2. 4. 1507, Plessis-les-Tours), zavetnik puščavnikov, k njemu pa molijo za pomoč proti kugi in neplodnosti v zakonu. Ustanovil je red pavlancev (najmanjših bratov, tudi *minimov*). Največkrat je upodobljen v redovnem oblačilu s kapuco in napisom "Karitas" na obleki ali mizi. Goduje 2. aprila (Schauber – Schindler: prav tam, str. 133).

⁷⁷ Eligij (tudi sv. Alò, okoli 588, pri Limoges v Franciji–1. 12. 660, Noyon) je bil ugleden zlatar in v času Klotarja II. in Dagoberta vodja dvorne kovnice denarja. Po smrti Dagoberta je zapustil dvor, prejel mašno posvečenje in leta 641 postal škof. Je zavetnik hlapcev in kmetov, zlatarjev in srebrarjev, podkovnih kovačev in drugih (Schauber – Schindler: prav tam, str. 618–619).

⁷⁸ Prav tam, str. 51–53.

⁶⁷ Pachera – Vescia: prav tam, str. 44–45. Primerjaj tudi Lavrič: *Vizitacijsko poročilo Agostina Valiera o koprski škofiji iz leta 1579*, str. 53–54.

⁶⁸ Lavrič: prav tam, str. 55.

⁶⁹ Lavrič: prav tam, str. 75–76.

⁷⁰ Pachera – Vescia: prav tam, str. 46–48.

⁷¹ Pachera – Vescia: prav tam, str. 63.

Tabela 1: Prihodki in stroški servitskega samostana maja 1793 (SI PAK KP 6, IX. skupina, a.e. 1387)

Prihodki	Lire in solidi	Stroški	Lire
Od letnih livelov	479:04	Letni livel za špital sv. Nazarija	90
Od drugih livelov	39:12	Letni livel za stolni kapitelj	30
Od 50 liber olja	60:00	Letni livel za mansionerijo Zanchi	18
Od miloščin ⁷⁹	14:00	Za letne maše ⁸⁴	555
Od najemnin 11 hiš ⁸⁰	506:00	Za plačilo strežnika ⁸⁵	1.440
Od najemnin njiv, vinogradov ⁸¹	45:30	Za vosek, vino in hostije	1.600
Prihodki od soli ⁸²	469:15	Za druge potrebe v zakristiji	30
Od neobdelanih solin v Semedeli ⁸³	6:00	Za stroške v solinah ⁸⁶	1.800
Prihodki od zemlje, vina, žita	1200:00	Za stroške za zemljo	30
SKUPAJ	2.819:11		1.237

Celoten samostanski kompleks z obema cerkva-ma je bil zaradi ukinitve celotne province natančno popisani leta 1787. Popis, ki ga je naredil ekonom, pater Angelo Visintini, obsega inventar vseh pritliklin v samostanskem poslopju z vsemi sobami, hodniki in kuhinjo, popis vseh oltarjev in cerkvene

opreme, zakristije, mašnih ustanov (obveznosti) ter vseh knjig, ki so jih vodili v samostanu.

Samostan je bil potem z dekretom ukinjen leta 1792. Njegovo premoženje je maja 1793 popisal ekonom in upravnik samostana Andrea Pellegrini. Samostan je imel 2.819 lir in 11 solidov prihodkov na leto in 1.237 lir stroškov. Samostan je imel presežek prihodkov nad stroški (1.582 lir in 11 solidov).⁸⁷

V samostanu so leta 1787 opravili 394 maš, od teh 12 maš za člane bratovščine iz reda servitov (*Confratelli del ordine de' Servi*) in 24 maš za brate in sestre bratovščine sedmih bolečin Marije device pri glavnem oltarju (*Confratelli e Sorelle della Confraternita de Sette Dolori di M. V. al Altare Maggiore*).⁸⁸

Ukinitve servitskega samostana in sprememba namembnosti poslopja

Ob ukinitvi samostana je Francesco del Tacco, providur špitala sv. Nazarija, prosil beneški senat za dovoljenje, da bi v poslopje nekdanjega samostana preselili omenjeno ubožno ustanovo. Kljub pritrdilnemu odgovoru se je špital lahko tja preselil šele leta 1810, saj se je v stavbo najprej naselila vojaška bolnišnica, v cerkvi pa je bil začasno zapor za kriminalce.⁸⁹

Obnovitvena dela za omenjeno zdravstveno dejavnost, vredna 1.777 lir, so zaupali mojstru Giovanniju Filippiniju, nadzor pa je opravljal provincialni inženir, kapitan Benedetto Petronio. Opremili so okoli 60 ležišč, eno sobo za lekarno ter skladišče za spravilo orožja in stvari vojakov, ki so bili na zdravljenju. Za opremo (klopi, pručke, posodo, peči, slamo in slamnjače, za izdelavo slamnjač, čebre, posode za vodo, svečnike, platno, predivo in po-

⁷⁹ Francesco de Zorzi je 2. septembra plačeval po 8 lir na leto, Domenico Vatovaz, pok. Domenica iz Pobegov pa 6 lir (SI PAK KP 6, IX. skupina, a.e. 1387).

⁸⁰ Najemniki so letno najemnino, plačevali 15. avgusta. Giacomina, žena Andree Lusija, je za hišo v predelu San Leonardo plačevala 42 lir, Andrea Berne je za hišo v Bošedragi plačeval 43 lir, Mattio Popechiar v Velikih vratih 108 lir, Antonio Amoroso v istem predelu 78 lir, Giuseppe Pachietto za hišo v Bošedragi 48 lir, Biasio Cociancich za hišo za samostansko kletjo 36 lir, Andrea Musella za hišo, ki je bila v nadaljevanju omenjene kleti, 36 lir, Nazario Parovel za hišo v predelu Porto Grande 72, Domenico Rizzo pa za hišo v Bošedragi 43 lir. Samostan je imel še dve hiši pod samostanskim kompleksom, ki so ju v tem obdobju uporabljali kot bolnišnico za bolne vojake (SI PAK KP 6, IX. skupina, a.e. 1387).

⁸¹ Marija, vdova pok. Nazarija Appolonia, je za tri njive oz. vinograde v predelu Triban, sv. Margarite in Carbonar plačevala 30 lir, Biasio Meot, sin Zuanej, pa je za njivo v Šalari plačeval 15 lir (SI PAK KP 6, IX. skupina, a.e. 1387).

⁸² Samostan je imel v lasti 50 kavedinov. 21 solnih kavedinov je imela v najemu Giacomina Sandrina v predelu Ara Fiera, v Semedeli pa sta imeli Orsola Sodo 15 kavedinov, Anna Vescovo pa 14. V petletnem obdobju (od maja 1784 do konca aprila 1789) so od pridobljene soli dobili 469:15 lir (SI PAK KP 6, IX. skupina, a.e. 1387).

⁸³ Solni fondi so bili opuščeni že leta 1741 in so jih uporabljali kot ribolovno področje. Do leta 1791 je Nazario Appollonio letno plačeval po 6 lir (SI PAK KP 6, IX. skupina, a.e. 1387).

⁸⁴ Kaplan je opravil 370 maš po 30 solidov za vsako (SI PAK KP 6, IX. skupina, a.e. 1387).

⁸⁵ Mežnarju so mesečno plačali po 12 lir (SI PAK KP 6, IX. skupina, a.e. 1387).

⁸⁶ Za stroške vzdrževalnih in drugih del v solinah so letno plačali po 100 lir, za popravilo hiš pa 80 lir (SI PAK KP 6, IX. skupina, a.e. 1387).

⁸⁷ SI PAK KP 6, IX. skupina, a.e. 1387.

⁸⁸ Pachera – Vescia: prav tam, str. 60–61.

⁸⁹ Darovec: prav tam, str. 265.

dobno) so porabili še 1.800 lir in leta 1801 se je zmogljivost povečala na 300 ležišč.⁹⁰

Ceprav je bilo samostansko poslopje prilagojeno zdravstveni dejavnosti, pa je cerkev ostala enaka vse do konca delovanja bratovščine blažene Device servitov. Stolni kapitelj je 7. 10. 1806 zahteval, naj v stolnico prenesejo nekaj opreme iz servitske cerkve.⁹¹ Tja so prenesli podobo Pietà, dva marmorna oltarja, telo svetega Inocenca, zvonove in sliko (apostolov Petra in Pavla), ki je bila ponovno preslikana. Cerkev je bila potem leta 1850 spremenjena v skladišče, nekdanjo cerkev sv. Martina pa so še do konca 60. let v porodnišnici uporabljali za mrtvašnico.⁹²

Špital sv. Nazarija, ki je imel leta 1806 10.858 lir prihodkov in 13.812 lir in 9 solidov stroškov, je začasno sprejemal tudi najdenčke, ki so jih nato pošiljali v Benetke (*Ospitale della Pietà*).⁹³

Kip Pietà so prenesli iz servitske cerkve v koprsko stolnico leta 1806 (Bonin, 2009)

S prehodom Istre pod francosko oblast in vključitvijo v italijansko kraljestvo⁹⁴ ter z ukinitvijo bratovščin,⁹⁵ ki so dotedaj skrbele za ubožne ustanove, so ustanovili t. i. Dobrodelne kongregacije (družbe; *Congregazioni de Carità*) v vsaki občini, ki so že prej imele ubožne ustanove. Tistim z več kot 10.000 lir dohodka jim je moralo stanje blagajne na predlog prefekta potrditi ministrstvo za notranje zadeve, tistim z manj kot 10.000 lir dohodka pa le prefekt. Oblast je tudi določila število plačanih uslužbencev.⁹⁶

V istrskem departmaju so leta 1808 dobrodelni zavodi delovali v dvanajstih občinah, in sicer: v Kopru, Miljah, Piranu, Umagu, Poreču, Motovunu, Grožnjanu, Bujah, Buzetu, Rovinju, Pulju in Labinu. Prebivalci Izole, Vižinade in Oprtlja so uporabljali usluge koprskih ustanov, prebivalci Novigrada piranskih, iz Vrsarja, Bal, Vodnjana, Barbane, Svetvinčenata rovinjske in prebivalci Plomina labinske. Koprška Dobrodelna družba je tako skrbelo za nekdanji špital sv. Nazarija, t. i. Dobrodelno ustanovo (*Istituto della Carità*) in zastavljalnico (*Monte di Pietà*). Kot člani omenjene družbe so bili imenovani: prefekt,⁹⁷ škof,⁹⁸ podestat⁹⁹ ter Andrea Manzoni, Bonomo Tagliaferro, Pietro Bratti in Antonio Scher. Sestajali naj bi se enkrat na teden. Kongregacije so v prvi vrsti morale poskrbeti za najdenčke,¹⁰⁰ a so jim lahko ob krstu dali le ime, ne pa

⁹⁴ Z Napolconovim ukazom je bila Istra 30. marca 1806 uradno priključena Italijanskemu kraljestvu, aprila 1806 pa je bil v ustanovljen istrski departma. Prefekt je postal Calafati. V skladu z dekretom z dne 22. 12. 1807 je bil departma razdeljen na dva distrikta. Koprski je štel 60.641, rovinjski pa 28.615 prebivalcev. Koprski distrikt je bil razdeljen na štiri kantone (Koper 21.011 prebivalcev, Piran 16.840, Buzet 9.441 in Poreč 13.349), distrikt Rovinj pa na tri (Rovinj 13.575 prebivalcev, Vodnjan 10.200, Labin 4.840). Kantoni v koprskem distriktu so šteli skupaj 120 občin, tisti v rovinjskem pa 36 (Vodnik po fondih in zbirkah PAK, str. 60).

⁹⁵ Francozi so na osnovi dekretov z 8. junija 1805 in 24. maja 1806 ukiniti večino bratovščin (razen bratovščin sv. Zakramenta in Krščanske ljubezni) in njihovo premoženje priključili državnemu imetju. Tako je v dokumentu iz 19. septembra 1806 vidno, da so v Istri poddržavili 434 cerkvenih združenj (samostani, špitali, bratovščine), od tega 420 bratovščin, ki so imele skupno 91.870 beneških lir premoženja. Na koprskem teritoriju so tako poddržavili 58 bratovščin s 24.420 lirami premoženja, v Piranu 21 s 3.510 in v Izoli 9 z 2.940 lirami premoženja (Bonin: Oris razvoja koprskih bratovščin, str. 375).

⁹⁶ Cigui: prav tam, str. 213–214.

⁹⁷ Angelo Calafati.

⁹⁸ Bonifacio da Ponte.

⁹⁹ Grof Giovanni Totto.

¹⁰⁰ Zanje so morale skrbeti na osnovi vladnega dekreta s 4. 12. 1806.

⁹⁰ Pachera – Vescia: prav tam, str. 62.

⁹¹ V cerkvi so hranili turško zastavo, ki so jo zasegli turški posadki v bitki pri Lepantu leta 1571, in v njej so potekale tudi slovesnosti ob predaji poslov podestata ob odhodu starega in prihodu novega.

⁹² Pachera – Vescia: prav tam, str. 62–63.

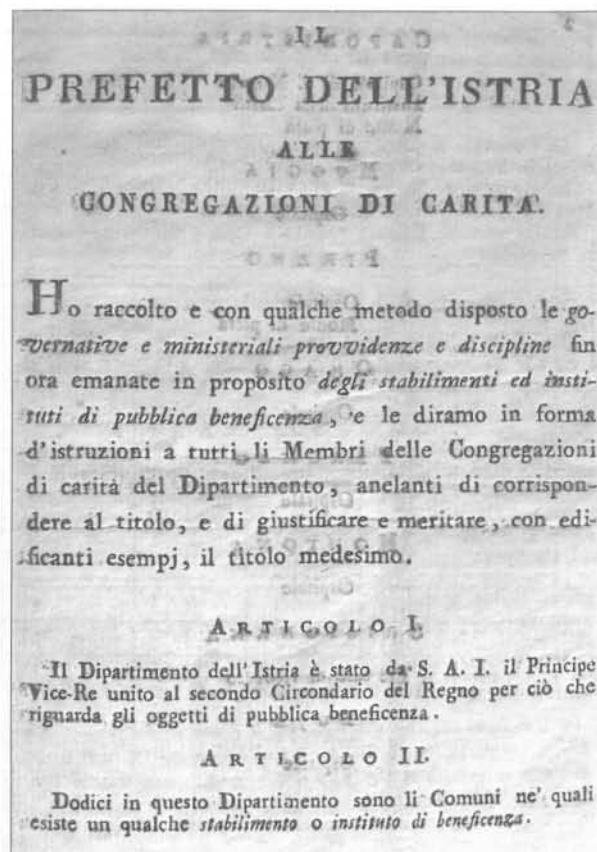
⁹³ Schiavuzzi: prav tam, str. 381.

priimka, skrbele pa so tudi za reveže, ki so prosjačili (bodisi ker niso imeli dela bodisi zaradi starosti ali zdravstvenih nesposobnosti - hib). V špitale so morali brezplačno sprejeti tudi psihične bolnike iz vrst revežev (*pazzi poveri*), ki so jih kot take spoznali zdravniki. Zanje je bila predvidena dnevna oskrba v vrednosti 1,25 italijanske lire.¹⁰¹

Špital sv. Nazarija, ki je leta 1808 imel nastanjenih 24 bolnih (*infermi*), naj bi imel prostora za 40 ljudi, ubožnica oz. zavetišče (*casa di ricovero*) sv. Antona pa možnosti za nastanitev 15 bolnikov. Omenjeno je tudi, da bi bilo potrebno špital sv. Marka zaradi slabega vzdrževanja ukiniti.¹⁰² Leta 1809 so v Kopru delovali lekarnarji Francesco Giovannini, Nicolò Pellegrini in Nicolò Salvadori.¹⁰³ Leta 1810, ko naj bi špital sv. Nazarija imel 30 postelj oz.

prostora za 19 bolnikov,¹⁰⁴ je bil skupaj s sirotišnico iz prostorov na Mudi preseljen v nekdanje poslopje servitskega samostana. Po ponovni avstrijski zasedbi Istre leta 1813 so špitalu ukinili letni prispevek, ki so ga posamezne istrske občine plačevale za koprsko sirotišnico. Za najdenčke je moralo denar prispevati sedem občin, in sicer Izola, Koper, Milje, Buzet, Oprtalj, Motovun ter Vižinada. Nekatero so prispevale po 500, druge pa po 250 frankov. Ob koncu francoske vladavine so občine bolnišnici dolgovale kar 1.041 frankov. Avstrijska vlada je 14. 11. 1814 izdala dekret, s katerim je za najdenčke morala poskrbeti davčna blagajna in ti so postali t. i. *figli dello stato*. Koprška bolnišnica je po letu 1814 za vzdrževanje najdenčkov porabila 17.056 goldinarjev, omenjenega finančnega bremena pa se je rešila 14. 12. 1826, ko je bilo sklenjeno, naj najdenčke pošilja v tržaško sirotišnico (*I. R. Orfanotrofio Provinciale in Trieste*).¹⁰⁵ Po razpadu ilirskih provinc je špital do leta 1821 upravljal Giuseppe de Belli, potem pa je bilo upravljanje preneseno na koprškega župana. Špital je v omenjenem letu imel 14.000 goldinarjev dolga. Od skupnega premoženja 35.037 goldinarjev so imeli 1.952 goldinarjev prihodka na leto, od najemnin hiš in zemljišč dodatnih 700 goldinarjev ali 2.938 goldinarjev. Leta 1833 so pridobili rente ukinjene bratovščine sv. Antona opata. V špitalu je bilo redno nastanjenih po 30 revežev. Sprejemali so tako revne domače bolnike kot tudi tujce, zlasti vojake in financarje. Ti so plačevali po 20 goldinarjev na dan. Špital je 14. 5. 1841 pridobil status špitala za zatočišče revežev in zdravljenje bolnikov in s tem se je popravilo tudi njegovo finančno stanje. Dolg je leta 1843 znašal le še 3.330 goldinarjev, skupni letni prihodek pa je bil 3.968 goldinarjev. Avstrijska vlada je potem leta 1850 tudi preostanek premoženja ukinjene bratovščine sv. Antona opata namenila špitalu.

Špital sv. Nazarija je status javne mestne ustanove dobil že leta 1821, z odlokom notranjega ministrstva z dne 16. 8. 1859 pa je bila potrjena t. i. mestna bolnišnica, ki je bila ustanovljena kot deželna bolnišnica (*Ospedale civico provinciale*).¹⁰⁶

Odlok istrskega prefekta Angela Calafatija o ustanovitvi Dobrodelne kongregacije iz leta 1808 (SI PAK KP 291, t. e. 39, a. e. 39)

¹⁰¹ Odlok prefekta Angela Calafatija z dne 29. 3. 1808 (SI PAK KP 291, t.e. 39, a.e. 90).

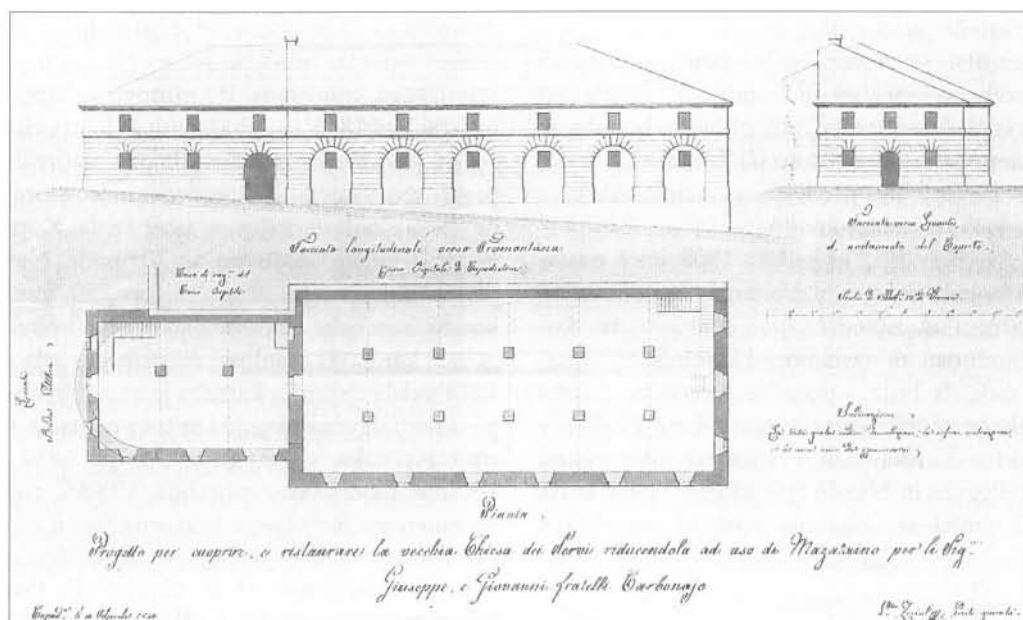
¹⁰² Cigui: prav tam, str. 215–216.

¹⁰³ Cigui: prav tam, str. 232.

¹⁰⁴ Cigui: prav tam, str. 226.

¹⁰⁵ SI PAK KP 304, t.e. 9, a.e. 17.

¹⁰⁶ Darovec: prav tam, str. 267.

Načrt za spremembo cerkve v skladišče leta 1840 (Pachera-Vescia, *I servi di Maria in Istria*, str. 78)¹⁰⁷

Tabela 2: Število zdravnikov po občinah SZ Istre 1895 (Apollonio, *La riorganizzazione*, str. 8–11, 21)

Občina	Št. prebivalcev	Občinski zdravniki	Privatni in okrajni zdravniki, zdravniki v pokoju	Skupno št. zdravnikov	Št. zdravnikov na prebivalca	Št. prebivalcev brez zdravnikov	Št. letnih ur dela na 100 prebivalcev	Št. hospitaliziranih bolnikov
Koper	10.706	2	2	4	2.676		47,5	135
Dekani	5.939					5.939	4,3	38
Izola	6.583	1	1	2	3.291		49,6	54
Piran	12.326	2		2	6.163		45,5	180
Milje	7.651	1	1	2	3.825		27,7	73
Dolina	7.480					7.480	3,2	123
Buje	6.331	2		2	3.165		27,3	45
Umag	4.682	1	1	2	2.341		37,8	41
Istra (celotna provinca)	317.630	34	26	60	5.293	64.073	22,15	2.828

Zdravstveno stanje v istrski provinci konec 19. stoletja

Zdravstveno stanje v provinci je opisal dr. Carlo Apollonio, ki je kot občinski zdravnik (*medico comunale*) služboval v Umagu. V poročilu z naslovom *La riorganizzazione del servizio sanitario nell'Istria*, ki ga je opravil za istrsko zdravniško zbornico, opozarja, da t. i. "komunalne storitve sploh ne obstajajo in da so sanitarne razmere v Istri nevdružne, saj ne čistijo cest, ne kontrolirajo

mesa v klančnicah, inšpekcijski pregledi šol so prej izjema kot pravilo, v mestih ne čistijo kanalov, izpred hiš in dvorišč ne odvažajo gnoja, nadzor nad živili izvajajo le ob nevarnostih izbruha kolere, razen v večjih mestih ne kontrolirajo trupel ...".¹⁰⁸ Hkrati omenja velike razlike v zdravstveni oskrbi med mestom in podeželjem. "Zdravnik bolnika v mestu ali večjem naselju navadno oskrbi ali pa vsaj pregleda, po vaseh pa reveži umirajo brez vsakršne oskrbe, bogatejši pa so navadno zdravstveno oskrbljeni prepozno in premalo".

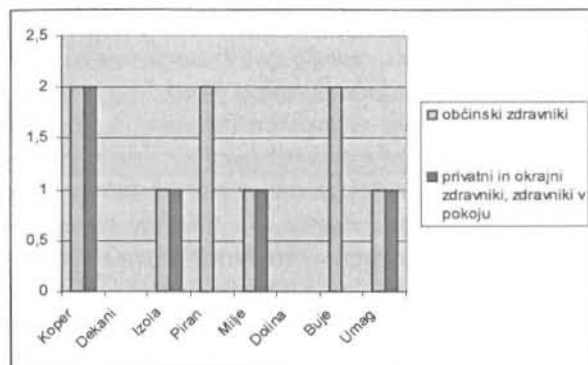
Leta 1895 je bilo v celotni istrski provinci 60

¹⁰⁷ Original hranijo v Državnem arhivu v Trstu v fondu Imperiali Regii Uffici Distrettuali di Capodistia, b. 6, fasc. 49, N° 88).

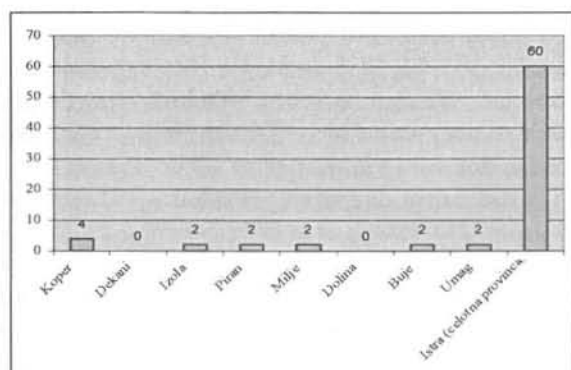
¹⁰⁸ Na podeželju brez vsakršnega pregleda pokopljejo umorjenega (npr. zadavljenega) otroka ali pa otroka, ki je umrl zaradi prirojene hibe.

zdravnikov, in sicer: šest okrajnih (*medici distrettuali*), 17 zasebnih in 34 občinskih (*medici comunali*), trije pa so bili že upokojeni.

Graf 1: Zdravniki po posameznih občinah leta 1895

Graf 2: Število zdravnikov po posameznih občinah leta 1895

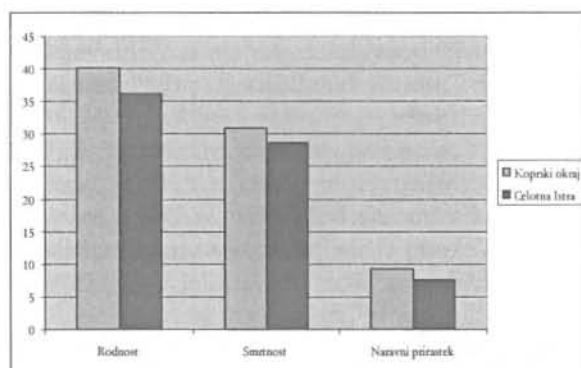

Posebno težavo so predstavljale tudi letne delovne ure posameznih zdravnikov. Število delovnih ur zdravnika na 100 prebivalcev se je med istrskimi občinami gibalo med 1 uro in 55 ur na leto. Velike razlike so bile zlasti med večjimi mesti in podeželskimi občinami (npr. v izolski občini so zdravniki delali skoraj 50 ur na leto, v dekanski pa le 4,3 ure). Ker je bila povprečna umrljivost v provinci 28,6%, je po Apollonijevih ugotovitvah umrlo okoli 1.000 ljudi na leto povsem brez zdravstvene oskrbe. Okrajnim zdravnikom je bil zaupan nadzor nad epidemijami, vendar se je navadno epidemija že razširila, preden je okrajni zdravnik zaradi birokratskih težav sploh lahko ukrepal, poleg tega pa je slabše poznal lokalne razmere na podeželju, kot občinski zdravnik. Težave so bile tudi pri oskrbi revnih, saj so številne občine imele slabo vodene sezname ubogih, nekatere pa jih sploh niso imele.¹⁰⁹

Tabela 3: Naravno gibanje števila prebivalstva v koprskem okraju in celotni Istri med letoma 1890 in 1892 (Apollonio, *La riorganizzazione*, str. 14).

Predel	Rodnost (v ‰)	Smrtnost (v ‰)	Naravni prirastek (v ‰)
Koprski okraj	40,21	30,93	9,28
Celotna Istra	36,29	28,66	7,63

Graf 3: Naravno gibanje števila prebivalstva v koprskem okraju in celotni Istri med letoma 1890 in 1892 (Apollonio, *La riorganizzazione*, str. 14)

Mestna bolnišnica

Na zasedanju mestnega sveta 12. 11. 1845 so razpravljali o mestni bolnišnici.¹¹⁰ V nedatiranem dokumentu je bilo predlagano, naj upravljanje bolnišnice opravlja direkcija, v kateri sodelujejo podestat, dva občinska predstavnika in domači župnik. Delo ustanove (*istituto*) naj bo razdeljeno na tri oddelke. Medicinski del naj vodi zdravnik, gospodarski del občinski blagajnik, t. i. disciplinski del pa varuh (*custode*) s 100 goldinarji¹¹¹ letne plače, hrano in stanovanjem. Dr. Giovanni Andrea de Manzoni, sicer občinski poslanec (*deputato comunale*), je prevzel pripravo nekakšnega pravilnika za razpisano mesto varuha bolnišnice. V njem je predvidel, da bodo omejeni organi (oddelki) bolnišnice podrejeni direkciji in da bodo denar hranili v blagajni s tremi ključi (po

¹¹⁰ Kljub poimenovanju "*l'ospedale civico*" je bil to še vedno špital in z današnjim pojmom bolnišnica nima prav veliko skupnega.

¹¹¹ Do leta 1858 je bil 1 goldinar konvencionalne vrednosti vreden 60 krajcarjev, 1 krajcar pa 4 denariče (1 goldinar = 60 krajcarjev = 240 denaričev). Leta 1892 so goldinarje zamenjali s kronami, in sicer: 1 goldinar = 2 kroni = 100 krajcarjev oz. 1 krona = 1/2 goldinarja = 50 krajcarjev = 100 vinarjev (tudi helerjev; beličev) oz. 1 heler (vinar) = 1/2 krajcarja = 1/100 krone.

¹⁰⁹ Apollonio: *La riorganizzazione del servizio sanitario nell'Istria*, str. 7–14.

en ključ bodo imeli podestat, občinski predstavnik in blagajnik). Na mestnem svetu naj bi upravniki bolnišnice vsako leto predstavili letne račune. Predlagano je bilo, naj oskrbovancem bolnišnice poleg hrane in namestitve dajo tudi obleko, do katere do tedaj niso imeli pravice, in so si jo morali priskrbeti sami. Oskrbovance v hiši sv. Antona, ki jim je pripadala le namestitve, naj preselijo v del stavbe bolnišničnega kompleksa, saj naj bi to olajšalo nadzor, omenjeno hišo pa naj bi dali v najem za potrebe bolnišničnega fonda. Za vzdrževanje bolnišnice naj bi uporabljali denar t. i. bratovščinskega fonda. Zaradi večjega izkoristka denarja, naj fonda ne bi delili med podobčine, temveč naj bi mestna bolnišnica sprejemala reveže s celotnega območja. Za ta namen naj bi pripravili proporcionalna merila za določitev števila sprejetih revežev iz podobčin.¹¹² Navodila za t. i. varuha mestne bolnišnice in priključnega zavetišča za reveže (*custode dello Spedale di Capodistria e dell' unita Casa di Ricovero*) je dr. Manzoni 3. 2. 1846 oddal občinskemu predstavništvu. Pristojnosti in delo varuha mestne bolnišnice so bile z manjšimi razlikami skoraj enake pristojnostim kasnejšega inšpektorja.¹¹³

Portret občinskega poslanca in okrajnega zdravnika dr. Giovannia Andrea de Manzonio (1798–1. 6. 1872; PMK)

Skrb za oskrbovance bolnišnice

Mestna oblast je oskrbnika mestne bolnišnice in lekarnarja, ki jo je oskrboval z zdravili, izbirala z javnim razpisom. Razpisni pogoji za lekarnarja so bili potrjeni decembra 1844, in sicer: *izbrani lekarnar, ki bo dobil koncesijo za triletno obdobje (od 1. 1. 1845 do 31. 12. 1847), bo moral ponuditi za 60% nižjo ceno od veljavnih rednih cen na tržišču. Bolnišnico bo oskrboval z zdravili za bolnike, ki bodo nastanjeni v bolnišnici, in za mestne reveže, ki bodo živeli v prostorih bolnišnice. Na zdravilo bo moral vsakokrat zabeležiti ime in priimek bolnika in ga dostaviti v ustrezni embalaži. Na zalogi bo moral imeti pijavke (cena 4 krajcarje), sicer bo vsakič plačal kazen 5 goldinarjev. Vsakega prvega v mesecu bo moral izkazovati ločene račune za izdana zdravila za bolnike in mestne reveže nastanjene v bolnišnici. Lekarnar bo moral dati bolnišnici garancijo v vrednosti 300 goldinarjev v nepremičninah ali pa v bolnišnični blagajni puščati vsoto za kupljena zdravila za šest mesecev. Vsak ponudnik bo moral plačati kavcijo v višini 50 goldinarjev.*¹¹⁴

V juliju 1845 so razpisali tudi natečaj za petletno obdobje od 1. 11. 1845 do 31. 10. 1850 za ponudnika hrane in celotne oskrbe bolnikov ter drugih oskrbovancev bolnišnice. Kot izhodiščno ceno oskrbe so določili 14 krajcarjev na osebo, koncesijo pa naj bi dali najugodnejšemu ponudniku pod omenjeno vsoto. *Na licitacijo so se lahko prijavi le tisti ponudniki, ki bi plačali 300 goldinarjev kavcije, izbrani pa bi moral v dveh tednih položiti garancijo 600 goldinarjev. Pred podelitvijo koncesije naj bi bila opravljena inventura vsega premičnega premoženja bolnišnice z ocenitvami vrednosti.*

V skladu z razpisnimi pogoji najemnik ni smel lastnine bolnišnice uporabljati zunaj ustanove, sicer bi vsakič plačal kazen 25 goldinarjev v korist bolnišnice. Njegove dolžnosti so bile čiščenje in pomivanje kuhinje (vsaj dvakrat na dan), pranje perila, dnevno čiščenje vseh bolnišničnih prostorov, odnašanje smeti, enkrat na leto praznjenje stranišč, nošenje vode, priprava drv ter kuhanje in delitev živil. Zdravim oskrbovancem so morali enkrat na mesec zamenjati posteljno perilo, bolnikom pa po potrebi oz. po navodilih zdravnika ali uprave. Oskrbovancem so morali menjavati tudi srajce, hlače in kape, bolnikom pa halje (oblačila). Zato so morali imeti v skladišču vedno dovolj čistih oblačil.

Zdravim oskrbovancem (mestnim revežem) so morali slamo iz pšenice ali rži pozimi menjati vsake tri mesece, poleti pa vsak drugi mesec. Slamnjačo so morali napolniti s 30 funti¹¹⁵ slame, bolnikom pa so

¹¹⁴ SI PAK KP 304, t.e. 9, a.e. 17.

¹¹⁵ 1 dunajski funt = 0,56 kilograma (DZ, 1872, člen 16, st. 31).

¹¹² SI PAK KP 304, t.e. 9, a.e. 17.

¹¹³ SI PAK KP 7, t.e. 12, spis 86.

jo morali menjati po potrebi oz. na zahtevo zdravnika ali uprave. Če je bila postelja zdravega oskrbovanca umazana, so morali zamenjati perilo, po potrebi pa tudi slamo.

Postelja zdravih oskrbovancev je bila v obdobju med 21. marcem in 21. oktobrom sestavljena iz dveh stojal (*cavaletti*) in treh desk, slamnjače, rjuh, posebnega stojala za vzglavje na zgornjem delu postelje (*cappeszzele*), odeje in zgornjega pregrinjala, pozimi pa so jim morali dati še dve odeji. Vsi bolniki, tudi revni in tujci, so poleg omenjenega morali imeti še žimnico (*un matarazzo, un cappeszzele*) in vzglavnik (*cuccino*). Vsaka spalnica zdravih in bolnikov (*infremeria*) je morala imeti glinen vrč z vodo in bakreno zajemalko, veliko mizo, svetilko (*fanale*), umivalnik, vrček za vodo, brisačo ter ustrezno število stolov, mizic, vrčkov in nočnih posod. Oskrbnik je moral poskrbeti za nočno razsvetlavo dvoran, hodnikov, spalnic, bolniških sob, stopnic in vhoda (vsaj ena luč v prostoru). Vsak bolničar in varnostnik (*sorvegliante*) sta morala imeti sveče za ponoči. V skladiščih je moralo biti vedno najmanj 4 klaftre¹¹⁶ drv za kurjavo, 4 brente premoga in 10 stotin slame (*10 centinaja di paglia*), sicer je moral oskrbnik vsakič plačati 10 goldinarjev kazni.¹¹⁷

Predpisan je bil tudi jedilnik za zdrave oskrbovance in dietni jedilnik za bolnike.

Jedilnik za zdrave oskrbovance (mestne reveže)

Ob nedeljah so zdravi oskrbovanci dobili pol bokala¹¹⁸ mineštre, narejene iz osmih lotov¹¹⁹ riža,¹²⁰ ki je bil kuhan v goveji juhi, 24 lotov kruha, ki je bil star lahko največ tri dni, pol bokala "delanega" vina (*zonta*) med 1. oktobrom in 31. aprilom, ter v poletnem času pol bokala pijače, pripravljene v razmerju četrtinko vina na pol bokala vode. Za večerjo so dobili četrt bokala mineštre, sestavljene iz osmih lotov ječmena, začimb in enega lota slanine (špeha) brez kože.

Ponedeljkovo kosilo je bilo sestavljeno iz funta polente, skuhanе z dvema lotoma masla ali olja, količina kruha in pijače pa je bila enaka kot v nedeljo. Za večerjo so oskrbovanci dobili četrt bokala mineštre, skuhanе iz četrt (*kvarte*) lota ječmena in

osmih lotov fižola ter zabeljene z lotom slanine oz. enako količino masla ali olja.

V torek so za kosilo dobili pol bokala mineštre, pripravljene iz osmih lotov riža in prav toliko fižola, zabeljene z dvema lotoma slanine ter običajno količino kruha in pijače. Večerja je bila narejena iz petih lotov ječmena, 12 lotov krompirja in zabeljena bodisi z lotom slanine bodisi z oljem oz. maslom.

V sredo je bila za kosilo mineštra iz 10 lotov testenin, zabeljena z dvema lotoma slanine ali olja, za večerjo pa fižolova mineštra (10 lotov fižola), zabeljena s slanino.

V četrtek so imeli mineštro, skuhanо iz štirih lotov riža, osmih lotov leče in zabele, za večerjo pa s slanino zabeljeno mineštro iz petih lotov makaronov (*bigoli comuni*) in enake količine fižola.

Petkovi obroki so bili enaki ponedeljkovim, le da so bili zabeljeni z oljem.

V soboto so imeli za kosilo pol bokala mineštre, narejene iz 16 lotov fižola, zabeljenega z dvema lotoma olja, kruh in pijačo, za večerjo pa mineštro iz petih lotov ječmena in 12 lotov krompirja, ki je bila zabeljena z lotom masla ali olja. Na praznične dni, in sicer na novo leto, svečnico,¹²¹ rojstni dan cesarja,¹²² pustni torek, sv. Jožefa,¹²³ praznik Marijino oznanjenje,¹²⁴ velikonočni ponedeljek, telovo (tudi sv. rešnje telo), sv. Nazarija,¹²⁵ sv. Petra,¹²⁶ Marijino vnebovzetje,¹²⁷ Marijino rojstvo,¹²⁸ vse svete,¹²⁹ brezmadežno devico Marijo,¹³⁰ na božič in sv. Štefana¹³¹ je bil jedilnik enak nedeljskemu.

Jedilnik za bolnike

Za bolnike so morali oskrbniki pripraviti dietno prehrano. Ob t. i. strogi dieti z govejo juho (podnevi in ponoči, glede na zdravnikova navodila) so bili predpisani še trije jedilniki.

Za prvo dieto so bolniki trikrat na dan dobili juho ali mineštro, kuhanо na goveji juhi. Z juho so dobili do štiri lote kruha, če pa je bila mineštra s

¹²¹ 2. februar.

¹²² Zapis v dokumentu *nasata di S.M.* verjetno pomeni rojstvo avstrijskega cesarja Ferdinanda I. habsburško-lotarinskega (Dunaj, 19. 4. 1793–Praga, 29. 6. 1875), ki je bil avstrijski cesar v obdobju 1835–1848, torej 19. april.

¹²³ 19. marec.

¹²⁴ Tudi *gospodovo oznanjenje*, 25. marec.

¹²⁵ Zaščitnik Kopra, 19. junij.

¹²⁶ 29. junija.

¹²⁷ Tudi *velika Marija* oz. *veliki šmaren*, 15. avgust.

¹²⁸ Tudi *mali šmaren*, 8. september.

¹²⁹ 1. november.

¹³⁰ 8. december.

¹³¹ 26. december.

¹¹⁶ 1 klafta = 1,896 m oz. 1 klafta drv = okoli 4 m³; torej, na zalogi so morali imeti okoli 16 m³ drv.

¹¹⁷ SI PAK KP 304, t.e. 9, a.e. 17.

¹¹⁸ 1 dunajski bokal = 1,414724 l (DZ, 1872, člen 16, str. 31.).

¹¹⁹ 1 dunajski lot = 17,50187 g (DZ, 1872, člen 16, str. 31), torej ok. 14 dkg.

¹²⁰ Vse navedene količine sestavin oz. vrednosti, iz katerih so pripravljali obroke (navadno mineštre), so bile v surovem stanju in so bile namenjene za enega oskrbovanca.

testeninami, zdrobom, rižem ali golim ječmenom (*orzo tedesco*),¹³² pa do šest lotov.

Druga dieta je bila sestavljena iz četrh bokala goveje juhe, ki so jo zjutraj postregli s štirimi loti kruha, namočenega v juhi, opoldne so dobili šest lotov golega ječmena oz. enake količine lahkih testenin ali riža, šest lotov kruha, dva lota kuhane zelenjave, dve jajci ter štiri lote teletine ali kokoši; zvečer enako količino juhe kot zjutraj. Vse je moralo biti skuhan po zdravnikovih navodilih.

Pri tretji dieti so zjutraj dobili juho, za kosilo enako mineštro kot pri drugi dieti in z maslom zabljenih osem lotov zelenjave, ki so jo skuhal v mineštri. Poleg tega so dobili še osem lotov govedine oz. koštruna (*castratto*) ali teletine brez kosti, 10 lotov kruha ter četrh bokala dobrega vina. Zelenjava je morala biti vsak dan drugačna, meso pa en dan kuhano, drugi dan pečeno in tretji dan v golažu. Za večerjo so imeli enako mineštro kot pri drugi dieti.¹³³

Upravljanje bolnišnice

Mestni svet je na seji 12. 11. 1845 sprejel sklep, naj bolnišnica dobi poseben pravilnik (*Regolamento*), 9. 5. 1846 pa ga je potrdila c.-k. vlada (*i.r. Governo*). Z ministrskim odlokom z dne 26. 8. 1859 je ubožna ustanova postala javna ustanova (*pubblico stabilimento*), podrejena mestni upravi. Organizirana je bila kot mestna bolnišnica, z mestnim odlokom z dne 10. 7. 1863 pa ji je bila priključena tudi ubožnica sv. Antona opata (*Casa di Ricovero detta di San Antonio Abate*).

Ustanova je prihodke dobivala od katastrskih prihodkov (*capitali censuarii*), hiš, javnih prihodkov in solin. Prihodke so morali porabiti za oskrbo nastanjenih (mestnih revežev), bolnikov, za zdravila in obiske na domu (*domicilio*).

Na občinskem predstavništvu (*Rappresentanza Comunale*) so izvolili upravo; sestavljali so jo trije izkušeni meščani (člani) z nazivom direktor (*direttore*). Izvoljeni so bili za šest let. Po zaključku dvoletnega obdobja je eden izmed treh končal mandat, mestni svet pa je izvolil novega člana. Vsaki dve leti so nato izvolili novega člana. Po preteku funkcije je bil isti lahko ponovno izvoljen po izteku dveletne kontumacijske dobe. Pod nadzorom mestnega sveta so direktorji upravljali bolnišnično premoženje, a za delo niso bili plačani. Mestni svet je moral potrditi vsako spremembo lastnine, vzdrževanja ali reformo ustanove. O vseh zadevah so morali direktorji razpravljati, sklepi pa so bili lahko sprejeti le z večino glasov.

Bolnišnici priključena ubožnica je bila namenjena samo rojenim Koprčanom ali pa tistim, ki so se v mesto za stalno preselili. Pri sprejemu bolnikov v bolnišnico so morali upoštevati splošna merila za sprejem bolnikov v mestne bolnišnice. Uprava bolnišnice je svoje delovanje razširila tudi na priključeno ubožnico sv. Antona, ki je sprejemala uboge (verjetno sirote). Bolnišnica je mora poskrbeti za letno opravljanje maš za dobrotnike (*benefattori*). Vsi zaposleni v bolnišnici so bili podrejeni direkciji.¹³⁴

Mestno predstavništvo je imenovalo tudi inšpektorja; stanovanje je imel v prostorih bolnišnice in je upravljal njeno premoženje. Voditi je moral blagajniške knjige, račune, letne načrte in poročila ter nabavo. Bolnišnična blagajna je imela dva ključa, enega je imel najstarejši direktor, drugega pa drugi direktor. V isti blagajni so bili poleg denarja tudi dokumenti, inšpektor pa je imel na voljo manjšo priročno blagajno. Direktorji so jo pregledovali vsak konec tedna.

Urad direkcije (pisarna) je bil v enem izmed bolnišničnih prostorov. Vsak član uprave je moral pregledovati računске knjige. V uradu so morali voditi tudi zaključne račune (*Resa conto*), o vsaki spremembi uprave in nenačrtovanih stroških pa je moralo odločati občinsko predstavništvo. Direkcija je morala vsak mesec zaključiti blagajno; pod to so se morali podpisati vsi direktorji. Upravno leto se je začelo 1. januarja, končalo pa 31. decembra, letni finančni računi pa so morali biti predani občinskemu predstavništvu do marca, finančni načrti pa do julija.¹³⁵

Dolžnosti bolnišničnega zdravnika in kirurga

Bolnišnični zdravnik (*medico dello spedale*) je bil odgovoren direkciji. Opravljati je moral dnevne vizite bolnikov, preverjati, ali prehrana po količini in kakovosti ustreza predpisanim normam, ob izbruhu nalezljive bolezni je moral takoj osamiti bolnika ter sestram dati navodila za nego ter preprečiti širjenje bolezni. Ob izbruhu nalezljivih bolezni je moral o tem takoj obvestiti pristojne oblasti. V statističnem poročilo je moral voditi rubriko o nozoloških opažanjih; vanje je moral zapisati vse izredne dogodke, potek bolezni in odmike od običajnega zdravljenja. Obiskovati je moral tudi bolnike v špitalu sv. Antona opata. Pri predpisovanju zdravil je moral upoštevati bolnišnična pravila in brez dovoljenja direkcije ni smel v bolnišnico voditi drugih zdrav-

¹³² Vrsta navadnega ječmena, ki ima semena brez luskin, t. i. goli ječmen (*hordeum vulgare varietas casleste*).

¹³³ SI PAK KP 304, t.e. 9, a.e. 17.

¹³⁴ *Regolamento per l'ospedale civico e per l'unità casa di ricovero di Capodistria*, 1871, str. 3–5.

¹³⁵ Prav tam, str. 5–8.

nikov, ki bi tam opravljali prakso (se učili).¹³⁶ Bolnišnica je imela tudi svojega kirurga (*chirurgo dello spedale*); bil je podrejen zdravniku. Spremljati ga je moral na vizitah (obiskih) in izpolnjevati zdravnikove zahteve. Vedno (ponoči in podnevi) je moral priti na vsak klic in če ga je zdravnik poklical, je moral v izrednih primerih dati tudi pijavke ali klistirati. Brez posveta z zdravnikom ni smel sam operirati, če pa je med njima prišlo do nesoglasja, sta se morala posvetovati z drugim zdravnikom. Kirurg ni smel brez dovoljenja direkcije ali zdravnika za več dni iz mesta, prav tako pa ni mogel biti iz bolnišnice odsoten od jutra do večera, ne da bi o tem obvestil zdravnika. Poskrbeti je moral, da je bilo za različne nujne posege na voljo vedno dovolj povojev, prediva in platna. Vsakič, ko je zdravnik odredil obdukcijo, jo je moral opraviti, prav tako pa je moral upoštevati tudi farmacevtska navodila.¹³⁷

Dolžnosti bolnišničnega inšpektorja

Inšpektor za bolnišnico¹³⁸ in priključeno ubožnico (*Casa di Ricovero*) je bil neposredno podrejen direkciji, v zdravstvenih stvareh zdravniku in kirurgu, v verskih pa duhovniku. Iz bolnišnice je bil za svoje potrebe lahko odsoten samo podnevi, in še to v času, ki mu ga je določila direkcija. Nadziral je poslovanje, disciplino in zdravstveno stanje oseb v bolnišnici in ubožnici.

Ob sprejemu bolnika v bolnišnico je moral zahtevati potrdilo (*certificato*) o bolezni ali pisno vabilo lokalnih političnih, sodniških ali finančnih oblasti oz. odlok občine ali direkcije. Izjema so bili le nujni primeri zaradi poškodb ali nenadnih slabosti na poti, zlasti ponoči. V takih primerih je moral nemudoma poklicati zdravnika ali kirurga. Ob prihodu bolnika je moral vratar z zvoncem opozoriti inšpektorja, ta pa je moral preveriti dokumente za hospitalizacijo, mu odrediti mesto, sprejeti v varstvo denar, osebne predmete, obleko in dokumente, izpeljati vse potrebno za sprejem ter ga vpisati v register. V nujnih primerih je moral poklicati zdravnika ali kirurga, sicer pa je bolnika predstavil na viziti. Moral je spremljati zdravnika in kirurga na rednih in izrednih obiskih ter izpolnjevati njune zadolžitve. Ob zdravniških obiskih je moral v po-

sebno knjigo za vsakega bolnika zapisovati predpisano dieto ter podatke posredovati v kuhinjo. Pacienti se med vizito niso smeli pogovarjati, tisti, ki so že okrevali, pa so morali biti v svojih posteljah. V korist bolnikov je bilo potrebno poskrbeti za mir in harmonijo, prepovedani so bili tudi opravljanje in vsa nemoralna dejanja. V sobah za bolnike, spalnicah in dvoranah so bili prepovedani kajenje, igre (verjetno karte itd.), prinašanje živil in pijače. Okrevajočim so bili dovoljeni sprehodi po dvorani, z dovoljenjem zdravnika pa ob določenih urah tudi po poslopju nekdanjega samostana. Vstop v kuhinjo jim je bil prepovedan. Ozdravelim, ki jih je zdravnik odpustil iz bolnišnice, je moral inšpektor dati potrdilo (odpustno pismo), v katerem je navedel datum sprejema in odpusta, številko vpisa v register, ter ime in priimek ozdravljenega. Poskrbeti je moral, da so umrle prepeljali v mrtvašnico, v okviru zakonodaje pa je moral poskrbeti tudi za njihov pokop. Če je zdravnik odredil obdukcijo, je moral pripraviti vse potrebno v dvorani za anatomijo. Če je kdorkoli pustil denar ali predmete kakršne koli vrednosti, jih moral izročiti direkciji.¹³⁹

Inšpektor je moral nadzorovati tudi bolničarje (medicinske brate in sestre – *infermieri ed infermiere*). Ti so morali imeti razvit čut za usmiljenje in dobroto. Če niso opravljali svojih dolžnosti, je moral ostro ukrepati, pri tem pa je lahko o tem povprašal tudi bolnike. V primeru hudih bolezni je moral inšpektor tudi ponoči (najmanj enkrat, lahko pa tudi večkrat) preveriti, ali so bolničarji budni in so opravljali dolžnosti do bolnikov. Občasno je moral preverjati tudi njihovo običajno nočno delo. Vsak dan je moral nadzorovati čiščenje bolnišničnih prostorov in prezračevanje, menjavanje vode v posodah za umivanje, čistočo umivalnikov in brisač in (kadar je bilo potrebno), ali kurijo v pečeh. Inšpektor od bolničarjev ni smel zahtevati, da mu strežejo, naredijo posteljo ali počistijo sobo.¹⁴⁰

Nadzorovati je moral tudi predpisovanje zdravil. Po končani viziti je moral bolničarja ali katero drugo osebo poslati v lekarno z vsemi recepti. Bolnikom, ki jim je moral izročiti zdravila, ter bolničarjem je moral razložiti predpisane količine (doze), čas in način jemanja zdravil.

Nadzorovati je moral vnos živil in pijač, preveriti, ali lekarnar pošilja zdravila hitro in v predpisanih embalažah. Tekočine so morale biti v stekleničkah, mazila v keramičnih ali steklenih kozarčkih, tablete v škatlah, vse pa je moralo biti oprem-

¹³⁶ Prav tam, str. 8–9.

¹³⁷ Prav tam, str. 9–10.

¹³⁸ Občinski svetnik dr. Manzoni je 3. 2. 1846 naredil navodila za t. i. varuha mestne bolnišnice in priključnega zavetišča za reveže (*custode dello Spedale di Capodistria e dell' unita Casa di Ricovero*). Njegove pristojnosti in deli so bile z manjšimi odstopanji skoraj enake pristojnostim kasnejšega inšpektorja (SI PAK KP 7, t.e. 12, spis 86).

¹³⁹ *Regolamento per l'ospedale civico e per l'unità casa di ricovero di Capodistria*, str. 10–12.

¹⁴⁰ Prav tam, str. 12–13.

ljeno z ustreznim napisom imena bolnika ter predpisanim odmerkom. Po uporabi zdravil je moral poskrbeti, da so vso embalažo vrnili lekarnarju.¹⁴¹

Inšpektor je moral nadzirati sprejete oskrbovance, voditi register oskrbovancev, in v njem ločiti oskrbovance s hrano in brez nje (*ricoverati con vittualia ed ricoverati senza vittualia*).

Ker je nadzoroval celotno oskrbo ustanove, je moral poznati tudi pogodbo med direkcijo in oskrbniki (*arrendatore*). Ob nabavi in vnosu živil v skladišča jih je moral pregledati skupaj z zdravnikom. Če je opazil nepravilnosti ali slabo pripravo, je moral prepovedati uporabo. Ob morebitnem dvomu, je moral poročati direkciji in pridobiti neodvisno mnenje zunanjih ocenjevalcev. Med delitvijo hrane (zjutraj, ob poldne in zvečer) je moral biti navzoč v kuhinji in se prepričati o pravilni pripravi hrane. Vsak dan je moral glede na število bolnikov preveriti težo mesa, in da je bila juha, ki so jo pripravljali, dobra. Preverjati je moral tudi kuhinjske tehtnice in druge mere, kvaliteto posode in čistočo nasploh. Prepričati je moral uporabo nečistih kuhinjskih krp in vsega perila. V korist oskrbovancev je moral svoje zahteve povedati, tudi, če bi direkcija odredila varčnejšo nabavo.¹⁴²

Dokler ni bolnišnica zaposlila vratarja, je moral inšpektor izbrati katerega izmed oskrbovancev, da je opravljal delo. Poučiti ga je moral o načinu zvonjenja in pomenu posameznih znakov,¹⁴³ navodila za delo za naslednji dan pa mu je moral dati prejšnji večer. Vrtar med vizito in razdeljevanjem hrane ni smel dovoliti nobenih obiskov, razen tistih, ki so sodelovali z ustanovo. Inšpektor je moral zvečer zakleniti vhodna vrata in imeti ključ v svoji sobi, zjutraj pa je moral vrata odkleniti. Ponoči, razen v nujnih primerih, ni smel nihče iz stavbe. Če je oskrbovanec zamudil vrnitev v stavbo, ga je inšpektor lahko sprejel, vendar je moral o tem poročati direkciji, oskrbovanec pa je bil ustrezno kaznovan. Obiskovalci so lahko prišli na obisk k bolnikom ali oskrbovancem le podnevi v določenih urah (obiskov) in vedno v spremstvu inšpektorja; ta ni smel dovoliti dolgih pogovorov. Vrtar obiskovalcev ni smel spustiti v poslopje, če so imeli s seboj za

bolnike ali oskrbovance hrano, vino ali druge alkoholne pijače.¹⁴⁴

Inšpektor je moral tudi sicer nadzirati čistočo in vzdrževanje poslopja. O vseh popravilih (npr. oken, vrat, tlakov, podstrešja) je moral poročati direkciji. Zdravniku in kirurgu je bil odgovoren za čistočo in vse druge zdravstvene ukrepe, duhovniku pa za versko oskrbo.

Moral je voditi register z imeni bolnikov, oskrbovancev (*ricoverati permanenti in ricoverati semplici*), dnevnik odvzemov (*protocolli di rilievo*), (*il giornale delle transgressioni*), pogodbo za upravljanje in oskrbovanje bolnišnice (*il contratto d'arrenda*), sezname diet, inventar garderobe, pravila obnašanja oz. hišni red (*il regolamento disciplinare*).¹⁴⁵

Oskrbovanci so morali vsak dan moliti in opravljati druge pobožnosti ter se ravnati po internih pravilih obnašanja (*Regolamento di disciplina interna*).¹⁴⁶

Križni hodnik nekdane koprške bolnišnice (SI PAK KP 344, t. e. 11, a. e. 11/3)

¹⁴¹ Prav tam, str. 13–14.

¹⁴² Prav tam, str. 14–15, členi 95–106.

¹⁴³ V navodilih iz leta 1845 je hiter in širok znak pomenil prihod bolnika, počasen in širok je vabil oskrbovance k molitvi, dolg in prekinjen (zvončknanje) je oskrbovancem dovoljeval izhod, dva zaporedna kratka znaka s premorom sta naznanjala razdeljevanje hrane, s tremi hitrimi zaporednimi znaki pa je vratar varuha bolnišnice opozoril, na nedoločen (nedefiniran) vzrok, zaradi katerega mora priti na vratarnico (SI PAK KP 7, t. e. 12, spis 86).

¹⁴⁴ *Regolamento per l'ospedale civico e per l'unità casa di ricovero di Capodistria*, str. 16, členi 107–113.

¹⁴⁵ Prav tam, str. 16–17, členi 114–118.

¹⁴⁶ V Manzolijevih navodilih za varuha bolnišnice in priključenega zavetišča je navedeno, da je bil pravilnik obnašanja oz. t. i. disciplinski pravilnik sprejet 20. 1. 1829, potrjen pa 14. februarja istega leta (SI PAK KP 7, t. e. 12, spis 86).

Na praznični dan in na dan obletnice za dobrotnike bolnišnice so morali k maši. Inšpektor jih je moral zbrati in jih pospremiti v cerkev. Oskrbovanci niso smeli uporabljati grelnih naprav (*caldani, bracieri con fuoco ed in inspezje con carbone*) in ponoči sveč, zunaj določenih ur niso smeli vstajati iz postelje ter kakor koli motiti dela v bolnišnici. Prepovedano jim je bilo prosto gibanje zunaj njihovega oddelka ter pogovarjanje z bolniki ali kuhinjskim osebjem. Inšpektor je oskrbovancem lahko dovolil le enodnevno odsotnost iz poslopja. Če se zvečer niso vrnili, je moral o tem obvestiti direkcijo, saj je edina lahko dovolila daljšo odsotnost.¹⁴⁷

Leta 1870 so direkcijo bolnišnice sestavljali Andrea Bratti, grof Gregorio Totto in Francesco Vicich, komisijo za ureditev ekonomskih odnosov med občino in mestno bolnišnico pa dr. Augusto Gallo, dr. Zaccaria Lion in Giuseppe Pellegrini. Občinsko predstavništvo je pravilnik potrdilo 11. 11. 1870, podestat pa je bil dr. de Belli.¹⁴⁸

Novi pravilnik za zdravstveno oskrbo v koprski občini so sprejeli 27. 12. 1880. Občina je iz javne blagajne plačevala dva zdravnika z diplomo iz medicine in kirurgije ter znanjem porodničarstva. Za svoje delo sta prejela po 600 goldinarjev na leto. Brezplačno sta morala zdraviti mestne (koprške) reveže in reveže iz davčne občine Lazaret ter bolnike in oskrbovance mestne bolnišnice. Bolnišnica zdravnikoma ni plačevala zdravljenja bolnikov, temveč je občini nakazovala po 264 goldinarjev na leto v štirih obrokih. Če sta morala zdravnika na obisk k bolniku zunaj mesta, sta za vsak obisk dobila po 1,50 goldinarja za potne stroške. Mesto je plačevalo tudi dve babici (eno v mestu, drugo pa za davčno občino Lazaret), ki sta morali brezplačno pomagati revnim porodnicam.¹⁴⁹

Koprška občina¹⁵⁰ je razpis za prosto delovno

mesto občinskega zdravnika z letno plačo 600 goldinarjev objavila 22. 11. 1880. Kandidati so morali prošnji preložiti rojstni list, potrdilo o bivanju, diplomu iz medicine, kirurgije in porodničarstva, podatke o prejšnjih zaposlitvah ter podatke o znanju jezikov.¹⁵¹ Na natečaj so se prijavi ti zdravniki: Natale Piccoli, sin Giovannija, rojen v Momjanu,¹⁵² Antonio Pavlovich s Cresa,¹⁵³ Antonio Palazioli iz Bal,¹⁵⁴ Giovanni Tamaro iz Pirana,¹⁵⁵ Giuseppe Corazza iz Motovuna,¹⁵⁶ Matteo Bolmarsich iz Cresa,¹⁵⁷ Pietro Ghersa iz Vižnjana¹⁵⁸ in Gregorio Spongia iz Rovinja.¹⁵⁹

Leta 1881 so upravo javne bolnišnice sestavljali Andrea Marsich, sin pok. Giovannija Marie, Pietro Gallo, sin pok. Pietra, dr. Pio Gambini in inšpektor Nicolò de Baseggio. Zdravniki v ubožni ustanovi Grisoni (*Pio Istituto Grisoni*) so bili: dr. Achille Savognani (*referente sanitario comunale*) in dr. Pio de Gravis. V mestu sta bili tudi dve lekarni, in sicer "Al Gallo" sester Pellegrini in "Alla Fenice" v lasti Giovanninija Giusa.¹⁶⁰

Občinsko predstavništvo je na zasedanju 27. 3. 1886 sprejelo poročilo občinskega odposlanstva (*deputazione comunale*) o delu mestne bolnišnice. Skrb zbujač je bil podatek, da direkcija mestne bolnišnice že od leta 1881 ni delala niti finančnih planov niti poročil (*bilanci preventivi e consultivi di quell'amministrazione*), po mestu pa so se širila namigovanja o nepravilnostih v bolnišnici. Predstavništvo je direkcijo bolnišnice pozvalo, naj naredi natančen obračun in poročilo o aktivni in pasivi bilance. Trgovci, ki so bolnišnico oskrbovali z mesom in kruhom, so izkazovali za več kot 2.000 goldinarjev neplačanih računov. Občinsko predstavništvo je že 16. 11. 1885

medicine, sicer okrajni zdravnik (*fisico distrettuale*), pa 1. 6. 1872. V mrliških knjigah (od leta 1740 dalje) ni bilo podatkov o smrti Vincenza Beninija (SI PAK KP 7, t.e. 118, spis 405).

¹⁵¹ SI PAK KP 7, t.e. 177, spis 3272.

¹⁵² 31. 5. 1864 je na padovski univerzi končal medicino, 17. 10. 1866 pa kirurgijo.

¹⁵³ 20. 2. 1871 je v Gradcu doktoriral iz medicine, 23. 6. iz porodničarstva in 15. 7. iz kirurgije.

¹⁵⁴ Medicino, porodničarstvo in kirurgijo je končal 28. 1. 1874.

¹⁵⁵ Na Dunaju je 19. 5. 1874 končal medicino, kirurgijo, porodničarstvo in okulistiko.

¹⁵⁶ Medicino, kirurgijo, porodničarstvo in okulistiko je končal 16. 12. 1874 v Gradcu.

¹⁵⁷ Medicino, kirurgijo, porodničarstvo in okulistiko je končal 25. 2. 1876 v Gradcu.

¹⁵⁸ Medicino, kirurgijo, porodničarstvo in okulistiko je končal 25. 6. 1877 na Dunaju.

¹⁵⁹ Medicino, kirurgijo, porodničarstvo in okulistiko je končal 19. 6. 1879 na Dunaju (SI PAK KP 7, t.e. 177, spis 3272).

¹⁶⁰ *Giuda Scematica Istriana. Almanacco per l'anno 1881.* Anno quarto. P. Mora ed., str. 2–3.

¹⁴⁷ *Regolamento per l'ospedale civico e per l'unità casa di ricovero di Capodistria*, str. 14, člani 89–94.

¹⁴⁸ *Regolamento per l'ospedale civico e per l'unità casa di ricovero di Capodistria*, 1871.

¹⁴⁹ SI PAK KP 7, t.e. 177, spis 3528.

¹⁵⁰ Zdi se, da je občinska uprava tudi sicer redno spremljala zdravnike, ki so bili rojeni na njenem ozemlju. Tako je koprski župnijski urad 10. 2. 1874 občinskemu uradu posredoval podatke o smrti nekaterih zdravnikov, ki so bili (glede na vpis v matične knjige) verjetno Koprčani, in sicer dr. Leone Urbani, primarij (*protomedico dell'Istria*), je umrl 26. 5. 1811; Michiele Benedetti (v mrliški knjigi *Benedictus*), doktor filozofije in medicine, 29. 7. 1817, Antonio Alessandro Degrassi, doktor medicine, 20. 4. 1822, Domenico de Manzoni, kirurg, 10. 5. 1838, Giacomo Sandrin, kirurg, 17. 8. 1832 v Padovi, Matteo Divo, kirurg, 7. 5. 1843, Sebastiano Grandis, doktor medicine, 13. 4. 1845, Francesco Corte, kirurg, 17. 12. 1856, Pietro Madonizza, doktor medicine, 16. 1. 1857 in Gian Andrea de Manzoni, doktor

pozvalo bolnišnico, naj v najkrajšem času naredi račune za obdobje od 1. 1. 1884. Prav tako občina bolnišnici od leta 1882 ni nakazovala po 1.000 goldinarjev, v zadnjem dveletnem obdobju pa je bil znatno nižji tudi prihodek od solin, ki jih je imela bolnišnica v lasti.

Primanjkljaj v dohodkih bi morala nadomestiti občina, spremeniti pa bi morali tudi upravljanje bolnišnice. Zaradi težav so sprejeli sklep, naj administracijo bolnišnice prevzame mestna davčna blagajna, in sicer z dvema uradnikoma (*di abbinare amministarzione del Civico spedale al civico ufficio di casse, affidandola a due impiegati*). Izdatki občine za bolnišnico naj ne bi bili veliko višji, saj bi jih le pre-razporedili. Občina naj bi zaposlila novega uradnika z nazivom pomočnik blagajne z letno plačo 500 goldinarjev. 100 goldinarjev naj bi dobili od znižanja plače inšpektorja mestne bolnišnice, ker so mu zmanjšali delovne obveznosti,¹⁶¹ 360 goldinarjev pa od 1. marca dalje nezasedenega mesta tretjega občinskega uradnika (*diurnista*), ker je Stefano Zelto dal odpoved. Občina naj bi tako za novo zaposlitev dodatno prispevala le 40 goldinarjev.¹⁶²

Za ureditev razmer so 23. 1. 1886 sprejeli tudi pravilnik mestne bolnišnice in priključene ubožnice. Bolnišnica, ki je bila v prvi vrsti namenjena meščanom, je morala poskrbeti tudi za druge bolnike (tujce), vendar s povrnitvijo stroškov, kot jih je določal zakon. Bolnišnico je še vedno vodila direkcija. Imela je enako dolg mandat kot mestno predstavništvo, ki jo je volilo. Člani direkcije so delali brezplačno. Bolnišnica in ubožnica sta skrbeli le za domače bolnike in reveže (tiste, ki si niso mogli sami priskrbeti sredstev za preživljanje oz. za starejše, invalide in prizadete osebe, ki so to dokazale s posebnim dokumentom). Direkcija je morala pregledati račune ustanove. Zdravstveno oskrbo so vodili mestni zdravniki, nadzirala pa jih je direkcija. Za bolnike so morali voditi nekakšne kartoteke, posebno o nalezljivih boleznih. Konec leta so na osnovi odločbe 13. 11. 1871 morali podati poročilo o številu bolnikov in zdravstveni oskrbi. Inšpektor je obdržal enaka pooblastila. Poseben člen je določal tudi urnik vstajanja, in sicer: oskrbovanci so med 1. 4. do 31. 9. morali vstajati ob 6. uri, vse preostale mesece pa ob 8. uri. Pospraviti so morali sobe, potem pa so šli v jedilnico na zajtrk. Oskrbovanci obeh spolov so morali po svojih močeh delati v korist ustanove, udeleževati so se morali maš v spomin na dobrotnike.¹⁶³

Poleg tega je občinsko predstavništvo na svojem zasedanju 14. 11. 1885 imenovalo tričlansko komisijo, ki je morala pregledati poslovanje mestne bolnišnice od 1. 1. 1884 dalje in pripraviti poročilo o njenem finančnem stanju. Komisijo so sestavljali Nazario de Mori, markiz Giuseppe Gravisi in dr. Pietro de Madonizza.¹⁶⁴ Komisija je delo začela 20. 11. 1885, poročilo pa je poslala 27. 3. 1886. V obdobju od 1. 1. 1884 do 31. 12. 1884 je ustanova imela 11 pogodb (verjetno kreditov) s hipoteko (*contratti di mutuo con ipoteca*) z zasebniki v skupni vrednosti 5.000 goldinarjev, depozit pri Trgovski banki v Trstu (*Banca Commerciale Triestina*) v vrednosti 3.000 goldinarjev ter 443 goldinarjev v gotovini. To je skupaj znašalo 8.443 goldinarjev. Komisija je pregledala tudi finančno stanje za leto 1885. Bolnišnica je imela 118.884,97 goldinarja premoženja (aktivne) in neplačanih računov za 7.914,60 goldinarja. Stroški za meso so znašali 2.133,59 goldinarja, za kruh 2.835,99 goldinarja in preostali dolg v višini 2.955,02 goldinarja. V bolnišnično aktivno bilanco je bila všteta tudi hiša, ki so jo 21. 6. 1881 kupili v Piranu v vrednosti 812,72 goldinarja. Ustanova je imela tudi sedem pogodb s hipoteko v vrednosti 58.583,93 goldinarja, ki so prinašali 5.178,47 goldinarja na leto.¹⁶⁵

Poleg skrbi za mestne reveže in bolnike je občina navadno ob slabih letinah skušala z občasnimi razdeljevanjem nekakšne socialne pomoči revnejšim prebivalcem omiliti težavne ekonomske razmere. Tako je za velikonočne praznike leta 1886 dvestodvema Koprčanoma razdelila 88 goldinarjev in 50 krajcarjev pomoči, 10 goldinarjev pa revnim na območju Lazareta. Na celotnem območju je skupno razdelila 98 goldinarjev in 50 krajcarjev. V mestnem predelu Brasolo (*Bracciolo*) je pomoč prejelo 23 revnih, v predelu Sv. Martina (*Porto*) 18, v Zubenagi dva, v predelu Izolskih vrat (*Porta Isolana*) 15, v Bošedragi 40, v predelu sv. Petra (*S. Piero*) 25, v predelu Vseh svetih (*Ognisanti*) devet, v Pusterli štirje, v predelu Ponte Piccolo dvanajst, v predelu Velikih vrat (*Porta Maggiore*) pa 27 oseb ter štirje drugi oskrbovanci. Razdelili so pomoč v vrednosti med 30 krajcarji in goldinarjem. Večina ljudi (166) je dobila pomoč, manjšo kot pol goldinarja, in sicer: 68 po 30 krajcarjev, 51 po 40, 47 po 50 krajcarjev, preostalih 36 pa več kot pol goldinarja. Trije so prejeli po goldinar, šest po 80 in prav toliko po 70 krajcarjev, 21 pa po 60 krajcarjev.¹⁶⁶

Zal pa vrednost pomoči ni mogla izboljšati fi-

¹⁶¹ Torej plača inšpektorja naj bi se znižala s prejšnjih 600 goldinarjev na 500 goldinarjev.

¹⁶² SI PAK KP 7, t.e. 213, spis 300/V.

¹⁶³ SI PAK KP 7, t.e. 213, spis 300/V.

¹⁶⁴ SI PAK KP 7, t.e. 211, spis 2868.

¹⁶⁵ SI PAK KP 7, t.e. 213, spis 706/V.

¹⁶⁶ SI PAK KP 7, t.e. 213, spis 931/V.

nančnih razmer ljudi, saj je bila razmeroma nizka in je zadoščala kvečjemu le za kak priboljšek. V aprilu istega leta je npr. kilogram jagenjčka (enako tudi govejega mesa), ki naj bi po tradiciji sestavljal veliko-nočno kosilo, stal od 56 do 64 krajcarjev, pršut od 1,80 do dva goldinarja, sto jajc pa je stalo 2,5 krajcarja. Kilogram koruzne moke (npr. za polento) je stal 9 krajcarjev, kilogram zmesnega kruha 12, belega pa 16 krajcarjev. 100 litrov refoška je stalo od 31 do 33 goldinarjev, malvazije od 28,50 do 29,80 goldinarja, dalmatinskega vina pa 20 goldinarjev. Za liter oljčnega olja za prehrano je bilo potrebno plačati 44, za razsvetljavo pa 38 krajcarjev. Povedna je tudi primerjava dnevnih zaslužkov nekaterih delavcev. Mizar je za dan dela dobil od 1,10 do največ 1,40 goldinarja, zidar je lahko zaslužil od 1,20 do 1,70 goldinarja, težak pa od 0,80 do enega goldinarja.¹⁶⁷

Zdi se, da ukrepi občinske uprave tudi niso rešili številnih težav, v katere je zašla bolnišnica, in c.-k. namestništvo v Trstu je z dokumentom z dne 5. 4. 1886 zadolžilo Frančiškove tretjerednice sv. Jožefa (*Suore di Carità oz. suore terziarie Francescane di S. Giuseppe, della congregazione di Padova*) za skrb za koprsko mestno bolnišnico. Prednica je skrbela za upravljanje (*economia*) in disciplino, drugih šest sester pa za pomoč bolnikom v ambulanti in mestnim revežem, za kuhinjo in perilo.

Čeprav so redovnice naslednjih trideset let vzorno skrbele za bolnike, so morale, ker so bile italijanske državljanke, kmalu po vstopu Italije v prvo svetovno vojno po nalogu avstrijskih vojaških oblasti zapustiti mesto. Koprška občina je sicer 19. 6. 1915 na c.-k. namestništvo v Trstu naslovila prošnjo, da bi redovnice lahko ostale v mestu in naprej skrbele za bolnišnico, vendar prošnji ni bilo ugodeno. Iznane sestre so bile: prednica sestra Ester (Angella Vettori, hčerka Antonia, rojena leta 1848 v kraju Bassano) ter sestre Prassede (Teresa Brunierotto, hčerka Liugija, rojena 1874), Michelina (Caterina Chilese, hčerka pok. Luigija, rojena 1866), Osanna (Domenica Gumiero, hčerka Ferdinanda, rojena 1890), Sista (Albina Ponso, hčerka pok. Luigija, rojena 1880), Clotilde (Annunziata Tedesco, hčerka pok. Michieleja, rojena 1857) in Lucrezia (Ermina Veronese, hčerka Clementeja, rojena 1886).¹⁶⁸

Ker so morale omenjene tretjerednice mesto zapustiti 16. 7. 1915, sta v bolnišnici začasno pomagali dve sestri iz koprške sirotišnice (*Pio Istituto Grisoni*), ki ju je upravnik sirotišnice, kanonik Francesco

Od leta 1886 so za bolnike v mestni bolnišnici skrbele Frančiškove tretjerednice (Coronelli, *Catalogo degli Ordini Religiosi della Chiesa Militante*, 1707)

Fonda, odstopil mestni bolnišnici. Občina je za zagotovitev oskrbe bolnikov in mestnih revežev že naslednji dan prosila prednico sester (božje) previdnosti (*Suore della Provvidenza*) iz Gorice za tri dodatne sestre.¹⁶⁹ Prednica goriškega samostana Stanislava Lunelli je 19. 7. na podlagi določila, da sestrsko skupnost ne morejo sestavljati manj kot štiri sestre, odločila, da kljub težavam občini pomaga in jim pošlje sestre. Poleg živčevja, nastanitve in zdravil je morala občina vsaki sestri vsak mesec izplačati po 20 kron za obleko in druge stroške.¹⁷⁰ Sestre božje previdnosti so za bolnike v koprski mestni bolnišnici in priključeni ubožnici skrbele od 22. julija 1915.¹⁷¹

¹⁶⁷ SI PAK KP 7, t.e. 214, spis 993/VIII.

¹⁶⁸ SI PAK KP 7, t.e. 348, spis 2510.

¹⁶⁹ SI PAK KP 7, t.e. 349, spis 2795.

¹⁷⁰ SI PAK KP 7, t.e. 349, spis 486.

¹⁷¹ SI PAK KP 7, t.e. 349, spis 2904.

Stara koprška bolnišnica in v požaru leta 1963 poškodovana nekdanja samostanska cerkev
(SI PAK KP 344, t. e. 11, a. e. 11/3)

V istih prostorih je mestna bolnišnica nadaljevala svoje delo tudi v obdobju med vojnami in obdobju Svobodnega tržaškega ozemlja.¹⁷² Leta 1954 je v njej zaživel tudi porodnišnični oddelek mestne bolnišnice. Porodnišnica, v kateri se je rodil večji del povojnih generacij Istranov in Primorcev, je stavbo nekdanjega servitskega samostana zapustila leta 1997. Opuščena stavba nekdanje koprške bolnišnice zadnja leta žalostno propada.

Viri in literatura

Viri

Apollonio, Carlo: *La riorganizzazione del servizio sanitario nell'Istria. Ricerche e proposte fatte per incarico della Camera medica istriana*. Parenzo: La camera medica istriana, 1896.

Coronelli, Vincentio: *Catalogo degli Ordini Religiosi della Chiesa Militante, Espresso con Immagini*. I, II. Roma 1707.

Državni zakonik za kraljevine in dežele v državnem

¹⁷² Več o povojnem razvoju zdravstva v slovenski Istri v člankih Deborah Rogoznica, Razvoj zdravstvene organizacije in zdravstvenega zavarovanja v koprskem okraju 1945–1954. V: *Annales, Series historia et sociologia* 14 (2004), str. 47–60 in Posebnosti zdravstvene organizacije in sistema zdravstvenega zavarovanja na območju slovenskega dela cone B STO. V: *Cona B Svobodnega tržaškega ozemlja 1947–1954, Zbornik ob 50-letnici priključitve cone B STO Jugoslaviji*, Koper 2004, str. 109–128.

zboru zastopane (DZ), Dunaj, 1872, člen 16, Postava od 23. julija 1871, s katero se novi red za mere in uteži ustanavlja, str. 29–34.

Giuda Scemmatica Istriana. Lamanacco per l'anno 1881. Anno quarto. P. Mora ed., 1881.

Regolamento per l'ospedale civico e per l'unità casa di ricovero di Capodistria. Capodistria, 1871.

Pokrajinski arhiv Koper (PAK)

SI PAK KP 6, Komuna Koper, IX. skupina, a.e. 1387, 1435, 1436 in 1437.

SI PAK KP 7, Občina Koper, t.e. 211, 213, 214, 348, 349.

SI PAK KP 291, Družinski arhiv Cadamuro, t.e. 39, a.e. 90.

SI PAK KP 299, Družinski arhiv Gravisi, a.e. 68, Statut Kopa iz leta 1668.

SI PAK KP 299, Družinski arhiv Gravisi, a.e. 89, Prospero Petronio, Brani della prima memoria sacre e profane dell'Istria, 1680–1681.

SI PAK KP 304, Družinski arhiv Manzoni, t.e. 9.

SI PAK KP 344, Zbirka razglednic in fotografij, t.e. 11, a.e. 11/3.

Pokrajinski muzej Koper (PMK)

inv. št. 3423.

Internet

<http://rss.archives.ceu.hu/archive/00001092/01/104.pdf>

Literatura

AMSI (*Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria*): Senato Misti. Cose dell'Istria, vol. IV, fasc. 1–2. Parenzo: Società istriana di archeologia e storia patria. Tipografia Gaetano Coana, 1888, str. 137–138.

Bonin, Zdenka: Oris razvoja koprskih bratovščin v času Beneške republike s posebnim poudarkom na Bratovščini svetega Antona opata puščavnika. *Acta Histriae* 9 (2001), št. 2, str. 357–388.

Candler, Pietro: *Codice Diplomatico Istriano*. Vol. II. Trieste: Edizioni Italo Svevo, 1986.

Caprin, Giuseppe: *L'Istria nobilissima*. Trieste: Edizioni Italo Svevo, 1992.

Cigui, Rino: Alcuni aspetti dell'organizzazione sanitaria in Istria durante la dominazione Francese (1806–1813). *Atti*, vol. XXXVI, Rovigno: Centro di ricerche storiche, 2006, str. 211–265.

Darovec, Darko: *Davki nam pijejo kri: gospodarstvo severozahodne Istre v novem veku v luči beneške davčne politike*. Koper: Univerza na Primorskem: Znanstvenoraziskovalno središče: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2004 (Knjižnica Annales Majora).

Darovec, Darko: Oris zgodovine zdravstva v Kopru. *Studia Historica Slovenica* 5 (2005), št. 1–3, str. 257–272.

Hierarchia Catholica medii et recentioris aevi (HC): volumen I. Patavia, 1968.

Kandler, Pietro: *Codice Diplomatico Istriano*. Vol. I. Trieste: Loyd Adriatico S.p.a., Tipografia Riva S.p.a., 1986.

Lavrič, Ana: *Vizitacijsko poročilo Agostina Valiera o koprski škofiji iz leta 1579*. Ljubljana: ZRC SAZU: Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta, 1986.

Luglio, Vittorio: *L'antico vescovado giustinopolitano: Tredici secoli di storia attraverso i vescovi e le chiese dell'antica diocesi di Capodistria*. Trieste: Luglio, 2000.

Naldini, Paolo: *Cerkveni krajepis ali Opis mesta in škofije Justinopolis, ljudsko Koper* (ur. Darko Darovec). Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko: Znanstvenoraziskovalno središče Republike Slovenije: Škofija, 2001.

Pachera, fra Sergio M. – Vescia, fra Tiberio M.: *I servi di Maria in Istria*. Trieste: Istituto Regionale per la Cultura Istriano – Fiumano – Dalmata, 2005.

Restavrirani romanski križani iz cerkve sv. Bassa v Kopru. Koper: Stolna župnija, Ljubljana: ZVKDS, Restavratorski center, 2009 (zloženska).

Schauber, Vera – Schindler, Hanns Michael: *Svetniki in godovni zavetniki za vsak dan v letu*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1995.

Statut koprškega komuna iz leta 1423 z dodatki do leta 1668 (STKP) (ur. Lujo Margetič). Koper: Po-

krajinski arhiv, Rovinj: Center za zgodovinske raziskave, 1993.

Schiavuzzi, Bernardo: Le istituzioni sanitarie Istriane nei tempi passati. AMSI (*Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria*): vol. VIII, fascicolo 3–4. Parenzo: Società istriana di archeologia e storia patria. Tipografia Gaetano Coana, 1892, str. 315–407.

Vodnik po fondih in zbirkah Pokrajinskega arhiva Koper (ur. Zdenka Bonin). Koper: Pokrajinski arhiv, 2006.

Zusammenfassung

ARMENHÄUSER IN KOPER UND DEREN SORGE UM DIE GESUNDHEIT DER BEVÖLKERUNG VOM 13. BIS ANFANG DES 20. JAHRHUNDERTS

Istriens Städte haben eine lange Tradition in der Gesundheitsfürsorge. Nach dem Vorbild von Venedig waren in den Städten bereits im 13. Jahrhundert Armenhäuser tätig. Das Armenhaus von Piran wurde Ende 1222 und das von Koper 1262 gegründet, vermutlich reicht auch die Gründung des Armenhauses von Izola in das 13. Jahrhundert zurück.

Die Gemeinde von Koper gründete beim Eingang der Stadt das Armenhaus des hl. Nazarius, in dem Wallfahrer, die Armen der Stadt, Krüppel, von Geburt an behinderte Menschen, Findelkinder und Kranke Schutz fanden. Die Stadtbürger spendeten Brot, Wein und Öl zur Versorgung von 10 Armen, außerdem hatte das Armenhaus auch sonstige Einkünfte in Höhe von 13 Lire. Die Verwaltung des Armenhauses bestand aus zwei Prokuratoren, die alljährlich im Stadtrat gewählt wurden, und dem Prior, der ein jährliches Salär von 6 Lire bezog. Für die Kranken und Armen sorgte ein Dienstmädchen, und ein Geistlicher las jeden Tag im Armenhaus die Messe. Da sich die finanzielle Lage des Armenhauses verschlechterte, wurde 1454 die Verwaltung des Armenhauses der in Koper wohlhabendsten Bruderschaft des hl. Antonius übertragen. Bei der Visitation des Veroneser Bischofs Agostino Valier im Jahr 1580 wies das Armenhaus Einkünfte in Höhe von 2.000 Lire aus. Es nahm Arme beiderlei Geschlechts, Fremde und Kranke sowie Findelkinder auf, die hier versorgt wurden, bis sich deren Zahl so vergrößerte, dass sie mit einem Kindermädchen in das Waisenhaus von Venedig geschickt wurden. Das Armenhaus wurde gut instand gehalten. Der untere Raum mit einigen Bettgestellen wur-

de nicht für die Unterbringung genutzt, im Obergeschoss befanden sich 6 Zimmer, von denen 5 mit Matratzen, Bettlaken und Decken ausgestattet waren. Die Kranken wurden vom Gemeindefeldarzt und einem Chirurgen behandelt. In einem anderen Stadtteil, im Viertel Zubenaga, lag noch das Armenhaus des hl. Markus, das Marco Trivisano im 14. Jahrhundert für Frauen errichten ließ. Es umfasste im Jahr 1580 eine dem hl. Markus Evangelist geweihte Kirche und einen schmalen Hof, an dessen Seiten einfache Zellen lagen. Das Armenhaus, das zu jener Zeit einen Kassenbestand von 830 Lire auswies, erhielt von der Kasse in Venedig auf Wunsch des Gründers alljährlich 126 Lire, was die einzigen Einkünfte des Armenhauses waren. Obwohl hier 8 arme Frauen versorgt werden sollten, waren zu der Zeit nur 6 untergebracht. Auch später verbesserte sich die finanzielle Lage des Armenhauses nicht, und im Jahr 1700 konnte den Frauen nur noch ein Nachtlager angeboten werden, während sie vorher auch Verpflegung erhielten.

In der Stadt war der erste bekannte Arzt Ser Benvenuto, der hier im Jahr 1310 den Dienst versah. Das Statut von Koper aus dem Jahr 1423 regelte die Entlohnung des Gemeindefeldarztes, der für jeden Augenschein wegen eines Vergehens außerhalb der Stadt 3 Lire erhielt. Der Arzt und der Chirurg, die den Podesta über alle von ihnen behandelten gewalttätigen oder gewöhnlichen Verletzungen informieren mussten, mussten spätestens ab 1452 alljährlich drei Monate vor Ablauf der Dienstzeit mit Stimmenmehrheit vom Großen Rat bestätigt werden. 1602 erhöhte der venezianische Doge Nicolò Grimani die ärztliche Entlohnung von 120 auf 200 Dukaten, und im Jahr 1661 wurde auf der Sitzung des Großen Rats in Koper beschlossen, dass der ärztliche Dienst in der Stadt nur von Fremden versehen werden kann. Unter den zahlreichen bedeutenden Ärzten ist Santori Santori aus Koper hervorzuheben, der als großer medizinischer Forscher und Autor gilt.

Auch die Serviten, die sich 1454 in der Stadt ansiedelten, widmeten sich außer der Marienverehrung und dem Gebet für die Verstorbenen sowie der Feier von Messen und Predigten in besonderem Maße der geistigen Betreuung der Wallfahrer und den Armen und Kranken. Da im Kloster wenige Ordensbrüder lebten, wurde es Ende des 18. Jahrhunderts aufgelöst. Schon 1801 brachten die Österreicher in dem ehemaligen Servitenkloster nach der Besetzung der Stadt ein Lazarett und in der Kirche ein Gefängnis unter.

Mit dem Übergang Istriens unter französische Herrschaft und der Auflösung zahlreicher Bruderschaften, die bis dahin für die Armenhäuser sorgten, wurden in den Städten Wohltätigkeitskongregationen gegründet. Die Kongregation in Koper musste in erster Linie für die Findelkinder sorgen, aber auch für die Armen und geistig Kranken. In das frühere Kloster übersiedelte 1810 das Nazarius-Armenhaus zusammen mit dem Waisenhaus, die Kirche wurde 1850 als Lagerhaus genutzt. Aufgrund der Einstellung des jährlichen Beitrags von 7 istrischen Gemeinden für das Waisenhaus in Koper im Jahr 1813 und der Schulden aus der französischen Zeit geriet das Armenhaus in finanzielle Schwierigkeiten, die es erst Mitte des 19. Jahrhunderts nach der Erlangung einer Rente der aufgelösten Antonius-Bruderschaft und nach der staatlichen Anerkennung als Asyl für Arme und Kranke überwand. Das Armenhaus wurde in städtisches Krankenhaus umbenannt, für das der Gemeinderat und Bezirksarzt Dr. Giovanni Andrea de Manzoni die Dienstordnung verfasste. Das Krankenhaus wurde von einer Direktion verwaltet, und aus der Gemeindekasse wurden zwei Ärzte mit einem Diplom aus Medizin und Chirurgie und Kenntnissen aus der Geburtshilfe bezahlt, die ein jährliches Salär von 600 Gulden bezogen. Sie mussten die Armen der Stadt und die Kranken und Pflegebedürftigen des städtischen Krankenhauses kostenlos behandeln. Die Gemeinde bezahlte auch zwei Hebammen, eine für die Stadt und eine für die Steuergemeinde Lazeret, die armen werdenden Müttern kostenlose Geburtshilfe leisten mussten. In den 80er Jahren des 19. Jahrhunderts gab es in der Stadt zwei Apotheken. Da sich in der Stadt Gerüchte über Unregelmäßigkeiten im Krankenhaus verbreiteten und die Kaufleute, die es mit Fleisch und Brot versorgten, nichtbezahlte Rechnungen von über 2.000 Gulden auswiesen, wurde die Direktion, die schon seit 1881 keine Haushaltspläne und Berichte erstellte, von der Gemeindevertretung aufgefordert, eine genaue Bilanz aufzustellen. Aufgrund der genannten Probleme wurden 1886 von der k. u. k. Statthaltertschaft in Triest Terziarinnen des Franziskanerordens in die Stadt gebeten, die bis 1915 das Krankenhaus verwalteten und für die Armen und Kranken sorgten. Da sie italienische Staatsangehörige waren, mussten sie die Stadt nach dem Kriegseintritt Italiens trotz vorbildlicher Sorge für die Kranken verlassen.

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 347.999(497.4)

Prejeto: 16. 4. 2009

Gospodarska sodišča in njihovo poslovanje

METKA BUKOŠEK

mag., arhivska svetovalka

Zgodovinski arhiv Celje, Teharska cesta 1, SI-3000 Celje

e-pošta: metka.bukosek@guest.arnes.si

IZVLEČEK

Okrožna gospodarska sodišča so bila ustanovljena kot redna sodišča. Njihova naloga je bila odločanje o gospodarskih sporih ter drugih pomembnih gospodarskih zadevah. Najvišje gospodarsko sodišče je bilo vrhovno gospodarsko sodišče, ki je delovalo na državni ravni, sledila so mu višje gospodarsko sodišče na republiški ravni in okrožna gospodarska sodišča za območje več okrajev in mesta. Sistem poslovanja je bil enak poslovanju rednih sodišč. Njihovo delovanje so urejali sodni poslovnik, ti pa so se v preteklih desetletjih spreminjali.

KLJUČNE BESEDE: *okrajno gospodarsko sodišče, sodni poslovnik, vpisniki, imeniki, stečaj, podjetje, firma, registracija*

ABSTRACT

COMMERCIAL COURTS AND THEIR OPERATIONS

District commercial courts were founded as ordinary courts of law. Their duty was to take decisions in business disputes and other important commercial matters. The highest ranking commercial court was the supreme commercial court which operated on a national level. There followed the higher commercial court operating on the level of the individual republic, and the district commercial courts operating for the territory of several counties and towns. Commercial courts operated in the same manner as ordinary courts of law. Their activities were regulated by rules of court which were subjected to numerous changes during the past decades.

KEY WORDS: *district commercial courts, rules of court, registers, directories of persons, bankruptcy, companies, firms, registration*

Gospodarska sodišča v Sloveniji

Gospodarska sodišča so bila ustanovljena leta 1954 z Zakonom o gospodarskih sodiščih¹. Bila so redna sodišča za odločanje o gospodarskih sporih in drugih za gospodarstvo pomembnih zadevah, za katera so bila po zakonu pristojna. Nadomestila so arbitražna sodišča.²

Vloga gospodarskih sodišč je bila, da so sodila:

- v medsebojnih gospodarskih in odškodninskih sporih, v katerih so bili kot stranke gospodarske organizacije (podjetja, obrti in zadruga), združene organizacije, finančno samostojni zavodi ter federacija, ljudske republike, avtonomne enote, okraji, mesta, občine in njihove ustanove, ki jim je bil priznan status pravne osebe;
- sojenje v vseh sporih, ki so zadevali ladje in plovbo po morju ter vseh sporih, za katere je veljalo pomorsko pravo (razen o sporih o prevozu potnikov);
- gospodarskim organizacijam in osebam, odgovornim za gospodarske prestopke;
- v gospodarskih sporih med domačimi pravnimi ter tujimi fizičnimi ali pravnimi osebami;
- ter o drugih zadevah, za katere so bila po zakonu pristojna.

Reševala so spore, ki so nastali:

- pri nakupu ali prodaji blaga ter drugih premičnin
- pri zamenjavi blaga in premičnin
- pri komisijah poslih
- pri posredništvu
- pri zastopstvu
- pri špediciji
- pri skladiščenju
- pri zavarovanju premoženja
- pri pogodbah o delu in storitvah
- pri gradbenih pogodbah
- pri založniških poslih
- pri avtorskih pravicah
- pri posojilih
- pri pogodbah
- pri meničnopravnih in čekovnopravnih zahtevkih
- pri prevozu stvari v železniškem, cestnem, zračnem in rečnem prometu in v prometu po notranjih vodah
- pri sporih iz pravice uporabe firme

- pri varstvu in uporabi izumov, vzorcev, modelov in znamk
- pri nelojalni konkurenci
- pri gospodarjenju z osnovnimi sredstvi
- in drugih podobnih sporih, pomembnih za gospodarstvo.

Okrožna gospodarska sodišča so imela pravdni, kazenski likvidacijski in izvršilni oddelek.

Pristojnosti gospodarskih sodišč

Pristojnost vrhovnega gospodarskega sodišča

Vrhovno gospodarsko sodišče je bilo najvišje gospodarsko sodišče v FLRJ. Pristojno je bilo za:

- izdajo splošnih zakonov;
- odločanje o revizijah zoper sodbe višjih gospodarskih sodišč in odločbe vojaške arbitraže, izdane na prvi stopnji;
- odločanje o pritožbah zoper sodbe višjih gospodarskih sodišč, izdane v postopku zaradi gospodarskih prestopkov na prvi stopnji;
- odločanje o pritožbah zoper sklepe višjih gospodarskih prestopkov na prvi stopnji;
- odločanje o izredni reviziji zoper pravnomočne odločbe gospodarskih sodišč;
- odločanje v sporih o pristojnosti med višjimi gospodarskimi sodišči in okrožnimi gospodarskimi sodišči z območja dveh višjih gospodarskih sodišč;
- opravljanje drugih zakonsko predpisanih zadev.

Pristojnost višjih gospodarskih sodišč

Višja gospodarska sodišča so bila pristojna za:

- sojenje na prvi stopnji v gospodarskih in pomorskih sporih, če je vrednost spornega predmeta preseгла 1,000.000 dinarjev;
- sojenje na prvi stopnji v odškodninskih sporih, če je vrednost zahtevane odškodnine preseгла 1,000.000 dinarjev;
- sojenje na prvi stopnji v gospodarskih sporih, ki so se nanašali na varstvo ali uporabo izumov, vzorcev, modelov in znamk, pravice do uporabe firme, v sporih iz naslova nelojalne konkurence in avtorskih pravicah ne glede na vrednost spornega predmeta;
- sojenje gospodarskim organizacijam in odgovornim osebam v teh organizacijah za gospodarske prestopke;
- odločanje o revizijah zoper sodbe okrožnih gospodarskih sodišč;
- odločanje o pritožbah zoper sodbe okrožnih gospodarskih sodišč;

¹ Zakon o gospodarskih sodiščih, Ur. L. FLRJ, 31/383, str. 529–537.

² Več o tem v prispevku Žarka Bizjaka v publikaciji *Pravo – zgodovina* – arhivi v poglavju *Pravosodje v letih 1945–1991 na straneh 277–299*, ki jo je izdal Arhiv Republike Slovenije leta 2000.

- odločanje v pritožbah zoper sklepe okrožnih gospodarskih sodišč;
- odločanje v sporih o pristojnosti med okrožnimi gospodarskimi sodišči s svojega območja;
- opravljanje izvršb;
- opravljanje drugih zakonsko predpisanih zadev.

Pristojnost okrožnih gospodarskih sodišč

Okrožna gospodarska sodišča so bila ustanovljena za območje več okrajev in mest.

Pristojna so bila:

- za sojenje v gospodarskih in pomorskih sporih, če vrednost spornega predmeta ni preseгла 1,000.000 dinarjev, z izjemo tistih sporov, za katere je bilo pristojno na prvi stopnji višje gospodarsko sodišče;
- za sojenje v odškodninskih sporih, če višina zahtevane odškodnine ni preseгла 1,000.000 dinarjev;
- za sojenje gospodarskim organizacijam in odgovornim osebam v njih za gospodarske prestopke, za katere so bila pristojna,
- odločanje v prisilnem likvidacijskem postopku;
- z vodenjem registra gospodarskih organizacij;
- opravljanje izvršb;
- opravljanje drugih zakonsko določenih zadev.

Krajevna območja posameznih gospodarskih sodišč

Višja gospodarska sodišča so bila ustanovljena za območja posameznih ljudskih republik tako, da bi bilo v Sloveniji ustanovljeno eno sodišče za ozemlje celotne republike.

Vrhovno gospodarsko sodišče je bilo najvišje gospodarsko sodišče v Federativni ljudski republici Jugoslaviji in je skrbelo za zakonito izvajanje vseh predpisanih zakonov.

Z odlokom o določitvi krajevnega območja okrožnih gospodarskih sodišč v LRS³ so določili štiri okrožna gospodarska sodišča, in sicer s sedežem v Celju, Kopru, Mariboru in Ljubljani.

1. Okrožno gospodarsko sodišče v Celju je delovalo na območju okrajev Celje in Trbovlje;
2. Okrožno gospodarsko sodišče v Kopru je delovalo na območju okrajev Gorica in Koper;
3. Okrožno gospodarsko sodišče v Mariboru je delovalo na območju okrajev Maribor, Murska Sobota in Ptuj;
4. Okrožno gospodarsko sodišče v Ljubljani je

delovalo na območju okrajev Ljubljana, Kočevje, Kranj in Novo mesto.

Na osnovi odloka o ustanovitvi okrajnih in okrožnih sodišč je bila narejena podrobnejša teritorialna razdelitev⁴:

Okrožno gospodarsko sodišče v Celju, ki je delovalo na območju okrajev Celje in Trbovlje, je pokrivalo:

- Okrajno sodišče v Celju: občine Celje, Kozje, Laško, Planina pri Sevnici, Slovenske Konjice, Šentjur pri Celju, Vojnik, Vransko, Žalec;
- Okrajno sodišče v Sevnici: občini Radeče in Sevnica;
- Okrajno sodišče v Šmarju pri Jelšah: občini Šmarje pri Jelšah in Rogaška Slatina;
- Okrajno sodišče v Šoštanju: občini Šoštanj in Mozirje;
- Okrajno sodišče v Trbovljah: občine Hrastnik, Trbovlje in Zagorje ob Savi.

Okrožno gospodarsko sodišče v Kopru, ki je delovalo na območju okraja Nova Gorica in Koper je obsegalo:

Okrožno sodišče v Kopru:

- Okrajno sodišče v Ilirski Bistrici: občino Ilirska Bistrica;
- Okrajno sodišče v Kopru: občino Koper;
- Okrajno sodišče v Piranu: občini Izola in Piran;
- Okrajno sodišče v Postojni: občine Pivka in Postojna iz okraja Koper, iz okraja Ljubljana pa občini Cerknica in Loška dolina do ustanovitve okrajnega sodišča za ti dve občini;
- Okrajno sodišče v Sežani: občine Sežana, Hrnelje in Divača.

Okrožno sodišče v Novi Gorici:

- Okrajno sodišče v Idriji: občini Idrija in Cerkno;
- Okrajno sodišče v Novi Gorici: Ajdovščina, Dobrovo, Kanal, Komen, Nova Gorica, Šempeter pri Novi Gorici, Vipava;
- Okrajno sodišče v Tolminu: občine Bovec, Kobariid in Tolmin

Okrožno gospodarsko sodišče v Mariboru, ki je delovalo na območju okrajev Maribor, Murska Sobota in Ptuj, je pokrivalo:

Okrožno sodišče v Mariboru:

- Okrajno sodišče v Gornji Radgoni: občini Gornja Radgona in Videm ob Ščavnici;
- Okrajno sodišče v Lendavi: občina Lendava;
- Okrajno sodišče v Ljutomeru: občino Ljutomer, do ustanovitve okrajnega sodišča v Ormožu pa

³ Odlok o določitvi krajevnega območja okrožnih gospodarskih sodišč v LRS, Ur. l. LRS, 1955, 49/165, str. 999.

⁴ Odlok o ustanovitvi, odpravi in o določitvi sedeža nekaterih okrožnih in okrajnih sodišč ter o krajevem območju okrožnih in okrajnih sodišč v LRS, Ur. l. LRS, 1955, 49/164, str. 998–999.

tudi katastrske občine Bratonečice, Cerovec, Gomila, Hermanci, Ivanjkovci, Jastrebcji, Kajžar, Ključarovi pri Ormožu, Kog, Koračice, Lačaves, Lahonci, Libanja, Mala vas, Mali Brebrovnik, Mihalovci, Pavlovski vrh, Pršetinci, Rakovci, Rucmanci, Runeč, Savci, Senik, Stanovno, Sv. Miklavž, Sv. Tomaž, Trnovci, Veličane, Veliki Brebrovnik, Vinski Vrh, Vuzmetinci, Zasavci, Žerovinci in Žvab iz upravne občine Ormož ter katastrski občini Vitan in Vodranci iz upravne občine Središče;

- Okrajno sodišče v Mariboru: občine Lenart, Maribor Center, Maribor Košaki, Maribor Tabor, Maribor Tezno, Podvelka, Rače, Ruše in Šentilj;
- Okrajno sodišče v Murski Soboti: občine Beltinci, Cankova, Grad, Martjanci, Murska Sobota, Petrovci – Šalovci;
- Okrajno sodišče na Ptuj: občine Borl, Cirkovce, Desternik, Gorišnica, Juršinci, Lešje, Ptuj, Videm, do ustanovitve okrajnega sodišča v Ormožu pa še katastrske občine Ormož, Frankovci, Hardek, Hum, Lešnica, Litmerk, Loperšice, Pavlovci, Pušenci, Senešci, Sodinci, Strjanci, Šardinje, Trgovišče, Velika Nedelja in Vičanci iz upravne občine Ormož ter katastrske občine Grabe, Obrež, Središče in Šalovci iz upravne občine Središče;
- Okrajno sodišče v Slovenj Gradcu: občine Črna pri Prevaljah, Dravograd, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem in Slovenj Gradec;
- Okrajno sodišče v Slovenski Bistrici: občini Poljčane in Slovenska Bistrica.

Okrožno gospodarsko sodišče v Ljubljani, ki je delovalo na območju okrajev Ljubljana, Kočevje, Kranj in Novo mesto, je pokrivalo:

Okrožno sodišče v Ljubljani:

- Okrajno sodišče v Grosupljem: občini Grosuplje in Ivančna Gorica;
- Okrajno sodišče v Kamniku: občine Domžale, Kamnik, Mengeš in Moravče;
- Okrajno sodišče v Kranju: občine Cerklje, Kranj in Tržič;
- Okrajno sodišče v Ljubljani: občine Borovnica, Dobrova pri Ljubljani, Litija, Ljubljana Bežigrad, Ljubljana Center, Ljubljana Črnuče, Ljubljana Moste, Ljubljana Polje, Ljubljana Rudnik, Ljubljana Šentvid, Ljubljana Šiška, Ljubljana Vič, Logatec, Medvode in Vrhnika;
- Okrajno sodišče v Radovljici: občine Bled, Bohinj, Jesenice in Radovljica;
- Okrajno sodišče v Škofji Loki: občine Gorenja vas, Škofja Loka, Železniki in Žiri.

Okrožno sodišče v Novem mestu:

- Okrajno sodišče v Brežicah: občina Brežice;
- Okrajno sodišče v Črnomlju: občine Črnomelj, Metlika in Semič;
- Okrajno sodišče v Kočevju: občine Dobrepolje, Draga – Loški potok, Kočevje, Lašče, Predgrad, Ribnica in Sodražica;
- Okrajno sodišče v Novem mestu: občine Kostanjevica – Podbočje, Novo mesto, Straža – Toplice, Šentjernej in Žužemberk;
- Okrajno sodišče v Trebnjem: občine Mirna, Mokronog in Trebnje;
- Okrajno sodišče v Vidmu Krškem: občini Senovo in Videm Krško.

Vpisniki gospodarskih sodišč 1964

Okrožna gospodarska sodišča so vodila naslednje vpisnike:⁵

št.	Ime vpisnika	Oznaka vpisnika
1.	Vpisnik gospodarskih prestopkov	Pk
2.	Vpisnik pravnih zadev	P
3.	Vpisnik za plačilne naloge	Pl
4.	Vpisnik izvršilnih zadev	I
5.	Vpisnik prisilnih likvidacij	L
6.	Vpisnik registrskih zadev	Fi
7.	Vpisnik za razne zadeve iz pristojnosti gospodarskih sodišč	R
8.	Vpisnik zadev sodne uprave	Su
9.	Vpisnik zaupnih in strogo zaupnih zadev sodne uprave	Su Pov

⁵ Pravilnik o notranjem poslovanju okrajnih, okrožnih in okrožnih gospodarskih sodišč, Ur. l. LRS, 1959, 42/216; str. 467–506.

Imeniki in pomožne knjige, ki so jih vodila gospodarska sodišča:

št.	Ime imenika ali pomožne knjige
1.	Kartotečni listki k vpisniku Pk za pravne osebe
2.	Kartotečni listki k vpisniku Pk za fizične osebe
3.	Kontrolnik denarnih kazni, premoženjske koristi in stroškov kazenskega postopka
4.	Kartotečni listki k vpisniku P in Pl
5.	Imenik k vpisniku I
6.	Imenik k vpisniku R
7.	Seznam rubežev oz. kartotečni list rubežev
8.	Seznam izvršilnemu organu poverjenih izvršb
9.	Kartotečni listki k vpisniku L
10.	Osebni imenik k vpisniku Su
11.	Stvarni imenik k vpisniku Su
12.	Kontrolnik izrečenih redovnih denarnih kazni

Vpisnik Pk

V vpisnik Pk so vpisovali zahteve javnega tožilca za začetek postopka zaradi gospodarskih prestopkov zoper pravno oziroma fizično osebo.

Postopek za gospodarski prestopok je pred gospodarskim sodiščem uvedel javni tožilec z obtožnim predlogom in ga vpisal v vpisnik Pk. V njem so vodili samo podatke, ki so se nanašali na sam postopek na gospodarskem sodišču. Predloge preiskovalnega organa o začasnem zavarovanju premoženjskopravnega zahtevka ali zahtevka za odvzem premoženjskih koristi, predloge, naj odloči sodnik okrožnega gospodarskega sodišča o tem, ali imajo državni organi pravico, da odrečejo vpogled v svoje spise in listine, ter o tem, da morajo poštne, telegrafске in druge prometne ustanove izročiti pisma in druge pošiljke poizvedovalnemu organu, so vpisovali v vpisnik R. Poleg naštetih so v vpisnik R vpisovali tudi pritožbe zoper sklepe o denarnih kaznih in stroških za postopek, ki so nastali med poizvedbami.

Vpisnik P

V vpisnik P so gospodarska sodišča vpisovala tožbe v civilnih zadevah, na podlagi katerih niso bili izdani plačilni nalogi, nadalje ugovori zoper plačilne naloge in tožbe, če ni bilo ugodeno predlogom za izdajo plačilnega naloga in se je postopek s tožbo nadaljeval.

Poslovnik je predpisoval, da so vpisovali v vpisnik P:

- tožbe, v katerih so bile nedelarne terjatve;
- tožbe v zvezi z denarnimi terjatvami, če ni tožnik predlagal plačilnega naloga;
- tožbe, če je toženec podal ugovor zoper plačilni nalog;
- tožbe, če je bil predlog tožnika za izdajo plačilnega naloga zavržen;
- spori iz odpovedi pogodbe o najemu poslovnih

prostorov, če je bil zoper nalog za izpraznitev in izročitev poslovnega prostora vložen ugovor.

Če je bil vložen ugovor zoper plačilni nalog ali je bil predlog za izdajo plačilnega naloga zavržen, so zadevo iz vpisnika Pl prenesli v vpisnik P. Če je bil vložen ugovor zoper nalog za izpraznitev poslovnega prostora, so zadevo prenesli iz vpisnika R v vpisnik P. Prenesene zadeve so v vpisniku Pl oziroma R črtali kot končane.

Vpisnik Pl

V vpisnik Pl so vpisovala okrožna gospodarska sodišča vse tožbe, v katerih je stranka predlagala izdajo plačilnega naloga. Predlog za izdajo plačilnega naloga je bil potreben, če so tožili zaradi zapadlih denarnih terjatev, ki niso presegale 10.000 din.

Vpisnik I

V vpisnik I so vpisovala okrožna gospodarska sodišča predloge za dovoljenje izvršbe, izvršbe v zavarovanje in predhodne izvršbe, zahteve za izvršitev izvršb, ki so jih dovolila druga sodišča, ter tudi dovoljenja za izvršitev zaplemb, sekvestracij in zahteve za izvršitev začasnih odredb.

Vloge za izvedbo posameznih izvršilnih dejanj so vpisali v vpisnik R.

V vpisnik I so vpisovali dovolitev izvršbe, če je bilo dovolilno sodišče tudi izvršilno sodišče. Če je dovolilo opravilo drugo sodišče, se je predlog reševal v spisu, v katerem je bil izdan izvršilni naslov. Takega predloga praviloma niso vpisali v vpisnik I, ampak samo v popis spisa, dovolitev izvršbe pa zaznamovali v spisu.

Zadevo, v kateri je drugo sodišče dovolilo predlagano izvršbo, je vpisalo izvršilno sodišče. Dovolilno sodišče je poslalo izvršilnemu sklep o dovoljeni izvršbi ter mu predložili predlog, izvode le-

tega, priloge ter odpravke, ki so jih morali vročiti strankam. Prav tako je to veljalo za predloge, s katerimi je bila zahtevana izvršba v zavarovanje ali predhodna izvršba.

V vpisnik I so vpisovali tudi zahteve za izvršitev zaplembe premoženja, seveda na osnovi pravnomočnosti sodbe, s katero je bila **ta kazen izrečena**.

Predloge za izdajo začasnih odredb so reševali v spisih zadev, na katere so se nanašale. Če zadeve na sodiščih še niso tekle, so na tak predlog osnovali nov spis, ga vpisali v vpisnik R. V vpisnik I so vpisali le zahteve sodišča, ki je izvršbo dovolilo.

V vpisnik I so vpisovali ali vsak samostojni predlog za dovolitev izvršbe in vsako dovoljeno izvršbo, ki jo je moralo opraviti izvršilno sodišče, samo enkrat, vendar samo enkrat glede na to, koliko izvršilnih sredstev je bilo predlaganih oziroma dovoljenih za zahtevek. Če je predlagal isti upnik zoper istega zavezanca dovolitev več izvršilnih sredstev, vsako s samostojnim predlogom, so vpisali vsak tak predlog posebej. O združitvi oziroma razdružitvi zadev je odločal izvršilni sodnik.

Vpisnik L

V vpisnik L so vpisovali zadeve prisilne likvidacije gospodarskih organizacij. Vodje vpisnika L so vanj vpisovali vse predloge za prisilno likvidacijo ter vse predloge za odobritev poravnave upnikov zunaj prisilnega likvidacijskega postopka.

Postopek prisilne poravnave so uvedli s predlogom za potrditev sporazuma upnikov v sorazmernem zmanjšanju njihovih terjatev ter načinu poravnave teh terjatev. Predlog za odobritev takega sporazuma je lahko dalo prezadolženo podjetje ali katerikoli upnik tega podjetja.

Prisilno likvidacijo podjetij in obratov je lahko predlagal pristojni ljudski odbor, banka, upnik, podjetja ali podjetje samo oziroma likvidacijska komisija, ki je poslovala v rednem likvidacijskem postopku.

Ko je prejelo okrožno gospodarsko sodišče predlog za prisilno likvidacijo oziroma predlog za odobritev poravnave upnikov zunaj prisilnega likvidacijskega postopka, ga je vodja vpisnika vpisal po vrstnem redu pripada v vpisnik prisilne likvidacije pod novo zaporedno številko.

Vpisnik Fi

V vpisnik Fi so vpisovali zadeve, ki so se nanašale na registracije gospodarskih organizacij oziroma vse, kar je bilo z njimi v zvezi. Vanj so vpisovali vse priglasitve za vpis v register gospodarskih organiza-

cij za podjetja in zadrage. Vsako priglasitev so vpisali samo enkrat, tudi če je bilo priglašanih več vpisov. Poleg tega so vpisovali tudi priglasitve za vsak nov spis pri že vpisani gospodarski organizaciji. Zadeve so dobile oznako Fi in so jo obdržale vse do vpisa v register. V spis Fi so vlagali in v njem evidentirali vsa pisanja v zvezi s priglasitvijo vpisa.

Vpisnik R

V vpisnik R so vpisovala okrožna gospodarska sodišča vse civilnopravne zadeve, ki jih niso vpisovali v kak drug vpisnik.

Ker so sodišča vodila praviloma samo en vpisnik in so morala posredovati različna statistična poročila v zvezi z nepravilnimi postopki, so mu dodali rubriko, v katero so vpisovali šifre za določene vrste nepravdnega postopka. Pri drugih zadevah je ta rubrika ostala prazna.

Kljub taki delitvi vpisnika R v osnovne skupine in podskupine so tekle zaporedne številke enotno od ena dalje in ne za vsako osnovno skupino oziroma podskupino posebej. Delitev vpisnika R v osnovne skupine in podskupine namreč ni pomenilo uvedbe več vpisnikov R, ampak le olajšavo pri tehničnem vodenju enotnega vpisnika R.

Da so lahko v vpisnik R kljub delitvi vpisnika na osnovne skupine in podskupine opravili vpise kronološko, so morali ob naložitvi vpisnika rezervirati določeno število zaporednih številok za vsako osnovno skupino oziroma podskupino.

Zadeve, ki so jih vpisovali v vpisnik R:

- prošnje za oprostitev plačila stroškov za postopek, če postopek še ni potekal;
- tožbe, pritožbe, predloge, izjave in podobno, ki so jih sprejemali na zapisnik kot pravno pomoč strankam, ali zadeve, ki so jih odstopali drugim sodiščem v pristojno poslovanje;
- predloge za izdajo začasnih odredb in predloge za zavarovanje dokazov, vloženih pred začetkom postopka;
- poravnave, sprejete na zapisnik, če sodni postopek o predmetu poravnave ni potekal: pomembnih listin, katerih izguba bi pomenila nenadomestljivo ali veliko škodo in niso sodili v pravdne ali zemljiškoknjižne spise, kakor tudi ne v zbirko listin;
- predloge za prevzem sodnega pologa, preden se je začel zadevni postopek;
- pismene predloge za poskus poravnave;
- zaprosila naših in tujih organov za vročitev ali drugo pravno pomoč;
- potrditve kandidacijskih list za volitev organov upravljanja v gospodarskih organizacijah;

- druge zadeve nepravdnega postopka, za katere ni bilo vodena posebnega vpisnika.

Vpisnik Su

V vpisnik Su so vpisovali vse zadeve sodne uprave. Za zadeve sodne uprave, ki so bile po naravi enake ali sorodne in so se vsako leto ponavljale, so pripravila sodišča takoj ob pripravi vpisnika Su za tekoče leto ustrezne spise in jih vpisali v vpisnik Su kronološko po zaporednih številkah, ki so sledile zaporedni številki zadnjega spisa, vpisanega že ob nastanku vpisnika.

Posamezne zadeve sodne uprave so bile razporejene v skupine in podskupine po načelu, ki ga je predpisoval ta poslovnik. Sodišča so imela možnost, ta predpis prilagoditi svojim potrebam. Določile so lahko druge skupine in podskupine v skladu s svojim poslovanjem.

Ob nastanku vpisnika so določili za vsako skupino določeno število zaporednih števil, tako da je imela vsaka podskupina posebno zaporedno številko. Za vsako podskupino so v začetku leta pripravili posebne spise, ki so jih vpisali v vpisnik Su pod zaporedno številko in naslovom podskupine.

Spise sodne uprave so hranili v pisarni predsednika sodišča. Urejeni so bili po skupinah in podskupinah z izjemo IV. skupine, ki je bila urejena kronološko.

Spise sodne uprave okrožnega gospodarskega sodišča so razdelili na šest osnovnih skupin:

- I. skupina: organizacijski posli
- II. skupina: splošna navodila in razpisi
- III. skupina: statistika in poročanje
- IV. skupina: računsko poslovanje
- V. skupina: personalne zadeve
- VI. skupina: razno.

Posamezne skupine so bile razdeljene na podskupine:

I. skupina

1. navodila in razpisi organizacijske narave;
2. razporedi poslov in sodni dnevi;
3. sistematizacija delovnih mest;
4. poročila o delu in problemih;
5. delovni in koordinacijski sestanki, tečaji, strokovno usposabljanje kadra;
6. sodniki porotniki oziroma občasni sodniki;
7. letni dopusti in odsotnosti;
8. nadzorstvo in pregled sodišč;
9. tolmači, izvedenci in drugi.

II. skupina

10. navodila in razpisi, ki se nanašajo na materialno pravo;
- 11.

12. navodila in razpisi, ki se nanašajo na procesno pravo;
13. navodila in razpisi, ki se nanašajo na preiskovalno službo;
14. navodila in razpisi, ki se nanašajo na takse;
15. sodna praksa.

III. skupina

16. navodila in razpisi, ki se nanašajo na statistično službo;
17. stalna statistična poročila;
18. občasna statistična poročila.

IV. skupina

19. navodila in razpisi, ki se nanašajo na računsko poslovanje;
20. pisarniški material, uradni listi, časopisi in strokovne knjige;
21. kurivo s prevozom, žaganjem in spravljajem;
22. razsvetljava;
23. potni in selitveni stroški;
24. stroški čiščenja, vzdrževanja in zavarovanja stavbe in inventarja;
25. dopolnitev inventarja;
26. poštni, brzojavni, telefonski in bančni stroški;
27. vzdrževanje prevoznih sredstev;
28. uradni oglasi;
29. stroški kazenskega postopka;
30. stroški v pravnih siromašnih strank;
31. stroški za pravno pomoč;
32. potni stroški in dnevnice sodnikov porotnikov;
33. stroški za uradne dneve;
34. predračun;
35. blagajniško poslovanje;
36. poslovanje s sodnimi pologi;
37. navodila in razpisi o davkih;
38. navodila in razpisi o pristoijbinah.

V. skupina

38. navodila in razpisi personalne narave.

Vpisnik Su Pov

Vpisnik sodne uprave za zaupne zadeve so vpisovali v poseben vpisnik. Vodil ga je predsednik sodišča.

Imeniki in pomožne knjige

Okrožna gospodarska sodišča vodijo imenike, razen imenikov k vpisniku Su in R, kartotečno. Za zadeve, ki so jih vpisovali v vpisnik Su, so vodili dva imenika – osebnega in stvarnega. Prav tako so vodili dva imenika k vpisniku L, enega za gospodarske organizacije, drugega pa za odgovorne uslužbenke.

Imenike k registru gospodarskih organizacij ter

zadružnemu registru so vodili v obliki kartoteke po začetnih črkah podjetij. Če je imelo podjetje še posebno ime, so ga vpisali dvakrat, po prvi črki podjetja ter po prvi črki posebnega imena (npr. Trgovsko podjetje "Hrana" pod "T" in "H". Kmetijske, stanovanjske in druge zadrage so označevali po sedežu. Če je bilo v enem kraju več enakovrstnih zadrug, npr. stanovanjskih s posebnim imenom so jih zabeležili dvakrat (npr. Stanovanjska zadruga "Dom" pod "S" in "D"). Če so vpisano podjetje oziroma obrat ali zadrugo iz registra izbrisali, so kartotečni listek izločili iz kartoteke. Če pa se je spremenilo podjetje, se je naredil novi kartotečni listek. Na izločenem kartotečnem listku so zapisali ugotovitev, da podjetje obstaja še naprej, vendar z novo firmo.

K vpisniku Pk so vodili dva imenika, za pravne osebe posebej ter za fizične osebe posebej. Preden je vodja vpisnika Pk vpisal zadevo, je moral preveriti, ali zoper to pravno ali fizično osebo že poteka postopek zaradi gospodarskega prestopka. Z odvisom štampljke je potrdil "imenik pregledan". Če je ugotovil, da je bil zoper to osebo sprožen postopek, je moral to zaznamovati v spisu. Te kartoteke so vodili po enakem načelu kot imenike, ki so jih vodili v obliki knjige. Kartoteke so vodili za vsako leto posebej.

Večja gospodarska sodišča so morala voditi kartotečne listke za vsako gospodarsko organizacijo, ki je bila v postopku, posebej. Na kartotečni listek so morali vpisati vse podatke, ki so jih vodili zoper isto gospodarsko organizacijo. Tako so bili kartotečni listki hkrati evidenca kaznovanja gospodarskih organizacij zaradi gospodarskih postopkov.

Če je vodja vpisnika ugotovil, da je obdolženec že vpisan v imenik, je priložil spise prejšnjih zadev k spisu nove zadeve Pk. Listki so morali ostati v kartoteki tudi po končanem postopku.

Registracija gospodarskih organizacij

Postopek registracije je predpisovalo Navodilo o registraciji gospodarskih organizacij.⁶ V register gospodarskih organizacij so vpisovali podjetja in obrti, njihove obrate oziroma poslovne enote in poslovna združenja ter obrtne zadrage, kmetijske zadrage, organizirane kot podjetja in podjetja in obrti, ki so jih ustanovile kmetijske zadrage. Podjetja, ki so jih vpisali kot zunanjetrgovinska podjetja, so morali pred vpisom v zunanjetrgovinski register vpisati v register podjetij in obratov.

Zasebne obrti (zasebne obrtne delavnice, zasebna gostišča in drugo) je bilo treba registrirati po posebnih predpisih.

V zadružni register so vpisovali kmetijske zadrage ter njihove samostojne obrate, poslovne zveze in njihove poslovne enote, zadružne zveze ter nekmetijske zadrage, razen obrtnih.

Postopek registracije

Podjetja, obrti in skupnosti podjetij, ki so se želela registrirati, so morala predložiti pristojnemu okrožnemu gospodarskemu sodišču prigrasitev za vpis akta o ustanovitvi. Prigrasitev je obsegala:

- naziv in sedež podjetja;
- podatke o dejavnostih, s katerimi se podjetje namerava ukvarjati;
- ime direktorja, poslovodje ali upravnika;
- ime organa oziroma organizacije, ki ustanavlja podjetje, številko ter datum akta o ustanovitvi;
- ime in poklic oseb, ki imajo pravico podpisovati v imenu podjetja in meje njihovih pooblastil;
- če je imelo podjetje tudi krajšo oznako imena, je bilo treba navesti tudi to;

Skupaj s prigrasitvijo so morali predložiti akt o ustanovitvi podjetja in overovljene podpise oseb, ki so imele pravico podpisovati v imenu podjetja.

Po konstituiranju podjetja so predložili prigrasitev za konstituiranje v register podjetij in obratov. Priložili so še pravila podjetja in dovoljenje za konstituiranje.

Za manjša podjetja so lahko izdali hkrati akt o ustanovitvi in opravljenem konstituiranju; prigrasitvi za vpis akta o ustanovitvi je bilo treba priložiti tudi dovoljenje za konstituiranje in pravila podjetja.

Kmetijske zadrage, ki so se želele vpisati v zadružni register, so prav tako morale dati prigrasitev na ustrezno okrožno gospodarsko sodišče. Prigrasitev je obsegala:

- ime in sedež zadrage;
- podatke o dejavnostih, s katerimi se bo zadruga ukvarjala;
- imena članov upravnega odbora zadrage;
- številko in datum dovoljenja okrajnega ljudskega odbora za ustanovitev zadrage;
- ime in poklic oseb, ki bodo imele pravico podpisovati in zastopati zadrugo, in meje njihovih pooblastil.

Prigrasitvi so morali priložiti še dovoljenje okrajnega ljudskega odbora za ustanovitev zadrage, potrjena zadružna pravila in overovljene podpise oseb, ki so imele pravico podpisovati in zastopati zadrugo.

Poleg registracije podjetij in zadrug so morali

⁶ Navodilo o registraciji gospodarskih organizacij (Ur. l. FLRJ 1954, 45/560, str. 656–660).

priglasiti tudi vse spremembe, ki so nastale med delovanjem podjetja ali zadruga in so se nanašale na podatke, ki jih je morala obsegi priglasi tev za vpis ustanovitve v register. Priložiti so morali listine, na podlagi katerih je ta sprememba nastala. Prav tako je to veljalo za pravila podjetja ali zadruga, če so se spremenila. Priložene listine so morale biti v izvorniku ali overovljen prepis.

Vpisniki in imeniki registrskega sodišča

Register je javna knjiga, zato ima vanjo vpogled vsakdo. Pregleda lahko tudi Rg in Zadr spise ter si naredi izpiske.

Okrožna gospodarska sodišča so vodila:

- register podjetij in obratov;
- združni register;
- imenike;
- rokovnik.

Vsi registri so bili v obliki trdo vezanih knjig. Strani v njih so bile oštevilčene in prešite z vrvico. Za vsako skupino krajev in mest je bil predviden poseben register podjetij in obratov oziroma združni register. Posebno knjigo so lahko uvedli za določen kraj oziroma mesto na območju okrožnega gospodarskega sodišča.

V imenik so vpisovali po abecednem redu registrirana podjetja oziroma zadruga z označbo številke registrskega lista, na katerem je bilo podjetje oziroma zadruga vpisano v register. Imeniki so se vodili v obliki kartoteke.

V rokovnik so morali vpisati roke, v katerih so se morala ustanovljena podjetja konstituirati.

Vsako podjetje ali zadruga je imelo v registru poseben registrski list, na katerega so vpisali vse obvezne podatke.⁷ Vsak registrski list je imel dve strani z registrsko številko. Strani so bile označene z zaporednimi številkami. Za posamezna podjetja ali zadruga so lahko pri registraciji pustili potrebno število registrskih listov za vpisovanje pričakovanih sprememb.

Vpise so vpisovali s črnilom. Napačne vpise so morali prečrtati, vendar tako, da je bil prejšnji vpis čitljiv. Popravki so morali biti vpisani z rdečilom.

Pod vsakim vpisom so morali narediti vodoravno črto čez ves list. Če je bil list poln, so nadaljevali na novem registrskem listu. Zadnji vpis je moral biti dokončan na tem listu.

Za registracijo gospodarskih podjetij so vodila okrožna gospodarska sodišča register gospodarskih organizacij z nazivom "Rg" in združni register z nazivom "Zadr".

Predloge za registracijo so vpisovali v vpisnik Fi. V njem so vodili spis do vpisa gospodarske organizacije v register. Kasnejše vloge, ki so se nanašale na isto zadevo, so evidentirali samo kot popis spisa.

Po vpisu gospodarske organizacije v register so vodili spis pod opravilno številko registra (registrsko številko). Hkrati so odčrtali v vpisnik Fi zadevo kot končano in so zavedli v ustreznem stolpcu registrsko številko, npr. Rg II 284/1 oziroma Zadr I 31/1.

Če se je priglasilo za isto gospodarsko organizacijo več spisov z isto vlogo, so zadevo vpisali v vpisnik Fi samo enkrat (v stolpcu 4 so navedli kratko vsebino vsakega priglasi tvenega vpisa). Kadar so priglasili vsak spis za isto gospodarsko organizacijo s posebno vlogo, so vpisali vsako priglasi tev posebej. Vse vloge so bile evidentirane v opisu spisa.

Po vpisu gospodarskih organizacij v register so vodili za vsako gospodarsko organizacijo poseben spis pod opravilno številko Rg oziroma Zadr. Sestavljali so ga vsi spisi Fi, na osnovi katerih so bili za to gospodarsko organizacijo v registru izvršeni vpisi. Vsak spis Fi je predstavljal v spisu Rg pisanje in je v njem dobilo svojo zaporedno številko.

Predloge za vpise, ki so se nanašali na že registrirane gospodarske organizacije, so vpisali v vpisnik Fi pod novo številko. Ta vpis so odložili v osnovni spis gospodarske organizacije Rg oziroma Zadr, tako da so bili vsi spisi Fi iste gospodarske organizacije zbrani v spisu Rg oziroma Zadr.

Če sta se dve ali več gospodarskih organizacij združili, so novo organizacijo na novo vpisali v register. Prenehanje spojenih organizacij so morali vpisati v ustrezne rubrike registrskih listov, v katerih so bile vpisane, tako da so navedli registrsko številko nove organizacije.

Če se je ena gospodarska organizacija pripojila drugi, so pri tej novi organizaciji vpisali registrsko številko organizacije, ki se je pripojila, prenehanje pripojene organizacije pa so vpisali v ustreznih stolpec registrskega lista, na katerem je bila vpisana, tako da so navedli registrsko številko organizacije, ki ji je bila pripojena.

Če se je gospodarska organizacija razdelila na dve ali več gospodarskih organizacij, so vpisali na registrski list prenehanje organizacije z navedbo registrskih številk na novo ustanovljenih organizacij, ki so nastale.

Podjetje ali zadruga je bilo lahko tudi ukinjeno. Podlaga ukinitve je bil sklep ljudskega odbora ali drugega državnega organa, ki je imel pravico izdati tak sklep ali likvidacijskega senata okrožnega gospodarskega sodišča. Sklep o prenehanju poslovanja

⁷ Glej prejšnje poglavje.

so vpisali v posebno rubriko registra z oznako, da je podjetje (ali zadruga) v likvidaciji, navedli imena članov likvidacijske komisije ali pa likvidacijskega upravitelja, ki je izdal odločbo o prenehanju, ter številko in datum te odločbe.

Izbris podjetja ali zadruga je bil izvršen na podlagi priglasiťve, ki jo je po zaključku likvidacijskega postopka dala likvidacijska komisija oziroma likvidacijski senat okrožnega gospodarskega sodišča.

Če je bil sedež podjetja ali zadruga prenesen z območja enega okrožnega gospodarskega sodišča na območje drugega, so morali prigrasiti spremembo na sodišče, na katerem je bilo vpisano. Priložiti so morali dovoljenje ljudskega odbora, na območje katerega so prenesli sedež, ter dovoljenje ljudskega odbora, na območju katerega je bil prejšnji sedež. Sodišče je izdalo odločbo o izbrisu podjetja ali zadruga. S to odločbo in vsemi spisi so lahko prigrasili podjetje na drugem okrožnem gospodarskem sodišču, ki je opravilo nov vpis.

Poslovanje v zadevah prisilne likvidacije

Za likvidacijski postopek je bila potrebna prigrasitev. To so zabeležili v ustrezno rubriko z oznako "da je podjetje ali zadruga v likvidaciji", poleg tega pa so morali vpisati tudi imena članov likvidacijskega upravitelja oziroma organa, ki je izdal odločbo o prenehanju, ter številko in datum te odločbe.

Vodje vpisnika L se je moral ob vsakem predlogu za prisilno likvidacijo gospodarske organizacije prepričati, ali je bil zoper to gospodarsko organizacijo že uveden likvidacijski postopek in ali je bilo to gospodarsko podjetje že kdaj prej v likvidacijskem postopku; ugotovitev je zaznamoval na ovitku spisa.

Likvidacijski sodnik je imel možnost, odrediti poleg vodenja popisa spisa še poseben popis upnikov in procesnih dejanj, ki so se pogosto ponavljala. Ta pisanja so morali hraniti ločeno v skupinah zaradi lažjega pregleda. Kadar je spis postal preobsežen, je postal nepregleden. Zato so ga razdelili na tri dele:

Prvi del (A) je dobil naziv "Glavni spis". Vanj so vlagali po časovnem zaporedju prispetja na sodišče predlog za uvedbo postopka in pomembne važne predloge, zapisnike o sodnih narokih, posvetovalne zapisnike, sodne sklepe in odredbe, poročila in zapisnike likvidacijskega upravitelja, pritožbe, ugovore nanje, drugostopenjske odločbe in vsa pisanja in listine, ki so zadevali vse upnike oziroma celotno likvidacijsko maso ali vsaj znatni del upnikov ali mase.

Drugi del (B) je dobil naziv "Popis upnikov in

terjatev". Ta del spisa so odprli, takoj ko je prišla prva terjatev. Ta del spisa so vpisali v popis spisa v glavnem spisu pod samostojno redno številko, tako da je nosil kot celota ustrezno označbo, npr. L 9/60-18, če je bil vpisan pod redno številko 18 popisa spisa v glavnem spisu.

Del B je bil sestavljen iz:

- popisa upnikov,
- terjatvenih prijav, ki so jih pošiljala sodišča upnikom, in prilog.

Popis upnikov je bil tabelarični pregled vseh upnikov in njihovih prijav in je bil sestavljen iz stolpcev:

1. zaporedna številka
2. upnik (ime in naslov) z navedbo zastopnika
3. prijavil terjatev na
 - a) glavnici,
 - b) obrestih
 - c) stroških
4. terjatev priznana na
 - a) glavnici
 - b) obrestih
 - c) stroških
 - č) skupaj
5. priznani upniški razred
6. nepriznani del terjatve
7. upnikova tožba
8. upniku dokončno priznано
9. opombe (glede P spisa in drugih spisov, glede taks itd.)

Tretji del (C) je imel naziv "Razno". Vanj so vlagali predvsem dostavnice (povratnice, vročilnice itd.), ki jih zaradi velikega števila ni bilo mogoče prilepiti na pripadajoči sklep. Priložili so še poseben vročevalni list, ki je omogočal hiter vpogled v datume vročitev posameznih sklepov.

V ta del so odlagali tudi odpravke sklepov, ki v tistem trenutku niso bili potrebni, bi jih pa mogoče potrebovali kasneje, razni koncepti tekstov ali obračunov, ki jih še niso zavrgli pred arhiviranjem končnega spisa, ter tudi razne druge priloge in pisanja, ki so bili za spis in postopek vsaj začasno še potrebni, pa po svoji vsebini niso spadali niti v del A niti v del B.

Prigrasitev obratne in poslovne enote

Kot obratne oziroma poslovne enote so bili mišljeni trgovine v sestavu trgovskih podjetij, prodajalne proizvodnih podjetij, skladišča, odkupne postaje, trgovska predstavništva, gostišča v sestavu gostinskih podjetij, delavnice v sestavu obrtnih podjetij, gradbišča v sestavu gradbenih podjetij, samostojni obrati v sestavu kmetijskih zadrug, mon-

tažni obrati in druge podobne enote.

Če je imela obratna oziroma poslovna enota v poslovanju samostojne pravice (pravica do sklepanja pogodb v svojem imenu in na svoj račun ali v imenu in na račun podjetja oziroma zadruga) ali pa so obstajale omejitve glede odgovornosti podjetja ali zadruga, so vpisali enoto na poseben registrski list. Na poseben registrski list so vpisali tudi tiste obratne ali poslovne enote, ki so jih ustanovili zunaj sedeža podjetja ali zadruga na območju istega okrožnega gospodarskega sodišča ali v register okrožnega gospodarskega sodišča, na območju katerega je tak obrat imel svoj sedež.

Okrožno gospodarsko sodišče, na območju katerega je imela poslovna enota svoj sedež, je poslalo okrožnemu gospodarskemu sodišču, na območju katerega je imelo podjetje ali zadruga svoj sedež, odločbo o registraciji enote, da jo je to vpisalo v registrski list, v katerem je bilo vpisano podjetje ali zadruga.

Obratne ali poslovne enote, ki so postale samostojna podjetja, je bilo treba registrirati po postopku, ki je veljal za registracijo ustanovitve podjetja.

Priglasitev za vpis obratne ali poslovne **enote v register je obsegala:**

- ime firme in sedež enote,
- podatke o dejavnosti, s katerimi se je podjetje nameravalo ukvarjati;
- ime poslovođa (šefa, upravnika),
- ime podjetja (zadruga), ki je ustanovljalo enoto, ter številko in datum akta o ustanovitvi;
- ime državnega organa, ki je izdal dovoljenje za ustanovitev enote, ter številko in datum dovoljenja;
- ime in poklic osebe, ki je imela pravico podpisovati enoto in pa meje njenega pooblastila.
- kakšen namen pošiljanja ter označba poslovne številke spisa, na katerega se je nanašala pošiljka, vrsta pošiljke (nakaznica, denarno pismo, paket itd...), označbo vrednostne pošiljke v dinarjih, odkupnino ali povzetje v dinarjih, plačano poštnino v dinarjih, datum in potrdilo pošte ali banke, datum prevzema in podpis odgovornega uslužbenca na ustanovi ter kolona za opombe.
- Predajna knjiga za pakete, vrednostna pisma in priporočene pošiljke: vanjo so vpisovali vsa vrednostna pisma in priporočene pošiljke, ki jih je sodišče pošiljalo. Zapisani so: zaporedna številka, prejemna oziroma vplačilna številka pošte, prejemnik pošiljke, naslovna pošta, vrednost v dinarjih, poštnina v dinarjih, teža v kilogramih ali gramih, odkupnina v dinarjih, poštnina v dinarjih; v kolono za pripombe pa so vpisovali opravilne številke spisov.

- Dostavna knjiga za predajo pošilk po pošti – navadna pisma: vanjo so vpisovali pošiljke, ki so jih predali pošti navadno ali pa s povratnico nepriporočeno. Zapisani so: zaporedna številka, dan odprave, poslovna številka spisa, naslovnik, ki mu je bila pošiljka poslana, znesek potrošenih poštних znamk v dinarjih, potrdilo pošte o prevzemu pošilk.
- Dostavna knjiga za vročitev pošilk po uslužbencu: vanjo so vpisali zaporedno številko, dan odpreme, opravilne številke spisov, naziv prejemnika pošiljke, dan vročitve spisa, popis vročevalca in podpis prejemnika.

Kazenski oddelek

Ob kazenskem vpisniku Pk so vodili kartoteko.

- Koledar: vanj so vpisovali enake podatke kakor v koledar civilnega oddelka in je vseboval enake kolone.
- Seznam odposlanih spisov, ki jih je bilo treba vrniti – odhodniki: ta seznam je vseboval iste podatke kot v civilnem oddelku.
- Kontrolnik denarnih kazni, premoženjskih koristi in stroškov za kazenska postopanja, plačanih v gotovini: vanj so vpisovali denarne kazni, premoženjske koristi in stroške za kazenske postopke, ki so jih morale plačati obsojene osebe ali podjetja, po teh kolonah – zaporedna številka se je delila v dve koloni in sicer na novo številko in številko preteklega leta (če je bilo treba na koncu le-to prenesti v novo leto, ker še ni bila plačana), naziv priimek in ime plačilu zavezane stranke, bivališče – ta kolona je razdeljena na kolone za opravilno številko in za dan, znesek odmerjene denarne kazni ali premoženjske koristi ali stroškov za kazenska postopanja v dinarjih, oproščeno plačilo oziroma razveljavljena odmera v dinarjih, izrečena za neizterljivo, konec leta ostale neplačane denarne kazni, premoženjske koristi, stroškov kazenskega postopanja, dan, predloga za prisilno izterjavo in naziv ter sedež, na katerega je bil predlog poslan, in opombe. Ta kontrolnik je končal ob koncu leta, neplačane denarne kazni, premoženjske koristi in stroški za kazenske postopke so bili preneseni v novo poslovno leto.

Izvršilni oddelek

- Imenik k vpisniku J je bil namesto kartoteke; vsebuje stolpce za te podatke: naziv, priimek in ime, bivališče zavezane stranke, naziv, priimek in ime ter bivališče zahtevajoče stranke, izvršilni

zahtevke in poslovno številko izvršilnega naslova, oznaka spisa.

- Koledar: vanj so vpisovali enake podatke kakor v koledar civilnega oddelka in vsebuje iste stolpce.

Oddelek prisilnih likvidacij

- Imenik k vpisniku L, ki je imel vlogo kartoteke: Imel je naslednje stolpce za: dan prejema, številko spisa prve stopnje, naziv in sedež ali priimek in ime ter bivališče. Delil se je na dva dela in sicer: stolpec za dolžnika in na stolpec za predlagatelja ali pritožitelja. Zadnji stolpec je bil namenjen poslovnim številki spisa.
- V koledar so vpisovali likvidacijske naroke. Vseboval je enake stolpce kot v civilnem oddelku.

Predsedstvena pisarna

- Imenik k vpisniku Su je imel stolpec za predlagatelja z nazivom in sedežem, vsebino vloge in poslovno številko spisa.
- Potni dnevnik za službena dejanja, izvršena zunaj sedeža ustanove. Vsebovala je vse podatke o službenih dejanjih zunaj sedeža ustanove z odobritvijo predsednika. Imela je stolpce: za zaporedno številko, opis potovanja z začetkom – datum, ura, kdaj je potovanje končano, priimek, ime in položaj uslužbenca, predmet in vrsto službenega dejanja, označbo spisa, način potovanja /z letalom, vlakom itd/, razdaljo od sedeža ustanove v kilometrih /stroški pristojnine v dinarjih/ in pripombe.

Registrski oddelek

Upoštevajoč pravna predpisa:

1. Odlok o registraciji gospodarskih organizacij (Ur. l. FLRJ št. 43-536/54 in
2. Navodilo o registraciji gospodarskih organizacij (Ur. l. FLRJ št. 45/54 je podan opis vpisnikov in pomožnih knjig ter način vpisovanja.

Vpisnik Fi

Ko je prišla vloga /priglasitev za vpis v register/ na sodišče, so jo vpisali najprej v vpisnik Fi.

V rubriko 1 so najprej vpisali opravilno številko te vloge. Vloga je obdržala to številko, dokler ni bil izvršen vpis v register. Naknadne vloge, ki jih je priglasitelj poslal na poziv sodišča in so zadevale isti predmet, so vpisovali v ta vpisnik, vendar so opravilni številki vloge pripisali naslednjo redno številko, npr. Fi 15/2 ali Fi 15/3.

V rubriko 2 so vpisali datum dohodne stam-piljke, odtisnil jo je uradnik vložišča na vlogi.

V rubriko 3 so vpisali firmo – ime in sedež podjetja oziroma zadruga, ki je vložila priglasitev.

V rubriko 4 so vpisali kratko vsebino priglasitve, npr. spremembo članov upravnega odbora ali priglasitev novega podjetja itd.

Ko je bil izdan sklep o vpisu v register, so na vlogi prečrtali opravilno številko vpisnika Fi, namesto nje pa napisali opravilno številko iz registra /registrska številka/, hkrati pa se je v vpisniku Fi odčrtala opravilna številka vloge, medtem ko se je v rubriko 5 vpisala registrska številka.

Registrska številka je imela pred številko samo še označbo "Rg" tj. označbo registra podjetij in obrtov, ali pa označbo "Zadr", t.j. označbo združnega registra. Poleg označbe Rg oziroma Zadr so pripisali tudi rimsko številko, s katero je bil označen registrski zvezek, v katerem je bilo podjetje oziroma zadruga vpisana (npr. Rg II 284/1 ali Zadr I 31/1).

Če je bila priglasitev s sklepom zavrnjena, je ostala rubrika 5 prazna, v rubriko 6 /pripombe/ pa so vpisali sklep o zavrnitvi priglasitve s pripisom: "Priglasitev vpisa zavrnjena", hkrati pa odčrtali opravilno številko vpisnika Fi.

Sklep o zavrnitvi priglasitve vpisa, ki se je nanašal na že vpisano gospodarsko organizacijo, so prav tako označili z registrsko številko, in sicer z naslednjo redno številko. V tem primeru so vpisali v rubriko 5 vpisnika Fi registrsko številko z ustrežno redno številko, v rubriko 6 pa pripombo o zavrnitvi, kakor je že zgoraj navedeno. V to rubriko niso vpisali nič drugega.

Pojasnilo: Sklep o zavrnitvi priglasitve vpisa je dobilo registrsko številko z ustrežno redno številko zaradi evidence, da bi namreč v celotnem spisu ta sklep hitreje našli. Sicer pa je dobil z vpisom gospodarske organizacije v register celotni spis, ki se je nanašal na to organizacijo, registrsko številko in je bilo prav, da so vse vloge z ustreznimi rešitvami, ki so se nanašale na to gospodarsko organizacijo, bile označene z registrsko številko z ustrežno redno številko, na glede na to, ali se je vpis izvršil ali pa je bila priglasitev zavrnjena.

Register podjetij in obrti

Vpis v register je izvrševal vodja registra s tem, da je vpisal v ustrezne rubrike registrske knjige podatke iz sodnega sklepa.

V zaglavju so vpisali registrsko številko z označbo registrskega zvezka, firmo podjetja, skrajšano firmo, če jo je imela ter sedež.

Če so vpisali v register obratne ali poslovne enote podjetja, ki je imelo svoj sedež na območju drugega registrskega sodišča, so vpisali v zaglavje firma in sedež podjetja, ki je ustanovljalo to enoto.

V rubriko 1 so vpisali tekočo številko vpisa.

V rubriko 2 so vpisali datum, ki je bil označen v dohodni stampiljki vloge, in opravilno številko vpisnika Fi.

V rubriko 3 so vpisali datum sodnega sklepa o vpisu ter registrsko številko z ustrežno redno številko.

Pojasnilo: Takoj, ko je bil opravljen prvi vpis v register, je dobil celotni spis registrsko številko z redno številko 1, pri vsaki nadaljnji rešitvi naslednjih vlog /novih prigrasitev/ pa dobi naslednjo redno številko, in to ne glede na to, ali je bila vloga pozitivno rešena ali zavržena.

V rubriko 4 so vpisali ime ustanovitelja podjetja tj. ljudskega odbora, gospodarske organizacije, zaveda s samostojnim financiranjem ali pa skupine državljanov, ter številko in datum odločbe o ustanovitvi.

V to rubriko so vpisali tudi prenos ustanoviteljskih pravic od ustanovitelja na kakšno drugo pravno osebo z označbo datuma in številke odločbe o prenosu.

V rubriko 5 so vpisali datum konstituiranja podjetja, kakor je bil označen v sodnem sklepu.

Pojasnilo: dan konstituiranja je bil dan, ko je podjetje prvič izvolilo organe delavskega samoupravljanja. Pri obrtih, ki jih je upravljal celotni delovni kolektiv pa dan, ko so podpisali člani delovnega kolektiva pravila (postavil jih je LO).

V rubriko 6 so vpisali poslovni predmet, kakor je bilo označeno v sodnem sklepu.

V rubriko 7 so vpisali priimek in ime direktorja oziroma upravnika oziroma poslovodje z označbo njegovega položaja, tj. ali je direktor, upravnik ali poslovodja.

Pri podjetju, ki še ni bilo konstituirano, so vpisali pri označbi položaja še besedici "do konstituiranja". Ob vpisu konstituiranja so ti dve besedi podčrtali z rdečo.

V rubriko 8 so vpisali priimek in ime direktorja kot v rubriki 7, pa še priimek in ime drugih oseb, pooblaščenih za podpisovanje firme oziroma podjetja. Poleg tega pa so vpisali pri vsakem pooblaščenju, zakaj je podpisoval, npr. kot računovodja, ali v odsotnosti direktorja ali kot komercialni direktor itd. ter meje njihovih pooblastil.

V rubriko 9 so vpisali spremenjeno firmo.

Pojasnilo: hkrati z izpolnitvijo rubrike 9 so v zaglavju registra prejšnjo firmo podčrtali z rdečo.

Rubrike 10 do 14 so se izpolnile pri vpisu obrat-

nih oziroma poslovnih enot podjetja.

V rubriko 10 so vpisali ime in sedež obratne oziroma poslovne enote.

Pojasnilo: ime firme poslovne enote je bilo vedno sestavljena iz imena firme podjetja in oznake te enote npr. Trgovsko podjetje "Hrana" v Ljubljani – prodajalna "Pepelka" na Trubarjevi cesti 5.

V rubriko 11 so vpisali poslovni predmet enote.

V rubriko 12 so vpisali priimek in ime poslovodje enote oziroma šefa predstavnštva.

V rubriko 13 so vpisali priimek, ime in poklic oseb, ki so imele pravico podpisovati firmo enote ter meje njihovih pooblastil.

Pojasnilo: ime poslovodje oziroma šefa iz rubrike 12 so vpisali, le če je imela ta enota samostojne pravice pri poslovanju, sicer je ostala ta rubrika prazna.

V rubriko 14 so vpisali samostojne pravice enote pri poslovanju, tj. pravico do sklepanja pogodb v svojem imenu in na svoj račun ali v imenu in na račun podjetja. Vpisali so tudi omejitve glede odgovornosti podjetja za obveznosti enote.

Pojasnilo: če so bile te samostojne pravice priglase v daljšem besedilu, so izpolnili to rubriko tako, da so vpisali: "samostojne pravice kakor v členu npr. 15, 16 in 17 pogodbe z dne ...".

V rubriko 15 so vpisali spojitve, pripojitve, razdelitve, prenehanje, prisilno upravo, sanacijo in izbris podjetja.

Pri prenehanju podjetja zaradi uvedbe redne ali prisilne likvidacije so vpisali v to rubriko najprej uvedbo redne oziroma prisilne likvidacije z vpisom datuma in številke odločbe Ljudskega odbora pri redni likvidaciji ter datum in številko sklepa likvidacijskega senata pristojnega OGS pri prisilni likvidaciji.

Hkrati z izpolnitvijo rubrike 15 pri redni likvidaciji so vpisali še: "v likvidaciji" pri firmi podjetja v zaglavju. V rubriko 7 so vpisali likvidatorja. Pri vpisu prisilne likvidacije pa so vpisali ime prisilnega upravitelja. V obeh primerih so hkrati izbrisali pooblaščenca za podpisovanje firme v rubriki 8.

Po končani redni oziroma prisilni likvidaciji so vpisali v rubriko 15: "prenehanje zaradi končane redne oziroma prisilne likvidacije".

Pri uvedbi prisilne uprave in sanacije so vpisali v rubriko 15 datum in številko odločbe LO o uvedbi prisilne uprave oziroma sanacije. Hkrati so vpisali v rubriko 7 ime in priimek prisilnega oziroma sanacijskega upravitelja. Če pa je bil hkrati odrejen izbris direktorja in preostalih pooblaščenecv za podpisovanje, so njihova imena podčrtali z rdečo.

Ko je bila končana prisilna uprava oziroma sanacija, so vpisali v rubriko 15 datum in številko

odločbe o prenehanju prisilne uprave oziroma sanacije in vpisali ustrezne spremembe v rubriki 7 in 8.

V rubriko 16 /opombe/ se je podpisal uradnik, ki je izvršil vpis v register.

Pojasnilo: prazne rubrike niso prečrtavali. Pod vsakim vpisom so potegnili črno vodoravno črto. Z rdečo črto so podčrtavali vse spremembe vpisov. Če pa so podjetje izbrisali iz registra, so potegnili po sredi registrskega lista od zgoraj navzdol navpično rdečo črto.

Zadružni register

Glede izpolnitve rubrik od 1 do 8 so veljala enaka pravila kot pri registru podjetij in obrti.

V rubriko 4 so vpisali naloge zadruga, navedene v zadružnih pravilih, in pa posamezne konkretne odgovornosti, ki jih zadruga opravlja.

V rubriko 5 so vpisali priimek in ime posameznih članov upravnega odbora. Če sta bila dva člana z istim imenom in priimkom, so pripisali še njuna naslova.

Opozorilo: glede na zadnjo uredbo o kmetijskih zadrugah je ostalo odprto vprašanje, ali bodo vpisovali v zadružni register tudi imena članov zadružnega sveta in v katero rubriko.

V rubriko 6 so vpisali priimek in ime upravnika zadruga ter priimek, ime in poklic preostalih oseb, ki so imele pravico podpisovati zadrugo, vzrok, zakaj so lahko podpisovale, in morebitne meje njihovih pooblastil.

Izpolnitev rubrik od 7 do 13 je bila enaka kot pri registru podjetij in obrtov.

Pojasnilo: v rubriko 4 so vpisali višino deleža in jamstvo, v rubriko 5 pa še število članov upravnega odbora, kakor je bilo predpisano v zadružnih pravilih.

Pripomba: poleg pravnih oseb, omenjenih v navodilih so v zadružni register vpisali še zadružne in poslovne zveze ter zadružne hranilnice.

Pojasnilo: če se je k poslovni zvezi pripojilo dotlej samostojno podjetje z več poslovnimi enotami (npr. trgovsko podjetje z več prodajalnami) kot obrat s samostojnim obračunom, je bilo treba vpisati v zadružni register pri poslovni zvezi to obratno enoto z več podobratu: tega register ni predvideval in ni imel za to ustreznih rubrik. Pomagali so si tako, da so pustili za vpisom obratne enote več listov praznih za vpisovanje posameznih sprememb, ki so zadevale te obratne enote, nato pa so vpisali podobrate te obratne enote vsakega na posebnem registrskem listu. V sklepu, s katerim je bil odrejen vpis te enote, pripišemo registrski številki še stran, na kateri so bile vpisane enote in posamezni pod-

obratu. Na ovitku spisa so zaradi večje preglednosti napisali, kateri obrati s podobratu obstajajo pri poslovni zvezi in strani registra, na kateri so vpisani.

Glede določila tretjega in četrtega ostavka točke 27 navodil o registraciji gospodarskih organizacij je praksa pokazala, da je bilo dobro vpisati pri podjetju, ki je imelo več obratnih oziroma poslovnih enot, vsako od teh enot na poseben registrski list, ne glede na predpis, torej ne glede na to, ali so imele te enote kake samostojne pravice pri poslovanju oziroma ali so imele sedež zunaj podjetja oziroma zadruga.

Imeniki

Imenik za indiciranje gospodarskih organizacij je imel pet rubrik.

V rubriko 1 so vpisali firmo (firme podjetij, ki so imela poseben naziv, so vpisali dvakrat, in sicer glede na prvo črko firme in pa glede na prvo črko osebnega naziva – npr.: Trgovsko podjetje "Hrana", Ljubljana, so vpisali pod črko T in pod črko H.

Kmetijske zadruga so vpisovali glede na začetno črko kraja, kjer je imela zadruga sedež, enako tudi pri stanovanjskih in drugih zadrugah. Kjer je bilo več stanovanjskih zadrug z enakim imenom, so jih vpisali pod črko S (stanovanjska ...) ter s črko posebnega naziva, npr. stanovanjska zadruga "Teater" pod črko T.

V rubriko 2 so vpisali sedež firme ali zadruga.

V rubriko 3 so vpisali zvezek registrske knjige in registrsko številko firme ali zadruga.

V rubriko 4 so morali vpisati listovno številko registrske knjige, pod katero je bilo podjetje vpisano.

V rubriko 5 "Pripombe", so vpisali spremembo in izbris firme. V teh dveh primerih so dotedanji vpis v imeniku rdeče podčrtali.

Sprememba sodnega poslovnika – Začasno navodilo leta 1966

Člen 213

Člen se spremeni tako, da se črtajo vpisniki:

- vpisnik prisilnih likvidacij L
 - vpisnik registrskih zadev Fi
- in vpišejo vpisniki:
- vpisnik za registrske zadeve za gospodarske organizacije FI
 - vpisnik za registrske zadeve za zavode US.
- Okrožna gospodarska sodišča** so vodila še:
- registre delovnih organizacij in sicer – registre podjetij in obratov
 - zadružni register

- register zavodov.

Člen 216

Člen se spremeni tako, da s črtanjem:

- kartotečnih listkov k vpisniku Pk za pravne osebe
 - kartotečnih listkov k vpisniku Pk za fizične osebe
 - kontrolnika denarnih kazni, premoženjskih koristi in stroškov za kazenski postopk Ktr
 - imenika k vpisniku I
 - imenika k vpisniku R
 - seznama rubežev oziroma kartotečni list rubežev
 - seznama izvršilnemu organu poverjenih izvršb
 - kartotečnih listkov k vpisniku L
 - kontrolnika izrečenih rednih denarnih kazni
 - kartotečnih listkov k vpisnikom P in Pl.
- Vpiše pa se:
- imenik k vpisnikom
 - seznam pogojnih sodb
 - seznam zaseženih predmetov
 - rokovnik k registrskim vpisnikom Fi, Us
 - karton za obsojeno pravno osebo
 - kartotečne listke k vpisniku I in Pl.

Člen 240a

"Vpisnik US

V vpisnik US vpisujejo okrožna gospodarska sodišča prijavljene za vpis ustanovitve zavoda v register."

Člen 241

Člen se spremeni tako, da se glasi:

"Imeniki se vodijo v obliki knjige za eno leto ali za več let skupaj v isti knjigi, po abecedi, in imajo za posamezne črke, ki so ob desnem robu knjige, ustrezno število strani. Okrožna gospodarska sodišča vodijo imenike k vpisnikom I in Pl v obliki kartoteke.

Če se vodijo imeniki v eni knjigi za več let skupaj, se med vpisi posameznih let pri vsaki črki posebej vpiše letnica z rdečilom.

Praviloma se vodi za vsako vrsto postopka en sam imenik ne glede na označbo vpisnika. Če ima sodišče večje število zadev posamezne vrste postopka, lahko vodi posebne imenike k posameznim vpisnikom na enem obrazcu.

Ne vodijo se imeniki k vpisnikom Kp, Kr, Kri, R, Pom, Kv, Uo, St.

Imenik h kazenskem vpisniku se vodi po priimkih obdolžencev, imenik k pravnemu vpisniku po priimkih tožencev, imenik k izvršilnemu vpisniku po priimkih zavezanec, imenik k zapuščinskemu vpisniku po priimkih zapustnikov, imenik k vpisniku Os po priimkih oseb, na katere se postopek nanaša.

Določbe prejšnjega odstavka ne veljajo za gospodarska sodišča, ki vodijo imenike k Pl in I vpisniku v obliki kartoteke. Ti imeniki se vodijo po nazivih in sedežih tožence oziroma zahtevajoče stranke.

Če je v isti zadevi več obdolžencev, tožencev ali zavezanec itd. se vpiše v imenik osebno vsakega izmed njih.

Če je treba vpisati svoje ali več oseb z enakim osebnim imenom, se k osebnemu imenu pripiše tudi prebivališče.

Če je treba vpisati neznanega storilca, se v imenik vpiše pod črko N "neznani storilec" in v oklepaju oškodovančev osebno ime. Če se naknadno neznani storilec identificira, se ga v imenik na novo vpiše pod ustrezno črko, pri prejšnjem vpisu pa napravi zveza v stolpcu za pripombe.

Delovna organizacija se vpiše po začetni črki naziva, ne po dejavnosti ...

... K vpisniku Su se vodita osebni in stvarni imenik, v katerem se vpisujejo vse Su zadeve, razen okrožnic, določenih za uvrstitev v zbirko okrožnic. Zadeve se vpisujejo v imenika kronološko in sicer v osebnega ali stvarnega, po potrebi pa zaradi pomembnosti zadeve ali zaradi boljšega pregleda v oba."

Ta začasna navodila so se uporabljala od 1. 1. 1967 dalje.

Pravilnik o notranjem poslovanju občinskih, okrožnih in okrožnih gospodarskih sodišč (prečiščeno besedilo, Ljubljana 1976)

Sodna uprava

- vpisnik Su – vpisnik za zadeve sodne uprave
- vpisnik SuZ – vpisnik za zaupne in strogo zaupne zadeve sodne uprave

Vpisniki, ki so jih vodila okrožna gospodarska sodišča:

- vpisnik Pk – vpisnik gospodarskih prestopkov
- vpisnik P – vpisnik za plačilne naloge
- vpisnik I – vpisnik izvršilnih zadev
- vpisnik St – vpisnik prisilnih poravnav
- vpisnik Pkr – vpisnik za preiskovalna dejanja
- vpisnik Kv – vpisnik za izven obravnavni senat
- vpisnik R – vpisnik za razne zadeve iz pristojnosti gospodarskih sodišč
- vpisnik Su – vpisnik za zadeve sodne uprave
- vpisnik SuZ – vpisnik za zaupne in strogo zaupne zadeve sodne uprave

Okrožna gospodarska sodišča so vodila še naslednje vpisnike:

- vpisnik za overovitve
- vpisnik za sodni register Srg

Okrožna gospodarska sodišča so vodila še naslednje imenike in pomožne knjige:

- kartotečne listke k vpisniku I in Pl
- osebni imenik k Su vpisniku
- stvarni imenik k Su vpisniku
- imenik k vpisnikom
- seznam pogojnih sodb
- seznam zaseženih predmetov

- karton za obsojeno pravno osebo
- karton za obsojeno odgovorno osebo.

Statistična poročila prvega obdobja delovanja gospodarskih sodišč

Podobno kot opis pomožnih knjig gospodarskih sodišč ter problemov pri vpisovanju firm in zadrug so fotokopije statističnih poročil, ki jih hranimo v Zgodovinskem arhivu v Celju. Verjetno so tudi ti del fonda Ministrstva za pravosodje, ki jih hrani Arhiv Republike Slovenije, zato se tudi tukaj porajajo težave pri točnem citiranju teh dokumentov. Iz poročil so vidni problemi, ki so nastajali v prvem obdobju delovanja gospodarskih sodišč, reševanje teh, predvsem pa število sporov in rešenih primerov. S tega stališča je vsebina dokumentov zelo zanimiva in je zato priključena temu prispevku. Tako je predstavljen tisti del iz vsakega poročila, ki se nanaša na delo gospodarskih sodišč, in sicer v originalnem zapisu.

Delo rednih sodišč LRS v letu 1955

"... Pač pa so najčešča in najnevarnejša kazniva dejanja takozvanega gospodarskega kriminala raznovrstnih oblik (nemarno poslovanje, tatvine, poneverbe, uradne zlorabe, ponarejanje uradnih listin, podkupovanje). V splošni akciji proti temu škodljivstvu so sodišča v preteklem obdobju prispevale z učinkovitim sojenjem in ostrim kaznovanjem. Ob tem lahko ugotovimo, da se ta kazniva dejanja ne pojavljajo v državnem aparatu ali družbenih ustanovah ali organizacijah, niti v podjetjih splošnega družbenega značaja kot so pošta, železnica, bolnice. Značilno je tudi, da ga ni v

rudnikih. Skratka, ta kriminal se ne pojavlja tam, kjer je poslovanje dobro organizirano, kjer je uvedena učinkovita evidenca in kontrola. Pojavlja pa se po tovarnah, trgovinah, gostiščih, obrtnih podjetjih, kmetijskih zadrugah, odkupnih in posredovalnih podjetjih, kjer najdejo nepošteni elementi zaradi slabosti v poslovanju, evidenci in kontroli vrzeli in možnosti za osebno okoriščenje. Storilci se rekrutirajo deloma iz vrst uslužbencev in delavcev prizadetih podjetij, deloma pa izven podjetij (obrniki), ki iz okoriščevalnih nagibov pokvarijo sicer večkrat dober in pošten delovni kolektiv. Vzrok takega škodljivstva niso morda neugodne gmotne ali socialne prilike, ker večinoma ne izvira od gmotno šibkih ali socialno ogroženih storilcev, temveč pretežno od sicer gmotno ali primerno dobro situiranih ljudi. Čeravno so med storilci tudi delavci, pa bremeni glavna teža tega škodljivstva v prvi vrsti v druge poklice, predvsem iz vrst uslužbencev, ker ti povzročajo največ škode. Zaradi slabe kontrole se ta kriminal kasno odkriva, ko je že nastala velika škoda in ko je raziskava zelo otežkočena. Razumljivo je zato, da dajejo prav kazniva dejanja te vrste sodiščem največ dela ...".

Poročilo o delu pravosodja v letu 1955

"... Gospodarsko sodstvo je vršilo Višje gospodarsko sodišče in 4 okrožna gospodarska sodišča. Iz istih razlogov kot redna so morala tudi okrožna gospodarska sodišča prilagoditi svoje sodne okoliše novi upravno-teritorialni razdelitvi. S tem so se tudi okoliši okrožnih gospodarskih sodišč spremenili tako, da obsegajo dosledno teritorialna področja več upravnih okrajev. Tudi pri gospodarskih sodiščih je treba zelo pozitivno oceniti sodelovanje občasnih sodnikov, katero funkcijo je v preteklem letu opravljalo 525 obasnih sodnikov ...".

Pri gospodarskih sodiščih je bilo leta 1955 dela vse več. To je vidno s table:

	1954			1955		
	pripad	rešeno	konec leta nerešeno	pripad	rešeno	konec leto nerešeno
Civilnih spornih	27.518	27.416	1.492	28.788	26.956	3.324
Izvršilnih	6.528	6498	146	7.528	7.425	249
Likvidacij	60	13	47	80	40	87
Kazenskih	680	559	121	715	767	69
Drugostopnih civilnih	22	10	12	226	212	26
Drugostopnih kazenskih	115	91	24	144	160	8
SKUPAJ	34.923	34.587	1.842	37.481	35.560	3.763

Prikazana slika gospodarskih sodišč ne predstavlja posebne problematike, vendar pa je zlasti dotok dela v letu 1955 zahteval tudi od kadrov na

gospodarskih sodiščih izredne napore, da so lahko tekoče izvrševali povečano delo.

Poročilo o delu pravosodja v letu 1956

"... Posamezna področja sodstva gospodarskih sodišč:

Po vsebini je civilno sodstvo gospodarskih sodišč v preteklem letu 1956 obsegalo reševanje gospodarskih sporov med gospodarskimi organizacijami pretežno zaradi prekršitve eklanjenih pogodb, zaradi plačila odškodnin ter zaradi plačila kupnin za dobavljeno blago. V nekoliko manjšem obsegu so reševala gospodarska sodišča tudi spore iz železniškega, pomorskega in cestnega prometa, nadalje gradbene spore, zavarovalne spore, kakor tudi spore iz nelegalne konkurence in zaščite avtorskih pravic. Tudi menični spori so se v preteklem letu pojavljali.

Pri sporih so kot stranke nastopale trgovska in obrtna podjetja, v manjšem obsegu tudi industrijska in transportna podjetja.

Po številu so spori in izvršbe v letu 1956 porasli za okoli 38% naproti številu v letu 1955. V letu 1955 je namreč število sporov znašalo 26.281, število izvršb pa 6.394. V letu 1956 je znašalo število sporov 37.479, število izvršb pa 16.742.

Porast sporov in izvršb je treba pripisati objektivnim in subjektivnim vzrokom. Med prve štejemo vsekakor naraščanje števila gospodarskih organizacij, naraščanje naše proizvodnje, povečanje izvoza in strogo finančno politiko Narodne banke, ki zahteva hitro obračanje kreditiranih sredstev in ažurno izterjevanje dolžnikov. V letu 1956 je omejevanje investicijske delavnosti povzročilo precej sporov med investitorji in gradbenimi podjetji. Med subjektivne vzroke sporov pa prištevamo predvsem neažurno knjigovodstvo, zlasti pa tudi težnjo po izkoriščanju tujih obratnih sredstev, kar očitno predstavlja za podjetja kljub stroškom spora še vedno cenejše inugodnejše kreditiranje, kot iskanje in najemanje kreditov pri Narodni banki.

Gospodarska sodišča so ustregla temeljni zahtevi gospodarskega prometa po hitrem reševanju gospodarskih sporov in izvršb. To dejstvo je za gospodarstvo zelo važno, ker namreč sodišča s svojimi civilnimi posegi izdatno pomagajo pri kroženju finančnih sredstev in pri vzdrževanju finančne ter plačilne discipline med gospodarskimi organizacijami. Treba je upoštevati, da je vrednost vseh sporov in izvršilnih zadev v letu 1956 znašala okoli 18 milijard dinarjev.

Okoli 80% vseh spornih in izvršilnih zadev so gospodarska sodišča rešila v 15. dneh. Ostalih 20% sporov so gospodarska sodišča rešila v roku od 1–3 mesecev. O zastankih pri gospodarskih sodiščih ni mogoče govoriti, čeprav je delo, kot prikazano, znatno naraslo.

Tudi v kazenskem sodstvu gospodarskih sodišč je pripad zadev porasel za 16% nasproti stanju v letu 1955.

Med prekršenimi predpisi zavzema prvo mesto uredba o trgovanju, nato uredba o knjigovodstvu gospodarskih organizacij in še nekatere uredbe, ki predpisujejo finančno poslovanje. V manjšem obsegu so bila prekršene uredba o upravljanju osnovnih sredstev, uredba o obratnih sredstvih,

uredba o nadzorstvu nad živili in uredba o zunanje-trgovinskem ter deviznem poslovanju. Obsodbe zaradi gospodarskih prekrškov so na splošno pozitivno vplivale na gospodarske organizacije, saj ni bilo primerov, da bi se že kaznovane gospodarske organizacije znova pojavljale pred sodišči kot obtoženci.

Število prisilnih likvidacij v letu 1956 niso bili več samo subjektivnega značaja (nepravilno, nesolidno poslovanje, osebno okoriščanje itd.). Do izraza so prišli tudi objektivni vzroki. Med temi se je začela zlasti v gradbeništvu, v živilstvu in v obrtništvu uveljavljati gospodarska konkurenca. Zaradi prevelikih produkcijskih stroškov namreč posamezna podjetja niso sposobna, da bi konkurirala industrijskim ali pa drugim gospodarsko – solidnejše organiziranim podjetjem.

Gospodarska sodišča streme zlasti za tem, da bi prisilne likvidacije dokončale čimprej in s čim manjšimi stroški. Zato v dopolnjevanju uredbe o prisilni likvidaciji uveljavljajo v praksi ukrepe, ki sedanji postopek poenostavljajo in skrajšujejo ...".

Poročilo državnega sekretariata za pravosodno upravo o delu sodstva in pravosodne uprave od leta 1954 dalje (18. 4. 1958)

"Pomembno spremembo in napredek v sodstvu je vnesel leta 1954 zakon o gospodarskih sodiščih. Prejšnje okrožne državne arbitraže so postale okrožna gospodarska sodišča, republiške arbitraže pa Višje gospodarsko sodišče. Civilno sodstvo gospodarskih sodišč je v glavnem zajemalo spore med gospodarskimi podjetji zaradi neizvršenih dobav ali pa so bile iztožene kupnine za dobavljeno blago. V manjši meri so bili zastopani spori zaradi kvalitete dobavljenega blaga. Med strankami je bil pretežno zastopan trgovski sektor, v drugi vrsti industrija, v manjši meri pa tudi druge gospodarske panoge. Preko civilnega sodstva gospodarskih sodišč se je vzdrževala finančna disciplina in so bila ta sodišča eden izmed važnih vzvodov naše finančne politike. Vrednost vseh civilnih sporov, ki so jih obravnavala gospodarska sodišča, je znašala letno okoli 15 milijard dinarjev.

Medtem ko je celotni pripad vseh zadev pri gospodarskih sodiščih do leta 1957 naraščal, je v tem letu upadel v celoti približno za 30% zaradi stabilizacije našega gospodarstva, izdaje popolnejših in trajnejših predpisov gospodarske zakonodaje, zaradi prožnejše kreditne politike denarnih zavodov ter boljšega administrativnega in finančnega poslovanja. K temu je znatno prispevala okrepitev delavskega samoupravljanja v gospodarskih organizacijah. V podjetjih se ustvarjajo boljši poslovni odnosi, ki temeljijo na obojestranskih komercialnih interesih, katere bi sicer avtomatsko izterjevanje začasnih denarnih dolgov utegnilo poslabšati. Zaradi tega se zatekajo gospodarske organizacije k tožbam le v skrajnem primeru.

Gospodarska sodišča so tekoče reševala vse spore in tudi

v kazenskem sodstvu gospodarskih sodišč ni bilo nikoli nobenih zaostankov. Pretežna večina sporov in izvršilnih zadev je bilo rešenih v času do 15 dni (od 85 do 98%), v ostalih primerih pa je trajal postopek pred gospodarskimi sodišči največ tri mesece.

Tudi v kazenskem sodstvu gospodarskih sodišč je po začetnem naraščanju v letu 1957 opaziti zmanjšanje le-teh, ker so gospodarske organizacije in odgovorne osebe postale pozornejše do pravnega izvrševanja zakonitih predpisov."

Poročilo o delu in problemih pravosodja v letu 1959

"... Gospodarska sodišča

Obstoječa organizacijska mreža gospodarskih sodišč (4 okrožna in 1 višje) ustreza potrebam ter vprašanje morebitne organizacije oziroma razširitve ni aktualno.

Na gospodarskih sodiščih je tudi v tekočem letu opaziti nadaljnje naraščanje primera zadev. Na okrožnih gospodarskih sodiščih se je v prvih treh tromesečjih tekočega leta dvignil pripad v primerjavi z istim obdobjem v letu 1958 za 3794 zadev ali 11,8%, na višjem gospodarskem sodišču pa za 641 zadev ali za 18%. Le zadev prisilne likvidacije je bilo na okrožnih gospodarskih sodiščih nekoliko manj kot v letu 1958 (30:40). Kljub povečanemu pripadu pa se je število nerешenih zadev napram stanju na koncu leta 1958 zmanjšalo ter je delo gospodarskih sodišč povsem ažurno.

Porast števila civilnih sporov v primerjavi s prejšnjim letom gre deloma na račun porasta likvidnih mandatnih tožb, deloma pa na račun porasta resničnih spornih zadev, pri katerih pride do obširnega razpravljanja in do sodbe. Kar se tiče porasta resničnih sporov, je ta porast pripisati deloma normalnemu razvoju in rasti našega gospodarstva, ki ima zaradi naraščanja vsakovrstnih pogodbenih in drugih odnosov za posledico tudi porast resničnih gospodarskih sporov. Deloma pa je ta porast resničnih gospodarskih sporov pripisati tudi vestnejšemu in skrbnejšemu varovanju in uveljavljanju pravic posameznih gospodarskih organizacij. Kar se tiče visokega števila mandatnih tožb, pa so vzroki za ta pojav, podobno kakor pri ostalih gospodarskih sodiščih, v glavnem isti kakor v prejšnjem letu.

V problematiki posameznih gospodarskih sporov ni opaziti kakih bistvenih sprememb. Še vedno so zelo številni obračunski spori, pogosto kot posledica malomarne evidenčne in računovodske službe v posameznih gospodarskih organizacijah. Določeno število sporov izvira iz slabe komercialne in reklamacijske službe v podjetjih, številni so tudi spori, ki se rodijo zaradi pomanjkljivih dobavnih pogodb, kot posledica slabega poznavanja pogodbenega in uzančnega prava. Gradbeni spori v zvezi s kvaliteto opravljenih gradbenih del postajajo redkejši, pač pa se ponavljajo primeri sporov zaradi pomanjkljivo sestavljenih gradbenih pogodb in zaradi nepravilnega zaračunavanja gradbenih storitev in stroškov. Redno se pojavljajo spori avtorskega in firmskega področja

ter s področja nelojalne konkurence. Sorazmerno redki so spori v zvezi s prevozom blaga po železnici, še redkejši pa so pomorsko – pravni spori. Bolj številne postajajo tožbe zavodov za socialno zavarovanje zaradi izterjave rentnih zahtevkov in socialnega ter invalidskega zavarovanja, kot posledica delovnih nezgod. Tu obstoja poseben problem v tem, da se judikatura rednega in gospodarskega sodstva v nekaterih bistvenih pravnih vprašanjih razhaja, kar bo terjalo v najbližji bodočnosti ustrezno uskladitev.

Gospodarska sodišča poročajo o težkočab, ki nastajajo v praksi v zvezi z uporabo 479. čl. ZPP. Vedno pogostejši so primeri, ko tožeče stranke, posebno iz drugih republik, želeč prističiti na stroških, sodišču sporoče, da sicer vztrajajo pri tožbenem zahtevku, vendar tudi na ponovni narok za glavno obravnavo ne bodo pristopile, češ da se naj razpravlja v njihovi odsotnosti. Taki primeri so pogosti v slučajih, ko se spor predhodno zreducira samo še na pripadke. Ker običajno v takem primeru noče pristopiti tudi tožena stranka, mora sodišče postopek ustaviti, četudi je očitno, da bi tožnica uspela. Vprašanje je, ali je to v gospodarskem pogledu oportuno.

Porast izvršilnih zadev je pripisati bistveno istim vzrokom, ki so vplivali na porast civilnih sporov. Razen tega se je znatno povečalo tudi število ugovorov proti izvršilnim sklepom, katerih reševanje bistveno razširja obseg dela v primerih, kjer je zaradi istočasno predlagane nasprotne izvršbe treba razpisati razpravo. Porast ugovorov proti izvršilnim sklepom je pretežno posledica netočne evidence gospodarskih organizacij o izvršenih plačilih, spornih kompenzacij itd. Najpogostejši način izvršbe proti gospodarskim organizacijam predstavlja tudi letos izvršba na dobroimetje gospodarskih organizacij. Še nadalje pa je ostal odprt v prejšnjem poročilu navedeni problem izvršbe na namenske sklade, ki je banka ne izvede, če bi realizacija predstavljala namensko razpolaganje. Isto velja glede izvršbe na osnovna sredstva gospodarskih organizacij, ki so bila nabavljena iz zavezančevih obratnih sredstev ali iz upniških obratnih sredstev v obliki blagovnega kredita. Vsa ta vprašanja na zadovoljiv način rešuje načrt novega zakona o izvršilnem postopku in bi le njegova čimprejšnja uveljavitev odpravila vse pereče neskladnosti in nesigurnosti na področju izvršbe. Pri presojanju utemeljenih pritožb v zadevah gospodarskih prestopkov se zapažajo vrzeli v predpisih in druge pomanjkljivosti predpisov. V resnici predpisi v določenih primerih s stališča gospodarske smotrnosti niso lahko izvedljivi. Sodišča uporabijo sicer večkrat načelo iz 4. čl. Kazenskega zakonika, vendar pa so pri uporabi tega določila premalo odločna in raje sledijo obtožbi. V posledici tega pride do očitkov birokratskega formalističnega gledanja gospodarskih sodišč, zlasti kadar se izrekajo le simbolične kazni. V predvidenem zakonu o gospodarskih prestopkih bi moralo biti po mnenju nekaterih gospodarskih sodišč načelo iz 4. čl. kazenskega zakonika o družbeni neškodljivosti dejanja za gospodarsko kazensko sodstvo posebej izdelano in razširjeno.

Pri obravnavah na gospodarskih sodiščih se zelo često dogaja, da odvetniki, ki nastopajo kot zagovorniki gospodarskih organizacij in odgovornih oseb, branijo stranke s tem, da polemizirajo s predpisi in prepričujejo sodišče, da so zastareli in neživljenjski.

Iz statističnih podatkov izhaja, da se število gospodarskih prestopkov ne manjša, nasprotno število prijav glede gospodarskih prestopkov je vedno višje.

Kaznovalna politika gospodarskih sodišč je v pogledu višine kazni še vedno premila in sodišča pri izrekanju kazni zlasti ne upoštevajo finančnih moči obdolženih gospodarskih organizacij.

Predlogov za uvedbo prisilne likvidacije gospodarskih organizacij je bilo v prvih treh tromesečjih tekočega leta 30 napram 40 v istem obdobju 1958. Kot vzrok njihovem padanju se navajajo tudi drugačni ukrepi, ki se jih ljudski odbori pogosteje poslužujejo zoper gospodarske organizacije, ki nimajo sposobnosti za nadaljnje poslovanje. To so predvsem redne likvidacije, prisilna uprava, združitve in pripojitve gospodarskih organizacij. Vendar pa se v primerih prisilnih likvidacij še vedno ugotavlja pomanjkljiva kontrola pristojnih organov nad gospodarskimi organizacijami. So primeri, da občinski ljudski odbori kljub temu, da so potom zaključnih računov ali drugače obveščeni o slabem finančnem stanju gospodarskih organizacij, ne povzamejo takoj potrebnih ukrepov in se zadovoljujejo z izjavami vodilnih uslužbencev v gospodarskih organizacij, da se bo stanje izboljšalo. Pri gostinskih obratih, kjer so prisilne likvidacije zelo pogoste, so često vzrok temu prevelike investicije, pa tudi premajhna odškodninska odgovornost članov kolektiva in slabo gospodarjenje z drobnim materialom, ki se nabavlja znova iz obratnih sredstev.

V zvezi z razvojem pomorske prometne dejavnosti v LRS je višje gospodarsko sodišče sodelovalo z Združenjem za pomorsko pravo. Ker je pomorsko-pravna problematika v Sloveniji več ali manj nova ter jo naša sodišča šele postopoma osvajajo, se je Višje gospodarsko sodišče v Ljubljani zaradi spoznavanja ter uskladitve prakse povežalo z višjim gospodarskim sodiščem v Zagrebu, ki ima na tem področju že bogato tradicijo, tako da se važnejših konferenc tamkajšnjega sodišča, kadar se obravnavajo pomorski pravni problemi, udeležuje tudi zastopnik Višjega gospodarskega sodišča v Ljubljani."

Poročilo državnega sekretariata za pravosodno upravo LRS za leto 1960

"... Medtem ko se je pripad zadev na gospodarskih sodiščih v letih pred 1960 v glavnem ustalil, je v preteklem letu nepričakovano narastel skoraj na polovico (+ 44%). Ta porast je nastal zaradi množičnih tožb gospodarskih organizacij, do katerih je prišlo zaradi sprememb v sistemu kreditiranja gospodarskih organizacij. Te so povzročile porast spornih zadev za 53,1%, izvršilnih pa za 51,2%. Pri

vseh drugih vrstah zadev gospodarskih sodišč je bil pripad nekoliko manjši kot v letu 1959.

Izreden porast spornih in izvršil zadev je zahteval večje napore, da se je vzdrževala potrebna ažurnost gospodarskih sodišč in da so se gospodarske organizacije zavarovale pred škodo, ki bi jim nastala, če bi se zaradi reševanja sporov in izvršb ustavil pritek sredstev, ki so pogoj za njihovo redno poslovanje. Zaradi velikega pripada se je število nerešenih zadev sicer nekoliko povečalo, vendar ni dosegalo povprečnega pripada ene polovice meseca.

Pri izredno visokem pripadu spornih zadev je znašala vrednost zahtevkov v civilnih tožbah pri gospodarskih sodiščih LRS v letu 1960 okoli 40 milijard dinarjev in je bila na taksah pobrana nekaj manj kot ena milijarda dinarjev. V pretežni večini so se reševali civilni spori v mandatnem postopku s plačilnim nalogom (86,3%). Narasli pa so tudi kontradiktorni spori in je bilo zaradi tega več spornih obravnav in več sodb, izrečenih na podlagi sporne obravnave.

Število izvršb se ni povečalo samo absolutno, marveč je bil večji odstotek gospodarskih sporov, v katerih je bila za realizacijo sodne odločbe potrebna izvršba (39,1%). Tudi v tem so se odražale finančne težave, v katerih so se znašle gospodarske organizacije zaradi nenavadne omejitve obratnih sredstev. Pretežni del izvršb je bil dovoljen na bančno dobroimetje zavezanih strank (95,4%) in je bil postopek v 97,8% izvršb hiter ter končan v roku do 15 dni.

Že od leta 1958 dalje je opaziti nazadovanje pripada prisilnih likvidacij. V letu 1960 je bilo novih prisilnih likvidacij 29 in so imela okrožna gospodarska sodišča skupaj z nerešenimi zadevami iz prejšnjega leta v delu 68 prisilnih likvidacij. Rešenih je bilo 37, nerešenih je ostalo 31.

Ker je bilo v letu 1960 manj reorganizacij pri gospodarskih organizacijah (pripojitev, spojitve itd.) in tudi manj fluktiranja vodilnega kadra, ki je registriran za zastopanje in popisovanje gospodarskih organizacij, je bil tudi manjši pripad registrskih zadev.

Civilnih pritožbenih zadev je bilo 173. Na 100 spornih zadev, ki so bile rešene s sodbo, je pripadlo iz pravnega postopka samo 5,7, pritožb, kar kaže, da se gospodarske organizacije zadovoljujejo z usebino odločb prvostopenjskih sodišč. Analiza uspeha pritožb kaže, da je bilo s potrditvijo prvostopne odločbe rešenih 67,8% pritožb.

Prvostopnih kazenskih zadev je bilo 25% manj kakor v letu 1959, manj je bilo obtožnih predlogov zaradi gospodarskih prestopkov v zvezi z notranjim prometom, ker je odpadlo večje število predpisov, ki so določali najvišje odkupne in prodajne cene za nekatere kmetijske pridelke. Zmanjšalo se je tudi obtožnih predlogov zaradi nenamenske uporabe obratnih sredstev, več pa je bilo gospodarskih prestopkov v zvezi z zdravstvenim nadzorom nad živilci in v zvezi s knjigovodstvom. Uspehi inšpekcijske službe, kakor se odražajo v kazenskih zadevah gospodarskih sodišč, še ne zadovoljujejo in je velika razlika v aktivnosti inšpekcij po

vrstah inšpekcijske službe in po posameznih okrajih. Število obsojenih pravnih oseb je padlo od 726 na 557, obsojenih fizičnih oseb pa od 1035 na 859.

Tudi v kazenskih zadevah gospodarskih sodišč so bile pritožbe sorazmerno redke. Na 100 s sodbo rešenih kazenskih zadev je bilo vloženi 13,2 pritožb, od rešenih pritožbenih zadev je bilo končanih s potrditvijo prvostopne odločbe 55,6%."

Zaključek

Gospodarska sodišča so delovala petindvajset let in so bila odpravljena z Zakonom o rednih sodiščih iz leta 1977.⁸ Prenehala so delovati 31. decembra 1978. Njihove pristojnosti so prevzela temeljna, višja oziroma vrhovno sodišče. Njihovo delovanje se v novi podobi ni bistveno spremenilo. Ker pa je čas, da gradivo gospodarskih sodišč prevzamejo pristojni arhivi, naj prispevek olajša delo posameznim arhivistom pri izdelavi navodil za odbiranje arhivskega iz dokumentarnega gradiva. Opozorila bi le še na problem prevzema registrov. Registri so še vedno zelo pogosto v uporabi, zato naj se arhivom ne mudi pri prevzemanju. Uporaba zahteva veliko znanja, za izdajo izpiskov pa bi bil potreben človek, ki bi strokovno obvladoval to področje. Zato naj se nam tukaj ne mudi preveč. Ohraniti pa moramo strokovni nadzor, da ne bi bilo nepremišljenih dejanj s strani sodišč.

Viri in literatura

Bizjak, Žarko: *Pravosodje v letih 1945–1991. Pravo-zgodovina-arhivi. 1, Prispevki za zgodovino pravosodja* (ur. Jože Žontar). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2000, str. 277–299.

Navodilo o registraciji gospodarskih organizacij (Ur. l. FLRJ, 1954, 45/560, str. 656–660).

Odlok o določitvi krajevnega območja okrožnih gospodarskih sodišč v LRS (Ur. l. LRS, 1955, 49/165, str. 999).

Odlok o ustanovitvi, odpravi in o določitvi se-deža nekaterih okrožnih in okrajnih sodišč ter o krajevnem območju okrožnih in okrajnih sodišč v LRS (Ur. l. LRS, 1955, 49/164, str. 998–999).

Pravilnik o notranjem poslovanju okrajnih, okrožnih in okrožnih gospodarskih sodišč (Ur. l. LRS, 1959, 42/216, str. 467–506).

Zakon o gospodarskih sodiščih (Ur. l. FLRJ, št. 31/383, str. 529–537).

Zakon o rednih sodiščih (Ur. l. SRS, 1977, 10/524, str. 529–539).

Zusammenfassung

HANDELSGERICHTE UND IHRE TÄTIGKEIT

Die Kreishandelsgerichte wurden als ordentliche Gerichte eingerichtet. Ihre Aufgabe war es, handelsrechtliche Streitigkeiten und andere wichtige handelsrechtliche Angelegenheiten zu entscheiden. Als letztinstanzliches Handelsgericht fungierte das Oberste Handelsgericht auf bundesstaatlicher Ebene, auf Republikebene entschied das höhere Handelsgericht, und für den Bereich mehrerer Bezirke und einer Stadt waren die Kreishandelsgerichte zuständig. Die Tätigkeit der Handelgerichte glich jener der ordentlichen Gerichte und wurde durch Gerichtsgeschäftsordnungen geregelt, die sich in den letzten Jahrzehnten änderten.

Die Handelsgerichte waren 25 Jahre tätig und wurden 1977 mit dem Gesetz über die ordentlichen Gerichte aufgelöst (Amtsblatt der SRS, 1977, 10/524, S. 529–539). Ihre Tätigkeit endete am 31. 12. 1978. Ihre Zuständigkeiten übernahmen die Grundgerichte, die Obergerichte und der Oberste Gerichtshof. Ihre Tätigkeit hat sich in der neuen Form nicht wesentlich geändert.

⁸ Zakon o rednih sodiščih (Ur. l. SRS, 1977, 10/524; str. 529–539).

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 791.622(497.4-15)"1945/..."

Prejeto: 20. 3. 2009

Primorska v zgodnji kinematografiji po drugi svetovni vojni

NAŠKO KRIŽNAR

izr. prof. dr., znanstveni svetnik, vodja sekcije Avdiovizualni laboratorij
Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: nasko@zrc-sazu.si

IZVLEČEK

Po drugi svetovni vojni so slovenski filmski ustvarjalci videli v na novo pridobljenih zahodnih pokrajinah priložnost za obravnavanje svežih tem, ki so jim bile dotlej nedostopne. Po obdobju propagandno – političnega filma so cineasti začeli odkrivati značilne kulturne prvine zahodnega prostora: vinogradništvo, ribištvo, kamnarstvo, solinarstvo. Te prvine so sčasoma postale simbol primorske turistične ponudbe. To je bil znak spremenjene politične klime, v kateri je postajal razvoj turizma pomembnejši od razvoja socializma. Posebno mesto Primorske v slovenski kinematografiji potrjuje med drugim film *Na svoji zemlji*, posvečen primorskim ljudem.

KLJUČNE BESEDE: zgodovina slovenskega filma, kulturna zgodovina filmskih zvrsti, filmografija

ABSTRACT

PRIMORSKA IN THE EARLY POST-WW2 CINEMATOGRAPHY

Territories in the Western part of Slovenia, newly acquired after the WW2, provided the Slovenian filmmakers with the opportunity to explore new topics that had previously been inaccessible to them. Following the era of propaganda political films, cineasts gradually began to discover cultural features typical for this Western part of Slovenia, such as wine growing, fishing, stonemasonry, and salt making. These features have in time become the symbol of what Primorska has to offer to tourists – a clear sign of the changing in the political climate in which tourism development surpassed the importance of the development of socialism. Considerable significance of the Primorska region in the Slovenian cinematography is also confirmed by the film *Na svoji zemlji* (On Own Land), which is entirely dedicated to the people of Primorska.

KEY WORDS: history of the Slovenian film, cultural history of the film genre, filmography

Uvod

Po drugi svetovni vojni in po odhodu jugoslovanske vojske iz Trsta, junija 1945, je bilo tržaško ozemlje razdeljeno na coni A in B. Leta 1946 je bilo ustanovljeno Svobodno tržaško ozemlje, ki je odpiralo številna etnična in politična vprašanja na več straneh, na jugoslovanski, italijanski in zavezniški. Londonski memorandum leta 1954 je ukinil Svobodno tržaško ozemlje in razdelil sporno ozemlje, ki ga je zahtevala Jugoslavija glede na etnično pripadnost prebivalcev, med Italijo in Jugoslavijo. Ta razdelitev je vzrok za današnji položaj slovenske in italijanske manjšine; ostali sta ločeni od matičnih držav. Meja med Italijo in Jugoslavijo se je za stalno uredila šele leta 1975 z Osimskimi sporazumi.

V kontekstu zgodovinskih sprememb na zahodni meji po drugi svetovni vojni je imela tudi kinematografija specifično in pomembno vlogo. Da bi to spoznali, je treba najprej razumeti položaj slovenske kinematografije v tistem času. Od leta 1918 do leta 1945 ni bilo niti enega filmskega posnetka slovenskega snemalca na zahodnem ozemlju današnje Slovenije, ki je bilo do septembra 1943 pod italijansko zasedbo. Slovenci v Italiji so pod fašizmom izgubili svoje ustanove in pravico do javne rabe materne jezika in javnega izražanja svoje kulture, zato niso mogli razvijati filmske industrije. Sicer pa tudi v Sloveniji filmska produkcija med obema vojnoma ni bila pretirano razvita. Lahko omenimo samo dva vidnejša avtorja, ki sta se s svojimi deli izpostavljala v javnosti, Metoda Badjuro in Janka Ravnika. Snemala sta večinoma dokumentarno. Prva nema igrana filma, **Triglavske strmine** v produkciji Sava filma Metoda Badjura in **V kraljestvu Zlatoroga** v produkciji Turističnega kluba Skala v režiji Janka Ravnika sta bila posneta šele leta 1932, ko je v svetovni kinematografiji že prevladoval zvočni film.

Večji razmah filmske industrije se je začel po drugi svetovni vojni, ko je bila slovenska filmska produkcija sprva vodena iz Beograda, kasneje pa sta bili ustanovljeni dve filmski podjetji v Ljubljani, Triglav film (leta 1946) in Viba film (leta 1956). Obseg in značilnosti tedanjega slovenskega filma spoznamo, če preučimo publikacije Slovenskega filmskega arhiva pri Arhivu Republike Slovenije, zlasti Filmsko gradivo Slovenskega filmskega arhiva avtorja Ivana Nemaniča.¹

Film je bil za jugoslovanske oblasti kot medij za propagiranje jugoslovanske in socialistične ideje. Rezultat je bil posebna zvrst dokumentarnega filma, propagandne narave ali vsaj socialne in kulturne. Filmske delavce je plačevala država, zato je pričakovala uslugo v obliki propagandnih vložkov. Prišlo je do sožitja politike in filma v dobrem in slabem. Podobno ugotavlja Andrej Šprah za vse velike dokumentaristične projekte, kakršne poznamo iz filmske zgodovine, npr. Dziga Vertova, Leni Riefenstahl ali Griersona.² Obravnavanju političnih tem na slovenskem zahodu pa se je k sreči kmalu pridružila tudi vloga filma kot zapisovalca življenja in kulture ter medija za obveščanje o različnih regionalnih posebnostih. Slovenski filmski ustvarjalci so namreč videli v na novo pridobljenih zahodnih pokrajinah priložnost za obravnavanje svežih filmskih tem, ki so jim bile dotlej nedostopne. Ko se danes oziramo na to produkcijo, se nam marsikaj v njej zdi grobo, celo primitivno in naivno, če ne upoštevamo okoliščin, v katerih je nastajala.

Propaganda za priključitev Primorske, za socializem in rešitev tržaškega vprašanja

Prve filmske posnetke na Primorskem po koncu druge svetovne vojne je naredil amater, alpinist Janez Korenčan, ki je avgusta 1945 prispel v Trento prek Vršiča. Posnel je izvir Soče in trentarsko domačijo.³ Marjan Foerster pa je leta 1945 in 1946 naredil nekaj posnetkov v Gorici.

Manifestacija prebivalcev Julijske krajine v Trstu za priključitev k Jugoslaviji. Filmski obzornik, avgust 1946. Z dovoljenjem Slovenskega filmskega arhiva.

¹ Nemanič: Filmsko gradivo Arhiva SR Slovenije. 1. del; Nemanič: Filmsko gradivo Slovenskega filmskega arhiva.

² Šprah: Dokumentarni film in oblast.

³ Nemanič: Filmsko gradivo Arhiva SR Slovenije. 1. del.

Sv. Križ pri Trstu, slovenska ribiška vas, ribič popravlja mrežo. Filmski obzornik, junij 1946. Z dovoljenjem Slovenskega filmskega arhiva.

Triglav film je začel leta 1946 pripravljati **Filmski obzornik**, mesečni filmski magazin, s prispevki iz vse Slovenije. Prve številke so bile posvečene proslavljanju zmage v vojni in vabilu k obnovi porušene domovine. V ospredju je bilo prikazovanje političnih dogodkov in fizikalnih prireditvev, vendar je število teh filmov kmalu padlo, povečalo pa se je število snemanj obnove in kulturnih posebnosti.

Filmski obzornik je na ozemlju tedanje cone A posnel prvo točko leta 1945. Objavljena je bila v **Filmskih novicah 3** (predhodnicah Filmskega obzornika). Prikazuje demonstracije za Jugoslavijo v Trstu ter odkritje spomenika na Bazovici. V isti številki Filmskih novic je tudi prispevek o obisku znanega partizanskega generala Dušana Kvedra – Tomaža v vasi Pevno v Brdih, kjer je vodil manifestacijo za združitev z Jugoslavijo.

Drugi prispevek iz cone A je bil objavljen v **Filmskem obzorniku, junij 1946**. To je prispevek o vasi Sv. Križ (Santa Croce) na Tržaškem. Prikazuje ribiče, njihovo delo in njihovo slovensko poreklo. Isto leto je sledila serija samostojnih prispevkov o problematiki bodoče razdelitve cone A, npr. **Trst in drugi kraji na Primorskem** (1946), v katerem so prikazane demonstracije v Trstu za priključitev k Jugoslaviji ter manifestacije po drugih krajih na Primorskem za pripadnost Jugoslaviji.

Filmski obzornik je poleg političnih tem, npr. priprav na volitve ali partijski kongres Svobodnega tržaškega ozemlja, prinašal tudi nepolitične teme, npr. žičnico v Kneži, podobe obalnih krajev Koprca, Izole in Pirana, soline in ribolov ter otroške kolonije v Portorožu.

Obmejni problematiki so se posvečale tudi **Filmske novice (Filmske novosti)** iz Beograda,

producent istoimenskega jugoslovanskega filmskega obzornika. Leta 1946 so posneli daljšo reportažo z naslovom **Julijska krajina**, srednjemetražni dokumentarec **Trst** in leta 1947 **Priključitev Primorske**. Filmsko podjetje Globus film je istega leta posnelo **Proslavo 1. maja 1947 v Trstu**.

Triglav film je poleg prispevkov za Filmski obzornik posnel še dokumentarni film s podobno tematiko **Prvi maj v Trstu** (1948). Med filmskimi novicami je nastal tudi prispevek **Gradnja Nove Gorice**.⁴

Leta 1948 je nastala daljša reportaža **Tujega nočemo, svojega ne damo** po znamenitem Titovem geslu, izrečenem na mirovni konferenci v Parizu, na kateri so odločali o meji med Jugoslavijo in Italijo. Film prikazuje zborovanje na Lijaku pri Novi Gorici leta 1947 v podporo jugoslovanski delegaciji v Parizu. Govori politikov so polni tedanje retorike, v kateri je pravladovalo slavljenje socializma in Tita.

S temi prispevki se je izčrpala problematika mejnega vprašanja, obravnavanega na dokaj odkrito propagandni način. Na dan je prišla spet pred podpisom Londonskega memoranduma, ko so v Beogradu naredili izredno številko Filmskih novosti z naslovom **Nepravilna razdelitev** (1953). Film prikazuje absurdne in nehumane rešitve mejnega vprašanja, npr. potek meje po sredi vaškega pokopališča v Mirnu. V filmu **Naši dokumenti (št. 4) Okroglica** (1953) je prikazano veliko politično zborovanje na Okroglici pri Novi Gorici (6. 9. 1953), na katerem je govoril tudi maršal Tito. To zborovanje je bilo uvod v t. i. tržaško krizo pred podpisom Londonskega memoranduma. Demonstracije v podporo priključitvi Trsta Jugoslaviji so bile organizirane po vsej Sloveniji. Leta 1954, po razrešitvi krize, je prišel Tito v Koper na slovesno proslavo ob priključitvi dela bivše cone B Jugoslaviji. To je prikazano v ohranjenem, a nezmontiranem filmskem gradivu.

Nova ozemlja, novi filmski izzivi

V tem povojnem obdobju sta nastala dva filma, posneta na Primorskem, ki sta hkrati pomembni deli slovenske kinematografije. To sta celovečeni igrani film **Na svoji zemlji** (Triglav film, režija France Štiglic, 1948) in dokumentarni film **Slovensko Primorje** (Triglav film, režija Metod Badjura, 1948). To sta izjemna filma, ki vsak po svoje gradita emotivni naboj na podlagi vrnitve zahodnega dela Slovenije v matično domovino.

⁴ FN 117, 1948.

Prizor iz filma *Slovensko Primorje*, Triglav film 1948. Z dovoljenjem Slovenskega filmskega arhiva.

Film *Na svoji zemlji* je hommage primorskemu partizanskemu odpornišskemu gibanju, preprostim ljudem, ki so se uprli nasilju italijanske in nemške vojske, ter vojaški osvojitvi Trsta. Do določene mere spominja na italijanske neorealistične filme, ki so prikazovali odporniško gibanje v Italiji. Vojaška zmaga je prikazana kot pravično zadoščenje za trpljenje Slovencev pod fašizmom. Film nima neposrednega sporočila kot prej omenjeni propagandni filmi, temveč govori gledalcem z zgodbo o ljudeh v mali primorski vasi, ki se vsak po svoje odzovejo na okupacijo in odporniško gibanje. Prihod partizanskih enot na obalo Jadranskega morja ob koncu filma je simbol moralne zmage slovenskega naroda. Marcel Štefančič je to komentiral v svojem slogu: "Ko zagledajo Trst, jim pride. Bolje rečeno – ko zagledajo morje, osvobodijo Slovenijo, "našo zemljo". Tu se začne obsedenost slovenskih filmov z morjem: morje = naša zemlja = svoboda".⁵

Karizmatičnost filma *Na svoji zemlji* se kaže na več načinov. Po eni strani je to film, ki ga vsi poznamo in je pogosto na sporedu ob različnih narodnih in državnih praznikih. Enako priljubljen je pri mladini kot pri odraslih. Po drugi strani pa je bil deležen dvomov in kritične obravnave od premiere dalje. France Brenk ga je v svojem Pregledu jugoslovanske kinematografije odpravil zelo na kratko, z osmimi vrsticami.⁶ Celo režiserju Štiglicu v opombah pod črto je namenil več prostora. V Kratki zgodovini filma na Slovenskem je napisal več, toda močno je bil zadržan do celotnega obdobja, v katerem je nastajal film *Na svoji zemlji*. Pravi, da je bilo to obdobje, v katerem so se slovenski filmski delavci "naučili 'filme delati', čeprav ne

Prizor iz filma *Na svoji zemlji*, Triglav film 1948. Z dovoljenjem Slovenskega filmskega arhiva.

'ustvarjati'".⁷ Tudi filmu ni prizanesel s strogo oceno: "Če sploh lahko govorimo o slogu filma *Na svoji zemlji*, potem je socialistično realističen. Njegova estetika pa je še estetika fotografiranega gledališča; gibljivi posnetki so redki, in igralci igrajo še po gledališko, s trdim glasom, kretnjo in mimiko, čeprav v manjši meri kot v prenekaterem našem kasnejšem filmu".⁸

Kritiki so že takoj po premieri odkrivali slabosti filma, a so jih pripisovali predvsem scenariju. Slabosti izhajajo verjetno iz premajhne izkušnosti pisateljev za filmsko oblikovanje zgodbe in preštevilnega botrstva ob nastajanju scenarija in snemalne knjige. O tem pričajo spomini in dokumenti, objavljeni v knjigi Toneta Freliha, France Štiglic od epopeje do nostalgije. Med kritiki sta bila najbolj neposredna Igor Pretnar in Matej Bor. Prvi pravi: "Scenarist se je izgubil v obilici snovi, ki je prenasočena z dejanjem, in pri tem ni znal poudariti tega, kar je poglobitveno, in ločiti tega, kar je postranskega značaja. Scenarij je brez pravilne filmsko-dramaturške zgradbe" (Pretnar 1948, v Frelih 2008). Bor pa piše: "Mislim, da v okviru scenarija *Na svoji zemlji*, katerega dejanje naj bi se vršilo predvsem v vasi, nikakor ne spadajo bitke v trnovskem gozdu, prav tako ne prizori iz bolnice Franje itd.". (Bor 1950, v Frelih 2008).⁹

Na svoji zemlji je prvi povojni in prvi slovenski zvočni celovečerni film in ima že zato posebno mesto v slovenski kinematografiji. Ogladalo si ga je več kot milijon prebivalcev Slovenije. Ob ogledu filma so ljudje podoživljali strahote vojne in veselje ob sreči, da je vsega konec. To pa je bilo mogoče, ker je film uspešno povzel avtentično zgo-

⁵ Štefančič: *Na svoji zemlji*, str. 18.

⁶ Brenk: *Oris zgodovine filma v Jugoslaviji*, str. 569.

⁷ Brenk: *Kratka zgodovina filma na Slovenskem*, str. 96.

⁸ Prav tam, str. 101.

⁹ Frelih: France Štiglic, od epopeje do nostalgije, str. 36 in 37.

dovinsko razpoloženje tistega časa in so se vsi gledalci lahko identificirali z njim na čustveni ravni. Pri izdelavi filma so pomagali številni umetniki kot npr. Veno Pilon, znani slikar, scenarij je napisal Ciril Kosmač, oba primorska rojaka. V filmski ekipi so bili ob režiserju Francetu Štiglicu številni, kasneje uspešni filmarji, režiserja Jože Gale in Jane Kavčič, snemalec Ivan Marinček in igralci Lojze Potokar, France Presetnik, Majda Potokar, Jože Zupan, Aleksander Valič, ki so kmalu postali steber slovenskega gledališča. "Pri prvem slovenskem dolgem zvočnem filmu pa sploh ne gre za avtorstvo – čas zavzemanja za osebnosti, "avtorski film" je še daleč – kajti film je ustvarila tako rekoč partizanska literarno-gledališko-filmska generacija".¹⁰ Po pričevanju številnih še živih soustvarjalcev filma so bile delovne razmere res "partizanske". Filmski snemalec Ivan Marinček mi je pripovedoval, da so streljali s pravimi naboji. Kdor se spomni prizora, v katerem Drejc z rafalom pokosi nemške vojake, si lahko predstavlja, v kakšni nevarnosti je bila bližnja okolica scene. Menda je zato še najbolj izgubljal živce Stane Sever. Podobno je bilo pri napadu na most, ko se kamera vozi pred strojničnim gnezdom. Dobro so morali uskladiti streljanje in vožnjo kamere.

Lahko bi rekli, da je film Na svoji zemlji, sodeč po recepciji ljudi, postal del ljudske kulture, če ne bi vedeli, da je nad njegovo realizacijo bedela partija, ki je po eni strani tekmovala z drugimi republiškimi središči v Jugoslaviji za prvenstvo v ustvarjanju prvega partizansko-socialističnega filma po drugi svetovni vojni, po drugi pa se je prek svojih ljudi v ekipi vtikala celo v dramaturgijo filma. "Bitka, bolnica, pohod proti Trstu, so brez organske zveze z osnovnim dejanjem mehanično vneseni v scenarij, kakor sem že rekel, pod vplivom zahteve čim širše prikazati osvobodilno borbo".¹¹

Pomembnost filma je bila podkrepljena z realizacijo dokumentarca **Snemanje filma Na svoji zemlji** leta 1948, ki prikazuje ekipo pri delu.

Na Grahovem v Baški grapi, kjer so bili posneti ključni prizori filma, se spomin na snemanje spreminja v legendo in postaja pomemben del krajevne kulturne dediščine. Ob 50-letnici filma so postavili v vasi leseno skulpturo, ki spominja na snemanje filma. Ob 60-letnici (leta 2007) so v Tolminskem muzeju ustvarili razstavo Na svoji zemlji – 60 let kasneje, na Grahovem so imeli dve slavnostni prireditvi, eno pa v dvorani Slovenske kinoteke v Ljubljani. Ivan Merljak je posnel amaterski film

Dotik, ki prikazuje obisk preživelih igralcev na prizoriščih snemanja filma.¹²

France Štiglic je leta 1951 zrežiral še en film s podobno tematiko, **Še bo kdaj pomlad – Trst**, vendar zaradi slabe kakovosti med gledalci in kritiki ni zbudil takega zanimanja kot film Na svoji zemlji. Čas odporniškega gibanja v Trstu tik pred koncem vojne je prikazoval preveč karikirano in naivno. Gledalcev ni več prepričala propagandna teža filma, ki jo je v filmu Na svoji zemlji zakrilo domoljubje. Brenk o filmu Trst piše: "Po dveh letih prestanka je France Štiglic zrežiral po scenariju Franceta Bevka nepomembno, slabo delo o boju za Trst, Še bo kdaj pomlad – Trst. Delo je nastajalo v zadušni atmosferi pariških mirovnih pogajanj in težkih bojov za obstanek po Informbiroju".¹³

Film **Slovensko Primorje** je sestavljen iz dveh popolnoma različnih delov. V prvem Badjura obravnava zgodovinski razvoj po prvi svetovni vojni. V maniri povojnega propagandnega filma prikazuje predvsem slovensko stališče do tega vprašanja, nasilje fašistov, javno sežiganje slovenskih knjig, narodnoosvobodilni boj in nadaljuje prikaz povojnega vprašanja meje med Italijo in Jugoslavijo, pri tem pa uporablja dokumentarne posnetke demonstracij, manifestacij ter političnih zborovanj na slovenski strani, ki so si sledili do Londonskega memoranduma.

V drugem delu pa s reprezentativnimi sekvencami v slogu takratnega etnografskega filma ustvarja pregled tradicionalne kmečke kulture od Julijcev na severu prek Trente, Soče, Brd, Krasa, do Istre in Jadranskega morja na jugu. Tudi ta film se je emotivno navdihoval pri navdušenju nad novimi ozemlji na zahodu, ki so po dolgih desetletjih spet prišla v okvir matične domovine. Scenarij je napisal France Bevk, tedaj najbolj znan primorski pisatelj.

Naštejmo vsebinske točke drugega dela filma iz publikacije Filmsko gradivo Slovenskega filmskega arhiva Ivana Nemaniča (1994).

"Trenta. Ovčarji. Gozdarji pri delu v gozdu. Bovec. Planine v okolici. Krn. Rojstna hiša pesnika Simona Gregorčiča v Vrsnem. Pokopališče na Libušnjem, kjer je Gregorčič pokopan. Kobarid in dolina Soče. Orač in sejalec na njivi. Izdelovanje sira. Idrija, rudnik živega srebra in čipkarstvo. Anhovo, tovarna cementa. Umetno jezero pri Sv. Luciji. Kanal ob Soči. Restavriranje gotskih fresk iz 15. stoletja v Prilesju pri Plaveh. Restavriranje Riko Debenjak, Maksim Sedej in drugi pri delu. Železniški most pri Solkanu. Vinorodna Brda. Gradovi fevdalcev in prebivališča kolonov. Prva trgatve po osvoboditvi. Življenje Bricev v pro-

¹⁰ Brenk: Kratka zgodovina filma na Slovenskem, str. 98.

¹¹ Bor 1950, v Frelih: France Štiglic, od epopeje do nostalgije, str. 37.

¹² Po podatkih kolegice Nadje Valentinčič Furlan.

¹³ Brenk: Kratka zgodovina filma na Slovenskem, str. 101.

stem času. Kras s Štanjelom. Tomajsko pokopališče, kjer je pokopan Srečko Kosovel. Kamnolomi, kamnoseška umetnost, vodnjaki, portali. Notranjost kraške biše. Ograjeno dvorišče na Krasu – borjač. Sv Križ nad Vipavsko dolino. Vipava, češnje. Postojna, Postojnska jama s kapniki. Arheološko najdišče Betalov spodmol. Profesor Srečko Brodar s študenti raziskuje najdišče. Oglarji v gozdovih Snežnika in Javornika žgejo oglje. Sekanje lesa. Žage v dolini Reke s središčem v Ilirski Bistrici. Sadovnjak v Brkinih. Žetev v svobodi. Mednarodni mejni prehod Predel. Pogled prek meje, kjer živijo Slovenci v Italiji. Grad in mesto Gorica. Panorama Trsta. Slovenska Istra, panorama, prebivalci. Istrani v narodnih nošah. Ljudsko glasbilo 'duda'. Slovenski ribiči z mrežami ob obali. Piran. Ribiške barke na morju."

Badjurov film, čeprav filmsko dokaj okoren in pretirano spoštljiv do Bevkovega literarnega scenarija, je v romantičnem etnografskem delu podoben monografskemu članku etnografa Milka Matičetova (1948), ki je izšel v podporo jugoslovanskim pogajalskim izhodiščem na pariški mirovni konferenci in vsebuje pregled ljudske kulture zapadnih Slovencev. Oba sta v tistem času, vsak na svoj način, usmerjala zanimanje laikov in strokovnjakov za zahodni slovenski prostor, na katerem se je po odhodu italijanske politične, gospodarske in kulturne oblasti obetal velik kulturni in gospodarski obrat. Značilno je, da obe deli, tako film kot etnografski oris, postavljata za temelj nove identitete ljudsko kulturo, ki je preživela prevlado tuje kulture v obdobju italijanske okupacije. S tem je bila pripisana tradicionalni kulturi temeljna vloga pri vzpostavljanju osnov novega življenja na nekdanj okupiranih ozemljih.

Maska Ta tirjastega. Prizor iz filma Lavfarji v Cerknem, Inštitut za slovensko narodopisje 1956.

In res, na novem zahodnem ozemlju smo Slovenci dobili tudi prvi etnografski film. To je film

Lavfarji v Cerknem (1956). Nastal je na pobudo prebivalcev Cerknega, saj so po dolgih letih oživili znamenito "lavfarijo". Maskiranje v javnosti in tradicionalna pustovanja so bili namreč med italijansko okupacijo prepovedani. Zato so domačini skupaj z etnografom Nikom Kuretom, tržaškim rojakom, opravili najprej raziskavo, na podlagi te pa rekonstruirali maske in scenarij pustovanja. Domačina, brata Brelih, sta poskrbela za snemanje in režijo, Niko Kuret pa je napisal besedilo. Nastal je nemi film na 16 mm traku, prvi etnografski film v produkciji znanstvene ustanove – Inštituta za slovensko narodopisje pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti. V filmu ni politične propagande. Njegova cineastična forma je podrejena verni deskriptivnosti in kronologiji dogajanja, vendar "...omejeni cineastični domet Lavfarjev ne zmanjšuje njihovega pomena za razvoj slovenskega etnografskega filma".¹⁴ Tudi ta film je znanilec zanimanja za primorsko ljudsko kulturo kot podlago za obnovo regionalne istovetnosti, kar je nakazal že Badjura s filmom Slovensko Primorje. Omogočila ga je priključitev novih ozemelj Jugoslaviji in regionalni patriotizem, ki je bil pomemben motiv za ustvarjalce pustovanja in filma.

Pomen Lavfarjev za razvoj etnografskega filma je predvsem v tem, da je produkcijo pomagal usmerjati poklicni etnolog, ki je skrbel, da bi imel film strokovno verodostojnost in za to, da so bili s kamero sistematično zabeleženi vsi ključni prizori šege. Hkrati pa Lavfarji odpirajo vprašanje rekonstrukcije v etnografskem filmu in rekonstrukcije ritualov nasploh. Po več deset let trajajočem premoru so organizatorji želeli prikazati vse, kar je bilo znano o cerkljanski lavfariji, a so pri tem pretiravali. Ivana Leskovec je v kritični primerjavi filma z dejanskim stanjem ugotovila, da film prinaša idealno podobo lavfarije, kakršna v resnici nikdar ni bila v celoti izvedena, čeprav je avtentičnost posameznih delov potrjena.¹⁵ Številni prizori so bili prirejeni posebej za kamero, saj takratna tehnologija ni omogočala observacijskega snemanja, kakršnega gojimo danes.

Lepote dežele na zahodu

Ko se je unesel propagandni zagon, so začele nastajati bolj umirjene filmske podobe zahodnih ozemelj. Filmarje so zanimale vsakdanje življenjske teme, povezane z značilnimi kulturnimi prvinami. Socialistična ideologija se je ohranila le v nekaterih

¹⁴ Križnar: Obdobje po Kuretu, str. 127.

¹⁵ Leskovec: Lavfarji na filmu in lavfarji danes.

filmskih prispevkih, npr. **Gabrovica v obnovi**,¹⁶ **Pogozdovanje Krasa** (1950), **Festival v Izoli**.¹⁷ Sicer pa so dokumentarni filmi, večinoma v obliki vesti v Filmskem obzorniku in Filmskih novostih, prikazovali značilnosti (nove) zahodne Slovenije, npr. **Izolske ribiče**,¹⁸ **Rudnik Idrija**,¹⁹ **Idrijsko čipkarstvo**,²⁰ **Plazove na Tolminskem** (1952). Pozornost zbuja zanimanje filmarjev za solinarstvo. Od leta 1954 do leta 1967 je nastalo kar pet filmov s to temo: **Sol iz morske vode** (Triglav film, 1954, režiser Martin Rickli), **Bela žetev** (Zagreb film, 1958, režiser Krsto Škanata), **Morske soline** (Zagreb film, 1960, režiser Krsto Škanata), **Črno in belo** (Viba film 1967, režiser Jane Kavčič), **Grenka sol** (Viba film 1967, režiser Jane Kavčič). Filmarje je zanimalo tudi ribištvo: **Ribiška šola**,²¹ **Zimski ribolov v coni B**,²² **Morje je dobro** (Viba film, 1958, režiser Jože Bevc) in **Ribiči v Piranu** (neznane avtorja, 1958). Filmsko kamero so zanimali tudi začetki pristanišča v Kopru (**Luka Koper**, 1958 in **Otvoritev obale v pristanišču**, 1958) in prve generacije slovenskih pomorščakov iz šole za pomorstvo (**Galebi iz piranskega gnezda**, 1958).

Velika osvežitev na repertoarju slovenskih producentov tistega časa je gradivo za prvi turistični film **Obiščite slovensko Primorje** (avtor Marjan Foerster, 1955), katerega fragmente hrani Slovenski filmski arhiv. Ta tematika napoveduje nove čase v odnosu Slovenije do Primorske. Napoveduje, da bo vojna kmalu pozabljena, da bo t. i. "delovni človek" kmalu zaslužil počitnice na morju.

Znamenje drugačnih časov je tudi film **Kraški kamnarji** (Triglav film, 1959, režiser Ernest Adamič). Po Badjurovem filmu *Slovensko Primorje* in zgledu Nika Kureta z Lavfarji v Cerknem je še Ernest Adamič segel po etnografski tematiki. Film dokaj didaktično prikazuje različne oblike obdelovanja in uporabe kamna na Krasu kot obrt in kot umetnost. Zamisel za film je Adamič dobil v gradivu znamenitega Kuretovega Odbora za etnografski film, ki je izdelal elaborat *Predlogi in dosežki* (1957), v katerem so etnologi zbrali 103 predloge za snemanje urgentnih tem slovenske etnologije.²³

Zadnja prebivalca vasi Zanigrad. Prizor iz filma Zanigrad, Viba film 1961. Z dovoljenjem Slovenskega filmskega arhiva.

Obravnavanje vloge slovenskega filma v novih pokrajinah na zahodu želim skleniti z avtorjem, ki je leta 1948 v filmu *Slovensko Primorje* prvi prikazal kulturne značilnosti teh pokrajin in se je po prvem filmu še dvakrat vrnil snemat na Primorsko. To je Metod Badjura. Leta 1958 je posnel film o Lipici in lipicancih, **Beli konji**, leta 1960 pa film **Brda**. S svojo značilno kompozicijo filmske slike, tokrat v barvah, je orisal mehko gričevnato pokrajino, arhitekturo, ljudi, vsakdanja dela s češnjami, breskvami, vinsko trto in vinom. V središču njegovega filma je Alojz Gradnik, tedaj najslavnejši primorski pesnik. *Brda* so film, ki nima nobenih sledi nekdanje propagandne retorike. Lepote zahodnih pokrajin so postale normalen del zavesti slovenskega filma. Normalizacija odnosa do primorske tematike pa se je dokončno pokazala šele v prvih kritičnih filmskih obravnavah sodobnega življenja, npr. v filmu **Zanigrad** (1961) Jožeta Pogáčnika, ki prikazuje dramatične posledice emigracije s podeželja v obalna mesta. Zapuščena istrska vas v tem filmu je pravo nasprotje socialističnega paradiza, ki ga je v prvih letih po priključitvi Primorske obljubljal jugoslovanska oblast tudi ob pomoči filmov. Po tem filmu lahko rečemo, da zahodna Slovenija ni bila več obravnavana kot nekaj posebnega, temveč kot normalen sestavni del Slovenije. Pionirsko obdobje kinematografije na zahodni meji je bilo končano.

Sklepne misli

Zahodna slovenska ozemlja vzdolž nove slovensko-italijanske meje, ki so bila priključena k Jugoslaviji po drugi svetovni vojni, so bila velik navdih za slovensko kinematografijo. Film, posneti na teh ozemljih, so veliko pomenili prebivalcem teh

¹⁶ FO 37, 1949.

¹⁷ FN 38, 1950.

¹⁸ FO 48, 1950.

¹⁹ FN 2, 1950.

²⁰ FN 28, 1950.

²¹ FN 7, 1952.

²² FN 6, 1954.

²³ Križnar: Vizualne raziskave v etnologiji; Križnar: Obdobje po Kuretu.

krajev, ki so se prvič srečali s slovensko besedo v filmu. V zgodnjih povojnih letih so ta ozemlja predstavljala jugoslovanski politiki poligon za snemanje propagandnih filmov za socialistično obnovo, priključitev Primorske in Trsta. Prvi slovenski celovečerni film, film **Na svoji zemlji**, posnet v Baški grapi, je bil posvečen primorskim ljudem in na tem ozemlju je nastal prvi slovenski etnografski film **Lavfarji v Cerknem**. Cineasti so po obdobju propagandno-političnega filma na Primorskem kmalu začeli odkrivati značilne kulturne prvine zahodnega prostora: vinogradništvo, ribištvo, kamnarstvo, solinarstvo. Te prvine, ki postavljajo večji del zahodnega slovenskega ozemlja v območje mediteranske kulture, so sčasoma postale simbol primorske turistične ponudbe. To je bil znak svobodnejšega političnega ozračja, v katerem je postal razvoj turizma pomembnejši od razvoja socializma.

Veliko večino omenjenih filmov so posnela državna filmska podjetja. Snemali so na 35 mm filmski trak v črno-beli tehniki. Upravičeno ugotavljamo, da je bila dokumentarna filmska produkcija, ki je obravnavala politiko in življenje na novi zahodni meji, uspešna šola za številne filmske avtorje mlade slovenske kinematografije. Filmske ekipe so ob veteranih kot so Metod Badjura, Anton Smeh in Marijan Foerster, vodili mladi in kasneje uveljavljeni režiserji, France Štiglic, Mirko Grobler, Igor Pretnar, France Kosmač, Jane Kavčič, Jože Bevc in Jože Pogačnik. Udarni propagandni filmi so bili opremljeni z glasbo in govornim komentarjem, podobno tudi filmi z nepolitično vsebino. Veliko gradiva je ohranjenega nezmontiranega in brez tona.

Ob pregledu omenjene proizvodnje pa bi se morali ozreti tudi na teme, ki jih je ta filmska proizvodnja izpustila ali zamolčala. Omenjeno je bilo, da so bile soline ena od kulturnih sestavin, ki so jih filmski avtorji zelo radi obravnavali. Kljub temu pa ni noben film poglobil te teme, npr. tako, da bi predstavil razloge za propadanje solinarstva. Soline so bile v lasti pripadnikov italijanske etnične skupnosti in z razlašanjem njihovih pravic v solinah je začelo propadati tudi solinarstvo.

Škoda je, da takratna slovenska kinematografija ni imela možnosti za prikazovanje življenja slovenske manjšine v Italiji. Takrat je nastajal usodni politični razcep manjšine, katerega posledice čutimo še danes. Snemanje ob meji je bilo zelo oteženo, če ne celo onemogočeno. Na jugoslovanski strani meje je obstajal zloglasni stometrski pas, na italijanski strani pa so bila cela območja prepovedana za fotografiranje in snemanje; celo uporaba "kukala" je bila prepovedana, kot je pisalo na ve-

likih črnih tablah ob obmejnih cestah.

Danes na filme in filmske posnetke ter celotno filmsko produkcijo, ki je omenjena v članku, gledamo na dva načina. Po eni strani nam obravnavani filmi s svojo ideološkostjo, retoriko in specifično (beri: realsocialistično) narativno strukturo ohranjajo duha časa, v katerem so nastajali. To je bil čas navdušenja nad zmago v vojni, nad koncem trpljenja, nad priključitvijo zahodnih slovenskih ozemelj Jugoslaviji in čas ideološke in politične retorike. Jugoslovanske oblasti so po sovjetskem vzoru uporabljale filmski medij za angažiranje ljudi pri obnovi v vojni porušeni naselij in graditvi socializma.

Po drugi strani pa v omenjenih filmih, takoj ko zatišamo patetične komentarje, vidimo dragocene dokumente povojne primorske realnosti, ki na ravni simulakra prinašajo spomin na splošno kulturno podobo tedanjega časa, tradicionalno kulturo, vsakdanje in praznično življenje ljudi, njihove dejavnosti in okolje. To bo za vedno ohranjeno na filmskih posnetkih. Na ta način ta filmski opus, ne zgolj posamezni filmi, temveč celotna produkcija, deluje kot spomenik nesovne kulturne dediščine prostora, v katerem je nastajal.

Kratice

FO – Filmski obzornik

FN – Filmske novosti

Viri in literatura

Bor, Matej: Beseda o problemih naše filmske umetnosti. *Filmski vestnik*. Ljubljana, 1950, št. 5/6.

Brenk, France: Oris zgodovine filma v Jugoslaviji. V: Georges Sadoul: *Zgodovina filma*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1960, str. 539–598.

Brenk, France: *Kratka zgodovina filma na Slovenskem*. Dopisna filmska in TV šola, Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum, 1979.

Filmografija jugoslovenskega filma 1945–1965. Beograd: Institut za film, 1970.

Filmski obzornik, zrcalo časa, 1946–1951. *Katalogi, Zvezek 11*. Ljubljana: Arhiv republike Slovenije, 1991.

Frelih, Tone: *France Štiglic, od epopeje do nostalgije*. Ljubljana: Društvo Slovenska matica, 2008.

Križnar, Naško: *Slovenski etnološki film. Filmografija 1905–1980*. Ljubljana: Slovenski gledališki in filmski muzej, 1982.

Križnar, Naško: *Vizualne raziskave v etnologiji*. Ljubljana: Založba ZRC, 1996.

Križnar, Naško: Obdobje po Kuretu. V: *Etnološki film med tradicijo in vizijo* (ur. Naško Križnar). Ljubljana: Založba ZRC, 1997, str. 127–132.

Leskovec, Ivana: Lavfarji na filmu in lavfarji danes. V: *Etnološki film med tradicijo in Vizijo* (ur. Naško Križnar). Ljubljana: Založba ZRC, 1997, str. 121–126.

Matičev, Milko: O etnografiji in folklori zapadnih Slovencev. V: *Slovenski etnograf I* (1948), str. 9–56.

Nemanič, Ivan: *Filmsko gradivo Arhiva SR Slovenije*. 1. del: dokumentarni film. Ljubljana: Arhiv SR Slovenije 1982 (Publikacije Arhiva SR Slovenije. Inventarji. Serija Zbirke; zv. 1).

Nemanič, Ivan: *Filmi Metoda in Milke Badjura 1926–69*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1994 (Publikacije Arhiva Republike Slovenije. Inventarji. Serija Zbirke; zv. 3).

Nemanič, Ivan: *Filmsko gradivo Slovenskega filmskega arhiva pri Arhivu Republike Slovenije: dokumentarni, igrani in animirani filmi*. 2., dopolnjena izd. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1998 (Publikacije Arhiva Republike Slovenije. Inventarji. Serija Zbirke; zv. 1).

Pretnar, Igor: Na svoji zemlji. *Ljudska pravica*, 2. dec. 1948.

Šprah, Andrej: *Dokumentarni film in oblast: vprašanje propagande in neigrane filmske produkcije v času med oktobrsko revolucijo in drugo svetovno vojno*. Ljubljana: Slovenska kinoteka, 1998 (Zbirka Kinotečni zvezki. N. s.; št. 4).

Štefanič, Marcel: *Na svoji zemlji: zgodovina slovenskega filma: pastirji naroda, kaj je to slovenski film?, ultimativni vodič po filmih, pri katerih so sodelovali Slovenci in Slovenija*. Ljubljana: UMco, 2005 (Knjižna zbirka Premiera; št. 50. Rdeča premiera).

Filmografija

Bela žetev. Zagreb film, 1958. Scenarij Momčilo Ilić, Krsto Škanata, režija Krsto Škanata, kamera Jure Ruljančič, montaža Aleksander Ilić. 35 mm, čb, zvočni, 380 m. Hrani arhiv Zagreb filma, Zagreb.

Beli konji. Triglav film, 1958. Scenarij in režija Milka in Metod Badjura, kamera Metod Badjura, glasba Bojan Adamič, montaža Milka Badjura. 35 mm, čb, zvočni, 325 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Brd. Triglav film, 1960. Scenarij in režija Milka in Metod Badjura, kamera Metod Badjura, glasba Rado Simoniti, montaža Milka Badjura. 35 mm, barvni, zvočni, 318 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Črno in belo. Viba film, 1967. Scenarij Vladimir Koch, režija Jane Kavčič, kamera Ivan Marinček, glasba France Lampret, montaža Darinka Peršin. 35 mm, barvni, zvočni, 290 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Dotik. Producent Vihra video, 2008. Scenarij, kamera in režija Ivan Merljak, asistentka režije Marija Gregorc, montažer Boštjan Abram. Barvni, zvočni, 46 min. Nastopajo še živeči igralci in člani ekipe: igralka ene naslovnih vlog, vloge Tildice, Štefka Drolc, igralec epizodne vloge izdajalca, Aleksander Valič, direktor fotografije Ivan Marinček, snemalec in epizodni igralec Ivo Belec in arhitekt v filmu Tone Mlakar ter domačini: Albert Manfreda, Marija Florjančič, Zdravko Cvek, Latka Rejc Štendler, Ivan Brišar, Stanko Šorli in slikarka Stanka Golob.

Festival v Izoli. Filmske novosti 38/1950. Kamera Z. Grčman. 35 mm, čb, zvočni, 25 m. Hrani Arhiv Filmskih novosti v Beogradu.

Filmski obzornik, junij 1946. 2. točka: Sv. Križ pri Trstu, stara slovenska ribiška vas. Ribiči popravljajo mreže. Ribolov, Panorama vasi. Režija France Kosmač, kamera Edi Šelhaus. 35 mm, čb, zvočni. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Gabrovica v obnovi. Filmski obzornik 37, 1949, 2. točka. Scenarij in režija Boris Režek, kamera Franc Cerar. 35 mm, čb, zvočni. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Galebi iz piranskega gnezda, Viba Film, 1958. Scenarij in režija Jože Bevc, kamera Mile de Gleria, montaža Jane Kavčič. 35 mm, čb, zvočni, 350 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Gradimo zadružne domove. Triglav film, 1948. Scenarij, režija in montaža Ernest Adamič, kamera Viki Pogačar. 35 mm, čb, zvočni, 244 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Gradnja Nove Gorice. Filmske novosti 117/1948, odlomek. Kamera Z. Grčman. 35 mm, čb, zvočni. Hrani Arhiv Filmskih novosti, Beograd.

Grenka sol. Viba film, 1967. Scenarij in režija Jane Kavčič, kamera Ivan Marinček, glasba France Lampret, montaža Darinka Peršin. 35 mm, barvni, zvočni, 234 m.

Idrijsko čipkarstvo. Filmske novosti 28/1950, odlomek. Kamera Z. Grčman. 35 mm, čb, zvočni. Hrani Arhiv Filmskih novosti, Beograd.

Izolski ribiči. Filmski obzornik 48/1950, 1. točka. Morski ribolov v Istri. Izolski ribiči na morju. S svetilkami privabijo jato rib in jih zajemajo v mreže. Režija Boris Režek, kamera Ivan Marinček. 35 mm, čb, zvočni. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Julijska krajina. Filmsko preduzeće FNRJ, Direkcija za NR Srbiju. Scenarij Vojislav Nanović, režija Radoš Novaković, kamera Edi Šelhaus, montaža Maja Ribar. 35 mm, čb, zvočni, 910 m. Izvirnik hrani arhiv Jugoslovanske kinoteke, kopija pa je dostopna tudi v Slovenskem filmskem arhivu.

Kraški kamnarji. Viba Film, 1959. Scenarij in režija Ernest Adamič, kamera Ivan Marinček, glasba Bojan Adamič, montaža Darinka Peršin. 35 mm, čb, zvočni, 275 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Lavfarji v Cerknem. Inštitut za slovensko narodopisje, 1956. Besedilo Niko Kuret, kamera Boris Brelih, režija in montaža Peter Brelih. 16 mm, čb, nemi, 240 m. Hrani Avdiovizualni laboratorij ZRC SAZU, Ljubljana.

Luka Koper. Viba film, 1958. Režija Ernest Adamič, kamera Ivan Marinček. 35 mm, čb, nemi, 128 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Morje je dobro. Viba film, 1958. Scenarij in režija Jože Bevc, kamera Ivan Marinček, montaža Jane Kavčič. 35 mm, čb, zvočni, 264 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Morske soline. Zagreb film, 1959. Scenarij Ladislav Ivanček, režija Krsto Škanata, kamera, režiser Krsto Škanata, montaža Aleksander Ilić. 35 mm, čb, zvočni, 315 m. Hrani arhiv Zagreb filma, Zagreb.

Na svoji zemlji. Triglav film, 1948. Scenarij Ciril Kosmač, režija France Štiglic, kamera Ivan Marinček, glasba Marijan Kozina, montaža Ivan Marinček, igrajo Lojze Potokar, Stane Sever, Mileva Zakrajšek, France Presetnik, Miro Kopač, Štefka Drolc, Metka Bučar, Andrej Kurent. 35 mm, čb, zvočni, 2983 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Naši dokumenti (št. 4) Okroglica. Triglav film, 1953. Scenarij, režija Milan Kumar, kamera Milan kumar, Viki Pogačar, France Cerar. 35 mm, barvni, zvočni, 257 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Nepravična razdelitev (Ob nepravilni razdelitvi – meja pri Gorici). Filmske novosti, posebna številka, 1953. Kamera B. Marjanović. 35 mm, čb, zvočni, 41 m. Hrani Arhiv Filmskih novosti, Beograd.

Obiščite slovensko Primorje. Scenarij Silvo Hodnik, kamera, režija, montaža Marjan Foerster, glasba Janko Gregorc. 16 mm, barvni, nemi, 34 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Otvoritev obale v pristanišču. Viba film, 1958. Kamera Ivan Marinček. 35 mm, čb, nemi, 240 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Plazovi na Tolminskem. Triglav film, 1952.

Scenarij, režija in montaža Igor Pretnar, kamera France Cerar, Viki Pogačar, Anton Smeh, Stevan Labudović, Janez Maly. 35 mm, čb, zvočni, 248 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Pogozdovanje Krasa. Triglav film, 1950. Kamera Anton Smeh. 35 mm, čb, nemi, 189 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Priključitev Primorske. Filmske novosti, 1947, odlomek. Kamera Edi Šelhaus, D. Božič. 35 mm, čb, zvočni, 45 m. Hrani Arhiv Filmskih novosti, Beograd.

Primorski dnevnik. Globus film, 1947. Kamera Edi Šelhaus. 35 mm, čb, zvočni, 38 m.

Primorski dnevnik. Triglav film, 1949. Kamera France Cerar, montaža in režija Jane Kavčič. 35 mm, čb, zvočni, 43 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Proslava 1. maja 1947 v Trstu. Globus film, 1947. Kamera Edi Šelhaus. 35 mm, čb, zvočni, 293 m.

Prvi maj v Trstu. Triglav film, 1948. Kamera Edi Šelhaus, režija Mirko Grobler, glasba Bojan Adamič. 35 mm, čb, zvočni, 300 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Ribiči v Piranu. Viba film, 1958. Neznani avtor. 35 mm, čb, nemi, 107 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Ribiška šola. Filmske novosti 7/1952, odlomek. Kamera S. Labudović. 35 mm, čb, zvočni, 30 m. Hrani Arhiv Filmskih novosti, Beograd.

Rudnik Idrija. Filmske novosti 2/1950, odlomek. Hrani Arhiv Filmskih novosti, Beograd.

Sol iz morske vode. Triglav film, 1954. Scenarij, režija, kamera Martin Rickli in Marijan Foerster, montaža Martin Rickli, glasba Janez Gregorc. 35 mm, čb, zvočni, 306 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Slovensko Primorje. Triglav film, 1948. Scenarij France Bevc, kamera in režija Metod Badjura, glasba Matija Bravničar, montaža Milka Badjura. 35 mm, čb, zvočni, 884 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Snemanje filma Na svoji zemlji. Triglav film, 1948. Kamera France Štiglic, nastopajo Stane Sever, Lojze Potokar, France Presetnik. 35 mm, čb, nemi, 200 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Triglavske strmine. Sava film, 1932. Scenarij Janez Jalen in Metod Badjura, režija Ferdo Delak, kamera Metod Badjura in Stanko Tominšek, igrajo Anton Cerar – Danilo, Milka Badjura, Joža Čop, Miha Potočnik, Pavla Marinko, Uroš Župančič. 35 mm, čb, nemi, 1379 mm. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Trst. Filmsko preduzeće FNRJ, Direkcija za Srbiju, 1946. Kamera Edi Šelhaus in arhivski posnetki. 35 mm, čb, zvočni, 822 m. Hrani Arhiv Filmskih novosti, Beograd.

Tujega nočemo, svojega ne damo. Triglav film, 1948. Scenarij, režija in montaža Mirko Grobler, kamera Anton Smeh, Metod Badjura, Ivan Marinček, Edi Šelhaus, Dimitrij Macarol in Viki Pogačar, glasba Blaž Arnič. 35 mm, čb, zvočni, 384 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

V kraljestvu Zlatoroga. Turistični klub Skala, 1930. Scenarij Juš Kozak in Janko Ravnik, kamera in režija Janko Ravnik, igrajo Joža Čop, Herbert Drogenik, Miha Potočnik, Fanica Sodja. 35 mm, čb, nem, 2100 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Zanigrad. Viba film, 1961. Scenarij Ferdo Godina, režija Jože Pogačnik, kamera Janez Kališnik, montaža Dušan Povh, glasba Alojz Srebotnjak. 35 mm, čb, zvočni, 350 m. Hrani Slovenski filmski arhiv, Ljubljana.

Zimski ribolov v coni B. Filmske novosti 6/1954. Kamera S. Labudović. 35 mm, čb, zvočni, 19 m. Hrani Arhiv Filmskih novosti, Beograd.

Zusammenfassung

DIE REGION PRIMORSKA IN DER FRÜHEN KINEMATOGRAPHIE NACH DEM ZWEITEN WELTKRIEG

Im Kontext der geschichtlichen Veränderungen an der Westgrenze nach dem Zweiten Weltkrieg spielte die slowenische Kinematographie eine spezifische und wichtige Rolle. Von 1918 bis 1945 ist nicht eine einzige Filmaufnahme eines slowenischen Kameramanns im westlichen Teil des heutigen Slowenien zu verzeichnen, der bis September 1943 unter italienischer Besetzung stand.

Nach dem Zweiten Weltkrieg nahmen die slowenischen Filmschaffenden in den neu gewonnenen westlichen Gebieten die Gelegenheit war, aktuelle Themen zu behandeln, die ihnen bisher nicht zugänglich waren. Den jugoslawischen Behörden diente der Film als Medium zur Propagierung der jugoslawischen und sozialistischen Idee. Zur Behandlung politischer Themen im Westen gesellte sich glücklicherweise bald auch die Rolle des Films als Medium zur Information über regionale Besonderheiten.

Nach der Zeit des propagandistisch-politischen Films begannen die Filmemacher bald die charakteristischen Elemente des westlichen Kulturraumes zu entdecken: Weinbau, Fischfang, Steinbearbeitung, Gewinnung von Salinensalz. Diese Kulturelemente, die diese Region Sloweniens großteils dem Mittelmeerraum zuordnen, wurden allmählich zum Symbol des Fremdenverkehrsangebots von Primorska. Es war dies das Merkmal eines freieren politischen Klimas, in dem die Entwicklung des Tourismus wichtiger war als die Entwicklung des Sozialismus.

In dem Beitrag wird die Filmproduktion von 1945 bis 1961 näher beschrieben, als die Region Primorska allmählich aufhörte, ein ungewöhnliches Thema der slowenischen Kinematographie zu sein.

Die Filmproduktion im Westen trug wesentlich zur Entwicklung der slowenischen Kinematographie bei. Der erste slowenische abendfüllende Film "Na svoji zemlji", aufgenommen im Bačatal, wurde den Menschen von Primorska gewidmet. In dieser Region entstanden zwei Filme, die sich durch das Interesse an Primorskas Volkskultur als Grundlage zur Erneuerung der regionalen Identität auszeichnen: "Slovensko Primorje" und "Lavfarji v Cerknem", der erste slowenische ethnografische Film.

Utrinek z razstave "Napoleon rezhe Iliria ustan" v Mestnem muzeju Ljubljana (foto: Tina Arb, ZAL)

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 347.952.1/.2(497.4)

Prejeto: 30. 4. 2009

Zbornica izvršiteljev Slovenije kot ustvarjalka arhivskega gradiva

JELKA MELIK

doc., dr., višja svetovalka – arhivistka

Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska 1, SI-1127 Ljubljana

e-pošta: jelka.melik@gov.si

IZVLEČEK

Zbornica izvršiteljev je zelo mlada ustanova, saj je nastala šele ob koncu devetdesetih let prejšnjega stoletja kot posledica nove ureditve izvršilnega postopka v Republiki Sloveniji. Zakon o izvršbi in zavarovanju določa pravila postopka, po katerem sodišča opravljajo prisilno izvršitev terjatev na podlagi izvršilnih naslovov in verodostojnih listin, pravila za zavarovanje terjatev ter ureja službo izvršitelja. Izvršitelji z območja Republike Slovenije se obvezno združujejo v Zbornico izvršiteljev, katere sedež je v Ljubljani. Zaščititi moramo predvsem dokumente, za katere domnevamo, da nam bodo odstrli neko važno področje družbenega življenja, ki ima opraviti s stiskami ljudi, predvsem z revščino.

KLJUČNE BESEDE: *Arhivsko gradivo, dokumentarno gradivo, izvršitelj, zbornica izvršiteljev, navodilo za odbiranje arhivskega gradiva iz dokumentarnega gradiva*

ABSTRACT

THE SLOVENIAN CHAMBER OF EXECUTORS AS CREATOR OF ARCHIVAL RECORDS

Founded as late as at the end of the 1990s, the Slovenian Chamber of Executors is a very young institution. It was established as an outcome of the new regulation of execution proceeding in the Republic of Slovenia. Execution and Insurance Act determines the rules of the proceedings according to which the courts carry out compulsory execution of claims based on executory title and authentic documents. The Act also determines the rules for the securing of claims and regulates the service of the executor. Executors in the Republic of Slovenia are under the obligation to join the Chamber of Executors situated in Ljubljana. As archivists, we need to focus on preserving documents for which we assume will unveil important areas of social life dealing with people's distress, mostly poverty.

KEY WORDS: *archives, documents, executors, Chamber of Executors, instruction for the selection of public archives from documents*

Zbornica izvršiteljev je zelo mlada ustanova, saj je nastala šele ob koncu devetdesetih let prejšnjega stoletja kot posledica nove ureditve izvršilnega postopka v Republiki Sloveniji. Za uvod si nekoliko oglejmo področje, na katero posegamo ob vrednotenju dokumentarnega gradiva te javnopravne osebe – na področje izvršilnega prava. Izvršilni postopek ali izvršba (eksekucija), ki je predmet izvršilnega prava, je tisto procesualno delovanje, ki naj s pomočjo državnih prisilnih sredstev med dolžnikom in upnikom vzpostavi takšno zunanje stanje, kakršno ima pravico zahtevati upnik. Z drugimi besedami: izvršilni postopek je skupek dejanj sodišča, strank in drugih subjektov (izjav volje, izjave vednosti, izvršilna dejanja v ožjem pomenu), pravno urejenih seveda, katerih namen je prisilno izvesti upnikovo terjatev oziroma zavarovati izvršitev. Ena najpomembnejših lastnosti prava je prav prisilna izvedljivost in temu je namenjeno izvršilno pravo. Ni torej čudno, da je prav to, izvršilno pravo, ena najstarejših pravnih vej.

V rimskem pravu je obstajala personalna eksekucija. Upnik je lahko z uporabo sile osebo, ki ni plačala dolga, držal v ujetništvu. Če v šestdesetih dneh dolg ni bil kakorkoli poplačan, je smel upnik dolžnika prodati v sužnost ali celo usmrtiti. Zgodovinski razvoj je krutost kazni omilil in najprej zamenjal personalno z realno eksekucijo. Upnik je lahko zasegel vse dolžnikovo premoženje in ga kasneje, če dolg ni bil plačan, tudi prodal. Kasneje je prišlo do uveljavitve specialne eksekucije, ki se je ob recepciji rimskega prava razširila po Evropi in se v bistvu obdržala do današnjega dne. Izvršba je iz pristojnosti upnika, prizadete osebe torej, prešla v roke tretjih, neprizadetih oseb. Prav tako izvršba ni bila več splošna, temveč usmerjena oziroma omejena na določen znesek. Danes ima značaj generalne izvršbe, ki zaseže vse dolžnikovo premoženje, le še stečajni oziroma likvidacijski postopek.

Zakon, ki ureja izvršilni postopek, smo v Republiki Sloveniji dobili šele ob izteku prejšnjega stoletja, kar sedem let po nastanku države. Tudi v drugi Jugoslaviji je bila izvršba urejena na novo šele ob koncu sedemdesetih let.¹ Pred tem so bila v uporabi predvsem pravila starega, predvojnega zakona, kolikor so bila seveda v skladu s predpisi četrtega člena Zakona o razveljavljanju pravnih predpisov, ki so bili izdani pred 6. aprilom 1941 in med okupacijo.² V prvi Jugoslaviji je veljal Zakon o

izvršbi in zavarovanju z dne 9. 7. 1930;³ uveljavil se je postopoma do aprila 1938. Zakon je bil narejen na osnovi avstrijskega Zakona o izvršilnem (eksekucijskem) in zavarovalnem postopanju (izvršilni red, eksekucijski red) z dne 27. maja 1896, ki je veljal na Slovenskem pred tem.⁴

Zbornica izvršiteljev je bila ustanovljena na podlagi Zakona o izvršbi in zavarovanju, sprejetega 17. 7. 1998. Ta zakon, ki je bil že večkrat spremenjen oziroma dopolnjen, določa pravila postopka, po katerem sodišča opravljajo prisilno izvršitev terjatev na podlagi izvršilnih naslovov in verodostojnih listin, pravila za zavarovanje terjatev ter ureja službo izvršitelja. Terjatev je po tem zakonu pravica do denarnega zneska ali do neke druge dajatve, storitve, dopustitve ali opustitve. Za dovolitev izvršbe in zavarovanja je stvarno pristojno okrajno sodišče. Sodišče dovoli izvršbo na podlagi izvršilnega naslova (izvršljiva sodna odločba in sodna poravnava; izvršljiv notarski zapis; druga izvršljiva odločba, seznam ali listina, za katero zakon oziroma ratificirana in objavljena mednarodna pogodba določa, da je izvršilni naslov) in verodostojnih listin. Izvršilni postopek na prvi stopnji vodi in izdaja odločbe sodnik. O pritožbah odloča višje sodišče v senatu treh sodnikov. Izvršilni postopek je niz pravno urejenih in usklajenih dejanj sodišča, strank in drugih subjektov, katerih namen je prisilno izvesti upnikovo terjatev oziroma zavarovati izvršitev le-te. Neposredna dejanja izvršbe in zavarovanja pa praviloma oprav-

Zbornica izvršiteljev Slovenije domuje v stavbi na robu Ljubljane. Njenega izpiska nismo našli, le izpiske njene predsednice in še dveh izvršiteljev.

¹ Zakon o izvršilnem postopku, Uradni list Socialistične federativne republike Jugoslavije, št. 20/1978.

² Juhart: Civilno izvršilno pravo, str. 18.

³ Uredba, s katero se uvaja zakon o izvršbi in zavarovanju z dne 9. julija 1930; Sterle: Predpisi o izvršbi in zavarovanju, str. 1; Zakon o izvršbi in zavarovanju (izvršilni postopnik), Sterle: Predpisi o izvršbi in zavarovanju, str. 21.

⁴ Kavčnik: Izvršilni red, str. 39.

ljajo izvršitelji. Zakon je uvedel zasebne izvršitelje. Pred tem smo poznali le sodne izvršitelje. Izvršitelji se od uveljavitve tega zakona imenujejo za opravljanje službe izvršitelja za območje okrajnega sodišča. Izvršitelj sme v posamezni izvršilni zadevi opravljati dejanja na celotnem območju Republike Slovenije. Izvršitelji lahko opravljajo tudi druga dejanja, če tako določa zakon ali če na podlagi zakona tako odredi sodišče, drug državni organ, notar ali druga oseba z javnimi pooblastili. Sodišče lahko glede na naravo zadeve, okoliščine opravljanja izvršbe ali zaradi drugih utemeljenih razlogov odloči, da bo opravilo določena neposredna dejanja izvršbe in zavarovanja s sodnimi izvršitelji. Postopek izvršbe in postopek zavarovanja se uvedeta na predlog upnika proti dolžniku. Stranki v postopku sta torej upnik in dolžnik. Izvršitelji pa so osebe, ki neposredno opravljajo posamezna dejanja izvršbe ali zavarovanja.

Odločbe v postopku izvršbe in zavarovanja izdaja sodišče v obliki sklepa ali odredbe. S sklepom o izvršbi je v celoti ali delno ugodeno predlogu za izvršbo ali pa je predlog za izvršbo zavrnjen. Z odredbo sodišče odloča o vprašanih postopka. Zoper sklep, izdan na prvi stopnji, je praviloma dovoljena pritožba. Pravno sredstvo dolžnika zoper sklep o izvršbi, s katerim je predlogu ugodeno, je ugovor. Zoper sklep, izdan o ugovoru, je dovoljena pritožba.

Pritožba in ugovor ne zadržata postopka. Odločba o pritožbi je pravnomočna.

Zoper odredbo ni pravnega sredstva. V sklepu, s katerim dovoli izvršbo, pri kateri je potrebno opraviti neposredna dejanja izvršbe, sodišče določi tudi **izvršitelja**. Če izvršitelj ni določen s sklepom o izvršbi, ga sodišče določi s posebnim sklepom. Sodišče je dolžno določiti tistega izvršitelja, ki ga predlaga upnik v predlogu za izvršbo. Če upnik ne predlaga izvršitelja, ga določi sodišče po določbah zakona. Zoper sklep o določitvi izvršitelja ni pritožbe, stranke pa lahko v zakonsko določenem roku in zaradi zakonsko navedenih razlogov zahtevajo izločitev izvršitelja. Minister za pravosodje s podzakonskim predpisom natančneje predpiše ravnanje izvršitelja pri opravljanju izvršbe. Prav tako izvršitelja določi sodišče, ki vodi postopek zavarovanja.

Služba izvršitelja je javna služba, katere delovno področje in pooblastila ureja zakon (členi 280 do 295). Službo izvršitelja opravljajo izvršitelji kot samostojno zasebno dejavnost. Izvršitelji so samozaposleni, v razmerju do svojih delavcev pa so zasebni delodajalci. Izvršitelj ima sedež v kraju, v katerem je sedež okrajnega sodišča, za katero je imenovan. Imenuje in razrešuje ga minister, pristojen za pravosodje. Izvršitelj mora biti, ker iz-

vršuje javno pooblastilo, ne le sposoben opravljati dejavnost, temveč tudi vreden javnega zaupanja. Zakon določa tudi objektivne in subjektivne omejitvene pogoje imenovanja. Med drugim zahteva le končano srednjo tehniško ali drugo strokovno ter splošno srednjo izobrazbo. Pred tem je bila zahtevana končana pravna fakulteta, ki je vsekakor omogočala večjo samostojnost in pravno presojo na tako občutljivem področju. Izvršitelji so se dolžni redno strokovno izobraževati in vsako četrto leto po imenovanju opraviti preizkus znanja.

Pri opravljanju neposrednih dejanj izvršbe in zavarovanja mora izvršitelj delati učinkovito in ravnati s skrbnostjo dobrega strokovnjaka. Izvršitelj mora po opravljenih neposrednih dejanjih izvršbe in zavarovanja sodišču in upniku posredovati pisno poročilo o svojem delu. Izvršitelj je odgovoren za vso škodo, ki nastane pri opravljanju dejanj izvršbe in zavarovanja zaradi njegovega ravnanja ali opustitve dolžnosti, ki jih ima po zakonu, podzakonskih aktih in odredbah sodišča.

Nadzor nad dodeljevanjem zadev izvršiteljem opravljata predsednik okrajnega sodišča in ministrstvo, pristojno za pravosodje, s pregledom evidence dodeljevanja zadev izvršiteljem. Izvršitelj je dolžan voditi evidenco o izvršilnih zadevah, ki jih prejme v izvršitev. Izvršitelj je upravičen do plačila za svoje delo in povračila stroškov v zvezi z opravljenim delom po tarifi, ki jo predpiše minister za pravosodje, po predhodnem mnenju zbornice izvršiteljev. Izvršitelj ima lahko samo enega namestnika. Namestnik izvršitelja sme namesto izvršitelja, pri katerem je zaposlen, opravljati vse posle izvršitelja. Za pomoč pri opravljanju posameznih dejanj izvršbe in zavarovanja lahko izvršitelj zaposli največ pet oseb, s soglasjem ministra za pravosodje pa največ deset oseb. Pravosodno ministrstvo vodi tudi evidenco izvršiteljev in namestnikov izvršiteljev.

Delo izvršiteljev podrobneje ureja Pravilnik o opravljanju službe izvršitelja. Prvi pravilnik je bil sprejet leta 1999, potem pa 2003 in je bil pozneje še spremenjen. V pravilniku so navedena opravila izvršitelja v zadevah izvršbe, ki so predvsem: vložitev zahteve za vpis rubeža in prepovedi odtujitve v uradni register zarubljenih premičnin in zastavnih pravic; odvzem listin in registrskih označb za premičnino; rubež premičnih stvari dolžnika, hramba zarubljenih premičnih stvari; cenitev zarubljenih premičnih stvari; organizacija in izvedba javne dražbe oziroma unovčenje zarubljenih stvari na drug način; zagotovitev izbrisa vseh bremen in prepovedi iz uradnega registra zarubljenih premičnin in zastavnih pravic; izdaja dokumenta ob prodaji premičnin; dejanja v zvezi s poplačilom upnika; rubež

terjatev iz vrednostnih papirjev in izročitev vrednostnih papirjev sodišču ter izročanje vrednostnih papirjev dolžniku zaradi opraviila pravnih dejanj, potrebnih za ohranitev ali izvrševanja pravic iz zarubljenega vrednostnega papirja; odvzem premičnih stvari dolžnika zaradi izročitve dolžnikovemu dolžniku; prevzem in hramba premičnih stvari in prodaja premičnih stvari dolžnikovega dolžnika; prodaja premoženjskih in materialnih pravic dolžnika; rubež nepremičnine, ki ni vpisana v zemljiško knjigo oziroma je bila zemljiška knjiga, v katero je bila vpisana nepremičnina, uničena; odvzem določenih premičnih stvari, ki jih je dolžnik dolžan izročiti in izročitev teh upniku; izpraznitev (odstranitev oseb in stvari) nepremičnine in izročitev nepremičnine v posest upniku; prevzem v hrambo premične stvari, odstranjene iz nepremičnine, ki bi jih bilo treba izročiti dolžniku; prodaja iz nepremičnine odstranjenih premičnih stvari, ki dolžniku niso bile izročene; pomoč pri dejanjih v zvezi z obveznostjo dolžnika kaj storiti, dopustiti ali opustiti; oprava dejanj fizične razdelitve stvari ali skupnega premoženja in prodaja stvari, ki je potrebna zaradi razdelitve; odvzem otroka in njegova izročitev upniku. Podobna so tudi izvršiteljeva opraviila v primeru zavarovanja, in sicer predvsem rubež, zagotovitev vpisa rubeža v register zarubljenih premičnin in zastavnih pravic ter hramba premičnin v postopku zavarovanja denarne terjatve z zastavno pravico na premičnini, hramba zarubljenih stvari v postopku zavarovanja denarne terjatve z zastavno pravico na podlagi sporazuma strank pri notarju, odvzem in izročitev premičnih stvari, ki so bile zarubljene v postopku zavarovanja denarne terjatve z zastavno pravico na podlagi sporazuma strank pri notarju in druga.

Izvršitelji z območja Republike Slovenije se morajo obvezno vključiti v **Zbornico izvršiteljev**, katere sedež je v Ljubljani. Zbornica je pravna oseba. Najvišji organ zbornice je skupščina zbornice. Skupščina zbornice sprejema statut, pravila obnašanja izvršiteljev in druge splošne akte zbornice. S statutom so podrobneje določene organizacija organov zbornice in njihove pristojnosti. Soglasje k statutu daje vlada Republike Slovenije, k drugim splošnim aktom zbornice pa minister za pravosodje. Ta tudi opravlja nadzor nad delom zbornice, s pregledom poslovanja zbornice, njenega izvršnega odbora, predsednika in pregledom spisov ter arhiva.

Nadzor nad zakonitostjo opravljanja službe izvršitelja in delom zbornice izvaja minister za pravosodje, po uradni dolžnosti ali na predlog predsednika okrajnega, okrožnega ali višjega sodišča, predsednika zbornice, državnega tožilca, državnega pravobranilca in osebe, ki izkaže pravni interes.

Nadzor nad zakonitostjo opravljanja službe izvršitelja v zvezi z zadevami, ki jih sodišče s sklepom dodeli izvršitelju, opravljata predsednika okrajnega in okrožnega sodišča, na območju katerega ima izvršitelj sedež. Predsednika okrajnega in okrožnega sodišča opravljata nadzor po uradni dolžnosti ali na predlog ministra za pravosodje. Neposredni nadzor nad poslovanjem izvršitelja oziroma začasnega namestnika opravlja zbornica. Nadzor opravlja po uradni dolžnosti ali na predlog ministra za pravosodje ali predsednika okrajnega, okrožnega ali višjega sodišča, na območju katerega ima izvršitelj sedež, najmanj pa enkrat na leto. Zbornica sme pregledovati spise, vpisnike ali druge evidence pri izvršitelju, poslovanje s stvarmi v hrambi in poslovanje z varščinami in obračuni plačila za delo ter stroškov izvršitelja in mu naložiti, kar je treba, da poslovanje uskladi s predpisi. Zbornica pošlje ministru za pravosodje poročilo o opravljenem nadzoru.

Izvršitelj mora o svojem poslovanju za preteklo leto enkrat na leto poročati predsedniku okrajnega sodišča na območju katerega ima sedež, ministru za pravosodje in zbornici. Izvršitelj je disciplinsko odgovoren, če pri opravljanju službe izvršitelja krši določbe tega zakona oziroma drugih predpisov ali s katerimkoli svojim ravnanjem škoduje ugledu službe izvršitelja. Disciplinske kršitve so hujše disciplinske kršitve in kršitve ugleda izvršiteljev. Dejanja, ki pomenijo kršitev ugleda izvršiteljev, določa statut zbornice. Uvedbo disciplinskega postopka lahko predlaga zbornica, predsednik okrajnega sodišča, predsednik okrožnega sodišča, predsednik višjega sodišča ali stranke v izvršilnem postopku, v katerem je izvršitelj opravljal dejanja izvršbe ali zavarovanja. Minister za pravosodje uvede disciplinski postopek na predlog oseb iz prejšnjega odstavka ali po uradni dolžnosti.

Na podlagi 296. člena Zakona o izvršbi in zavarovanju je skupščina Zbornice izvršiteljev 6. junija 2003 sprejela **Statut zbornice**; ima 29 členov. Določa, da je Zbornica izvršiteljev poklicna organizacija izvršiteljev, ki opravlja z zakonom in statutom določene naloge ter skrbi za ugled izvršiteljev in poklicne ter socialne interese svojih članov. Zbornica je pravna oseba in jo zastopa njen predsednik. Sodeluje z zbornicami izvršiteljev drugih držav in se povezuje v mednarodne organizacije izvršiteljev. Skrbi za ugled, verodostojnost in izobraževanje izvršiteljev ter razvoj instituta izvršitelja in zastopa interese izvršiteljev, namestnikov in pomočnikov izvršiteljev, opravlja neposredni nadzor nad poslovanjem izvršitelja oziroma začasnega namestnika in drugo. Organi zbornice so: skupščina, predsednik, izvršni odbor, nadzorni odbor, disci-

plinska komisija, častno razsodišče. Skupščino sestavljajo vsi člani zbornice. Skupščina zbornice sprejema statut ter spremembe in dopolnitve le-tega, pravila obnašanja izvršiteljev in poslovnik o svojem delu, ministru za pravosodje daje mnenje o izvršiteljski tarifi in merilih za ugotavljanje učinkovitosti dela izvršiteljev, sprejema finančni načrt in potrjuje zaključni račun zbornice, voli in razrešuje predsednika in podpredsednika zbornice, člane izvršilnega odbora, člane nadzornega odbora, člana disciplinske komisije in člana častnega razsodišča, imenuje in razrešuje člane komisij in odborov, ki jih ustanavlja kot svoja delovna telesa, odloča o višini vpisnine, članarine in drugih prispevkov zbornice, obravnava poročilo o delu izvršnega in nadzornega odbora, zahteva uvedbo disciplinskega postopka zoper izvršitelja, sprejema pravilnik o finančnem poslovanju zbornice in njenih organov, odloča o vstopu zbornice v mednarodne izvršiteljske organizacije, opravlja razne naloge, določene z zakonom, statutom in drugimi akti zbornice, sprejema druge splošne akte zbornice, letni program izobraževanja izvršiteljev, daje mnenje k imenovanju kandidatov za izvršitelje in namestnike izvršiteljev. Zasedanje skupščine je najmanj enkrat letno. Skupščino skliče predsednik zbornice. Skupščina s tajnim glasovanjem voli in razrešuje predsednika in podpredsednika zbornice, člane izvršnega odbora, člane nadzornega odbora, člana disciplinske komisije in člana častnega razsodišča ter njihove namestnike.

Predsednik zbornice je sočasno tudi predsednik izvršnega odbora zbornice, podpredsednik pa je njegov član. Predsednik zbornice zastopa in predstavlja zbornico, izvršuje sklepe skupščine in izvršnega odbora, skrbi za pravilno delovanje in ugled zbornice, določa začasnega namestnika izvršitelja, sklepa pogodbe in druge pravne posle zbornice po predhodni odobritvi izvršnega odbora, samostojno pa do zneska, ki ga s sklepom določi izvršni odbor, in opravlja vse druge naloge, ki jih določajo zakon o izvršbi in zavarovanju, akti zbornice in drugi podzakonski akti in prepisi.

Izvršni odbor zbornice ima skupaj s predsednikom in podpredsednikom zbornice enajst članov. Člane izvršnega odbora voli skupščina zbornice izmed članov tako, da izvoli po dva člana z območja vsakega višjega sodišča, z območja višjega sodišča v Ljubljani pa tri člane. Izvršni odbor pripravlja in sklicuje zasedanje skupščine, določa predlog statuta, drugih splošnih aktov zbornice in predlaga tarife, daje skupščini zbornice predloge o uvedbi disciplinskega postopka zoper izvršitelja, izmed svojih članov izbere člane komisije za izobraževanje, sprejema poslovnik o svojem delu (potrdi ga skupščina),

izvršuje skupščinske sklepe, vodi imenik izvršiteljev, določa predlog o višini vpisnine in članarine ter drugih prispevkov zbornice, določa predlog finančnega načrta in predlog zaključnega računa zbornice, na predlog koordinatorske izobraževalne dejavnosti sprejema programe strokovnega izobraževanja izvršiteljev, obravnava problematiko poslovanja izvršiteljev in druga vprašanja, ki se nanašajo na organizacijo in položaj izvršiteljev, imenuje in razrešuje člane komisij, ki jih ustanavlja kot svoja delovna telesa, ministru za pravosodje predlaga spremembe vrednosti točke tarife in sprejema obvezna navodila za uporabo izvršiteljske tarife, obravnava pritožbe v zvezi z delom izvršiteljev, odloča o sklenitvi delovnih razmerij in pogodbenih razmerij z delavci strokovne službe zbornice, odloča o sklenitvi drugih pogodb, določi izmed svojih članov člane komisije, ki opravlja neposredni nadzor poslovanja izvršitelja in začasnega namestnika izvršitelja, predlaga uvedbo disciplinskega postopka zoper izvršitelja in namestnika izvršitelja, opravlja pa še druge naloge, določene s tem statutom in drugimi akti zbornice. Seje izvršnega odbora vodi in sklicuje predsednik zbornice po potrebi, najmanj vsake tri mesece.

Nadzorni odbor nadzoruje finančno poslovanje zbornice, najmanj enkrat na leto pregleda finančno poslovanje in premoženjsko stanje zbornice ter o tem poroča izvršnemu odboru in skupščini, pregleda zaključni račun in sestavi o pregledu pisno poročilo za skupščino.

Častno razsodišče je organ, ki presoja o disciplinskih kršitvah in v medsebojnih sporih med člani zbornice in člani ter organi zbornice, in sicer na temelju obrazloženega predloga, ki ga lahko poda član ali organ zbornice. Častno razsodišče podaja mnenja in izreka opomine.

Finančno poslovanje zbornice ureja pravilnik o finančnem poslovanju; sprejme ga skupščina zbornice. Prihodki zbornice so predvsem vpisnine, članarine in drugi prispevki izvršiteljev ter darila, volila in obresti.

Ob določanju arhivskega gradiva, ali z drugimi besedami, pri vrednotenju dokumentarnega gradiva Zbornice izvršiteljev ne moremo upoštevati le veljavne zakonodaje, temveč moramo pomen in družbeno vlogo tega ustvarjalca arhivskega gradiva pogledati nekoliko širše. Kaj je torej izvršilni postopek? Kako je nastal in se razvijal? Kaj nam lahko dokumenti, ki jih hrani in ustvarja zbornica izvršiteljev, povedo? Je gradivo pomembno zaradi pravne varnosti, znanstvenih raziskav ali iz obeh razlogov?

Zbornica izvršiteljev je novost na Slovenskem, ki je nastala, ker so izvršitelji postali zasebniki. Prav zato nimamo nobenih izkušenj s pomembnostjo

gradiva, ki pri tem novem ustvarjalcu nastaja. Zaradi važnosti moramo zaščititi najpomembnejše dokumente, za katere domnevamo, da nam bodo odstrli neko pomembno področje družbenega življenja, ki ima opraviti s stiskami ljudi, predvsem z revščino. Res je, da imamo s področja izvršilnega prava tudi gradivo sodišč, a vendar domnevamo, morda tudi neupravičeno, da nam bo gradivo Zbornice izvršiteljev to gradivo dopolnilo in obogatilo. Še posebej utegne biti zbornično gradivo nepogrešljivo v času finančne krize, ki opredeljuje in ogroža naš čas, in posebej zaznamuje življenje najbolj ranljivih plasti slovenske družbe. Iz samega opisa dejavnosti izvršiteljev lahko sklepamo, da bi nam njihove izkušnje ob opravljanju dejavnosti lahko pomagale tudi pri nadaljnjem oblikovanju določenih področij in smeri socialne politike. Ob temeljitem študiju same problematike in usklajevanju mnenj s predstavniki Zbornice smo za arhivsko gradivo določili: imenik izvršiteljev, zapisnike sej izvršnega odbora zbornice izvršiteljev in zapisnike sej ter gradivo za seje skupščine izvršiteljev. Prepričani smo, da nam bodo ti dokumenti v pomoč pri vsakovrstnih raziskavah, manj pa nam bodo omogočali zagotovitev pravne varnosti. Ob spremljanju nadaljnega dela Zbornice izvršiteljev se bo morda izkazalo, da je potrebno ohraniti še kakšne dokumente, navdilo za odbiranje arhivskega gradiva iz dokumentarnega gradiva pa ustrezno razširiti.

Okrajšave

- Ur. l. – Uradni list
- UpB – Uradno prečiščeno besedilo
- Skl. US – sklep Ustavnega sodišča
- Odl. US – odločba Ustavnega sodišča

Viri in literatura

Viri

Zakon o izvršbi in zavarovanju (Ur. l. RS, št. 51/1998, spremembe: Ur. l. RS, št. 72/1998 Skl. US: U-I-339/98, 11/1999 Odl. US: U-I-339/98, 89/1999, 11/2001-ZRacS-1, 75/2002, 87/2002-SPZ, 70/2003 Odl. US: U-I-331/02-12 (83/2003 popr., 91/2003 popr.), 40/2004-UPB1, 132/2004 Odl. US: U-I-93/03-26, 46/2005 Odl. US: U-I-110/03-16, Up-631/03-13, 96/2005 Odl. US: Up-357/03-23, U-I-351/04, 17/2006, 30/2006 Odl. US: Up-724/04-18, U-I-322/05, 44/2006-UPB2, 69/2006, 110/2006-UPB3, 115/2006, 3/2007-UPB4, 93/2007, 6/2008 Skl. US: U-I-354/07-6, 37/2008-ZST-1, 45/2008-ZArbit, 113/2008 Odl. US: U-I-344/06-11

Pravilnik o opravljanju službe izvršitelja (Ur. l. RS, št. 32/1999; št. 18/2003; spremembe: Ur. l. RS, št. 46/2005 Odl. US: U-I-110/03-16, Up-631/03-

13, 83/2006).

Statut Zbornice izvršiteljev Slovenije (Ur. l. RS, št. 89/2003).

Zakon o izvršbi za poplačilo denarnih terjatev uporabnikov družbenih sredstev (Ur. l. SFRJ, št. 52/1971).

Zakon o izvršilnem postopku (Ur. l. SFRJ, št. 20/1978).

Literatura

Izvršilni red z dne 27. maja 1896, državni zakon št. 79 z uvodnim zakonom z dne 27. maja 1896, državni zakon št. 78 in drugimi zadevnimi zakoni, ukazi in razpisi ter odločbami c. kr. najvišjega sodišča (ur. Ivan Kavčnik). Ljubljana: Društvo Pravniki, 1902 (Zbirka avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku; zv. 3).

Juhart, Jože: *Civilno izvršilno pravo*. Ljubljana: Pravna fakulteta, 1962.

Predpisi o izvršbi in zavarovanju: pregledan in dopoljen ponatis iz "Službenega lista kraljevske banske uprave dravske banovine" (ur. Rudolf Sterle). Ljubljana: Merkur, 1938 (Zakoni in uredbe; zv. 56).

Rijavec, Vesna: *Civilno izvršilno pravo*. Ljubljana: GV založba, 2003.

Wedam-Lukić, Dragica: *Civilno izvršilno pravo*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 1992.

Zusammenfassung

SLOWENIENS EXEKUTORENKAMMER ALS ÖFFENTLICHE KÖRPERSCHAFT, BEI DER ARCHIVGUT ENTSTEHT

Die Exekutorenkammer wurde auf Grundlage des Gesetzes über die Exekution und Sicherung vom 17. 7. 1998 gegründet. Das Gesetz, das schon mehrmals geändert bzw. ergänzt wurde, legt die Verfahrensregeln, nach denen die Gerichte die Zwangsvollstreckung von Forderungen auf der Grundlage von Exekutionstitels und glaubwürdigen Urkunden durchführen, und die Regeln für die Sicherung von Forderungen fest und regelt das Amt des Exekutors. Für die Exekutions- und Sicherungsbewilligung ist das Bezirksgericht sachlich zuständig. Die unmittelbaren Exekutions- und Sicherungshandlungen werden in der Regel von Exekutoren durchgeführt. Das Gesetz führte private Exekutoren ein, die sich in der Exekutorenkammer mit dem Sitz in Ljubljana obligatorisch vereinigen. Bei der Bestimmung von Archivgut ist vor allem an Dokumente zu denken, die vermutlich einen wichtigen Bereich des gesellschaftlichen Lebens im Zusammenhang mit Notsituationen, vor allem mit der Armut, aufdecken.

Iz prakse za prakso

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 005.745:930.25(497.4Maribor)"1979/2009"

Prejeto: 30. 4. 2009

Arhivi – Sodobni arhivi – Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja 1979–2009

ZDENKA SEMLIČ RAJH

mag. bibliotekarskih znanosti, arhivska svetovalka
Pokrajinski arhiv Maribor, Glavni trg 7, SI-2000 Maribor
e-pošta: zdenka.semlic@pokarh-mb.si

IZVLEČEK

Izobraževalna dejavnost predstavlja pomemben del dejavnosti Pokrajinskega arhiva v Mariboru; ta pa ne sega samo na področje delovanja Pokrajinskega arhiva v Mariboru. V zadnjih tridesetih letih se je razširila ne samo na vso državo, temveč tudi v tujino. Prispevek je kratek oris zgodovine posvetovanja, ki ga že tri desetletja izvaja Pokrajinski arhiv Maribor.

KLJUČNE BESEDE: *Arhivi, Sodobni arhivi, tehnični in vsebinski problemi, posvetovanje, Pokrajinski arhiv Maribor, mednarodno posvetovanje*

ABSTRACT

ARCHIVES – MODERN ARCHIVES – TECHNICAL AND FIELD RELATED PROBLEMS OF TRADITIONAL AND ELECTRONIC ARCHIVING 1979–2009

Education represents a very important segment of activities of the Regional Archives Maribor. It doesn't affect only the work of Regional Archives Maribor however it affected in the last 30 years not only the domestic archival theory and practice but also international. The Conferences in Radenci gained international reputation and became the place where archivists can exchange their professional knowledge. The article presents a brief history of the Conferences being organised by Regional Archives Maribor for more than three decades.

KEY WORDS: *Archives, Modern Archives, Technical and Field related Problems, Conference, regional Archives Maribor, international conference*

Pobuda (1978.) dr. Petra Pavla Klasinca, Pokrajinskega arhiva Maribor, Arhivskega društva Slovenije in podjetja Primat, tovarne kovinske opreme Maribor, da namenijo letno posvetovanje tehničnim platem arhivskega dela, je bila daljnovidna ideja. To je bilo v času, ko je Mednarodni arhivski svet v sodelovanju z Unescocom skušal prvič vzpostaviti tesnejši stik med arhivsko stroko in tehniko. Tako so v sodelovanju z arhivisti, bibliotekarji, raziskovalci in tehniki izvedli nekaj študij s področja arhivske tehnike. V tem času pa so se tudi vse svetovne strokovne revije začele ukvarjati s tovrstno problematiko. In tako je konec sedemdesetih let dozorel čas za pobudo omenjenih kolegov, da organizirajo svoje prvo posvetovanje, posvečeno tehnični problematiki v arhivih.¹

Junija 1979 je bilo v veliki predavalnici Višje ekonomske šole v Mariboru prvo posvetovanje, posvečeno reševanju arhivskih tehničnih vprašanj. Organizacija tega posvetovanja je bila posledica zaključkov okrogle mize o problemih varstva arhivskega gradiva pred prevzemom v arhiv, ki je bila leta 1978 v Mariboru. Organizirala sta jo Komisija za varstvo arhivskega gradiva pred prevzemom v arhiv in Arhivsko društvo Slovenije. Na njej so arhivarji in ustvarjalci gradiva izrazili željo po večji pomoči arhivistov in željo po dopolnilnem oz. dodatnem strokovnem izobraževanju. Prvo posvetovanje je bilo posvečeno vprašanju opreme arhivskih skladišč ter arhivskega in dokumentarnega gradiva. V organizacijskem odboru posvetovanja sta sodelovala tudi dva predstavnika Tovarne kovinske opreme Primat v Mariboru, ki je postala po prvem posvetovanju generalni sponzor posvetovanj. Posvetovanje je zbudilo precejšnje zanimanje, udeležili pa so se ga tudi strokovnjaki iz drugih republik nekdanje skupne domovine. Ker je bilo prvo posvetovanje dobro sprejeto² in glede na zanimanje, ki ga je pokazala arhivska stroka, sta se organizacijski odbor in Arhivsko društvo Slovenije odločila, da nadaljujeta.

Drugega posvetovanja, ki je bilo posvečeno opremi arhivskih skladišč in arhivskega gradiva v okviru splošnega ljudskega odpora in družbene

samozaščite, so se že udeležili zastopniki vseh republik in pokrajin tedanje Jugoslavije. Hkrati pa je bilo to tudi prvo mednarodno posvetovanje, saj se ga je udeležil tudi predstavnik iz sosednje Avstrije.³

Marca 1981 si je organizacijski odbor za kraj tretjega posvetovanja izbral Radence; potem so postali tradicionalno zbirališče arhivistov in arhivarjev iz delovnih organizacij in tudi sinonim za posvetovanje. Ker je v tem času *Zakon o naravni in kulturni dediščini* (Ur. l. SRS, št. 1/81) zahteval, da morajo družbeno pravne osebe, ki predajajo arhivsko gradivo arhivu, zagotoviti primerna sredstva in strokovno usposobljene delavce za izvajanje teh obveznosti, je posvetovanje v tem letu dobilo tudi naravo dopolnilnega izobraževanja. Število udeležencev se je v tem letu prvič povzpelo čez sto. Posvetovanja se je udeležilo 145 strokovnjakov.

V programu četrtega posvetovanja je pomembno mesto zavzemalo vprašanje arhivske zakonodaje, saj so v tem času na podlagi Zakona o naravni in kulturni dediščini začeli izhajati različni pravilniki. Na podlagi ugotovitve, da uspešno reševanje tehničnih vprašanj ni možno brez hkratnega reševanja strokovnih vprašanj, je v tem letu posvetovanje dobilo tudi svoj nov naziv, in sicer "*Posvetovanje o strokovnih in tehničnih vprašanjih*". Posvetovanja so se v tem letu udeležili tudi predstavniki arhivov tedanje Jugoslavije, Avstrije, Zvezne Republike Nemčije in Češkoslovaške.⁴

V letu 1983 se je posvetovanje ponovno preimenovalo, in sicer je dobilo ime *Sodobni arhivi – posvetovanje o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih*, in ga ohranilo vse do leta 2002. Namen posvetovanj je bil seznanjati udeležence s aktualnimi problemi arhivske teorije in prakse. Pozornost je bila posvečena problemom hrambe in določanju rokov hrambe, načinu razvrščanja dokumentarnega gradiva, uvajanju mikrofilma in opremi sodobnih arhivov. Število udeležencev se je povzpelo na 315, posvetovanje pa se je vedno bolj uveljavljalo tudi kot mednarodno, saj so bili udeleženci tokrat tudi iz Madžarske in Bolgarije, prvič pa je sodeloval na posvetovanju kot predstavnik italijanske arhivske

¹ Za podrobnejšo predstavitev posvetovanj glej Leskovec, Antoša: "Arhivi" – "Sodobni arhivi", str. 31–42; Legat, Marjetka: "Sodobni arhivi" 1987–1998, str. 43–58; Duchein, Michel: *The archivist and the evolution of modern technology*, str. 31–42.

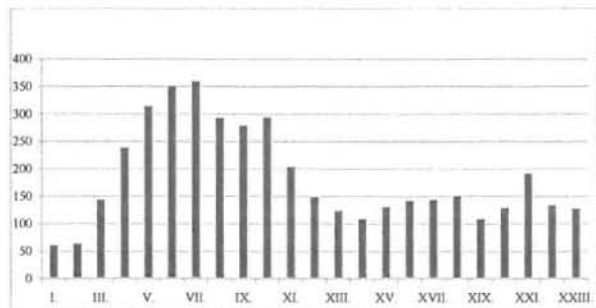
² Kot rezultat prvega posvetovanja leta 1979 je bila izdana tudi publikacija z naslovom *Arhivi '79*. Na naslovnici je bil upodobljen znak zaprtega sistema kompaktnosti, ki je postal grafični simbol posvetovanj.

³ Dr. Gerhard Pferschy iz Štajerskega deželnega arhiva v Gradcu je udeležencem govoril o adaptaciji kulturno-zgodovinskih objektov za potrebe arhiva.

⁴ To so bili dr. Hermann Rumschöttel iz Nemčije s prispevkom o šolanju arhivskih delavcev v Nemčiji, dr. Jozef Hanus iz takratne Češkoslovaške s prispevkom o nekaterih vprašanjih tehnične opreme nove zgradbe Osrednjega državnega arhiva Slovaške socialistične republike v Bratislavi ter dr. Gerald Gänser iz Avstrije s prispevkom o arhivskem gradivu in uporabnikih.

službe tudi dr. Ugo Cova, direktor Državnega arhiva v Trstu.⁵

Posvetovanji v letih 1984 in 1985 sta prav tako kot vsa do tedaj obravnavala strokovno-tehnično problematiko, bili pa sta izjemni po eni plati. To sta bili namreč dve posvetovanji, na katerih se je zbralo največje število udeležencev dotlej. V letu 1984 je bilo udeleženih 352, v letu 1985 pa se je število povzpelo na 361 udeležencev. Kar zadeva tuje predavatelje, so bili v letih 1984 in 1985 zastopani predstavniki Avstrije, Nemčije in Romunije.⁶

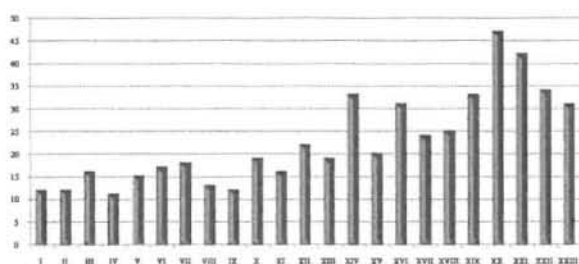

Število udeležencev po posameznem posvetovanju 1979–2001

Velika novost, ki se je pojavila v letu 1986, je bila nastanek in delovanje Arhivskega centra za strokovno-tehnična vprašanja. Center je bil ustanovljen na temelju sklepov dotedanjih posvetovanj in na temelju 1985 leta izvedene ankete. Večina slovenskih arhivov in arhivskih institucij v Jugoslaviji je namreč predlagala ustanovitev takšnega centra. Arhivski center je postal poslovna enota Pokrajinskega arhiva Maribor, njegova glavna dejavnost pa je bila organiziranje posvetovanj o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih.⁷ Za-

nimanje za delo Centra so pokazale tudi tuje arhivske službe, predvsem iz tistih držav, katerih člani so se leta 1986 zbrali v Radencih na simpoziju evropskih arhivskih služb. Vodilni jugoslovanski arhivisti in drugi evropski arhivski strokovnjaki, med katerimi je treba omeniti Margarito Vasquez de Parga, Kena Halla, dr. Uga Cova, dr. Charlesa Kecskemetija in dr. Franza Eckarta, so na tem simpoziju podali temelje dela in organiziranosti Centra. Kot tuj predavatelj se je na posvetovanju prvič predstavil Ken Hall, direktor arhiva grofije Lancashire s prispevkom o standardih za arhivska skladišča v Veliki Britaniji.

S hitrim razvojem informacijskih znanosti in pritokom novih spoznanj je posvetovanje dobilo nov zagon in s tem tudi še neodkrite teme, ki jih je bilo potrebno strokovno obdelati. Na IX. posvetovanju leta 1987 so avtorji svoje prispevke posvetili varnosti v arhivih, uporabi varnostnih sistemov in zaščiti gradiva pri uporabi ter adaptacijam arhivskih skladišč. Kot rezultat večletnih prizadevanj pri iskanju rešitev v zvezi z mikrofilmanjem arhivskega gradiva je Arhivski center v posebni izdaji publikacije Sodobni Arhivi izdal knjigo "Sigurnostno mikrofilmanje u arhivima sa posebnim osvrtom na arhive u SR Hrvatskoj (Varnostno mikrofilmanje v arhivih s posebnim oziranjem na arhive v SR Hrvaški)", avtorja Martina Modrušana, ki je bila predstavljena na tem posvetovanju. Tudi v tem letu pa je na posvetovanju sodeloval predstavnik Velike Britanije.⁸

Število prispevkov po posameznem posvetovanju 1979–2001

Leto 1988 je bilo za posvetovanje jubilejno leto, ki je pomenilo deset let posvetovanj o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih. V desetih letih se je posvetovanja udeležilo okoli 2000 strokovnjakov; bilo je 80 predavateljev in 150 referatov.⁹ V publikaciji desetega posvetovanja je uredniški odbor objavil tudi bibliografijo člankov, sicer objav-

⁵ Dr. Maria Kiss iz Županijskega arhiva Szombathely je govorila o vlogi madžarskih arhivov kot posrednikov informacij, dr. Ugo Cova iz Državnega arhiva v Trstu o vprašanju izločanja v italijanski arhivski teoriji in zakonodaji ter Bolgara Ivanka Kraljeva in Georgi Ilev o evidenci arhivskih fondov in avtomatizaciji centralne kartoteke fondov.

⁶ Avstrijske arhive sta v letu 1984 zastopala dr. Gerald Gänser s prispevkom AOP v arhivu. Aspekti uvajanja modernih tehnologij v arhive in Gernot Fournier s prispevkom o kriterijih za uporabo kopirnih strojev v arhivih, oba iz Štajerskega deželnega arhiva v Gradcu. O konservaciji mikrofilma pa je govorila Natalija Draghici iz Generalne direkcije državnih arhivov Romunije. Leta 1985 pa je tuje arhiviste ponovno zastopal dr. Hermann Rumschötel iz Nemčije s prispevkom o premičnih policah v arhivih, njihovih izkušnjah in zahtevah.

⁷ Center predstavljam na kratko zgolj zato, ker je bila na začetku njegova glavna naloga organizacija posvetovanj o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih.

⁸ Ken Hall je predstavil prispevek z naslovom Varnost v britanskih arhivih.

⁹ Statistični podatki do leta 1998 so povzeti po Legat, Marjetka: "Sodobni arhivi" 1987–1998, str. 43–58.

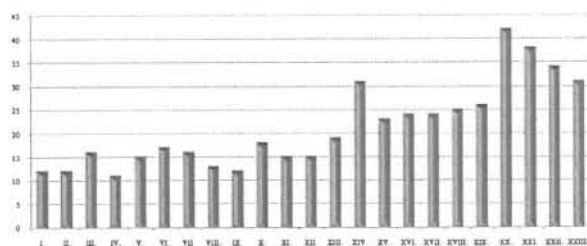
ljenih v prvih desetih publikacijah posvetovanja o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih. To je bilo tudi prvo posvetovanje po letu 1981, na katerem kot predavatelj ni sodeloval nobeden predstavnik iz tujine.

Na prehodu v drugo desetletje posvetovanj si je organizator zadal nalogo, da se še intenzivneje posveti reševanju nekaterih žgočih problemov v arhivskih službah. Vedno večjo pozornost je bilo potrebno namenjati materialnemu varstvu arhivskega gradiva in drugim tehničnim vprašanjem. Hkrati pa se je organizator tudi odločil, da bo posebno pozornost posvetili vplivu modernih informacijskih tehnologij na arhivsko strokovno dejavnost; to je storil že na naslednjem posvetovanju, ko je bilo kar nekaj prispevkov posvečenih vprašanju sodobnih informacijskih tehnologij.¹⁰ Enajstega posvetovanja se je ponovno kot predavatelj udeležil dr. Gerald Gänsler iz Štajerskega deželne arhiva v Gradcu, tokrat s prispevkom o adaptaciji nekdanjega karmeličanskega samostana v Gradcu za Štajerski deželni arhiv.

Dvanajsto posvetovanje leta 1990 je prineslo novosti pri izdajanju publikacije posvetovanja, saj Zveza arhivskih delavcev Jugoslavije in Arhivsko društvo Slovenije nista več želela sodelovati kot organizatorja posvetovanja. To je bilo tudi obdobje, ko se je vloga arhivov začela spreminjati zaradi velikih družbenopolitičnih in tehnoloških sprememb. Posvetovanje je tako teklo dalje in nadgrajevalo že pridobljena znanja in spoznanja iz prejšnjih let. V obdobju 1990–1991 se je glede na družbenopolitične razmere na območju nekdanje Jugoslavije udeležba na posvetovanju nekoliko zmanjšala, vendar število ni nikoli padlo pod sto udeležencev. Ponovno so se kot predavatelji na posvetovanjih pojavili predstavniki Avstrije. Tako v letu 1990 kot v letu 1991 se je posvetovanja kot predavatelj udeležil Gernot Fournier iz Štajerskega deželne arhiva v Gradcu.¹¹

Posvetovanje leta 1992 je bilo prvo v samostojni Sloveniji in glede na že omenjene družbene spremembe je bila udeležba na posvetovanju več kot zadovoljiva. Na tem posvetovanju so bili kot udeleženci močno zastopani predstavniki iz tujih držav, in sicer Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Nemčije, Avstrije, Madžarske, Italije, Romunije,

Češke in Slovaške federacije, Velike Britanije, Francije, Brazilije in Združenih držav Amerike. Svoje prispevke pa so predstavili ločeno od splošnega programa posvetovanja. Osrednja tema XIV. posvetovanja je bila usoda arhivskega in dokumentarnega gradiva ob stečajih in reorganizacijah podjetij. Uredniški odbor publikacije se je odločil, da v tem letu tudi nekoliko spremeni celotno podobo publikacije.

Število predavateljev po posameznem posvetovanju 1979–2001

V letu 1992 se je Arhivski center za strokovno-tehnična vprašanja v arhivih preimenoval v Mednarodni inštitut arhivskih znanosti in kot tak prevzel vse naloge Arhivskega centra, temu pa sta bila dodana še znanstvenoraziskovalno delo in izobraževanje v zvezi z arhivsko tehniko. Tudi tega posvetovanja so se udeležili predavatelji iz tujine, in sicer iz Hrvaške ter Bosne in Hercegovine.¹²

Na XV. posvetovanju je organizator poleg vsakoletne publikacije s prispevki posvetovanja predstavil tudi dve posebni izdaji Sodobnih arhivov, in sicer avtorja Miroslava Novaka z naslovom "Računalnik v arhivih: aspekti uporabe sodobne informacijske tehnologije" in Petra Pavla Klasinca z naslovom "Materialno varstvo klasičnih in novih nosilcev informacij v arhivih". V letu 1993 so se posvetovanja kot predavatelji ponovno udeležili predstavniki sosednjega Štajerskega deželne arhiva v Gradcu ter predavatelji iz Hrvaške.¹³

Posvetovanja pa so iz leta v leto postajala zahtevnejša. Posvetovanja v letih 1994–1997 niso bila

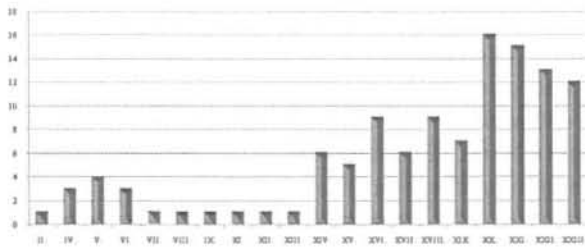
¹⁰ Avtorji prispevkov so bili Slavica Klarič iz Sarajeva, dr. Miroslav Luketič iz Budve ter Miroslav Novak in mag. Peter Pavel Klasinc iz PAM.

¹¹ Leta 1990 je predstavil prispevek z naslovom Zagotavljanje tehničnih možnosti za trajno hrambo audio-vizualnih medijev, leta 1991 pa je govoril o tem, kako bolne nas dela pisarniško delo.

¹² Glede na novo politično ureditev v Evropi državljani nekdanjih jugoslovanskih republik od leta 1992 dalje sodijo med tuje predavatelje.

¹³ To so bili dr. Gerhard Pferschy s prispevkom o arhivski tehniki v izobraževalnem programu Inštituta za raziskovanje avstrijske zgodovine, dr. Gerald Gänsler o problemih odstranjevanja vlage v novih depojih in Ingrid Hödel, ki je udeležence seznanila s tem, kako gljivice škodijo našemu gradivu in o konservatorskih in varovalnih ukrepih. Marija Missoni je govorila o informacijskih sistemih v distribuirani obdelavi podatkov, Martin Modrušan pa o interventnijskem restavriranju in mikrofilmanju gradiva, ki je bilo poškodovano med vojno na Hrvaškem.

več usmerjena zgolj na vprašanja arhivske tehnike, temveč so s svojo tematiko segala tudi na področje sodobne arhivske teorije in prakse, informatike, računalništva, dokumentalistike, zakonodaje in bibliotekarstva. Vedno več je bilo referatov, katerih tema so bili informacijski sistemi in računalništvo. Na XIX. posvetovanju je organizator pripravil tudi okroglo mizo, posvečeno lokalnim skupnostim. Odziv nanjo pa je bil za organizatorja več kot zadovoljiv, saj so se je udeležili številni predstavniki lokalnih skupnosti. Med letoma 1994 in 1997 je na posvetovanje prišlo kar enaintrideset tujih predavateljev (iz Hrvaške, Litve, Rusije, Nemčije, Avstrije, Bosne in Hercegovine, Italije, Izraela, Francije in Združenih držav Amerike). V omenjenih letih se je število tujih predavateljev močno povečalo. V povprečju je bilo na posvetovanjih po sedem predavateljev.

Število tujih predavateljev po posameznem posvetovanju 1979–2001

Leto 1998 je bilo za posvetovanje znova jubilejno, saj je bilo že dvajseto po vrsti. Posvetovanje je bilo eno daljših, prineslo pa je tako historičen pregled razvoja posvetovanja kakor tudi nova spoznanja v arhivski teoriji in praksi. Publikacija jubilejnega, dvajsetega posvetovanja, je postregla tudi z bibliografijo vseh člankov, objavljenih v letih 1978–1998.¹⁴ Ob takšnem jubileju pa seveda ne gre spregledati nekaj posameznikov in drugih, ki so s svojo predanostjo, optimizmom in zagnanim delom pripomogli k temu, da so posvetovanja doživela tako visok jubilej. Predvsem moramo omeniti ljudi, ki so posvetovanju v njegovi začetni fazi dali očiten pečat, in sicer dr. Peter Pavel Klasinc, Marjetka Legat in Antoša Leskovec (vsi iz Pokrajinskega arhiva Maribor) ter Boris Batič in Ivo Kosí iz podjetja Primat, tovarne kovinske opreme Maribor, ki je bila generalni sponzor posvetovanja. Vsi omenjeni so na tem posvetovanju prejeli listine Pokrajinskega arhiva Maribor. Pri tem

pa ne smemo pozabiti tudi na preostale, ki so v devetdesetih letih s svojim nesebičnim in predanim delom pomembno prispevali k uspehu posvetovanj, in sicer mag. Zdenka Semlič Rajh, dr. Miroslov Novak, Irena Žugaj in Marijan Gerdej.

Dvajseto posvetovanje je bilo tudi tisto, na katerem se je število tujih predavateljev povzpelo najvišje. Posvetovanja se je udeležilo šestnajst predavateljev iz Francije, Avstrije, Hrvaške, Madžarske, Združenih držav Amerike in Poljske, med njimi pa je treba omeniti predvsem dr. Michela Ducheina (Francija) in Trudy Huskamp Peterson (Združene države Amerike).

Enaindvajseto posvetovanje (leta 1999) je bilo organizirano v času, ki ga je zaznamoval prehod v novo tisočletje. Organizacijski odbor je pri pripravi posvetovanja upošteval dotedanje usmeritve. Posvetovanje je bilo usmerjeno k perspektivam razvoja slovenske arhivske teorije in prakse. Udeležilo se ga je kar petnajst predavateljev iz tujine iz Avstrije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Črne gore, Makedonije in Srbije.

Tudi posvetovanje, ki je bilo izvedeno leta 2000, je bilo povezano z arhivsko tehniko, varovanjem arhivskega gradiva, novimi nosilci informacij in informatiko. Ob teh standardnih temah pa so predavatelji obravnavali še številna odprta vprašanja, s katerimi se srečujejo arhivisti pri delu v arhivih. Tematika, ki so jo obravnavala vsakoletna posvetovanja, je postajala, čeprav je bilo središče še vedno arhivska tehnika, vedno širša in se je nanašala v vedno večji meri na povsem arhivske strokovne probleme. Število tujih predavateljev je bilo tudi tega leta sorazmerno visoko, saj se jih je leta 2000 udeležilo trinajst.

Že konec leta 2000 so se v Pokrajinskem arhivu Maribor zgodile spremembe in v naslednjem letu Pokrajinski arhiv Maribor ni sodeloval pri pripravi XXIII. posvetovanja, tako da ga je pripravilo Arhivsko društvo Maribor. Tematika je tudi v tem letu ostala enaka, pa tudi število udeležencev in tujih predavateljev se ni zelo spremenilo. Tako se je posvetovanja leta 2001 udeležilo dvanajst tujih predavateljev.¹⁵ Kot poseben gost se je posvetovanja v tem letu udeležil tudi nekdanji sekretar Mednarodnega arhivskega sveta dr. Charles Kecskemeti. V drugi polovici leta 2001 je v Pokrajinskem arhivu Maribor prišlo do izločitve Mednarodnega inštituta arhivskih znanosti, prej Centra za strokovna in tehnična vprašanja, ki je vse od leta

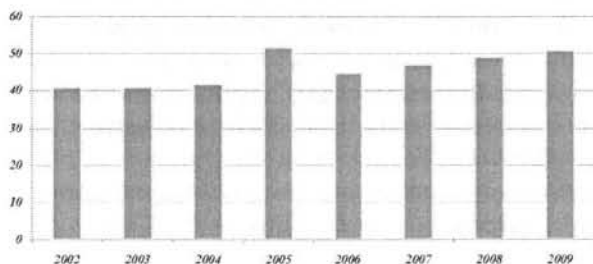
¹⁴ Mikec Avberšek, Leopold: Bibliografija člankov, str. 415–486.

¹⁵ Leta 2000 in 2001 so bili tuji predavatelji iz Hrvaške, Italije, Avstrije, Bosne in Hercegovine, Črne gore in Združenih držav Amerike.

1986 deloval kot poslovna enota arhiva. Ta je tako postal sestavni del Centra za interdisciplinarne in multidisciplinarne raziskave Univerze Maribor.

V zadnjem desetletju dvajsetega stoletja so se zgodile velike politične, gospodarske in družbene spremembe, ki se močno kažejo tudi na področjih arhivistike, dokumentalistike in informatike. Zato je v Pokrajinskem arhivu Maribor v letu 2002 dozorela zamisel o vsebinski in grafični prenovi posvetovanja. Posvetovanje je tako dobilo novo ime "Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja" in s tem tudi svojo novo grafično podobo. Enako spremembo je doživela tudi publikacija zborovanja.¹⁶

Na posvetovanju smo želeli problematiko osvetliti iz različnih zornih kotov in podrobneje obdelati posamezne segmente, ki pomembno vplivajo na razvoj naše stroke in zasnovo našega dela. Tako smo si v letih 2002–2004 podrobneje ogledali problematiko, ki se pojavlja pri klasičnem arhiviranju gradiva pri njegovih ustvarjalcih. Pri tem smo se dotaknili vprašanj arhivske službe pri ustvarjalcih, arhivske zakonodaje, rokov hrambe dokumentarnega gradiva, izobraževanja delavcev, ki delajo z dokumentarnim gradivom, problematike prevzemanja arhivskega gradiva, problemov odbiranja in izločanja arhivskega gradiva, valorizacije ustvarjalcev arhivskega gradiva, standardizacije, uvajanja mednarodnega standarda za arhivsko popisovanje ISAD(G), uvajanja standardov ISO in vprašanj celovitega obvladovanja kakovosti dela v arhivih (TQM – Total Quality Management). Pozornost smo posvetili tudi tehničnim problemom, ki vključujejo problematiko ustreznosti arhivskih zgradb, tehnično opremo arhivov, materialno varstvo arhivskega gradiva, zagotavljanje obstojnosti arhivskih dokumentov v arhivih ter konservacijo in restavracijo arhivskega gradiva.

Število prispevkov po posameznem posvetovanju v letih 2002–2009

¹⁶ Za podrobnejšo predstavitev publikacije za leto 2002 glej Mikec Avberšek, Leopold: Tehnični in vsebinski problemi (2002), str. 166–169.

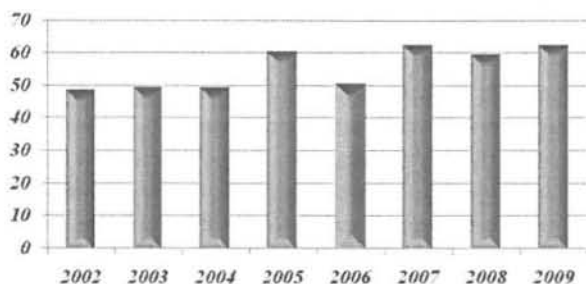
Posebno pozornost smo v letih 2002–2004 posvetili informatiki, saj smo v slovenski arhivski stroki začeli uvajati AERISS (Arhivski Enotni Računalniški Informacijski Sistem Slovenije) in aplikacijo InfoArh, ki je bila zamišljena kot povezava med slovenskimi arhivi in ustvarjalci arhivskega gradiva v enoten informacijski sistem. V informatiki so nas zanimali predvsem problemi valorizacije računalniških in digitalnih zapisov, arhiviranje novih nosilcev informacij, obnavljanje in konservacija le-teh, reproduciranje arhivskega gradiva ter tehnična oprema novih nosilcev informacij.

Število predavateljev se je v teh letih močno povzpelo in se približalo številki 50, s tem pa je preseгло do tedaj najvišje število predavateljev, ki so se svojimi prispevki predstavili na dvajsetem jubilejnem posvetovanju.¹⁷

Udeleženci posvetovanja so v letih 2002–2004 ugotovili, da je potrebno v okviru novih razmer, torej ob uvajanju zakonodajne ureditve Evropske unije, posebej skrbno spremljati dogovore in standarde, ki se kakorkoli dotikajo poslovanja z dokumentacijo, še posebej pa je treba posvečati pozornost tistim dokumentom, ki zadevajo in urejajo arhivsko gradivo v najširšem pomenu besede. Slovenski arhivski delavci morajo še naprej skrbno spremljati odprta arhivska strokovna vprašanja, ki so povezana z nastajanjem, obravnavanjem in ohranjanjem celotne dokumentacije. V tem kontekstu je potrebno posebno pozornosti posvečati možnostim za izmenjavo oz. integracijo podatkov med knjižnicami, muzeji in arhivi in oblikam le-teh. Prizadevanja za ustrežno arhivsko opremo in primerne arhivske prostore morajo ostati stalnica arhivske prakse. Pri tem je potrebno dosledno upoštevati relevantne mednarodne standarde. Posebno pozornost je potrebno posvetiti ustreznemu obravnavanju nestandardnih oblik arhivskega gradiva. Za obvladovanje kakovosti storitev pri obravnavanju dokumentacije je potrebno ob postopkih racionalizacije upoštevati predvsem dejstvo, da na določenih področjih primanjkuje ustrezno izobraženih strokovnih delavcev. Zato naj se profesionalne arhivske institucije intenzivno lotijo izobraževanja delavcev, ki delajo z dokumentarnim gradivom predvsem v gospodarskih organizacijah in različnih zavodih. V tem kontekstu je potrebno posvečati posebno strokovno pozornost vprašanjem sistemskega osnovnega

¹⁷ Za podrobnejšo predstavitev publikacije za leti 2003 in 2004 glej Horvat, Mojca: Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja, str. 404–406; Mikec Avberšek, Leopold: Tehnični in vsebinski problemi (2004), str. 369–373.

arhivskega strokovnega izobraževanja. Hiter razvoj informacijske tehnologije in uvajanje v obravnavanje dokumentacije zahteva tudi ustrezno usklajevanje arhivske terminologije. Stopnja integracije z drugimi sistemi in preostali dejavniki postavljajo usklajeno strokovno terminologijo med temelje nadaljnjega razvoja, zato naj se dejavnosti na tem področju intenzivirajo. V arhivskih strokovnih institucijah naj zaposleni arhivski strokovni sodelavci še naprej posvečajo ustrezno pozornost oblikovanju izhodišč za vzpostavitev javnega slovenskega e-arhiva, v katerega bi bilo mogoče shranjevati elektronske dokumente, ki imajo arhivsko vrednost. Aktivno pa naj sodelujejo pri pripravi izhodišč za uvedbo centrov za varovanje in ohranjanje dokumentarnega gradiva v elektronski obliki. Dejavnosti pri normativnem urejanju arhivske dejavnosti v Sloveniji so potrebne, vendar pa naj zakonodajalec zagotovi arhivom in drugim zainteresiranim več časa za izvedbo temeljite strokovne diskusije in usklajevanje posameznih normativnih vsebin, ki morajo odražati realno stanje v odnosu do idealnih zahtev.

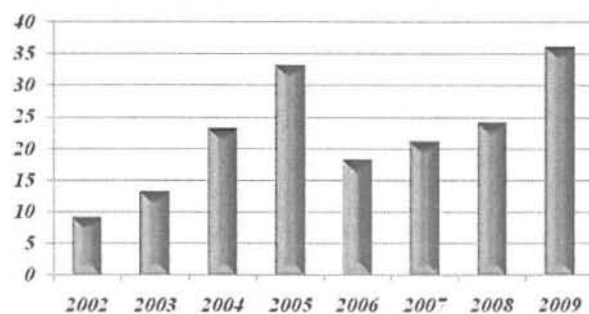
Število avtorjev po posameznem posvetovanju v letih 2002–2009

Glede na izjemen odziv na posvetovanja v preteklih letih je Pokrajinski arhiv Maribor videl potrebo po nadaljnjih posvetovanjih, ki so hkrati predstavljala tudi izobraževanje v arhivistiki, dokumentalistiki in informatiki. Potrebo po organizaciji izobraževanja je videl v povezovanju arhivske teorije in prakse z novimi znanstvenimi dognanji, ki so jih na posvetovanjih predstavili domači in tuji strokovnjaki. Na ta način so si udeleženci pridobivali znanje (know-how) po krajši in lažji poti. To pa je vodilo tudi v izmenjavo izkušenj, širitev, pridobivanje in popularizacijo znanja tako v slovenskem (arhivističnem) prostoru kakor v svetu. Mednarodna udeležba na posvetovanju je predstavljala tudi možnost za sodelovanje in uveljavitev slovenskih znanstvenih dosežkov v svetu in s tem tudi Slovenije.

Tudi v letih 2005–2007 smo ostali zvesti tra-

diciji in tako je vsebinska zasnova posvetovanja ostala v glavnem enaka zasnovi iz prejšnjih let. Tako so se udeleženci posvetovanja lahko seznanili z vsebinsko in tehnično problematiko arhiviranja pri ustvarjalcih in profesionalnih arhivih, vprašanih materialnega varstva arhivskega gradiva, problematiko arhiviranja novih nosilcev informacij s poudarkom na informatiki v arhivih in arhivskih službah ter novostmi v arhivistiki in arhivski službi doma in v tujini.

V letu 2005 je organizator skupaj z Arhivom Republike Slovenije k sodelovanju povabil predstavnike Foruma DLM; ti so na posvetovanju predstavili svoje izkušnje z elektronskim arhiviranjem. Gre za praktične izkušnje, ki so jih v tistem času upoštevali na Danskem, Švedskem, Norveškem, Nizozemskem, v Veliki Britaniji, Nemčiji in drugod. To je bilo posvetovanje, na katerem smo imeli največje število prispevkov (52) in največje število tujih predavateljev do tedaj (33). V tem letu je organizator na posvetovanju pripravil tudi razstavo z naslovom *Ali jih lahko še rešimo?*; pripravili so jo kolegi iz Štajerskega deželnege arhiva v Gradcu (razstava je bila v celoti prevedena v slovenski jezik). Bila je posvečena vprašanju konservacije in restavracije poškodovanega arhivskega gradiva, ki ga arhivi in ustvarjalci arhivskega gradiva hranijo v svojih depojih. Poleg razstave pa je izšla tudi istoimenska publikacija, v kateri so bila predstavljena besedila s področja materialnega varstva arhivskega gradiva, ki so jih prav tako pripravili graški kolegi.

Število tujih predavateljev po posameznem posvetovanju v letih 2002–2009

Na podlagi posvetovanja leta 2005 so udeleženci tako predlagali ta priporočila in usmeritve: **1. strateška usmeritev:** ob pripravah na sprejetje novega zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva si bodo slovenski arhivski delavci tudi v prihodnje prizadevali uresničevati potrebne pravno-organizacijske in tehnične rešitve na podlagi lastnih in tujih arhivskih strokovnih izkušenj. To je nujno za

ustrezno arhiviranje oz. dolgotrajno hrambo gradiva, ki je nastalo v digitalnem okolju. S tem bomo izpolnili zahteve in pričakovanja, ki jih pred nas postavlja sodobna družba. **2. usmeritev na področju regulative:** ugotavljamo, da je potrebno glede na obliko dokumentov v elektronski obliki začeti preverjanje osnovnih strateških usmeritev v arhivskih strokovnih dejavnostih pri valoriziranih ustvarjalcih arhivskega gradiva. Tako menimo, da je potrebno v čim krajšem času začeti pripravljati izhodišča in osnutke oz. predloge za oblikovanje potrebnih podzakonskih aktov, uredb, priporočil in standardov. **3. usmeritev na področju stroke:** javna arhivska služba naj se v okviru novih arhivskih strokovnih nalog, ki so predvidene in v predlogu zakona tako strokovno organizira, da bo sposobna ustrezno strokovno reagirati na porajajoče probleme, ki bodo nastajali na podlagi izvajanja zakonskih določil. **4. usmeritev na področju operative:** glede na to, da prihajajoča arhivska zakonodaja predvideva močnejši vpliv javne arhivske službe pri nastajanju dokumentacije, predlagamo neformalno vzpostavitev oddelka ali delovne skupine, ki bi začela operative dejavnosti pri elektronskem arhiviranju. **5. usmeritve na področju transfera znanj:** zaradi potreb po vedno večjem operativnem strokovnem znanju tako delavcev, ki delajo z dokumentarnim gradivom kot tudi arhivskih strokovnih delavcev, si je potrebno prizadevati za prenose najnovejših tehnološko-tehničnih in organizacijsko-strokovnih znanj iz raziskovalno-razvojnih v arhivska strokovna okolja. Posebno pozornost bo potrebno posvečati upravljanju človeških virov pri obravnavanju arhivskega in dokumentarnega gradiva. **6. usmeritev na področju interdisciplinarnosti:** pri reševanju v praksi nastalih strokovnih vprašanj je potrebno iskati strokovna zaveznitva pri sorodnih ali z dokumentacijo povezanih področjih, kot so bibliotekarstvo, dokumetalistika, informatika, informacijska tehnologija, standardizacija itd. **7. usmeritve na področju vzpostavljanja zaveznitv:** slovenski arhivi se bodo še bolj dejavno vključili v različne oblike mednarodnega sodelovanja. Kar zadeva dolgotrajno hrambo e-gradiva, bodo to uresničevali v okviru foruma DLM. **8.** Ob dejavnostih, ki so vezane na vzpostavitev javnega e-arhiva, je potrebno nadaljevati s sistematičnim reševanjem odprtih arhivskih strokovnih problemov, ki se pojavljajo pri "klasičnem" arhiviranju. Posebno pozornost je potrebno posvetiti problemom materialnega varstva, strokovne obdelave in dostopom do njihovih vsebin.¹⁸

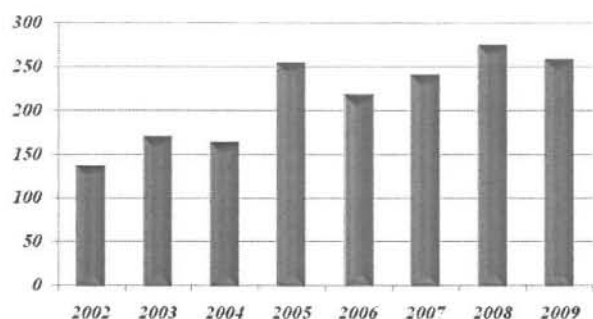
Leta 2006 so udeleženci na podlagi odlično predstavljenih in v publikaciji objavljenih prispevkov ugotovili, da si je pri vsakdanjem arhivskem strokovnem delu potrebno prizadevati za dosledno praktično uresničevanje veljavne zakonodaje, ki zadeva dostope do informacij javnega značaja, seveda ob upoštevanju zakonodaje, ki ureja varstvo integritete posameznikov. Prav tako je potrebno začeti sistemsko in multidisciplinarno usmerjeno reševanje problema vzpostavitve klasifikacijskega sistema javne uprave, ki bo dejansko uporaben tako za primarne potrebe klasifikacije dokumentov, kakor tudi za arhivske strokovne potrebe. Ob tem si je potrebno prizadevati, da bo naše strokovno delo ustrezno evidentirano in tudi dokumentirano, da bi utemeljili naše poslanstvo tako v odnosu do financerja kot do javnosti. Kar zadeva materialno varovanje arhivskega gradiva, je bilo ugotovljeno, da se je potrebno potruditi za uvedbo uporabe kakovostnega papirja, lepenke in valovitega kartona. V zvezi z novo slovensko arhivsko zakonodajo si je potrebno prizadevati za dosledno in čimprejšnjo uvedbo te v prakso. Posebno pozornost in velike strokovne in intelektualne možnosti je potrebno zavestno uporabiti za čimprejšnjo operacionalizacijo določil ZVDAGA, in to še posebej tistih členov, ki se nanašajo na dolgoročno hrambo dokumentov v elektronski obliki. Potrebno je začeti strokovno utemeljeno in široko zastavljeno akcijo v zvezi z ozaveščanjem javnosti in pretokom znanj, ki je potrebno za pravilno dolgoročno hrambo dokumentov, ki so nastali v elektronski obliki ali so bili skenirani za dolgoročno hrambo.¹⁹

Na posvetovanju leta 2007 je bila pozornost udeležencev usmerjena predvsem na vprašanja ZVDAGA, Uredbe in ETZ ter potrjevanja notranjih pravil in vzpostavljanja postopkov za registracijo ponudnikov storitev in opreme oziroma akreditacije. Posebna pozornost je bila posvečena tudi vprašanjem in obravnavi klasifikacijskih načrtov, pri tem pa se je pokazalo, da si je potrebno prizadevati za uravnoteženost med formalnimi in operativnimi zahtevami po klasifikacijskih načrtih, samo uporabo pa racionalizirati s sodobno informacijsko tehnologijo. Na posvetovanju se je vnovič pokazala potreba po sistematičnem nadaljevanju permanentnega izobraževanja arhivskih strokovnih delavcev. Ti bi morali poleg klasičnih oblik izobraževanja začeti uporabljati tudi različne alternativne oblike. Znova je posvetovanje opozorilo na

¹⁸ Podrobneje o posvetovanju za leto 2005 glej Tovšak, Slavica: Tehnični in vsebinski problemi, str. 87–89.

¹⁹ Podrobneje o publikaciji za leto 2006 glej Mikec Avberšek, Leopold: Tehnični in vsebinski problemi (2006), str. 185–190.

problematiko materialnega varovanja arhivskega gradiva, pri katerem je potrebno upoštevati vse materialne in tehnične ukrepe ter strokovne dejavnosti za ustrezno zavarovanje in dolgoročno hrambo arhivskega gradiva. Izkazalo se je, da pri sanacijah prostorov, ki so namenjeni hrambi arhivskega gradiva, ni posvečene dovolj pozornosti doslednemu izvajanju vseh predpisanih postopkov sanacije in uporabi ustreznih materialov ter drugih postopkov, ki zagotavljajo dolgoročno zaščito pred različnimi mikroorganizmi. Zato so udeleženci sprejeli sklep, da morajo odgovorni v državni upravi okrepiti prizadevanja, da bodo javnopravne osebe, ki nimajo ustrezno urejenega pisarniškega poslovanja in materialnega varstva dokumentarnega gradiva, to sanirale v najkrajšem času, tako da inšpekcijski ukrepi ne bodo potrebni. Ena izmed pomembnih ugotovitev posvetovanja pa je bila, da si morajo v obdobju globalizacije in evropskih integracij arhivisti skupaj z bibliotekarji in kustosi premične in nepremične dediščine prizadevati za višjo subjektivno etično odgovornost pri posredovanju informacij in s tem za dokazovanje avtentičnega evropskega čuta za globalno odgovornost.²⁰

Število udeležencev po posameznem posvetovanju v letih 2002–2009

Tudi v letih 2006 in 2007 se je število prispevkov vrtelo okoli petdeset, število predavateljev pa je bilo najvišje leta 2007, ko jih je bilo dvainšestdeset.

Povezovanje arhivske teorije in prakse z novimi znanstvenimi dognanji, ki jih predstavljajo domači in tuji strokovnjaki, vodijo k pridobivanju znanja, ki je potrebno za uspešno obvladovanje dokumentarnega in arhivskega gradiva in delo z njim pri njegovih ustvarjalcih. Prav zaradi izmenjave izkušenj in širitev znanja ter predvsem izvajanja strokovnih delavnic, ki so bile namenjene strokovni

javnosti pri ustvarjalcih, je bila udeležba na posvetovanju v letu 2008 pričakovano izjemno visoka. Organizator je tako praktično predstavil izkušnje pri akreditaciji ponudnikov opreme in storitev, to pa je povzročilo povečan odziv in zanimanje predvsem tistih, ki se pri svojem delu že srečujejo z dolgoročno hrambo elektronskih zapisov in hrambo elektronskih zapisov nasploh.²¹

²¹ Na podlagi na posvetovanju predstavljenih in v zborniku objavljenih vsebin so bile povzete te usmeritve in priporočila za prihodnje delo in strokovna razmišljanja: 1. profesionalna etika in identiteta arhivskih strokovnih delavcev tako v profesionalnih arhivskih ustanovah kot tudi dokumentalistov pri ustvarjalcih sta področji naših dejavnosti, ki ju sicer živimo in uresničujemo, vendar si je potrebno z neposredno profesionalno držo prizadevati za napredek obeh in s tem za realnejše pozicioniranje arhivske stroke v sodobni slovenski družbi; 2. obstoječo arhivsko zakonodajo je potrebno dosledno upoštevati v vseh njenih segmentih, še posebej pri dolgoročni e-hrambi. Odgovorni smo za to, da ohranimo strojno zapisane dokumente tako, da bodo ohranili svojo prvotno verodostojnost; 3. mednarodni arhivski svet bo na svojem kongresu letos sprejel dva mednarodna strokovna standarda, ki ju bo potrebno prevesti v slovenski jezik, njuna priporočila in usmeritve pa začeti postopoma uvajati v procese arhivskega strokovnega dela, predvsem pa jih integrirati v posamezne arhivske informacijske sisteme; 4. nove oblike obravnavanja podatkov ob pomoči različnih tehnoloških rešitev omogočajo preprosto zlorabo občutljivih podatkov. Pri svojem delu si moramo s tovrstnimi dokumenti prizadevati za ustrezno varovanje in dolgoročno hrambo, še posebej če gre za dokumente z arhivsko vrednostjo; 5. na področju oblikovanja in prenosa digitalnih vsebin se zaradi količine teh, ki se vsak dan povečuje, pojavljajo nove oblike poizvedovanja po podatkih. Te rešitve je potrebno sproti spremljati in jih po možnostih vključevati v vsakdanje delo. Prav tako je potrebno na podlagi potrebne strokovne presoje uvajati nove oblike varne hrambe arhivskega gradiva; 6. slovenska javna arhivska služba je v zadnjem času začela ugotavljati stanje arhivskih skladišč in ogroženost letih na podlagi posebne metodologije. Uporabljeno metodologijo je potrebno s potrebnimi spremembami uporabiti tudi za arhivska skladišča pri javnopravnih osebah in na ta način pridobiti podatke o dejanskem stanju prostorov, v katerih hranimo javno arhivsko gradivo; 7. na področju zagotavljanja splošne dostopnosti do javnega arhivskega gradiva ob pomoči informacijske tehnologije se pojavljajo vedno nove rešitve. Te s stališča razvoja informatike niso sporne, vendar si je potrebno prizadevati za standardizirane oblike zapisov, saj v nasprotnem podatki iz različnih informacijskih sistemov ne bodo med seboj primerljivi na vsebinski ravni; 8. različne oblike prelikav vsebin dokumentov, še posebej digitalizacija, zahteva premišljene strokovne postopke in izvedbe teh, ki morajo voditi k integraciji in ne kopičenju vsebin v okviru različnih satelitskih informacijskih podsistemov. Z drugimi besedami, javna arhivska služba naj si začne prizadevati za uvedbo ustreznih e-arhivov in le zahtevanih okolij za varno hrambo dokumentacije v elektronski obliki; 9. uporabniki javno dostopnih arhivskih informacijskih sistemov potrebujejo kompleksnejše rezultate svojih raziskav, večjo podporo on-line ter natančnejše informacije. S tega stališča si je po-

²⁰ Podrobneje o publikaciji za leto 2007 glej Mikec Avberšek, Leopold: Tehnični in vsebinski problemi (2007), str. 168–173.

Glede na to, da gre za edino domače posvetovanje, ki se posveča tudi strokovnim vprašanjem klasičnega arhiviranja zapisov (ne samo arhiviranju e-zapisov), ki je kljub napredku informacijskih tehnologij še vedno zelo pomembno, je bila odzivnost udeležencev tako v domači kot tudi v delu tuje znanstvene in strokovne javnosti izjemno velika. Tako se je posvetovanja leta 2008 udeležilo kar 273 udeležencev, od tega 241 domačih in 32 tujih; bili so iz Avstrije, Nemčije, Madžarske, Slovaške, Velike Britanije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine in Srbije. Na posvetovanju je bilo skupno 49 prispevkov; predstavilo jih je 59 avtorjev, od teh 35 domačih in 24 tujih. Prispevki so bili predstavljeni v slovenskem, bosanskem, hrvaškem, srbskem, nemškem in angleškem jeziku in obravnavani v petih vsebinskih sklopih.²²

Leto 2009 je bilo ponovno prelomno, saj je posvetovanje že zakorakalo v svoje tretje desetletje. Prav zato tega se je organizator tudi v letu 2009 odločil k sodelovanju povabiti čim večje število strokovnjakov in predavateljev, ki bi predstavili svoje poglede na trenutno stanje v arhivski teoriji in praksi.

Splošna težnja – globalizacija – odseva tudi na arhivskem strokovnem področju. Ker se ji ni mogoče izogniti, je potrebno izkoristiti vse možnosti pri izmenjavi arhivskih strokovnih znanj, pa tudi pri izmenjavi tehničnih in strokovnih izkušenj pri dolgoročnem varovanju in ohranjanju arhivskega gradiva in s tem nacionalne samobitnosti. Ker pa vprašanja v zvezi s sistemi upravljanja informacij v sodobnem času niso samo stvar arhivistov, ampak tudi drugih, sorodnih strok, smo k sodelovanju povabili tudi bibliotekarje, muzealce in dokumentaliste. Pri tem smo poseben poudarek namenili normativnim kontrolam, pa tudi splošni uporabi

zajetih podatkov ob pomoči različnih metaiskalnikov. Posvetovanje se je ponovno dotaknilo problematike strokovne terminologije. Čeprav je na tem področju mogoče opaziti določen napredek, se dogaja, da posameznih strokovnih terminov ne uporabljamo za dogovorjene vsebine. Prav zato si je potrebno tudi v praksi prizadevati za doslednejšo in nenehno strokovno in vsebinsko razpravo, predvsem pa za ustrezno vsakdanjo uporabo arhivskih strokovnih terminov. Strokovna diskusija je pokazala, da je potrebno zaposlenim, ki intenzivno delajo z arhivskim in dokumentarnim gradivom, bodisi pri ustvarjalcih bodisi v profesionalnih arhivskih ustanovah, v okviru veljavnega sistema izobraževanja zagotoviti take strokovne vsebine, ki bodo omogočale izvajanje njihovega samostojnega in strokovno odgovornega dela z dokumenti. V tem procesu je potrebno ob ožjih strokovnih vsebinah in tehnikah posvetiti posebno pozornost moralno-etičnim problemom upravljanja dokumentacije. Udeleženci posvetovanja so bili enotnega mnenja, da nove tehnologije in nova znanja elektronskega arhiviranja dokumentov in vzpostavljanja vsebinskih in tehničnih metapodatkovnih zbirk zahtevajo od vseh, ki se ukvarjajo z upravljanjem arhivskega in dokumentarnega gradiva, nove premisleke v zvezi z oblikovanjem in uporabo tovrstnih podatkovnih struktur. Preizkušene rešitve, ki o bile uporabljene pri klasičnih arhivskih informacijskih sistemih, v sodobnih računalniško podprtih sistemih niso zadostne, zato je potrebno intenzivno uvajati standardne rešitve. Na videz so današnji temeljni arhivski strokovni problemi predvsem v digitalnem arhiviranju, vendar ob tem nikakor ne smemo pozabiti na celotni spekter še vedno žgočih problemov množice različnih pojavnih oblik dokumentov, ki so nastali na papirju in jih je potrebno dolgoročno ohraniti. V tem kontekstu so predavatelji in udeleženci posebej poudarili skrb za arhivska skladišča, nadzor nad uporabo, predvsem pa skrb za uvajanje ustreznega papirja in sredstev za zapisovanje vsebin, ki morajo zagotavljati stabilnost za dolgo dobo.

Na vabilo organizatorja se je tako v letu 2009 odzvalo kar 62 predavateljev; pripravili so 51 prispevkov. Od tega je bilo 36 predavateljev iz tujine, in sicer iz Avstrije, Nemčije, Romunije, Italije, Brazilije, Kosova, Hrvaške, Bosne in Hercegovine in Srbije. Na posvetovanje pa je tudi v letu 2009 prišlo precejšnje število udeležencev, in sicer 257.

trebno prizadevati za višjo kvaliteto informacijskih storitev javne arhivske službe; 10. za doseganje boljše kvalitete produktov arhivskega strokovnega dela bo potrebno izdelati ustrezne podiplomske in specialistične študije arhivistike, dokumentalistike in informatike, predvsem pa usmerjati mlade arhiviste na tovrstne študije; 11. delo in prizadevanja arhivskih strokovnih skupin, ki so ustanovljene v okviru javne arhivske službe, je potrebno vsestransko podpirati in po potrebi dopolniti obstoječe delovne skupine s komplementarnimi skupinami. S tem v zvezi naj posebej poudarimo delovno skupino za prenovo in dopolnitev slovenske arhivske strokovne terminologije. Pri tem si je potrebno prizadevati za njihovo horizontalno koordinacijo in sprotno izmenjavo podatkov o doseženih rezultatih.

²² Podrobneje o publikaciji za leto 2008 glej Mikec Avberšek, Leopold: Tehnični in vsebinski problemi (2008), str. 153–159.

Direktorica Pokrajinskega arhiva Maribor prejema priznanje Arhivskega društva Slovenije iz rok predsednice društva Mirjane Kontestabile Rovis

Ker je organizator na tem posvetovanju tudi zaznamoval vstop posvetovanja v njegovo tretje desetletje, je bilo to posvetovanje še posebej slovesno. Arhivsko društvo Slovenije, ki je bilo v začetku eden izmed organizatorjev posvetovanja, je ob tej priložnosti Pokrajinskemu arhivu Maribor podelil priznanje za posebne zasluge pri arhivskem izobraževanju in ob tridesetletnici organiziranja mednarodnih arhivskih posvetovanj v Radencih, ki so zelo pripomogla k razvoju slovenske arhivske stroke.

Ob tem je vsekakor potrebno izreči tudi zahvale vsem tistim, ki so v vseh tridesetih letih zelo pripomogli k razvoju in uspehu posvetovanja. Tako je Pokrajinski arhiv Maribor vsem zaslužnim podelil velike listine, listine in zahvale. Veliko listino Pokrajinskega arhiva Maribor so tako prejeli Primat, d.d. kot generalni sponzor posvetovanja celih devetindvajset let, Zdravilišče Radenci, d.o.o.,

ki je skoraj od začetka gostoljubno sprejemalo udeležence posvetovanja, dr. Peter Pavel Klasinc kot začetnik in idejni vodja ter dolgoletni predsedniki organizacijskega odbora in glavni in odgovorni urednik publikacije ter Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije za podporo pri izvedbi posvetovanj. Listine Pokrajinskega arhiva Maribor so za svoje strokovne prispevke in večletno sodelovanje na posvetovanjih prejeli dr. Branko Bubenik, dr. Marjeta Černič, ddr. Azem Kožar, Aleksander Lavrenčič, Jovan P. Popovič, dr. Izet Šabotič, Marta Rau Selič, dr. Jedert Vodopivec, dr. Vladimir Žumer, Arhivsko društvo Slovenije in Arhiv Tuzelskega kantona. Zahvalo za dolgoletno sodelovanje pa so prejeli Mikrografija d.o.o., MFC.2, d.o.o., Lancom, d.o.o., Simt, d.o.o. in Bruno Žnidaršič. Poleg vseh omenjenih pa ne gre pozabiti na vse tiste delavce Pokrajinskega arhiva in člane organizacijskega odbora, ki so v zadnjih osmih letih zelo pripomogli k izvedbi posvetovanj v Radencih; to so dr. Miroslav Novak, mag. Zdenka Semlič Rajh, Irena Žugaj, Nina Gostenčnik, Leopold Mikec Avberšek, Boštjan Zajšek, Mojca Horvat, Edvard Harb in Srečko Starčevič.

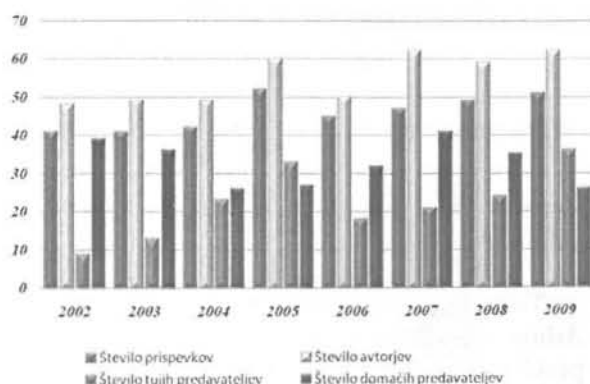
Kot se za takšno obletnico tudi spodobi, je bila ob tej priložnosti pripravljena tudi razstava, na kateri je bil prikazan kratek historični pregled posvetovanja v sliki in besedi.

Zaključek

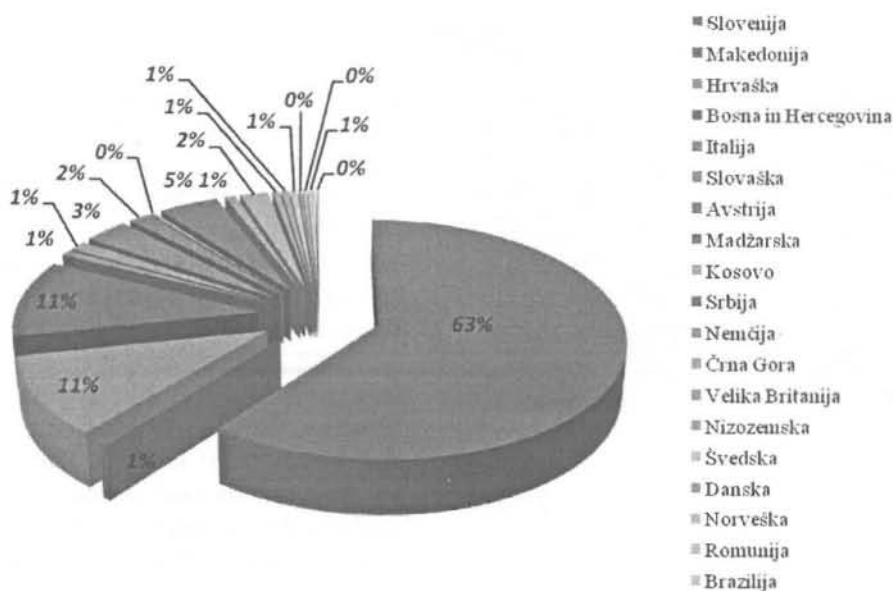
Skupno število predstavljenih prispevkov na posvetovanjih v letih 2002–2009 je tako 368, predstavilo pa jih je 439 avtorjev iz devetnajstih držav. Od teh jih je bilo 177 iz tujine, preostali pa iz Slovenije. Prvič po letu 2005 se je zgodilo, da je število tujih predavateljev preseglo število domačih.

Utrinek iz razstave

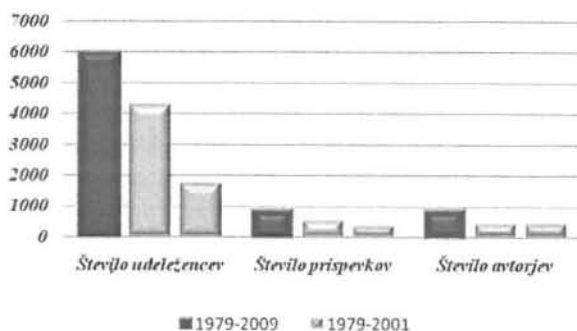
Število prispevkov, avtorjev in predavateljev med leti 2002–2009

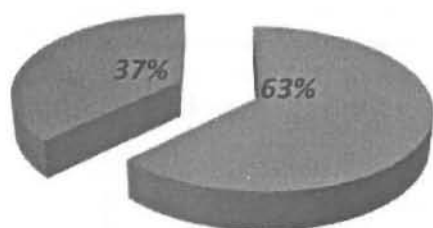
Struktura predavateljev med leti 2002–2009 po posamezni državi

Tuji predavatelji, ki so se udeleževali posvetovanja v letih 2002–2009, so bili iz Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Makedonije, Italije, Slovaške, Avstrije, Madžarske, Kosova, Srbije, Nemčije, Črne gore, Velike Britanije, Nizozemske, Švedske, Danske in Norveške, Romunije in Brazilije. Največ jih je v letih 2002–2009 prišlo iz Hrvaške (48) in Bosne in Hercegovine (47), po številu pa so jim sledili predavatelji iz Srbije (27) in Avstrije (16).

Če pogledamo v odstotkih, je bil delež slovenskih predavateljev v primerjavi z deležem tujih še vedno izjemno visok, saj je znašal 63% vseh predavateljev.

Število udeležencev, prispevkov in avtorjev 1979–2009

■ Domači predavatelji ■ Tuji predavatelji

Razmerje med domačimi in tujimi predavatelji med leti 2002–2009

Tako je v letih 1979–2009 na posvetovanja Arhivi – Sodobni arhivi – Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja, ki jih je organiziral Pokrajinski arhiv Maribor, prišlo 5978 udeležencev, 932 avtorjev pa je predstavilo skupaj 878 prispevkov.

Posvetovanja so zastavljena interdisciplinarno, saj na njih sodelujejo strokovnjaki z različnih področij. Ob že omenjenih strokovnjakih za arhivistiko in dokumentalistiko, so med predavatelji na posvetovanjih tudi strokovnjaki za pravo, bibliotekarstvo, muzeologijo in informatiko. Na posvetovanjih pa se lahko udeleženci seznanijo tudi z najnovejšimi dosežki pri hrambi dokumentarnega in arhivskega gradiva, ki jih predstavljajo ponudniki opreme in storitev.

Posvetovanja so že od začetka mednarodna, saj so na njih sodelovali arhivisti z območja nekdanje Jugoslavije (to sodelovanje tudi po letu 1991 ni zamrlo), pa tudi že takrat iz sosednjih evropskih držav. Redni udeleženci in predavatelji so tudi strokovnjaki iz držav Evropske unije, znanje in izkušnje pa so in še predstavljajo tudi strokovnjaki iz nekaterih drugih držav, kot so Norveška, Izrael, Kanada in Braziliya.

V letih 1979–2009 izvedena posvetovanja in dopolnilna izobraževanja iz arhivistike, dokumentalistike in informatike v Radencih pomenijo dragoceno pridobitev za slovensko arhivsko javnost, in to ne samo za izmenjavo številnih teoretičnih mednarodnih izkušenj arhivske teorije, ampak predvsem zaradi bogatih izkušenj arhivske prakse, ki so jih predavatelji posredovali v vseh preteklih letih.

Veliko prispevkov, ki so bili v vseh teh letih pripravljeni za posvetovanja, in številna udeležba kažeta to, da je posvetovanje v Radencih postalo možnost za predstavljanje pogledov na arhivske strokovno-tehnične probleme in tudi prostor za diskusije o posameznih problemih ter možnost za pridobivanje novih znanj arhivske teorije in prakse.

Poseben pomen pa jim dajejo njihova mednarodna in interdisciplinarna narava, obsežen zbornik, krepitev stikov s tistimi, ki delajo z dokumentarnim gradivom v upravi in gospodarstvu, širitev znanja in usposobljenosti arhivistov, vključevanje vizije v arhivsko stroko ter neizmeren trud za večjo prepoznavnost arhivske stroke.

Seznam članov uredniškega odbora publikacije 1979–2009

Uredniki:

dr. Peter Pavel Klasinc, glavni in odgovorni urednik 1979–2001

dr. Slavica Tovšak, glavna urednica 2002–

Člani uredniškega odbora:

B. Batič, 1979–1980, 1982

Ivo Kosi, 1979–1981, 1984–1990

Marjetka Legat, 1981–1994

Ludvik Jerčič, 1981

Ivo Marovt, 1981–1982

Valter Žižek, 1982–1991

dr. Jože Mlinarič, 1982–1983

dr. Slavica Tovšak, 1984–1986, 1991–1992, 1998–2000

Ratomir Mladenovič, 1984–1989

Antoša Leskovec, 1984–1993

Kristina Šamperl Purg, 1985

Ivanka Zajc Cizelj, 1986–1987

dr. Miroslav Novak, 1987–

Darinka Drnovšek, 1988–1990

Rado Vodenik, 1990

mag. Zdenka Semlič Rajh, 1991–

Milan Krajnc, 1993

Gernot Fournier, 1994, 1996–1997, 2001

Marjan Gerdej, 1995–2001

Irena Žugaj, 1995–2001

Metka Bakan, 1996

dr. Elisabeth Schöggel Ernst, 2001

Leopold Mikec Avberšek, 2002–

Nina Gostenčnik, 2007–

Člani organizacijskega odbora posvetovanja: Predsednica: dr. Slavica Tovšak, člani: dr. Miroslav Novak, mag. Zdenka Semlič Rajh, Nina Gostenčnik, Leopold Mikec Avberšek in Irena Žugaj

Viri in literatura

Viri

Pokrajinski arhiv Maribo, Gradivo posvetovanj.
Arhivi.

Sodobni arhivi.

Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja.

Literatura

Arhivi '79 [tudi] I. posvetovanje = I. savjetovanje Maribor. Maribor: Organizacijski odbor posvetovanja, [Ljubljana] (Arhivsko društvo Slovenije), [1979].

Duchain, Michel: The archivist and the evolution of modern technology. *Sodobni arhivi* (1998), št. 20, str. 20–30.

Horvat, Mojca: Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja, Pokrajinski arhiv Maribor 2003, 370 strani. *Arhivi* 26 (2003), št. 2, str. 404–406.

Legat, Marjetka: "Sodobni arhivi" 1987–1998. *Sodobni arhivi* (1998), št. 20, str. 43–58.

Leskovec, Antoša: "Arhivi" – "Sodobni arhivi" 1979–1986. *Sodobni arhivi* (1998), št. 20, str. 31–42.

Mikec Avberšek, Leopold: Bibliografija člankov Arhivi – Sodobni arhivi 1979–1998. *Sodobni arhivi* (1998), št. 20, str. 417–486.

Mikec Avberšek, Leopold: Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. *Arhivi* XXV (2002), št. 2, str. 166–169.

Mikec Avberšek, Leopold: Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja, Pokrajinski arhiv Maribor 2004, 423 strani. *Arhivi* 27 (2004), št. 2, str. 369–373.

Mikec Avberšek, Leopold: Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja, Pokrajinski arhiv Maribor, 2006, 438 strani. *Arhivi* 29 (2006), št. 1, str. 185–190.

Mikec Avberšek, Leopold: Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja, Pokrajinski arhiv Maribor 2007, 475 strani. *Arhivi* 30 (2007), št. 1, str. 168–173.

Mikec Avberšek, Leopold: Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja, Pokrajinski arhiv Maribor, Maribor 2008, 483 strani. *Arhivi* 31 (2008), št. 1, str. 153–159.

Tovšak, Slavica: Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja, Radenci, 6.–8. april 2005. *Arhivi* 28 (2005), št. 1, str. 87–89.

Zusammenfassung

ARCHIVE– MODERNE ARCHIVE – TECHNISCHE- UND FACHPROBLEME DES KLASSISCHEN UND ELEKTRONISCHEN ARCHIVIERENS 1979–2009

Im Jahre 1979 entschlossen sich das Regional Archiv Maribor, das Archivverband Sloweniens und Firma Primat eine Tagung zu organisieren, die der technischen Problematik bei der Archivarbeit gewidmet war. Da diese erste Tagung einen unglaublichen Erfolg hatte, entschlossen sich die Organisatoren, die Tagung fortzusetzen. Zwischen den Jahren 1979 und 1982 war die Tagung unter den Namen Arhivi bekannt und im Jahre 1983 wurde der Name in Sodobni Arhivi verändert. Unter diesen Namen läuft die Tagung bis 2001 ab. Wegen großen Gesellschaftlichen Veränderungen anfangs des 21. Jahrhunderts änderte sich auch der Name der Tagung. Ab 2001 trägt sie den Namen Tagung über die Technischen- und Fachprobleme des Klassischen und Elektronischen Archivierens.

Die Themen der Tagung sind sehr breit und umfassen die aktuelle Problematik der Archivarbeit in der Theorie und Praxis. Das Konzept der Tagung ist interdisziplinär und es werden neben Archivare auch Dokumentalisten, Bibliothekare, Museologen und Informatiker zur Konferenz eingeladen. Die Teilnehmer kommen nicht nur aus Slowenien und benachbarten Ländern, sondern auch aus EU Ländern und anderen Staaten wie z.B. Israel, Brasilien und Vereinigten Staaten. Zwischen den Jahren 1979 und 2009 haben 5978 Teilnehmer an der Tagung teil genommen. Es waren 932 Autoren anwesend, die 878 Beiträge vorgestellt haben.

Die Konferenz gibt eine Möglichkeit zum Austausch von professionellen Erfahrungen zwischen verschiedenen Experten. Anlässlich des 30 jährigen Jubiläums der Tagung wurde das Regionalarchiv Maribor von dem Verband der Slowenischen Archivare für seine Leistungen in der Vorbildung der Archivare ausgezeichnet.

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 930.255(100=163.6)

Prejeto: 24. 10. 2008

Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini

GAŠPER ŠMID

mag., višji svetovalec – arhivist

Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska 1, SI-1127 Ljubljana

e-pošta: gasper.smid@gov.si

IZVLEČEK

Članek prikazuje zgodovino evidentiranja arhivskega gradiva, ki je zunaj države in zadeva Slovenijo in Slovence, zakonsko osnovo in probleme, ki se pojavljajo ob objavljanju evidenc arhivskega gradiva, ki ga hranijo tuje institucije.

KLJUČNE BESEDE: *arhivi, evidentiranje, arhivsko gradivo, tujina, gradivo izseljencev, zgodovina, zakonodaja, evidence, vodniki, popisi, sezname*

ABSTRACT

REGISTERING ARCHIVES ABROAD

The article focuses on the history of registering archives that are located outside Slovenia and relate to Slovenia and the Slovenians. It describes the legal basis for such activity and the issues that appear when publishing registers of such archives kept in foreign institutions.

KEY WORDS: *archival institutions, registering, archives, foreign countries, emigration records, history, legislation, registers, archival guides, archival inventories, lists*

Uvod

V letu 2004 sem bil določen za to, da pripravim objavo popisov arhivskega gradiva, evidentiranega v tujini, ki je pomembno za zgodovino Slovencev. Ker se do takrat nisem ukvarjal s to problematiko, sem se najprej poglobil v arhivsko zakonodajo, literaturo in evidence, ki jih v zvezi s tem vodi Arhiv RS. Moja odkritja so bila na določenih mestih porazna.

Začetek evidentiranja gradiva za zgodovino Slovencev na splošno in hkrati tudi zunaj meja države Slovenije oziroma njenih predhodnic sega že v leto 1859, ko je Historično društvo za Kranjsko predlagalo ustanovitev deželnega arhiva; arhivsko gradivo so do tedaj že zbirali in popisovali različne ustanove, društva in posamezniki,¹ torej so ga že takrat evidentirali. Ne moremo tudi mimo raznih seznamov, evidenc, ki so nastali na podlagi sporazumov o vračanju arhivskega gradiva iz nekdanje skupne monarhije v nekdanjo skupno kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev oz. Jugoslavijo. Kolo zgodovine se je zopet zavrtelo in po drugi svetovni vojni smo zahtevali gradivo, ki so ga odpeljale razne okupacijske sile in celotna zadeva se v današnjem času zopet ponavlja, saj iščemo, zbiramo podatke o "*slovenskem arhivskem gradivu*" nekdanje skupne države, Socialistične Federativne Republike Jugoslavije.

Skratka, na podlagi različnih sprememb v preteklosti: upravnih, družbenih, političnih, gospodarskih, socialnih ... zmagovalci pišejo "nove" zgodovine. Zaradi kompleksnosti dogodkov je treba preveriti in dopolniti tudi primarne, arhivske vire tako doma kot v tujini, zato to pregledovanje in dopolnjevanje traja v neskončnost, ker vedno nastaja novo gradivo, ki s svojo vsebino lahko odločilno vpliva na slovensko zgodovino in tudi na druga področja.

"Zgodovina" evidentiranja v tujini

Prvi je podrobneje o evidentiranju arhivskega gradiva v tujih arhivih pisal Milko Kos,² ko je podal pregled do tedaj objavljenih virov iz tujih arhivov pri nas in izdelal neke vrste prednostno listo arhivov v tujini s stališča pomembnosti gradiva za našo starejšo zgodovino.³

Ne smemo pa pozabiti, da so razni "evidentirajoči" navadno upoštevali le tisto gradivo, ki se je skladalo z njihovim konceptom dela oz. projektom. Sistematičen pregled arhivov, ki hranijo arhivsko gradivo, pomembno za zgodovino Slovencev, zunaj meja nekdanje Jugoslavije, je bil podan že v prvem vseslovenskem Vodniku.⁴ V posebnem poglavju so navedeni arhivi v tujini skupaj z literaturo, ki hranijo to arhivsko gradivo.⁵ Evidentiranje virov pa je potem osvetlilo VII. zborovanje arhivarjev z naslovom Sodelovanje arhivarjev pri raziskovanju slovenske zgodovine leta 1974 v Slovenj Gradcu, ko je bil ob dvajsetletnici delovanja Arhivskega društva Slovenije sprejet tudi sklep, da društvo začne izdajati svoje lastno glasilo.⁶ Sklenjeno je bilo tudi, da bodo razprave in referati o evidentiranju arhivskega gradiva za zgodovino Slovencev na splošno in hkrati tudi zunaj meja objavljeni v prvi številki društvenega glasila Arhivi. Z objavljenimi prispevki s to temo so sodelovali vidnejši slovenski zgodovinarji – akademiki, profesorji in seveda arhivarji, med njimi so bili Bogo Grafenauer, Ema Umek s temeljnim prispevkom,⁷ Pavle Blaznik, Božo Otorepec, Samo Pahor, Jože Šorn, Franc Šebanič, Franc Rozman, Antoša Leskovec, Julij Tittl, Miroslav Stiplošek, Dušan Biber, Tone Ferenc, Breda Pogorelec in še nekateri avtorji, ki pa svojih prispevkov niso pripravili za objavo. Referati so pokazali, da so raziskovalci evidentirali arhivsko gradivo zlasti glede na tematiko,⁸ na primer za starejšo zgodovino Ljubljane, briksenškega in freisinškega gospostva, za zgodovino med vojnami, narodnoosvobodilnega boja, za zgodovino delavskega gibanja, ... Udeleženci posvetovanja so se strinjali, da je treba oblikovati načela za izvedbo programa raziskovanja, evidentiranja in reproduciranja arhivskega gradiva, ki zadeva Slovenijo in Slovence in je v tujih arhivih. Pri tem ne gre

⁴ *Vodnik po arhivih Slovenije*.

⁵ Gradivo za Slovensko zgodovino v arhivih izven Jugoslavije. *Vodnik po arhivih Slovenije*, str. 567–572.

⁶ Arhivom na pot, str. 5.

⁷ Umek, Ema: Raziskovanje, evidentiranje in snemanje arhivskega gradiva v tujih arhivih, str. 14–16; predlagala je tudi evidenčni listek fonda (zbirke), ki naj bi vseboval te podatke: naziv fonda ali zbirke, čas fonda ali zbirke, število tehničnih enot, signatura fonda, imenu (naziv, naslov). Kratka oznaka kompetenc ustvarjalca fonda ali kratka oznaka vsebine, registraturna pomagala, arhivska pomagala, literatura o fondu, objave gradiva iz fonda, ureditev fonda (registraturni načrt itd.), možnost raziskovanja (morebitne omejitve itd.), signature arhivskih enot, ki vsebujejo gradivo, obseg (število listov), evidentirano, kaj, kdo, kopirano kdaj, kdo in imetnik.

⁸ Umek, Ema: Zaključki iz referatov Slovenjgraškega arhivskega zborovanja, str. 41–42.

¹ Ob koncu 19. stoletja je izstopal Anton Koblar, ki je svoje prispevke objavljal v *Izvestjih muzjskega društva za Kranjsko*, primerjaj še: Jansa-Zorn, Olga: Anton Koblar, str. 129–136.

² Kos, Milko: *Gradivo za starejšo zgodovino Slovencev v arhivih izven naših meja*, str. 37–67.

³ *Vodnik po arhivskem gradivu za zgodovino Slovencev in drugih narodov nekdanje Jugoslavije v Centralnem državnem arhivu v Rimu*, str. 1.

za gradivo, ki nam pripada po konvencijah.⁹ Kot vzorčen primer popisa pa je bil objavljen še Popis arhiva maršala Marmonta v Municipalni knjižnici v Chatillonu sur Seine.¹⁰

Evidentiranje so v preteklosti izvajali arhivisti, pedagoški delavci, muzealci, knjižničarji, galeristi ..., skratka, razni kulturniki, ki so raziskovali v sorodnih institucijah, doma in seveda tudi v tujini. Ob svojem raziskovanju so nehote tudi evidentirali in pogosto so si dali izdelati tudi kopije arhivskega gradiva. O tem evidentiranju pa niso nastale nobene vsaj okvirne enotne evidence oziroma sezname ali popisi. Podatke o njihovem delu in kot posledica o arhivskem gradivu lahko najdemo le v objavljenih strokovnih prispevkih in raznih delovnih poročilih. Skoraj praviloma je na mikrofilm posneto ali v kakšni drugi obliki kopirano arhivsko gradivo ostalo pri posameznikih in ni bilo dostopno javnosti.

V preteklosti je to področje arhivske dejavnosti urejeval Zakon o arhivskem gradivu in o arhivih iz leta 1966 z dopolnitvami iz leta 1973 in Zakonom o naravni in kulturni dediščini iz leta 1981, ki je med drugim v 99. členu določal naloge takratnega Arhiva SRS in bil poleg zadolžen ne le za zbirno evidenco arhivskega gradiva, ampak tudi za vodenje evidence arhivskega gradiva, ki je zunaj območja SR Slovenije in v tujini in zadeva Slovenijo in Slovence.¹¹ Še podrobneje pa je to področje urejal Pravilnik o sestavi in vodenju evidenc arhivskega gradiva,¹² ki v členih od 16. do 19. navaja, da je Arhiv SRS dolžan zbirati pripomočke, popise, inventarje in druge zadeve, ki omogočajo vpogled v vsebino arhivskega gradiva, ki je zunaj območja SR Slovenije, v tujini, in so v njem podatki, ki zadevajo Slovenijo in Slovence. Da pa bi bila dokumentacija čim popolnejša, to ne obvezuje samo arhiva, temveč tudi druge družbenopravne osebe, ki so obravnavano arhivsko gradivo evidentirale. Pomembno je tudi t. i. načelo javnosti popisov in drugih pripomočkov za uporabo ter sploh informacij o arhivskem gradivu v tujini. Razni popisi, vodniki, inventarji in sploh podatki, informacije o takem gradivu morajo biti javno dostopni, pa tudi pri-

dobljene kopije, posnetki arhivskega gradiva, ker so bili izdelani z družbenimi sredstvi.¹³

Opogumljeni z zakonsko osnovo so to področje arhivske stroke, evidentiranje arhivskega gradiva v tujini, ponovno poudarili na posvetovanju ob 100-letnici predhodnika Arhiva SR Slovenije in z njim povezani okrogli mize o evidentiranju virov za zgodovino Slovencev v tujih arhivih.¹⁴ Referati z okrogle mize z dopolnitvami so objavljeni v rubrikah "Članki in razprave" in "Pomembnejše gradivo v tujih in domačih arhivih" v 11. številki glasila Arhivskega društva Slovenije.¹⁵ Referenti za gradivo v tujih arhivih so bili: France M. Dolinar, Ferdo Gestrin, Milan Pahor, Ugo Cova, Adele Brandl – predstavili so pomembnejše gradivo za zgodovino Slovencev v Italiji. France M. Dolinar je predstavil še gradivo, ki ga hranijo v Vatikanu, Jože Žontar in Avguštin Malle gradivo v avstrijskih arhivih, Milica Miličević pa arhivsko gradivo za zgodovino Slovencev v takratnem Arhivu Jugoslavije.¹⁶ Celoten pregled dotedanjega evidentiranega gradiva v Italiji, Avstriji, na Madžarskem, takratni Češkoslovaški in Zvezni Republiki Nemčiji ter v Franciji in Angliji pa je podal France M. Dolinar,¹⁷ a je poudaril, da pri tem ni upošteval starejših evidenc fotokopij in mikrofilmov, ki so jih dali izdelati posamezni arhivi in tudi druge sorodne institucije za svoje potrebe pred skupnim dogovorom in niso poslali kopije evidenc Arhivu Slovenije. Fotokopije oz. mikrofilmi so postali del zbirk in so objavljene v Vodniku po arhivih Slovenije (Ljubljana 1965) in vodniku Arhivski fond in zbirke v arhivih in arhivskih oddelkih v SFRJ, SR Slovenija (Beograd 1984).¹⁸

Očitno se evidentiranje gradiva kot tema v slovenski arhivistiki intervalno ponavlja skoraj vsakih 10 let, saj je bilo leta 1999 v Postojni 18. posvetovanje Arhivskega društva Slovenije in ena izmed treh tem je bila tudi evidentiranje za zgodovino Slovencev v tujini. Avtorji Matjaž Bizjak, Marjan Drnovšek, Darko Friš, Milica Trebše Štolfa,

⁹ Umek, Ema: Zaključki iz referatov Slovenjgraškega arhivskega zborovanja, str. 43.

¹⁰ Gradivo je v okviru kulturne izmenjave med Jugoslavijo in Francijo evidentirala Majda Smole. Fond obsega 49 fasciklov, 25 popisanih fasciklov pa pokriva čas, ko je bil maršal Marmont guverner Ilirskih provinc.

¹¹ Žontar, Jože: Predpisi, ki urejajo arhivsko dejavnost, str. 22.

¹² Objavljeno tudi v *Arhivi* 4 (1981), št. 1–2, str. 217–221.

¹³ Iz 19. člena Pravilnika o sestavi in vodenju evidenc arhivskega gradiva v božja ušesa in veliko dilem bi že bilo razjasnjenih.

¹⁴ Žumer, Vladimir: Poročilo uredniškega odbora glasila Arhivskega društva in arhivov Slovenije, str. 69.

¹⁵ *Arhivi* 11 (1968), št. 1–2, str. 7–94.

¹⁶ Miličević, Milica: Arhivska gradnja za istoriju Slovenije, str. 78–86, do sedaj edini sistematičen pregled arhivskega gradiva s katerim so Slovenci povezani v nekdanjem Arhivu Jugoslavije.

¹⁷ Dolinar, France M.: Evidentiranje arhivskega gradiva za zgodovino Slovencev v arhivih izven Slovenije, str. 7–11.

¹⁸ Dolinar, France M.: Evidentiranje arhivskega gradiva za zgodovino Slovencev v arhivih izven Slovenije, str. 9.

Nada Jurkovič, Kristina Šamperl Purg, Drago Trpin, Duša Krnel Umek, Lilijana Vidrih Lavrenčič, Branko Kozina in Branko Radulovič, Aleksandra Serše, Vladimir Sunčič, Jelka Melik in Mateja Jeraj ter Lojz Tršan so predstavili seznanjanje z gradivom v arhivih na Bavarskem, gradivu pri izseljencih v ZDA in Kanadi, v Avstriji, v Italiji, na Češkem, Madžarskem, v Franciji, Angliji, v na novo nastalih državah na ozemlju nekdanje Jugoslavije ...¹⁹

V novejšem času je bila ta tematika obdelana v seriji publikacij Arhiva Republike Slovenije Vodniki po gradivu, pomembnem za Slovenijo in Slovence v tujih arhivih. Do sedaj so bili izdani: Vodnik po arhivskem gradivu o Jugoslaviji v Državnem osrednjem arhivu CSR v Pragi, Petra Ribnikarja Vodnik po arhivskem gradivu za zgodovino Slovencev in drugih narodov nekdanje Jugoslavije v Centralnem državnem arhivu v Rimu (s sodelavci uredil France M. Dolinar), Vodnik po arhivskem gradivu o Sloveniji v oblastnih, okrajnih in podjetniških arhivih Češke republike (1212–1945; uredil Pavel Rafaj s sodelavci), Vodnik po arhivskem gradivu o Prekmurju v Arhivu Železne županije v Sombotelu (1849–1860), 1. del, (zbral Antoša Leskovec, za objavo pripravila, dopolnila in uredila Aleksandra Serše) in deloma v to skupino lahko štejemo še Vodnik po arhivskem gradivu Studia Slovenica Andreje Klasinc Škofljanec, v katerem je evidentirano gradivo slovenskih izseljencev, nastalo v tujini.²⁰ Našteti vodniki ali tudi kot še npr.: Arhivsko gradivo društev v Štajerskem deželni arhivu v Gradcu avtorja Petra Pavla Klasinca predstavljajo le zaključna tematska evidentiranja virov za zgodovino Slovencev oziroma nekateri še vire za zgodovino drugih narodov nekdanje Jugoslavije.

Naj omenim še prispevke o izseljenskem gradivu, ki je nastajalo in v manjši meri še nastaja in tudi ostaja zunaj naših meja v nasprotju z že prej omenjenim izseljenskim gradivom, ki ga je v okviru Studia Slovenica zbral Janez Arnež in ga prepeljal v Slovenijo. V okviru projekta Stanje arhivskega, muzejskega in knjižničnega gradiva med Slovenci po svetu, ki sta ga izvajala Inštitut za slovensko izseljenstvo Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani

in Znanstvenoraziskovalno središče Koper. Nekaj podatkov o stanju tega gradiva v Avstraliji, Franciji in Luksemburgu so zbrali in objavili: Breda Čebulj Sajko, Aleksej Kalc in Marjan Drnovšek,²¹ nekaj prispevkov pa je bilo predstavljenih le na seminarju za slovenske izseljenske arhivarje²² in med njimi nekaj zelo pozitivno naravnanih v smislu ohranjanja dediščine izseljencev (npr. v Kanadi).²³ Pri izseljeniškem gradivu pa moram vsekakor omeniti še niz publikacij, ki jih z veliko truda izdaja Arhivsko društvo Slovenije (Viri).²⁴ Kar nekaj avtorjev, na primer Marjan Drnovšek, Andrej Vovko, Bogdan Kolar, Darko Friš ..., je v posameznih številkah objavilo izseljensko gradivo, ki je "slovenskega izvora" in bo verjetno ostalo v tujini.²⁵ Celoten pregled odnosa naše države oziroma njenih predhodnic do izseljenskega gradiva pa je predstavljen v prispevku Marjana Drnovška v Zontarjevem zborniku.²⁶

Ne nazadnje pa k evidentiranju gradiva lahko štejemo tudi objave virov, kot so Vizitacijski zapiski goriškega nadškofa Karla Mihaela grofa Attemsa 1752–1774²⁷ ali pa Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787 = Josephinische Landesaufnahme 1763–1787²⁸ ali tudi objave v seriji publikacij Zbirka Viri, ki jih izdaja Arhivsko društvo Slovenije, ki velikokrat predstavljajo tudi arhivsko gradivo, nastalo zunaj naše države²⁹ in seveda tudi v skoraj v vsakem zgodovinskem prispevku in tudi v tehniški literaturi³⁰ najdemo citirano gradivo, ki je zunaj našega ozemlja.

²¹ *Arhivi 27* (2004), št. 2, str. 189–208.

²² Potekal je v Ljubljani od 17.–24. 5. 2003, del tudi v prostorih Arhiva RS.

²³ Arhiv RS hrani fond AS 1284, Vzajemna podpora zveza v Kanadi (1933–1944) in AS 1408, Zbirka gradiva Slovencev v Kanadi (1978–1996). V obeh primerih je arhivsko gradivo v Kanadi mag. Milica Trebše Štolfa uredila, popisala, izdelala kopije in jih dostavila v Slovenijo.

²⁴ Dolinar, France M.: Zbirka Viri, str. 65–68.

²⁵ *Viri 20* (2005) z naslovom Slovenci v zamejstvu in po svetu ter mednarodno priznanje Slovenije prav tako obravnava izseljensko problematiko.

²⁶ Drnovšek, Marjan: Odnos do slovenskega izseljenskega gradiva, str. 215–224.

²⁷ Izdane v treh knjigah, ki so izšle v Gorici, Ljubljani in Celovcu v okviru mednarodnega projekta.

²⁸ Vodja projekta, toponomija kart, indeks, redakcija Vincenc Rajšp, transliteracija in prevod Majda Ficko, Marija Grabnar, Vladimir Kološa, Aleksandra Serše, Drago Trpin, zv. 1–7.

²⁹ Npr.: *Viri 3* (1990): Slovenski Izseljenci. *Viri 4* (1991): Korespondenca Albina Prepeluha Abditusa. *Viri 6* (1993) in *Viri 8* (1995): Korespondenca Kazimirja Zakrajška.

³⁰ Opozoril bi na tehnično, gradbeno, kmetijsko dokumentacijo, ki je nastajala in še nastaja ob delovanju naših podjetij v tujini.

¹⁹ Zbornik, ki je izšel ob 18. zborovanju arhivskega društva Slovenije v Postojni leta 1999 (*Evidentiranje virov za zgodovino Slovencev v tujini / Novosti v slovenski arhivski zakonodaji / Arhivski informacijski sistem: 18. zborovanje*).

²⁰ Gradivo je zbral, odkupil in prepeljal v domovino dr. Janez Arnež (John A. Arnez) zgodovinar, pisec številnih zgodovinskih razprav, vodja raziskovalnega inštituta Studia Slovenica s sedežem v Ljubljani in Silver Springu, Maryland (ZDA).

Zakonska osnova

Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini sedaj utemeljuje³¹ Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA),³² ko razlaga dejavnosti arhivov; v 6. alineji 1. točke 53. člena (v okviru javne službe arhivi opravljajo): "... evidentiranje arhivskega gradiva, ki je v tujini in se nanaša na Slovenijo in Slovence, dopolnjevanje lastnega gradiva z reprodukcijami tega gradiva ter izdelovanje vodnikov in drugih pripomočkov o arhivskem gradivu". Skoraj celotni 56. člen pa je namenjen rezultatom evidentiranja, evidencam, ki nastanejo ob tem delu: "Državni arhiv vodi zbirno evidenco javnega arhivskega gradiva v državi in evidenco arhivskega gradiva v tujini, ki se nanaša na Slovenijo in Slovence ..." in da se navedeni evidenci hranita trajno.

Podrobneje je to že po prejšnjem arhivskem zakonu (ZAGA) urejal še Pravilnik o strokovni obdelavi in evidencah arhivskega gradiva,³³ Uradni list RS, št. 59/1999. V 19. členu je najprej navedeno, kaj mora evidenca o arhivskem gradivu, ki je zunaj države ter zadeva Slovenijo in Slovence, obsegati: "... zaporedno številko, datum vpisa, naziv arhiva, ki hrani arhivsko gradivo, signaturo fonda ali zbirke, iz katere je bilo arhivsko gradivo evidentirano, ime fonda oziroma zbirke, obdobje nastanka popisane arhivskega gradiva, ime in priimek osebe (oseb), ki je popisovala arhivsko gradivo, čas popisovanja arhivskega gradiva". 20. člen: "Dokumentacija o arhivskem gradivu, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence, obsega: popise, inventarje, vodnike in druge pripomočke, ki so jih izdelali tuji arhivi; popise, inventarje, vodnike in druge pripomočke, ki so nastali kot rezultat evidentiranja takega gradiva; popise posnetkov ali kopij (ne glede na način izdelave) takega arhivskega gradiva, ki so bile pridobljene zaradi dopolnitve gradiva v arhivih ali zaradi raziskovalnih potreb" v 21. členu: "Arhivi in druge javnopravne osebe, ki so evidentirale arhivsko gradivo, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence ali pridobile posnetke ali kopije takega arhivskega gradiva, morajo po končanem evidentiranju oziroma po pridobitvi posnetkov ali kopij arhivskega gradiva dostaviti Arhivu Republike Slovenije arhivske pripomočke iz druge alineje prejšnjega člena. Popis mora temeljiti na fondu, iz katerega je bilo evidentirano arhivsko gradivo" in v 22. členu: "Arhiv Republike Slovenije objavi vsako leto seznam dokumentacije o arhivskem gradivu iz druge alineje

20. člena tega pravilnika, ki jo je prejel v preteklem letu." Skratka citirani Pravilnik predpisuje evidenco o arhivskem gradivu, ki je zunaj države in zadeva Slovenijo in Slovence, s predpisano dokumentacijo, ki jo po zakonu vodi Arhiv Republike Slovenije s podatki, ki jih morajo posredovati vsi arhivi in javnopravne osebe, ki evidentirajo gradivo.

V prejšnjem odstavku sem namenoma uporabil starejši Pravilnik o strokovni obdelavi in evidencah arhivskega gradiva, ker se mi zdi preglednejši kot 90. člen Uredbe o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva (Uradni list RS, št. 86, 11. 8. 2006, stran 9276). Pravilnik seveda dopolnjuje zakon, ki določa, kaj naj bi upoštevali arhivisti pri evidentiranju arhivskega gradiva v tujini, ki se nanaša na Slovenijo in Slovence. Celotno področje evidentiranja v tujini je utemeljeval v štirih členih,³⁴ v novejši Uredbi pa so vsi ti parametri, tudi isti (brez razlike, tudi vejice in pike) združeni samo v enem členu.

Izpolnjevanje zakonske osnove

Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini po sedanjih arhivski zakonodaji določajo del 53. člena in skoraj celotni 56. člen Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA)³⁵ in 90. člen Uredbe o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva,³⁶ ki pa se vsebinsko in tehnično ne razlikuje od prejšnjega 11. člena Zakona o arhivskem gradivu in arhivih³⁷ in 20. in 22. člena Pravilnika o strokovni obdelavi in evidencah arhivskega gradiva.³⁸

Zakonodaja o arhivskem gradivu, ki je zunaj države ter zadeva Slovenijo in Slovence, določa, kako naj bi bile evidence izdelane, kaj morajo vsebovati, kakšne oblike ali izvora je lahko dokumentacija, upoštevač tudi kopije, s katerimi se dopolnjuje lastno arhivsko gradivo. Po končanem evidentiranju arhivskega gradiva v tujih institucijah, ki hranijo za nas pomembno arhivsko gradivo, ali pridobitvi kopij arhivskega gradiva pa morajo popisovalci oz. vsi arhivi in javnopravne osebe dostaviti Arhivu Republike Slovenije rezultate opravljenega dela. "Arhiv Republike Slovenije objavi vsako leto seznam dokumentacije o arhivskem gradivu ...".³⁹ Zako-

³¹ V prejšnjem Zakonu o arhivskem gradivu in arhivih (ZAGA), Uradni list RS, št. 20/1997 je bilo to utemeljeno v drugem poglavju (Javna arhivska služba) v 8. členu, v "opisu del in nalog Arhiva Republike Slovenije".

³² Uradni list RS, št. 30/2006.

³³ Členi 19. do 22., Uradni list RS, št. 59/1999.

³⁴ L. c. op. 31.

³⁵ Uradni list RS, št. 30/2006.

³⁶ Uradni list RS, št. 86/06.

³⁷ Uradni list RS, št. 20/1997, 32/1997.

³⁸ Uradni list RS, št. 59/1999.

³⁹ 4. tč. 90. člena Uredbe o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva, Uradni list RS, št. 86/06.

nodaja torej obvezuje Arhiv Republike Slovenije, da vsako leto objavi seznam dokumentacije s popisi, inventarji, vodniki, sezname kopij in drugimi pripomočki o arhivskem gradivu, evidentiranem v tujini v preteklem letu.

V preteklosti je bilo izdanih že nekaj objav, vodnikov po arhivskem gradivu v tujini, vendar so vezani na določene arhive, fonde ali zbirke.⁴⁰ V glavnem so bili izdani vodniki, ki predstavljajo le zaključena tematska evidentiranja virov za zgodovino Slovencev oziroma v nekaterih primerih še virov za zgodovino drugih narodov nekdanje Jugoslavije. Drugi rezultati evidentiranja pa so navadno končali v mapah, za vsak arhiv v tujini posebej in potem združeno v okviru ene države. Rezultati javnosti niso bili dovolj dobro predstavljeni in dogajalo se je celo, da je bilo isto gradivo v tujini evidentirano večkrat.

Objave evidentiranega arhivskega gradiva v tujini

Zaradi zakonske osnove in tudi iz povsem praktičnih razlogov je bilo v Arhivu Republike Slovenije odločeno, da bo rezultate objavljati v periodični publikaciji, Obvestila. Le ta so nekdanj izhajala štirikrat na leto v tiskani obliki, sedaj pa izhajajo v elektronski obliki na internetni strani Arhiva RS, z izjemo prve številke vsako leto, v kateri so objavljena poročila o delu Slovenskih arhivov, ki je tudi natisnjena. Kot že samo ime pove, so v Obvestilih objavljene kratke novičke oziroma poročila ob dogodkih, ki so povezani z arhivi in arhivsko stroko. Med drugimi obstaja tudi poglavje, rubrika Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini in v njej so objavljena samo poročila o evidentiranju arhivistov v določeni instituciji v tujini, razne oblike popisov, seznamov, inventarjev, vodnikov in drugih pripomočkov o arhivskem gradivu pa ne, ker bi bil s tem podrt koncept kratkih novičk. In zato je bilo tudi odločeno, da bodo rezultati evidentiranja v tujini v preteklem letu v tujini objavljeni tudi v samostojni publikaciji kot Obvestila št. 2.

Okvir za pripravo prve tovrstne publikacije je bilo Poročilo o delu slovenskih arhivov za leto

2004 – 9. poglavje: *"Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini v letu 2004, iz katerega je bilo razvidno v kateri državi in v kateri instituciji so določeni arhivisti evidentirali"*.

Določen sem bil za urednika in po pregledu evidence o arhivskem gradivu, ki je zunaj države ter zadeva Slovenijo in Slovence, sem ugotovil, da v Arhiv Republike Slovenije še niso bili dostavljeni vsi popisi in drugi pripomočki, ki so nastali pri evidentiranju v tujih arhivih, muzejih in knjižnicah. Nekateri so bili že v digitalni obliki (to je tehnično najprimerneje za objavo), nekateri so bili samo v pisni obliki in potem še nekateri, o katerih ni bilo nobenih podatkov, ker so preprosto "pozabili" rezultate evidentiranja v preteklem letu posredovati Arhivu Republike Slovenije. Z dopisi, elektronsko pošto in še po telefonu sem zahteval, prosil, mledoval, tečnaril za manjkajoče podatke, groziti namreč nisem mogel, ker mi niso dali nobenih pooblastil.

In tako je prišlo do prve kompleksne objave evidentiranja poročil, popisov, seznamov ..., ki so nastali kot rezultat evidentiranja vseh slovenskih arhivov v letu 2004. Vsak popis o evidentiranju ima na začetku generalije, tabelo z osnovnimi podatki: država (evidentiranja), uradni naziv ustanove in kraj, (v katerem je potekalo evidentiranje), fond ali zbirka, v kateri je potekalo evidentiranje, cilj evidentiranja, (zakaj evidentiranje), arhivist, ki je opravljal evidentiranje, naziv arhiva, ki je opravil evidentiranje (v katerem arhivu je arhivist, ki je to delo opravil, zaposlen), število delovnih dni in datum (evidentiranja) in še opombe. Potem je dodan popis oziroma poročilo, v obliki, kakršno so posredovali arhivisti. Če so arhivisti zaključili v letu 2004 delo v fondu ali zbirki, so bili dodani še popisi iz prejšnjih let, tako da so objavljeni rezultati evidentiranja v celoti.

Rezultate evidentiranja sem nekako sestavil v skupni dokument. Delo urednika ni bilo lahko, že zaradi tehničnih razlogov – različnih načinov popisovanja, evidentiranja in uporabe različnih programov. Poročila, popise, sezname ..., sem (smo) ohranili v obliki, kakršno so posredovali avtorji, z izjemo nekaj tehničnih rešitev. Ker še v nobeni objavi nisem opazil navodil za evidentiranje v tujini,⁴¹ sem v prilogi za leto 2005 kot Navodila avtorjem prispevkov dodal Trenutno veljavna navodila,⁴² ki naj

⁴⁰ Kot npr. Vodnik po arhivskem gradivu o Jugoslaviji v Državnem osrednjem arhivu ČSR v Pragi, Vodnik po arhivskem gradivu za zgodovino Slovencev in drugih narodov nekdanje Jugoslavije v Centralnem državnem arhivu v Rimu, Vodnik po arhivskem gradivu o Sloveniji v oblastnih, okrajnih in podjetniških arhivih Češke republike, (1212–1945), Vodnik po arhivskem gradivu o Prekmurju v Arhivu Železne županije v Sombotelu, (1849–1860), Vodnik po arhivskem gradivu Studia Slovenica.

⁴¹ Izjema je predlog t. i. evidenčni listek fonda (zbirke) – Umek, Ema: Raziskovanje, evidentiranje in snemanje arhivskega gradiva, str. 14–16, v obliki teksta je delno ponovil še Dolinar, France M.: Evidentiranje arhivskega gradiva za zgodovino Slovencev, str. 7–11.

⁴² Obrazec naj bi bil sprejet aprila 1991, ko so ga oblikovali

bi jih arhivisti vsebinsko upoštevali pri evidentiranju arhivskega gradiva v tujini.⁴³ Upoštevali pa naj bi tudi dogovor, da naj bi poleg evidentiranja v zamejskih in drugih arhivih, v katerih pokrajinski arhivi zbirajo podatke za lokalno zgodovino svojega področja, hkrati evidentirali tudi vse preostalo gradivo nacionalnega pomena, ki bi ga odkrili pri svojem delu.⁴⁴ K izdaji Evidentiranja arhivskega gradiva, ki je zunaj države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2006, pa sem kot Priporočila avtorjem prispevkov dodal dobesedni prepis 90. člena Uredbe o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva.⁴⁵

Reševanje problematike ali zgolj pobožne želje o evidencah arhivskega gradiva, ki je zunaj države ter zadeva Slovenijo in Slovence

Samo evidentiranje navadno poteka s preverjanjem podatkov po arhivskih popisih in inventarjih; z arhivskimi pripomočki za uporabo, kar je razmeroma hitro izdelan pregled gradiva z določeno tremo, ki pa žal samo nakazuje, katere podatke bi v gradivu lahko pričakovali. Drugi, zahtevnejši pa je pregled po samem arhivskem gradivu, dopolnjen še z izdelavo kopij "pomembnejšega" arhivskega gradiva. Rezultati v drugem primeru so popolnejši, dobimo natančno določene podatke, delo pa je dolgotrajno in zamudno in kot vsa evidentiranja seveda zahteva še večjo mero sistematike.

Vsebinsko je problematika evidentiranja že skoraj dorečena (nikoli ne smemo biti zadovoljni z doseženimi rezultati), tehnično pa še vedno skoraj korakamo na mestu. V uporabi so različni računalniški programi in različni pristopi, ki so posameznemu raziskovalcu po godu. Glede na različne načine popisovanja in oblike popisov menim, da se bo treba v prihodnosti dogovoriti, ali bodo upoštevani osnovni elementi za popisovanje, ki jih priporočajo mednarodni standardi za popisovanje arhivskega gradiva oziroma tehnično določiti elemente popisovanja (mogoče tudi nivo) in obliko popisov. Tako bo ob objavi manj nepotrebnega dela, podatki bodo s poenotenim načinom uporabe elementov popisovanja pri evidentiranju arhivskega

gradiva v tujini reprezentativnejši, prihodnje objave pa vsekakor preglednejše in popolnejše.

Skratka, pogrešam(o) še temeljit dogovor o tehnični izpeljavi evidentiranja.

Viri in literatura

Viri

Pravilnik o strokovni obdelavi in evidencah arhivskega gradiva, Uradni list RS, št. 59/1999.

Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva, Uradni list RS, št. 86/2006.

Literatura

Arhivom na pot. *Arhivi I* (1978), št. 1, str. 5.

Dolinar, France M.: Evidentiranje arhivskega gradiva za zgodovino Slovencev v arhivih izven Slovenije. *Arhivi 11* (1988), št. 1–2, str. 7–11.

Dolinar, France M.: Zbirka Viri. *Arhivi 27* (2004), št. 1, str. 65–68.

Drnovšek, Marjan: Odnos do slovenskega izseljenskega gradiva: nekaj primerov iz 20. stoletja. *Arhivi 25* (2002), št. 1, str. 215–224.

Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2005. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2006 (Obvestila/Arhiv Republike Slovenije; letn. 22, št. 2).

Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2006. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2007 (Obvestila/Arhiv Republike Slovenije; letn. 23, št. 1).

Evidentiranje virov za zgodovino Slovencev v tujini / Novosti v slovenski arhivski zakonodaji / Arhivski informacijski sistem: 18. zborovanje, Postojna, 29. 9. do 1. 10. 1999 (ur. Miran Kafol, Mija Mravljja). Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 1999.

Janša-Zorn, Olga: Anton Koblar in Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko. *Arhivi 25* (2002), št. 1, str. 129–136.

Klasinc Škofljanec, Andreja: *Vodnik po arhivskem gradivu Studia slovenica*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2005.

Kos, Milko: *Gradivo za starejšo zgodovino Slovencev v arhivih izven naših meja*. Beograd: Savez društva istoričara Jugoslavije, 1963.

Miličević, Milica: Arhivska gradja za istoriju Slovenije u fiodovima arhiva Jugoslavije. *Arhivi 11* (1988), št. 1–2, str. 78–86.

Ribnikar, Peter: *Vodnik po arhivskem gradivu o Jugoslaviji v Državnem osrednjem arhivu ČSR v Pragi*. Ljubljana: Arhiv SR Slovenije, 1989 (Publikacije Arhiva SR Slovenije. Vodniki; 1).

na skupnem sestanku arhivisti, ki evidentirajo v tujini pod vodstvom koordinatorja dr. Dolinarja. Prim. Trpin, Drago: Poročilo o evidentiranju virov za zgodovino Slovencev v avstrijskem državnem arhivu, str. 36–37.

⁴³ *Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2005*, str. 248.

⁴⁴ Trpin: o. c., str. 37

⁴⁵ Uradni list RS, št. 86/2006. *Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence v letu 2006*, str. 353.

Trpin, Drago: Poročilo o evidentiranju virov za zgodovino Slovencev v Avstrijskem državnem arhivu. *Evidentiranje virov za zgodovino Slovencev v tujini / Novosti v slovenski arhivski zakonodaji / Arhivski informacijski sistem*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 1999, str. 36–37.

Umek, Ema: Raziskovanje, evidentiranje in snemanje arhivskega gradiva v tujih arhivih. *Arhivi I* (1978), št. 1, str. 14–16.

Umek, Ema: Zaključki iz referatov Slovenj-graškega arhivskega zborovanja o raziskovanju in evidentiranju virov za slovensko zgodovino. *Arhivi I* (1978), št. 1–2, str. 41–42.

Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije. 4. del: Slovenci v zamejstvu in po svetu ter mednarodno priznanje Slovenije. *Viri 20* (2005).

Vodnik po arhivih Slovenije. Ljubljana: Društvo arhivarjev Slovenije, 1965.

Vodnik po arhivskem gradivu o Prekmurju v Arhivu Železne županije v Sombotelu. 1. del: 1849–1860 (ur. Antoša Leskovec, Aleksandra Seršec). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije 2003.

Vodnik po arhivskem gradivu o Sloveniji v oblastnih, okrajnih in podjetniških arhivih Češke republike (1212–1945). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2000.

Vodnik po arhivskem gradivu za zgodovino Slovencev in drugih narodov nekdanje Jugoslavije v Centralnem državnem arhivu v Rimu 1918–1947. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1992 (Publikacije Arhiva Republike Slovenije. Vodniki; 2).

Žontar, Jože: Predpisi, ki urejajo arhivsko dejavnost. *Arhivi 4* (1981), št. 1–2, str. 5–36.

Žumer, Vladimir: Poročilo uredniškega odbora glasila Arhivskega društva in arhivov Slovenije. *Arhivi XII* (1989), št. 1–2, str. 69.

Zusammenfassung

EVIDENZFÜHRUNG VON ARCHIVGUT IM AUSLAND

Der Beginn der Evidenzführung von Archivgut für die Geschichte der Slowenen im Allgemeinen und zugleich auch außerhalb der Grenzen Sloweniens bzw. außerhalb der Grenzen seiner Vorgänger reicht in das 19. Jahrhundert zurück, als das Archivgut bereits von verschiedenen Institutionen, Vereinen und Einzelnen gesammelt und inventarisiert wurde. Verschiedene Listen und Evidenzen entstanden noch auf Grundlage der Abkommen über die Rückgabe von Archivgut aus den ehemaligen gemeinsamen Staaten, aus der gemeinsamen Monarchie an das ehemalige Königreich bzw. nun auch schon aus der ehemaligen Sozialistischen

Föderativen Republik Jugoslawien.

Mit der Evidenzführung von Archivgut in ausländischen Archiven begann sich professionell als Erster Milko Kos zu beschäftigen, der eine Art Prioritätsliste der Archive im Ausland erstellte. Eine systematische Übersicht über die Archive im Ausland, die für Slowenen wichtiges Archivgut aufbewahren, war schon im ersten gesamtslowenischen "Führer" von 1965 zu finden, was mit der 7. Versammlung der Archivare des Slowenischen Archivvereins in Slovenj Gradec fortgesetzt wurde. Anlässlich des 20. Vereinsjubiläums wurde auch die Meinung vertreten, mit der Herausgabe einer eigenen Zeitschrift zu beginnen, in der auch diesbezügliche Aufsätze und Referate veröffentlicht würden. Das Thema wurde am runden Tisch anlässlich des 100. Jubiläums des Vorgängers des Archivs der SRS und auf der 18. Beratung des Slowenischen Archivvereins in Postojna neuerlich aufgegriffen.

Einige abgeschlossene Evidenzen wurden in den Führern durch das für Slowenien und die Slowenen wichtige Archivgut in ausländischen Archiven des Archivs der Republik Slowenien veröffentlicht. Bisher sind erschienen: Führer durch das Archivgut Jugoslawiens im Zentralen Staatsarchiv der ČSR in Prag, Führer durch das Archivgut für die Geschichte der Slowenen und der anderen Völker des ehemaligen Jugoslawien im Zentralen Staatsarchiv in Rom, Führer durch das Archivgut Sloweniens in staatlichen, Bezirks- und Unternehmensarchiven der Tschechischen Republik (1212–1945), Führer durch das Archivgut von Prekmurje im Archiv des Komitats Vas in Szombathely (1849–1860), 1. Teil. Zu dieser Gruppe kann noch der Führer durch das Archivgut Studia Slovenica, wo das im Ausland entstandene Archivgut slowenischer Emigranten zusammengestellt wurde, und noch die Publikationsserie *Viri* des Slowenischen Archivvereins gezählt werden, wo in einigen Nummern Archivgut "slowenischer Provenienz" veröffentlicht wurde, das aber voraussichtlich im Ausland verbleiben wird.

In der Vergangenheit wurde und auch heute wird diese Tätigkeit von Archivwissenschaftlern, Pädagogen, Museumskustoden, Bibliothekaren, Galeristen u. a. ausgeübt. Die Arbeit beginnt gewöhnlich mit der Überprüfung der Angaben in den Hilfsmitteln für die Verwendung von Archivgut, die eine erste Übersicht bieten, da sie nur einen Hinweis darauf geben, welche Angaben in dem Archivgut zu erwarten sind. Schwieriger ist die Durchsicht des Archivguts selbst, die noch mit der Anfertigung von Kopien des Archivguts von "größerer Bedeutung" ergänzt wird. Diese Tätigkeit wurde schon seit 1966

mit den Archivgesetzen mit unwesentlichen Änderungen und Ergänzungen bis in unsere Tage geregelt. Im Einklang damit und auch aus ganz praktischen Gründen, zur Vermeidung von Überschneidungen, wurde im Archiv der Republik Slowenien die Entscheidung getroffen, die Ergebnisse als Evidenzführung von Archivgut im Ausland, betreffend Slowenien und die Slowenen (bislang sind 5 Nummern erschienen) in seiner periodischen Zeitschrift *Obvestila* zu veröffentlichen.

Das Problem der Evidenzführung kommt bei der Veröffentlichung der Evidenzen zum Ausdruck,

die inhaltlich schon fest umrissen, technisch aber noch unklar ist, da für die Evidenzführung verschiedene, dem einzelnen Forscher am besten entsprechende Computerprogramme und unterschiedliche Methoden verwendet werden. Meiner Ansicht nach sollten in Zukunft die verschiedenen Methoden der Erstellung und die Form der Verzeichnisse noch abgesprochen bzw. die Elemente der Erstellung (vielleicht auch deren Niveaus) und die Form der Verzeichnisse bestimmt werden. Die künftigen Veröffentlichungen würden demzufolge übersichtlicher und vollständiger sein.

Utrinek z razstave "Napoleon rezhe Iliria vstan" v Mestnem muzeju Ljubljana (foto: Tina Arb, ZAL)

Iz arhivskih fondov in zbirk

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 353(497.4)"1850/1860"

Prejeto: 30. 4. 2009

Namestništvo v Ljubljani 1850–1854, Deželna vlada v Ljubljani 1854–1860

ALEKSANDRA SERŠE

mag., vodja oddelka za informacije in dokumentacijo
Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska 1, SI-1127 Ljubljana
e-pošta: aleksandra.serse@gov.si

IZVLEČEK

Pričujoči prispevek je nastal ob urejanju arhivskega gradiva Namestništva v Ljubljani in Deželne vlade v Ljubljani, dveh državnih organov, ki sta delovala na območju dežele Kranjske v obdobju političnih in upravnih sprememb v Avstriji. Članek skuša prikazati delovanje teh dveh upravnih organov v letih od 1850 do 1860.

V tem desetletju, po revolucionarnem letu 1848, so nastale v upravi velike spremembe, ki jih deloma lahko spremljamo tudi skozi ohranjeno gradivo.

KLJUČNE BESEDE: obdobje 1850–1860, državni upravni organi na ravni dežele, upravne spremembe, arhivsko gradivo Namestništva v Ljubljani, Kranjska, uprava, zdravstvo, gospodarstvo, šolstvo, vojaštvo, orožništvo

ABSTRACT

PROVINCIAL GOVERNMENT IN LJUBLJANA 1850–1860 (STATTHALTEREI, 1850–1854;
LANDES-REGIERUNG, 1854–1860)

The article was written during the author's task of arranging archival records created by the Provincial government in Ljubljana (German: Statthaltereii and Landes-Regierung). The two state authorities operated in the territory of Carniola during the time of political and administrative changes in Austria. The article aims to present the operations of these two administrative authorities between 1850 and 1860.

Following the revolutionary year of 1848, this was the decade of major changes taking place in administration and up to a certain degree one can follow such changes by studying archival records.

KEY WORDS: period 1850–1860, state authorities on provincial level, administrative changes, archives of Provincial government in Ljubljana, Carniola, administration, healthcare, economy, schools, military, police

V pričujočem prispevku bomo skušali predstaviti delovanje dveh državnih organov na deželni ravni, in sicer Namestništvo v Ljubljani 1850–1854 in Deželno vlado v Ljubljani 1854–1860. Ob urejanju gradiva fonda AS 31 se je odprlo več strokovno – tehničnih vprašanj. Na nekatera bomo skušali odgovoriti, druga pa bomo prepustili naslednjim prispevkom. Mednje sodi samo poslovanje obeh organov in materialno varstvo ter ohranjenost omenjenega gradiva.

Gradivu, ki je vsebinsko zanimivo za preučevanje politične, družbene, upravne, gospodarske, socialne zgodovine, bomo namenili osrednji del članka. Obdobje med letoma 1850 in 1860 kaže značilnosti takratne dobe velikih sprememb v reorganizaciji državne in deželne uprave. Z natančnejšim preučevanjem bi delno lahko uvajanje novih upravnih uradov primerjali z obdobjem velikih sprememb v organizaciji uprave po odhodu Francozov iz naših krajev, ko je bil pripravljen primeren organizacijski načrt za novo upravo in je bila ustanovljena ilirska dvorna komisija, kasneje osrednja organizacijska dvorna komisija.

A vrnimo se v leto 1848 in spremljajmo štiri različno dolga obdobja, ki so s svojimi političnimi in družbeno – ekonomskimi spremembami vplivala na postopno preoblikovanje uprave v Avstriji in njenih deželah. To je bil čas velikih sprememb v upravnih ureditvah. Sprva je bila državna uprava dokaj nestabilna, vsaj kar zadeva upravo na lokalni ravni. Z reorganizacijo, bolj ukinitvijo gubernija, je razvoj uprave in sodstva šel na nova pota, začelo se je počasno, a nepreklicno poseganje državnega aparata v najnižje – lokalne upravne organe. Razvoj v obliki vedno večjega vpliva države na upravo se je stopnjeval, državni aparat s svojimi uradi se je širil vse do okrajev in občin.

Konstituanta, ki je bila izvoljena pod pritiskom revolucije, je sprejela sklep o zemljiški odvezi, odpravi fevdalizma kot družbenega sistema.

Sledil je čas med letoma 1849 in 1851 s počasnim vračanjem v stare upravne tirnice. Državni zbor je bil razpuščen. Obdobje, ki ga poznamo kot "Bachov absolutizem", pa je trajalo vse do konca delovanja Deželne vlade v Ljubljani leta 1860. Prehodno obdobje je trajalo od 1860. do 1867. leta. Zaključek tega prehodnega obdobja pa je predstavljal avstrijsko-madžarski sporazum, ki pa ne sodi več v obdobje delovanja obeh v prispevku obravnavanih organov.

Pozornost bomo posvetili omenjenim spremembam, in sicer obdobju med letoma 1850 in 1860. Za uvod bomo navedli le nekaj najpomembnejših upravnih organov. Na Dunaju so začeli de-

lovati ministrstva¹ in parlament; na deželni stopnji pa namestništva oziroma deželne vlade.² Poleg državnega aparata se je razvila še tako imenovana deželna avtonomija.

Pri novem oblikovanju uprave po letu 1848 na deželni ravni se je v prvih desetih letih organizacijsko uredila predvsem **državna uprava**.³ Preden so na podlagi raznih zakonov vzpostavili novo upravno ureditev, so ukinili prejšnji upravni organ – Ilirski gubernij v Ljubljani. Priprave za reorganizacijo uprave so trajale vse od junija 1849.⁴ Izvedli so jo ob pomoči Politične organizacijske komisije za Kranjsko 1849–1854,⁵ ki je pripravila vse potrebno za novo upravno ureditev. Politična deželna komisija in Komisija za uvedbo okrajnih sodišč sta morali izvesti pripravljala dela za reorganizacijo celotnega sodnega sistema in prihodnjo teritorialno sodno razdelitev. Omenjeni komisiji sta s svojimi komisarji preučili stanje v Kranjski in z določenimi predlogi vplivali na oblikovanje lokalnih uradov, in sicer predvsem na področju sodstva in uprave, deloma tudi na reorganizacijo državne uprave na področju dežele.

Na osnovi cesarskega sklepa 26. 6. 1849⁶ in ukaza Ministrstva za notranje zadeve z dne 23. 8. 1849 je bila izvedena sprememba politične ureditve avstrijskih dežel. Z reorganizacijo državne uprave leta 1849 je bil odpravljen Gubernij v Ljubljani, namesto njega pa je bilo ustanovljeno Namestništvo v Ljubljani, ki je obvladovalo ozemlje Kranjske. Sodna oblastva so bila ločena od politično – upravnih tudi na najnižji stopnji. Po razglasitvi 23. 12. 1849⁷ so začela delovati nova politična oblastva:

- Namestništvo v Ljubljani

1 Umek, Ema: Gradivo za zgodovino Slovencev, str. 13; Žontar, Jože: Začetki ustavnosti na Slovenskem, str. 25–42; Žontar, Jože: Uvedba okrajne uprave, str. 529–550.

2 Ribnikar, Peter: Arhivsko gradivo Namestništva in Deželne vlade v Ljubljani, str. 32–36.

3 Prispevek obravnava le upravo na območju Kranjske.

4 26. 6. 1849. (RGB 295/1849).

5 S cesarskim sklepom RGB295/1849 in ministrskim ukazom RGB 375/1849 je bila sodna oblast ločena od upravne na okrajni stopnji. Na podlagi cesarskega patenta 1851 in ministrske uredbe RGB10/1853 pa sta bili politična in sodna oblast združeni. Začeli so delovati (30. 10. 1854) mešani okrajni uradi in s tem je bilo delo organizacijske komisije končano – komisija je prenehala delovati.

6 RGB 295/1849.

7 LGB 26/1849.

namesto okrajnih komisij in okrožij okrajna glavarstva namesto gubernija namestništvo

K razdelitvi je bil dodan predlog o sodnih okrajih z možnostjo pritožbe na podlagi razglaša 31. 12. 1849/116.

* Natančnejša razlaga sledi na naslednjih straneh.

- Višje deželno sodišče za Kranjsko in Koroško v Celovcu
- Deželno sodišče v Ljubljani
- Deželno sodišče v Novem mestu

V Ljubljani je **1. 1. 1850 začelo delovati namestništvo** kot najvišja državna upravna oblast v deželi. Predstavljalo je strogo birokratski državni upravni organ, bilo je podrejeno ministrstvu na Dunaju. Na čelu je bil namestnik, ki je bil odgovoren za njegovo poslovanje. Pripadalo mu je tudi predstavljanje in izvajanje oblasti, nadzoroval je poslovanje politične uprave na svojem upravnem teritoriju in izdajal ukaze ter odločbe za vso deželo, deloma samostojno, deloma pa po pooblastilu ministrstva za notranje zadeve in preostalih področnih ministrstev na Dunaju. V odsotnosti ga je nadomeščal prvi namestniški svetnik. Namestnik je predlagal Ministrstvu za notranje zadeve imenovanje namestniških svetnikov, konceptnih uradnikov in tajnikov. Samostojen je bil pri imenovanju sekretarjev okrajnih glavarstev in preostalega uradništva lokalnih uradov, imenoval je tudi uradnike zavodov, npr. kaznilnic, poboljševalnic, prisilnih delavnic, gluhonemnic, zavodov za slepe, bolnišnic, porodnišnic, najdenišnic, hiralnic, zastavljalic, posojilnic ... Na Kranjskem je namestništvo delovalo do 29. 5. 1854; na podlagi spomenice predsedstva št. 6237/1854 je bilo ukinjeno, nadomestila pa ga je Deželna vlada v Ljubljani. Poudariti je treba, da ni bilo sprememb v samem uradnem poslovanju v vseh treh oddelkih, ki so delovali pri namestništvu in pozneje pri deželni vladi. Vse obstoječe obrazce pa so le popravili s tem, da so naziv Namestništvo v Ljubljani prečrtali in nad njim napisali Deželna vlada v Ljubljani. Spise so odlagali po že vpeljanem registraturnem načrtu, tudi vpise v spisovne evidence (delovodnike in indekse) so vodili naprej, ne da bi menjali knjige, in sicer brez vidnih sprememb, razen omenjenega vnosa popravka imena v letu 1854. Deželna vlada v Ljubljani je delovala vse do 15. 11. 1860, ko je bila ukinjena in so bili njeni posli preneseni na Namestništvo v Trstu. To je predstavljalo poskus ponovne uvedbe meddržavnih organov po starem tipu meddeželnih gubernijev s konca 18. stoletja. Ta poskus se očitno ni obnesel, ker je bila že 7. 4. 1861 obnovljena Deželna vlada v Ljubljani; delovala je vse do razpada avstro-ogrške monarhije.

Arhivsko gradivo

Namestništvo oziroma Deželna vlada v Ljubljani je imelo tri oddelke in več uradov. Ker je delovalo po centralističnem birokratskem načelu, so

vse zadeve reševali v okviru teh uradov. Če je bilo za reševanje določenih zadev potrebno oblikovati posebne strokovne službe oziroma komisije, je deželna vlada oziroma namestništvo organiziralo za to posebne urade. Med njimi so v obdobju med letom 1850 in 1860 delovale številne deželne komisije. Nekatere so prenehale delovati že pred letom 1860, druge pa so delovanje nadaljevale, posamezne tudi do leta 1914 ali celo 1918.

- AS 41 Politična deželna organizacijska komisija za Kranjsko 1849–1854,
- AS 42 Deželno šolsko oblastvo v Ljubljani 1849–1855,
- AS 43 Deželna komisija za zemljiško odvezo na Kranjskem 1849–1858,
- AS 44 Komisija za uvedbo okrajnih sodišč za Kranjsko 1849–1852,
- AS 45 Deželna sanitetna komisija v Ljubljani 1850–1865,
- AS 48 Deželna komisija za odkup in uravnavo zemljiških bremen za Kranjsko 1853–1870,
- AS 49 Deželna komisija za personalne zadeve mešanih okrajnih uradov na Kranjskem 1854–1855,
- AS 51 Direkcija pomožnih uradov deželne vlade v Ljubljani 1845–1918,
- AS 191 C.–kr. statistična centralna komisija, oddelek za ljudsko štetje 1803–1917.

Reorganizacija državne uprave leta 1850 je bila pomembna tudi zaradi uvedbe izboljšanja pisarniškega poslovanja. Za pisarniško poslovanje je bila zadolžena posebna pisarna. Predstojnik urada in njegov namestnik sta skrbela za red v pisarniškem poslovanju, hkrati sta imela pregled nad celotnim poslovanjem s spisi vse od prevzema vlog do odgovora – odpreme ali rešitve – odložitve zadeve v arhiv. Uradniki so stranke, ki so želele osebno urejati zadeve, načeloma odklanjali oziroma so o njihovih ustnih prošnjah sestavili kratke zapisnike.

V posebnem navodilu je bilo določeno, da mora biti uradno poslovanje namestništva preprosto, reševanje vlog pa hitro. Vse vloge in rešitve so morale biti kratke, jasne in razumljive, hkrati pa tudi vljudne.

Za reševanje vlog so bili pri namestništvu in kasneje pri deželni vladi trije oddelki ali departmaji. V prvem oddelku so reševali vloge registraturnih fasciklov 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15 in 20. V drugem oddelku vloge registraturnih fasciklov 13, 17, 22, 25, 26, 27, 28, 32 in 33 v tretjem oddelku pa zadeve registraturnih fasciklov 16, 18, 19, 21, 23, 24, 29, 30, 31, 34, 35, 36, 37 in 38.*

V registraturi namestništva oziroma deželne vlade so za izboljšanje in poenostavitev pisarniškega

poslovanja uvedli **referatne pole**, tj. obrazec z natisnjenimi zapisi. Spise so vlagali v omenjene obrazce že leta 1850. Z njimi so si uradniki prihranili čas, ki je bil namenjen reševanju vlog. V referatni poli so bili natisnjeni podatki o uradu, ki je spis reševal, delovodniški številki, datumu prejema vloge, imenu vlagatelja vloge, delovodniški številki vlagatelja in imenu referenta, ki je vlogo reševal. Na referatni poli je bil napisan tudi koncept odgovora. Na zadnji strani je bil natisnjen obrazec za vpis podatkov o rešitvi spisa. To tiskano besedilo na hrbtni strani so kasneje zamenjali z odtisom štampiljke, ki je vsebovala podatke o odpremi, prepisu, primerjavo z izvirnikom, datumu odpreme in odložitve spisa v arhiv. Referatna pola je bila namenjena tudi za koncept rešitve spisa in kot ovoj za tehnično opremo arhiviranega spisa.

Ustvarjalec je, ko je bil preimenovan v deželno vlado, ohranil poslovanje predhodnika.

V registraturi namestništva oziroma deželne vlade so vodili dve vrsti registraturnih pomožnih in evidenčnih knjig: delovodnik in indeks.

Delovodnik je bil ob reorganizaciji pisarniškega poslovanja leta 1850 v primerjavi s tistim iz leta 1849 precej spremenjen. V času gubernija je imel delovodnik le pet rubrik za vpisovanje evidenčnih podatkov o spisu. Z letom 1850 je bil uveden za delovodnik nov obrazec, ki je imel kar trinajst glavnih rubrik. Izkazalo se je, da je bilo teh rubrik preveč, zato uradniki v registraturi niso izpolnjevali vseh, posebej ne tistih, ki so se nanašale na datume reševanja in kroženja spisa v okviru posameznega urada in referata. Nekaj rubrik so že v naslednjem letu opustili in so zato uvedli nov obrazec. Ta je upošteval le tiste rubrike, ki so jih regulatorji resnično izpolnjevali. Izboljšani obrazec za delovodnik je imel za vpisovanje evidenčnih podatkov o posameznem spisu te rubrike:

- 1) letnik, zaporedna številka delovodnika, datum prejema spisa,
- 2) podatek o referentu, ki je spis reševal,
- 3) številka pred spisa,
- 4) vlagatelj in kratka vsebina spisa,
- 5) datum rešitve spisa,
- 6) datum odpreme spisa,
- 7) smer in način rešitve spisa,
- 8) datum izvršitve,
- 9) število prispelih odgovorov,
- 10) podatki o arhiviranju spisa, datum odložitve v arhiv, mesto v arhivu po registraturnem načrtu.

Delovodnik so na koncu vsakega leta zaključili. To naj bi po pravilih naredili tako, da so pod zadnji vpis v letu naredili črto in pod njo pripisali "konec letnika" in zapisali datum. Pod datum se je podpisal

direktor pomožnih uradov, ki je bil odgovoren za urejeno pisarniško poslovanje. Kolikor je bilo potrebno, so za eno leto uporabili tudi več delovodnikov. Vsako leto so začeli voditi novo evidenco – nov delovodnik. Izkušnje arhivistov kažejo, da mnogokrat delovodnik le ni bil zaključen po predvidenem navodilu. V času upravnih sprememb v letu 1854 so vodje posameznih oddelkov celo večkrat kot običajno pregledali delovodnik in to potrdili s podpisom. V delovodnikih do leta 1861 ni oznake, v katero registraturno skupino so spis odložili. Po letu 1854 so v rubriko, v kateri se je podpisal (parafiral) uradnik, začeli vpisovati rimsko številko oddelka, ki je spis v reševal.

Novost v delovodniku je bila v tem, da so združili prejeti dopis in odgovor ter ga evidentirali pod eno delovodniško številko. Če je bilo v isti zadevi več spisov, so vsakemu na novo prejetemu dopisu in odgovoru dali novo delovodniško številko, v tretji rubriki delovodnika pa so te spise povezovali kot predspise oziroma predakte. S tem je bila nakazana pot reševanja posamezne zadeve. Kolikor zadeva ni bila rešena v istem koledarskem letu, so naredili prenos v naslednje leto.

Druga pomožna knjiga je bilo **abecedno kazalo ali indeks**.⁸ Bilo je namenjeno iskanju posameznih spisov. Za obdobje 1850–1854 so indeksi sestavljeni za vse oddelke skupaj, za čas od leta 1855 dalje pa so bili izdelani po oddelkih.

Vodili so jih za dve leti skupaj 1855–1856, 1857–1858, 1859–1860. Kazala za 1852, 1853, 1854 pa so v nasprotju z drugimi vodena za tri leta skupaj ne glede na oddelke.

Sestavljeni so bili po strogem abecednem redu, vpisi pa so bili razvrščeni v okviru posamezne črke po skupinah na prvi samoglasnik. Zapisi so bili združeni znotraj posamezne črke, ne glede na to, ali so bila gesla imenska, stvarna ali krajevna. Indeksi so še danes zelo pomembno pomagalo pri iskanju zaželenih podatkov za uporabnike.

Za odlaganje in arhiviranje spisov namestništva in deželne vlade je bil izdelan poseben **registraturni načrt**. Ta je predstavljal poseben *klasifikacijski sistem*, po katerem so bili spisi arhivirani po vsebinskih kriterijih. Klasifikacijski načrt oziroma registraturni načrt je obsegal *38 glavnih vsebinskih skupin*, ki jih imenujemo registraturni fascikli. V okviru registraturnih fasciklov so spise razvrščali še po *podskupinah* (vsebinskih sklopih), ki so predstavljale oziroma vsebovale zadeve enake vsebine. Te oddelke so sprti dopolnjevali. Prva taka dopol-

8 AS 14 – Gubernij VIII registratura – indeksi so se ločevali po zadevah – področjih: šolstvo, zdravstvo ...

nitev je bila narejena že leta 1851. Registraturni načrt iz leta 1850 je bil narejen za vse državne upravne organe na Kranjskem, tako da so po tem načrtu arhivirali spise namestništva oziroma deželne vlade ter spise okrajnih glavarstev na Kranjskem.

Marsikatero glavarstvo je objavljeni registraturni načrt priredilo potrebam poslovanja. Kasneje so po predpisanem načrtu odlagali spise tudi pri Deželnem šolskem svetu. Nekoliko prirejen načrt so uporabljali uradniki Deželne vlade v Ljubljani tudi po letu 1861.

Registraturni načrt je vseboval te glavne skupine – registraturne fascikle:

1. Cesar, cesarska hiša, cesarska oblast, državna ustava
2. Državni svet, vlada
3. Državni zbor
4. Deželno zastopstvo, deželni zbor
5. Nekdanje deželno zastopstvo, stari stanovi
6. Okrajne zadeve
7. Občinske zadeve
8. Državljanstvo, državljanji
9. Meščanska bramba
10. Podložništvo, ukinitev, zemljiška odveza
11. Državne, deželne, okrajne, občinske meje, deželna razdelitev, mejni spori
12. Statistični podatki, evidenca prebivalstva
13. Policijske zadeve
14. Žandarmerija oziroma orožništvo
15. Tisk
16. Pravica do združevanja, zasebna društva
17. Sanitetne zadeve
18. Humanitarni zavodi, ubožne zadeve
19. Svetne ustanove
20. Vojaške zadeve
21. Trgovina, obrt, tovarne, letni sejmi, konzularne zadeve, mednarodne razstave
22. Gradbene zadeve, erarne, okrajne in druge ceste; železnice; vodne poti, plovba, mlini
23. Pošta in telegraf
24. Privilegiji, iznajdbe na področju industrije
25. Deželna kultura (kmetijstvo)
26. Melioracija, izsuševanje barja
27. Gozdne zadeve
28. Rudarstvo
29. Katoliška vera, cerkvene in duhovniške zadeve
30. Nekatoliške verske zadeve
31. Študij in šolstvo
32. Sodstvo
33. Kriminal, preiskovalni zapor in kaznilnica, policijski prestopki
34. Finančne zadeve

35. Domene (državna posest)

36. Pristojbine (dohodnina)

37. Davčne zadeve

38. Kataster

Pri vseh 38 vsebinskih sklopih v začetnih tehničnih enotah najdemo normalije ali zakonske akte, pravilnike oz. navodila, ki olajšajo razumevanje posameznih področij in način delovanja organov, komisij, zavodov, ustanov ter nas seznanjajo s tematiko sklopa s pravnega stališča, in sicer, kako so bila posamezna področja uprave, zdravstva, gospodarstva, šolstva ... zakonsko urejena. Preostali dokumenti pa kažejo dejansko stanje delovanja organa in prav tu se lahko pokažejo odmiki ali ujemanja s sprejeto zakonodajo. Ob vsakem sprejemanju deželnih aktov so se kranjski deželni upravni organi velikokrat obrnili za nasvet k drugim avstrijskim deželam. Vestni uradniki namestništva so vse domače in tuje zakonske akte shranili. S preučevanjem teh še danes ohranjenih aktov v gradivu lahko ugotavljamo, kakšen je bil dejanski vpliv državne zakonodaje na deželno in ali so bile zaželenne spremembe na nižjih ravneh oblasti tudi res izpeljane, hkrati pa je raziskovalcu omogočena primerjava zakonskih aktov in odredb z akti drugih avstrijskih dežel in deloma drugih evropskih držav.

V gradivu poleg normalij, tj. zakonskih aktov za obdobje od 1850 do 1860, ki so dajali pravno podlago za na novo nastalo upravno ureditev, najdemo v naslednjih vsebinskih sklopih od številke **ena** vse do **sedem** tudi podatke o tem, kako je bila dejansko izpeljana organizacija novih uradov na Kranjskem. Velikokrat smo že opazili, da se stanje upravnih organov in njihovo delovanje nista vedno ujemala z zakonskimi akti, ker so deželne in lokalne specifičnosti mnogokrat botrovale k določenim posebnostim pri oblikovanju njene upravne ureditve. V tem obdobju so bile formirane številne komisije, ki so pomagale pri novi organizaciji uprave.

Pravni akt leta 1849,⁹ je dal osnovo za oblikovanje nove upravne ureditve, nova politična oblastva pa so začela delovati 1. 1. 1850. Priprave na reorganizacijo uprave so potekale od junija 1849,¹⁰ ko je cesar odobril osnove za reorganizacijo uprave. V posameznih deželah naj bi ustanovili namestništva, kresijske vlade in okrajna glavarstva. Za konkretno izvedbo politične organizacije v deželah so bile imenovane deželne komisije, ki so morale sodelovati v soglasju s komisijami za uvedbo sodišč. Izvedbo so naložili komisarjem. Medtem ko

⁹ LGB 26/1849; Žontar, Jože: Začetki ustavnosti na Slovenskem, str. 36, 37.

¹⁰ RGB 295/1849.

so izvajali pripravljala dela za uvedbo politične organizacije, so morali poskrbeti tudi za konstituiranje občin.¹¹

Z odredbo z dne 3. 10. 1849 (št. 7343) je bilo dokončno določeno, da bodo uvedena nova politična oblastva; delovati so začela 1. 1. 1850, nova sodišča pa 1. 7. 1850.

Z razglasom deželnega predsedstva z dne 8. 3. 1850¹² je bila dežela Kranjska dokončno kljub ugovorom¹³ upravno razdeljena na deželna sodišča (2), okrajna glavarstva (10), kazenska sodišča, okrajna sodišča (32), davčne urade (32), katastrske občine in naselja.

Deset okrajnih glavarstev na Kranjskem je prevzelo delovanje dotedanjih političnih gospod in okrožnih uradov. Na čelu uprave političnih okrajev so bili okrajni glavarji.

Od leta 1849 do leta 1852 je Komisija za uvedbo okrajnih sodišč za Kranjsko delovala hkrati s Politično organizacijsko komisijo (1849–1854). Izvedli sta organizacijo okrajnih sodišč, prvič sta bili sodna in upravna oblast ločeni tudi na najnižji stopnji. Uradniki obeh komisij so opravili pripravljala dela in pripravili organizacijski načrt za izpeljavo nove uprave z vsem potrebnim osebjem tako pri okrajnih uradih kot pri provizoričnih občinah. Politična organizacijska komisija za Kranjsko je z uredbo 23. 12. 1849¹⁴ okrajne, kantonske komisije in kresije zamenjala z *okrajji*. Vendar sta bili na osnovi cesarskega patenta 31. 12. 1851 in ministrske uredbe 19. 1. 1853¹⁵ politična in sodna oblast spet združeni in namesto okrajnih glavarstev in okrajnih sodišč so začeli 30. 10. 1854 delovati *mešani okrajni uradi*.

Odravno ločitve med upravno in sodno oblastjo je Ministrstvo za notranje zadeve poverilo Deželni komisiji za personalne zadeve mešanih okrajnih uradov (1854–1868); sestavljena je bila iz svetnikov namestništva in Višjega deželnega sodišča. Na podlagi dela komisije je bila odpravljena ločitev med

upravo in sodstvom. Z ustanovitvijo mešanih okrajnih uradov sta leta 1853 prenehali delovati komisiji za ureditev uprave in sodstva, ki sta bili ustanovljeni leta 1849. Deželna komisija za personalne zadeve mešanih okrajnih uradov pa je začela obravnavati in reševati personalne zadeve uradnikov, kot so namestitve, izostanki, dopusti, disciplinski prekrški. Delovala je vse do leta 1868.¹⁶ Takrat so bila obnovljena okrajna glavarstva in se je uprava dokončno ločila od sodstva.

Omenili smo že, da so v vsebinskih skupinah registraturnega načrta od ena do sedem spisi o upravnih organih in njihovem delovanju, in sicer vse od lokalnih do deželnih: okrajni uradi, davčni uradi, občinski uradi, državna uprava, deželna avtonomna uprava z deželnimi stanovi in razne komisije, ki so delovale v prvih desetih letih po letu 1849. V eni izmed omenjenih skupin je opisano delovno področje **okrajnih uradov** in navodila, namenjena okrajnim uradom in okrajnim uradnikom. V dokumentih so shranjeni sezname uslužbencev, podatki o izpitih pripravnikov, poslovnih zaostankih tako na političnem kot sodnem področju. Sem sodijo še okrajne zadeve, kot na primer delovanje okrajnih blagajn.

V tem obdobju se je začela tudi organizacija delovanja okrajnih zdravnikov. V Ljubljani je delovala od leta 1850¹⁷ do leta 1870 Deželna sanitetna komisija; bila je posvetovalni organ namestništva. V letu 1870¹⁸ pa je njeno delovanje nadaljeval Zdravstveni svet za Kranjsko.

V spisih so še razne uredbe, volilni redi, podatki o vsakoletnem deželnem zboru, deželnih finančnih (fondu), deželnih nepremičninah in premoženju ter delovanju deželnih in lokalnih organov.

Občinske zadeve

Leta 1849 so bili izdani zakonski akti, na podlagi katerih so postale občine politične deželne avtonomne upravne enote; sprejet je bil začasni občinski zakon, ki naj bi prinesel dokaj urejeno **občinsko upravo**. Odgovore na vprašanje, zakaj so bile občine sprva provizorične in niso delovale, kot je bilo predvideno, najdemo v prispevku Janka Polca v Zgodovinskem časopisu.¹⁹

V obdobju delovanja namestništva so urejali

¹¹ Žontar, Jože: Začetki ustavnosti na Slovenskem, str. 39.

¹² LGB 92/1850: Razglas deželnega predsedstva, s katerim se dežela Kranjska upravno razdeli na deželna sodišča, okrajna glavarstva, kazenska sodišča, okrajna sodišča, davčne urade, katastrske občine in naselja.

¹³ Politična organizacijska komisija za Kranjsko je z zakonskim aktom 116/1849 določila upravno razdelitev Kranjske. Zoper to so bile podane pritožbe; dane so bile v presoji politični komisiji in komisiji za vpeljavo sodišč. Obe komisiji sta proučili pritožbe in nekatere sta upoštevali. Natančna (namestništvo, sodišča, okrajji, občine, naselja) upravna razdelitev Kranjske je podana v razpredelnici objavljeni v LGB 92/1850.

¹⁴ LGB, 26/1849.

¹⁵ RGB 10/1853.

¹⁶ RGB 59/1868.

¹⁷ Kranjska sanitetna komisija je bila ustanovljena na podlagi RGB 403/1850 in LGB 26/1849.

¹⁸ RGB 68/1870 in LGB 31/1870.

¹⁹ Polec, Janko: Uvedba občin na Kranjskem leta 1849/1850, str. 686–732; Žontar, Jože: Uvedba okrajne uprave na Kranjskem leta 1849, str. 529–550.

tudi zadeve na davčnem področju, zato je v gradivu veliko podatkov o **davčni upravi**.²⁰ Za upravo direktnih davkov so bile leta 1850 v deželah ustanovljene *davčne direkcije*, ki so bile neposredno podrejene finančnemu ministrstvu. Deželnim davčnim uradom so bili podrejeni manjši uradi. To so bile deželne glavne in zbirne blagajne. Davčni uradi so skrbeli za odmero, pobiranje, obračunavanje in odvajanje direktnih davkov. Prejšnji organi uprave za indirektno davke so se leta 1854 preimenovali v *deželne finančne direkcije*; podrejene so jim bile leta 1855 ustanovljene okrajne finančne direkcije (prejšnji kameralni uradi). Spisi namestništva vsebujejo poročila davčnih uprav kot npr.: Postojne, Kamnika, Kočevja, Vipave, Radovljice ... Nekaj je tudi podatkov glede problemov, ki so nastali ob odpravi podložništva. Več podatkov o delovanju komisij pri odpravi podložništva pa je v vsebinski skupini dokumentov pod registraturno številko deset.

O delovanju **državnega zbora**, uredbah in volitvah, organizaciji uprave na deželni ravni je ohranjenih veliko dokumentov. Organ deželne avtonomije so bili **deželni stanovi**, ki so nadaljevali delo tudi po letu 1849. Kljub manjšemu obsegu dela stanov so uradniki odbora, izvršilnega organa zbora, skrbeli za običajne upravne zadeve dežele, kot so deželno premoženje, skladi, ustanove in nepremičnine. Pred vsakoletnimi sejami zbora pa so uradniki odbora pripravljali poročila o delu odborov, finančnem delovanju, hkrati pa skrbeli za deželno premoženje in nepremičnine.²¹

V **vsebinski skupini deset** pa najdemo zadeve v zvezi z **odpravo podložništva**. Odpravo podložniških razmerij je državni zbor dokončno sklenil 6. 9. 1848. S tem patentom je bilo konec razlikovanja med kmečko in gosposko zemljo (rustikalno in dominikalno). Natančnejša navodila za odpravo (zemljiška odveza) je vseboval patent z dne 4. 3. 1849. Navodila za Kranjsko²² je izdalo Ministrstvo za notranje zadeve 12. 9. 1849, in sicer v soglasju z Ministrstvom za pravosodje in Ministrstvom za finance. Na podlagi teh navodil so bile ustanovljene *deželne komisije za zemljiško odvezo*, da bi razbremenile zemljišča denarnih in naravnih dajatev, tlake in desetine. Deželna komisija za zemljiško odvezo na Kranjskem je začela delovati 17. 11. 1849. Pod vodstvom deželne komisije so delovale

okrajne komisije. V letu 1850 so morale po ministrski odredbi 12. 9. 1849 vse zemljiške gosposke in upravičenci prigrasiti zemljiško-odveznim deželnim komisarjem vse svoje urbarialne dohodke, ki so bili po primerni odškodnini odpravljeni. Težavo so povzročale predvsem razkosane kmetije in raznovrstne podložniške služnosti. Komisije so bile sestavljene za vsako deželo, za vsak okraj; polovico članov so volile gosposke, polovico pa podložniki, tako naj bi bile pravice obeh strani primerno zastopane. Za likvidacijo odškodninskih zahtevkov je sprva delovala državna blagajna za zemljiško odvezo v Ljubljani, od 1851 dalje pa Direkcija sklada za zemljiško odvezo (AS 47), ki je finančne posle likvidacije vodila do leta 1861, ko je vse posle prevzel deželni odbor. Komisija je prenehala delovati leta 1853, ko so na podlagi patenta z dne 5. 7. 1853 začele delo deželne *komisije za ureditev in odkup zemljiških služnosti*. Razne pašne, gozdne in podobne pravice večjih ali manjših skupin prebivalstva, naselbinskih enot ali drugačnih deležnikov so v preteklem času obveljale pravno kot zemljiške služnosti. Patent o zemljiški odvezi je sicer načelno predvidel odpravo ali regulacijo takih pravic, a podrobnejša navodila je prinesel šele patent 5. 7. 1853. Deželna komisija za odkup in uravnavo zemljiških bremen za Kranjsko (AS 48) je delovala od leta 1853²³ do leta 1870. Vse posle v zvezi z zemljiško odvezo je vodila komisija, ki je začela poslovati šele leta 1855; z ministrskim razglasom 5. 5. 1860 je bila priključena deželni vladi, a je obdržala še naprej svojo organizacijsko strukturo.

Cesarski patent je postopek dopolnil z novim zakonom 8. 1. 1889.

Določanje mej je bilo žgoče vprašanje že v preteklosti in prav naslednji **enajsti vsebinski sklop** je problematika državnih, deželnih, okrajnih, občinskih **meja**. Tako kot danes je bilo tudi v 19. stoletju težko določiti meje. Kako so te zadeve reševali takrat? Da bi problematiko razrešili kar se da hitro in primerno za vse vpletene stranke, je delovala *Mejna ureditvena komisija*. Njena naloga je bila urediti vsa vprašanja, povezana z deželnimi, okrajnimi in občinskimi mejami. Kako uspešna je bila pri reševanju mejnih problemov, pa je težko določiti, kajti nekatera žgoča vprašanja so ostala, zato najdemo mejno problematiko še v gradivu državnih in deželnih upravnih organov iz obdobja po letu 1861, in sicer v gradivu Ministrstva za notranje zadeve (Dunaj), Deželni vladi v Ljubljani in Dežel-

²⁰ Davčne zadeve sodijo v skupino sedemintrideset. Upravno pa je urejal davčno upravo zakonski akt 92/1850 tako kot druge upravne in sodne organe.

²¹ Žontar, Jože: Začetki ustavnosti na Slovenskem, str. 25–30 (1849).

²² Prav tam, str. 27. Patent za Kranjsko je bil podpisan 23. maja 1949.

²³ Cesarski patent 5. 7. 1853 je dal navodila za odkup in uravnavo zemljiških bremen. Zemljiško odvezo pa je vodila komisija, ki je začela z delom leta 1855.

nem zboru in odboru, zadnji dve oblastvi sta delovali od leta 1861 do leta 1918, tj. do konca monarhije. Ohranjeni dokumenti namestništva vsebujejo zanimive pregledne sezname v zvezi z mejno problematiko.

Pri pregledovanju naslednjih tehničnih enot, ki sodijo v **registraturni fascikel dvanajst**, najdemo v gradivu zanimive podatke in kopico seznamov o letini, živini, prebivalstvu, torej natančne **statistične podatke** za preučevanje gospodarstva, kmetijstva v desetletju med 1850 in 1860.

Statistika je približno toliko stara kot uprava. Za zbiranje in obdelavo statističnih podatkov je bila že v začetku 19. stoletja ustanovljena statistična služba, in sicer *Statistična centralna komisija*, oddelek za ljudsko štetje je bil ustanovljen že 1803 in je deloval vse do konca monarhije, do leta 1917. To vodenje evidence je bilo podrejeno predvsem dvema vidikoma, finančnemu in vojaškemu. Pozneje so popisi zajemali širše področje kot le štetje prebivalstva. S širitvijo in krepitvijo osrednjih uradov se je potreba po statističnih podatkih povečala.²⁴ Vse do leta 1848 je bila služba podrejena generalnemu računskemu direktorju, a kljub temu je bila deloma samostojna. S tehničnega stališča je sprememba prineslo to, da se služba ni več opirala le na podatke osrednjih državnih organov, ampak je razširila krog sodelavcev na nižje upravne organe in celo na posamezne zaupnike.

V času poslovanja namestništva oziroma deželne vlade so v letu 1857 začeli voditi statistične podatke v današnjem smislu, kar je omogočila prav širitev državnega aparata. Statistični podatki so posebno dragoceni, ker obravnavajo najmanjše teritorialne enote. Organi oblasti so morali v določenih rokih pošiljati zaželeno podatke osrednji statistični komisiji na Dunaj, ta pa je prejete podatke obdelala na podlagi popisa prebivalstva, in sicer stanovanjske razmere, migracije – selitve, izobrazbeno, zdravstveno, stanovsko strukturo prebivalstva ...

²⁴ Statistika kot zbiranje podatkov je stara približno toliko kot uprava. V srednjem veku so bili statistični podatki redki, vendar ni mogoče iti mimo raznih urbarjev, mitninskih in notarskih knjig ter nekaterih drugih dokumentov takratne družbe.

Sredi 18. stoletja je bilo že prvo štetje prebivalstva, ta čas pomeni tudi začetek agrarne, obrtne oziroma industrijske, trgovinske in finančne statistike.

Za potrebe organiziranega zbiranja in obdelave statističnih podatkov je cesar Franc leta 1829 ustanovil statistično službo, ki jo je podredil osrednjim finančnim organom. Izdajati so začeli publikacijo "Tafeln".

Prva statistika prebivalstva, ki obsega štetje, gibanje ter zdravstvene in stanovske razmere prebivalcev, sega že v leto 1754.

Vsi obdelani podatki so bili objavljeni v tiskani obliki. V gradivu ne manjka tudi podatkov o gospodarstvu, kmetijstvu in pridelkih. Za natančnejše preučevanje obrti, trgovine, kmetijstva pa bi bilo zanimivo povezati omenjene statistične podatke še z gradivom, ki je bilo namenjeno gospodarstvu, obrti, trgovini, kmetijstvu, gozdarstvu, rudarstvu. Vse to obsežno arhivsko gradivo pa je ohranjeno v vsebinskih slopih registraturnega načrta od številke enaindvajset do osemindvajset.

Kot vsi vsebinski sklopi znotraj registraturnega načrta se tudi policijske zadeve začenjajo s pravilniki in predpisi o delovanju **policije**. To področje je zelo pestro. V tem obdobju so še delovale policijske direkcije v Gradcu, Celovcu, Ljubljani,²⁵ in Trstu. Področje je zanimivo za preučevanje, saj tu najdemo vse, od gradbene policije do "navadne" policije, ki je nadzorovala gibanje tujcev po deželi, poročala o samomorih in nesrečah, sodelovala pri sodnih obdukcijah. Požarna policija je poročala o naravnih nesrečah, predvsem pa o požarih, ki so bili zelo pogosti, hkrati pa je skrbela tudi za zbiranje pomoči pogorelcem. Cestna – prometna policija je nadzorovala promet in potek čiščenja cest, predvsem v zimskem času je skrbela, da je bil sneg odstranjen s cestišč. Policija je bila odgovorna za urejenost posameznih krajev in mest (olepševanje). V to skupino policijskih spisov sodijo tudi potni listi za potovanja znotraj države in v tujino. Omeniti moramo, da so v gradivu namestništva navadno le sumarni sezname izdanih potnih listov, ker so bili za izdajo potnih listov odgovorni lokalni upravni organi. Ti so višjim državnim organom poročali večinoma le o številu izdanih dokumentov, niso pa sporočali imen posameznikov, ki so prosili za potne dokumente. Poleg omenjenih različnih oddelkov policije naj omenimo še varnostno policijo, ki je skrbela za zapore, odgon, preverjala sumljive osebe in postopače, reševala življenja in preganjala zakotne pisarje ter se ukvarjala z ukradenimi in najdenimi predmeti, iskala pogršane osebe, vodila evidenco o prestopnikih in priseljencih, skrbela pa je tudi za plinsko napeljavo – razsvetljavo in smodnišnico.

Policijskim zadevam sledijo vsebinska poglavja, označena s **številkami štirinajst, petnajst, šestnajst**; obravnavajo orožništvo, časopise, tisk in društva. Po vsebini zelo zanimivo gradivo, a mu v članku ne moremo posvetiti posebne pozornosti zaradi obsežnosti drugih dokumentov in gradiva v fondu AS 31.

²⁵ Klasinc Škofljancec, Andreja: Ljubljanska policija v drugi polovici 18. stoletja, str. 291–300.

Skupaj s političnimi, upravnimi in sodnimi oblastmi so leta 1849 ustanovili tudi **žandarmerijo – orožništvo**²⁶ kot vojaško organizirano deželno varnostno stražo, ki je zagotavljala neovirano delovanje državne oblasti. Orožništvo je bilo podobno vojaški organizacijski strukturi pri naborih, nastanitvah in oborožitvi regimentov.

Raziskovalec bo našel v združenih zadevi **petnajst** podatke o **časopisih in tisku**; v ta sklop sodijo tudi cenzura in tiskovni prestopki. Probleme v zvezi s tiskom so obravnavali na tiskovnem sodišču. Prva javna obravnava na tiskovnem sodišču v Ljubljani je bila že leta 1849.²⁷

Patent 17. 3. 1849 o izvajanju pravice do svobodnega druženja in zbiranja je že razlikoval med političnimi in nepolitičnimi društvi, med ta so sodila znanstvena, humanitarna in dobrodelna društva. To je bilo obdobje, ko so se društva začela množičneje organizirati, zato ni čudno, da so v gradivu namestništva oziroma deželne vlade tudi spisi o društvih. Podatki o **združevanju in zasebnih društvih** so v **vsebinskem sklopu šestnajst**. Seveda sem sodijo zakonski akti, ki določajo, kdaj in kako je bilo mogoče društva ustanoviti, kako je potekal nadzor nad njimi in na kakšen način so jih prijavljali pri ustreznem upravnem organu. Med dokumenti so tudi nekatera društvena poročila in podatki o zavarovalnih družbah ter hranilnicah.

Sanitetne zadeve najdemo v gradivu namestništva oziroma deželne vlade za obdobje 1850–1860 tako kot v gradivu Deželne vlade v Ljubljani, ki je delovala od leta 1861–1918, in sicer v **registraturnem fasciklu sedemnajst**. Arhivsko gradivo s tega področja je zanimivo za raziskave s področja medicine, veterine in farmacije.

V prvi sklop medicine – zdravstva sodijo *dobrodelne ustanove – zavodi*: bolnišnice, špitali, umobolnice, najdenišnice, porodnišnice. Mednje so uvrščena tudi zdravilišča, kopališča – mineralni izviri in toplice.

K bolnišnicam sodi tudi *zdravstveno osebje*: zdravniki, babice,²⁸ porodništvo ... S področja medicine

je veliko dokumentov o imenovanju okrajnih zdravnikov na delovna mesta z opisom njihovega delokroga. Najdemo tudi nekaj podatkov o plačah, pokojninah, prošnjah nekaterih zdravnikov za dovoljenje opravljanja zasebne prakse.

Takratna organizacija zdravstva je temeljila na Deželni sanitetni komisiji v Ljubljani, ki je bila ustanovljena leta 1850²⁹ kot strokovni organ namestništva in kot taka je delovala pri vsakokratnem deželnem upravnem organu do leta 1870. Na območju Kranjske so delovali predvsem okrajni zdravniki, a ne smemo pozabiti, da so takrat kljub negodovanju zdravnikov svojo prakso še opravljali ranocelniki. Med njimi pa le niso bili vsi brez izobrazbe, saj je do leta 1833 delovala v Ljubljani medico-kirurška šola.

K zdravstvu je sodilo tudi *porodništvo* in z njim povezane babice, zato ne bo odveč, če omenimo eno izmed treh zelo znanih babiških šol, in sicer ljubljansko babiško šolo, saj so se babice lahko izobraževale tudi v slovenskem jeziku. Nekaj babiških diplom hrani tudi naš arhiv pod signaturo AS 1065.³⁰

Pri zdravstvu ne smemo pozabiti na *bolnike* in prav v dokumentih namestništva ne manjkajo podatki tako o domačih kot tujih bolnikih. Bolezen nikoli ne počiva, na to pa nas opozarjajo podatki o številnih kranjskih popotnikih, ki so zboleli v tujini, in številnih tujcih, ki so obležali v naših bolnišnicah. Bolnike so večinoma, če le niso bili prehudo bolni, prepeljali v domovino. K zdravljenju in prevozu pa sodijo tudi stroški za prevoz in zdravljenje v domačih in tujih bolnišnicah.

V omenjen sklop zdravstva sodi še gradivo o *pokopališčih*, mrljskih ogledih in prevozih mrtvih.

Omenili smo, da je državna uprava v obdobju delovanja namestništva začela voditi statistične podatke, ki so primerljivi z današnjimi. Državno upravo so začeli zanimati tudi podatki o zdravstvenem stanju prebivalstva. Statistiko bolnih, ozdravljenih in umrlih so vodili na osnovi podatkov, ki so jih vodili okrajni zdravniki. Ti so svoja poročila pošiljali prek okrajnih in deželnih oblasti notranjemu ministrstvu. Pravzaprav so začeli natančneje voditi evidenco obolelih prav zaradi kolere – kuge 19. stoletja. Epidemije kolere so bile dokaj pogoste v drugi polovici 19. stoletja, kljub temu da so dokaj zgodaj ugotovili vzrok bolezni.

²⁶ RGB 1849/272.

²⁷ Žontar, Jože: Začetki ustavnosti na Slovenskem, str. 33. Precej zanimanja je vzbudila prva javna obravnava tiskovnega sodišča Ljubljani, 10. 5. 1849.

²⁸ Sredi 18. stoletja se je začelo tudi strokovno šolanje zdravstvenih delavcev z babiško in kirurško šolo v Ljubljani. Od leta 1815 so na šoli poučevali anatomijo, fiziologijo, teoretično in praktično kirurgijo ter medicino, porodništvo in sodno medicino. Medico-kirurška šola je dobila leta 1833 višjo stopnjo. Prejšnjim predmetom so dodali še fiziko, kemijo, botaniko, farmacijo. Šolanje so podaljšali na tri leta. Uveden je bil pripravljalni razred. Tečaji za babice pa so trajali en semester z dvomesečnim stažem. Leta 1848 je

Ministrstvo za uk in bogočastje ukinilo šolo, češ da so nižje medicinske šole preživele. Delo pa je nadaljevala babiška šola.

²⁹ RGB 403/1850, LGB 26/1849.

³⁰ AS 1065, Zbirka doktorskih in babiških diplom.

Kako so te epidemije prizadele Kranjsko, lahko sledimo prav zaradi omenjene statistike, ki je zbrana vsaj za dve epidemiji v gradivu namestništva, in sicer za obdobje 1848–1860. Podatke so vestni uradniki pošiljali tudi na Dunaj na odgovorna ministrstva, zato najdemo podobne ali celo enake dokumente pri deželnih in osrednjih državnih organih. Poudarjamo, da so podatki, ki so jih zbirali na Dunaju, sumarni, v nasprotju z natančnimi podatki, ki so zbrani in ohranjeni v gradivu namestništva.

Prva epidemija kolere v tridesetih letih 19. stoletja, bi lahko rekli, se je izognila naši deželi, prav epidemiji leta 1848 in 1855 pa sta bili zelo hudi. Pri zadnji epidemiji leta 1866, ki ne sodi več v obdobje teme, obravnavane v članku, so bili ljudje že ozaveščeni in zato bolezen ni pustila več tako hudih posledic. Številni kraji so v tem obdobju že imeli vodovod ali strokovno zgrajene vodnjake.

Podatke o prvi epidemiji najdemo v starejšem gradivu gubernija, novejša pa v gradivu deželne vlade za obdobje med letoma 1861 in 1918.

V obdobju delovanja namestništva sta našo deželo prizadeli dve hudi epidemiji kolere (1848 in 1855), tj. kuge druge polovice 19. stoletja, zato so v gradivu obširna poročila o obeh. Gradivo, ohranjeno v fondu namestništva, je zelo zanimivo za preučevanje obeh epidemij. Epidemiji v času delovanja namestništva sta bili hujši kot prva, ker so bile zaradi železnice povezave med Dunajem in Ljubljano boljše. Pretok ljudi in prometa skozi Ljubljano je bil večji, zato sta bila mesto in dežela bolj izpostavljena prenosu te zelo nalezljive bolezni. Najhuje pa je deželo Kranjsko prizadela ta, lahko bi rekli neozdravljiva bolezen leta 1855; to je botrovalo ustanovitvi zdravstvene komisije, ki je bila nekakšen strokovni posvetovalni organ, čeprav je podobna komisija že delovala v okviru gubernija. Zdravstvena komisija ustanovljena 23. 7. 1855 je skrbela za koordinacijo zdravstvenih ukrepov. Organizirala se je in pripravila na naslednje izbruhe bolezni, predvsem z obveščanjem ljudi o neoporečnosti vode, ki je bila glavni vzrok za širitev bolezni.³¹

Ob tretji epidemiji so se zaradi ozaveščenosti že zavedali nevarnosti bolezni in državna uprava je zahtevala od nižjih organov natančne podatke o obolelih in poteku bolezni. Zdravniki Kranjske dežele so pošiljali natančna dnevna poročila, iz njih pa so pozneje pri deželni vladi sestavili zbirno poročilo. Zbirno poročilo, ki je ohranjeno v gradivu

namestništva, Haupt Rappports Tabelle über die Cholera Epidemie des Jahres 1855, najdemo tudi v drugih arhivskih fondih, npr. v dunajskih arhivih.

V namestništvu je ohranjeno zanimivo in obsežno gradivo o poteku bolezni. Spremljamo jo lahko zaradi natančnih podatkov o obolelih, bolnih, umrlih. Gradivo vsebuje podatke o moških, ženskah, otrocih – obolelih, umrlih in tistih, ki so ozdraveli. Najdemo natančna dnevna poročila o vseh bolnikih, a tudi tabelo umrlih.

Kot smo omenili, so v ta sklop sanitete ali bolje zdravstva sodile tudi **lekarnе** (farmacije), obrtna dovoljenja in nadzor nad trgovino z zdravili (strupi). Lekarnarji so imeli dovoljenja za razna cepiva in strupe. Med cepivi je znano predvsem tisto proti kozam.

Z živinskimi – živalskimi boleznimi pa se je ukvarjala **veterina**, ki je tudi eno izmed področij, ki so sodila v sklop zdravstva – sanitete ali **registraturni fascikel sedemnajst**. Živinski bolezniki druge polovice 19. stoletja sta bili predvsem kuga in pasja steklina. Pri zdravstvu oziroma porodništvu smo omenili babiško šolo, pri veterini pa omenimo še podkovsko šolo. Napredku živinoreje sta bili namenjeni veterinarska in podkovska šola v Ljubljani, ki je začela delovati leta 1850.³² Pouk je bil brezplačen in vodstvo šole od učencev ni zahtevalo nikakršnega potrdila o predhodnem šolanju. Šola je imela dva oddelka. Na podkovskem sta teoretični in praktični pouk v kovačnici trajala pol leta po osem ur na dan. Po letu 1851 je na Kranjskem postal kovaški mojster le tisti, ki je uspešno končal podkovsko šolo. V nasprotju s podkovsko šolo pa so morali učenci veterinarske šole obiskovati pouk vse šolsko leto. Na tem oddelku so teoretična predavanja povezali s praktičnim delom učencev v veterinarski bolnišnici. V obdobju delovanja namestništva je bil šolski vodja in predavatelj Janez Bleiweis.³³

Na kratko naj omenimo še **osemnajsto vsebinsko skupino**; ohranjeno je gradivo o **humanitarnih in ubožnih zadevah**. Tu so podatki – dokumenti o zavodih, ki so skrbeli za ubožne, reveže, slepe, gluhoneme in sirote. Za skrb in fi-

³² Slokar, Ivan: Zgodovina obrtnega šolstva v Ljubljani do leta 1860, str. 215.

"V naslednjem letu se je otvorila na podlagi gubernijske naredbe z dne 5. 10. 1827 prva podkovska šola v Ljubljani. Do leta 1830 je izkazovala dobre uspehe. Polagoma pa je začela pešati iz razloga, ker so nekateri kovači opravičali učence, ne da bi zahtevali predložitev izprijčevala o obiskovanju šole ...".

³³ Janez Bleiweis pl. Trsteniški, slovenski veterinar, publicist in politik, * 19. 11. 1808, Kranj, † 29. 11. 1881, Ljubljana. Prim. http://sl.wikipedia.org/wiki/Janez_Bleiweis

³¹ Keber, Katarina: *Čas kolere: epidemije kolere na Kranjskem v 19. stoletju*.

nančno vzdrževanje vseh teh zavodov so morali obstajati tudi različni skladi ali fondi. Med te dokumente so uradniki namestništva uvrščali razne prošnje za podpore revnim in duhovniške zapuščine za ubožne. Poleg duhovniških zapuščin pa so bile še zapuščine posameznikov, ki niso pozabili na podpore potrebne, a tudi država je bila velikokrat pripravljena sodelovati z deželo in okrajnimi oblastmi, tako da je vsaka od udeleženk dogovora prispevala po eno tretjino za vzdrževanje takih zavodov.

Ustanovam v članku ne bomo posvetili veliko pozornosti, saj jih najdemo omenjene v vseh ohranjenih fondih državnih in deželnih organov na vseh stopnjah. Vse so vezane na finančna sredstva dobrotnikov, mecenov, ki so namenili svojo zapuščino ali del kapitala za podporo revnih, deklet in žena, invalidov, dijakov, študentov, bolnih, gluho-nemih, slepih in drugih nesrečnikov. To so bili posebni fondi, ki so jih premožnejši namenili v dobrodelne namene. Podobne podatke, ki se mor-da celo dopolnjujejo, najdemo v drugih upravnih organih, ki smo jih že večkrat omenili.

Vojaške zadeve so primerljive z žandarmerijo, kar zadeva nabor in nastanitve. V gradivu, namenjenemu vojaškim zadevam – vojski, so ohranjene pomožne tabele za izpeljavo nabora vojakov. Sledijo podatki o rekrutih, ravnanju z njimi, o možnosti oprostitve služenja vojaščine, sezname oziroma izkazi in razpredelnice ter poročila o nastanitvah in cene, ki so veljale za namestitev oficirjev. Prav v povezavi z naborom je bilo za državo pomembno, da je imela evidenco o prebivalstvu in zato je večkrat izvedla popis prebivalstva. S tem je imela natančen pregled nad prebivalstvom in morebitnimi naborniki. Zadeva "vojaštvo" je vsebinsko in tehnično zelo obsežna, v njej najdemo poročna dovoljenja, rekrute – ubežnike, poizvedbe za pogrešanimi, o preskrbi vojske, oborožitvi, načrte za vojaške pohode, transporte, orožne vaje, vojaške bolnišnice, delo civilnih zdravnikov v vojaških bolnišnicah, smrtne primere, mrliške liste, dopuste, odpustnice, delo vojaških duhovnikov, dopolnjevanje vojaških konj, konjederstvo, premije za konje, vojaške invalide in pokojnine, zapuščine za umrlimi vojaki, kazenske zadeve ter tudi podatke o vojni mornarici.

Med spisi so tudi podatki o stavbi, ki je stala v Ljubljani na območju današnjega Gradišča; v njej so bili nastanjeni vojaki. Stanje stavbe je bilo med delovanjem namestništva že precej slabo, zato so se okoliški prebivalci pritoževali nad leglom nesnage, nemogočimi razmerami, nečistočo in neredom. Podobni očitki, kot so bili namenjeni stari stavbi v

Gradišču, ki je že dolgo ni več. Danes so ti očitki namenjeni drugi stavbi, in sicer ljubljanskemu Kolizeju. A po krivici, kajti Kolizej³⁴ je bil v obravnavanem času na novo zgrajen kot domovanje vojske in je predstavljal rešitev problema vojaških namestitev v mestu. Stavba je bila takrat največja in zato namenjena tudi prebivanju tujcev, ki so prišli v Ljubljano z železnico ali kako drugače. V svojih zlatih časih je bila tudi središče mestnega družabnega življenja.

V sklopu, namenjenemu zadevam vojaštva, je tudi nekaj spisov o vojaških učnih zavodih, in sicer inženirski in vojaški akademiji v Dunajskem Novem mestu.

Z vojaških zadev prehajamo po registraturnem načrtu na področje gospodarstva, ki je zelo obsežno, saj zadeva obrt, trgovino, gradbeništvo (ceste, železnice), kmetijstvo, melioracijo, gozdarstvo, rudarstvo. Med temi zadevami oziroma vsebinami je mogoče najti tudi spise o organizaciji pošte na Kranjskem. Vse zadeve s področja gospodarstva so razvrščene od registraturnega fascikla (vsebinskega sklopa) enaindvajset do osemindvajset.

V registraturni fascikel **enaindvajset** sodita **obrt in trgovina**. Med gradivom so podatki o obrtnih izkaznicah, spisi o potujočih trgovcih, vajencih, mojstrih. Omenjeni so le tisti, ki so prosili za izkaznice ali potne knjižice za potovanja v tujino, katerih namen je bil izobraževanje, ali bolje, pridobivanje novega – dodatnega znanja. Med obrtni je bolj zastopano gostinstvo; sem so sodile koncesije za gostinske in vse druge obrti, ki so bile povezane z vinom. Obiskovalci gostiln so pogosto motili večerni red in mir v mestih, zato so jim uradi določili obratovalne ure, a se jih večina gostilničarjev ni držala. V to skupino sodijo še urad za mere in uteži, obrtne zadrage in klavnice. Klavnice pa so bile povezane s prodajo mesa in mesarji. Za vse obrtnike, njihove pomočnike, pomožne delavce so pri upravnih organih vodili evidence o zaposlitvah, delovnih odnosih, tedenskih počitkih in nadurah, pri tem pa niso pozabili niti na zaščito delavcev pri delu. Pomembno vlogo je imela trgovska in obrtna zbornica s svojim obrtnim svetom, obrtnim nadzorstvom in vodenjem obrtne katastra in po potrebi tudi sklicevanja obrtne sodišča.

K **trgovini** pa so tako kot danes sodile razprodaje, podražitve, najvišje tarife. K trgovini je sodil tudi preskrbovalni urad, ki je bil namenjen za oskrbo državnih uslužbencev in "služiteljev". Zane-mariti pa ne smemo v gradivu omenjene medna-

³⁴ Mavrič, Darija: Ljubljanski Kolizej in njegova usoda.

rodne trgovine, konzularnih zadev in zanimivih mednarodnih obrtnih razstav (London, Pariz, München). Te razstave so imele namen pospeševati razvoj obrti, industrije in šolstva s tega področja.

Obrti in trgovini sledi vsebinski sklop **dva-
indvajset – gradbene zadeve**; delile so se na državne, okrajne in preostala področja, kot so ceste, mostovi, cestna policija, vodne naprave, mlini, regulacije hudournikov, potokov, rek, zavarovanje obrežij in odprava plovnih ovir.

Vodne poti so bile kljub prodoru železnice še v uporabi za prevoz tovorov. Ovire v rečnih tokovih so ogrožale čolnarje, zaradi varnosti so nanje opozarjali ali jih odstranili. V omenjenem gradivu je nekaj podatkov o rečni plovbi in rečni policiji, katere naloga je bila nadzorovati plovila in tovore.

Poleg cest in vodnih poti omenimo še gradivo, ki se navezuje na železnico, ki je povezovala kraje med seboj in skrbela za potniški in tovorni promet. V gradivu namestništva je tudi nekaj spisov o železniškem fondu, železniških odškodninah in železniškem policijskem nadzoru.

Delavci – uradniki in mojstri, ki so delali v gradbeništvu, predvsem tisti s področja visokih gradenj, so morali opravljati tudi strokovne izpite. O tem pričajo tudi ohranjeni dokumenti.³⁵

Vsebinska zadeva, v kateri najdemo podatke o **poštnih in telegrafskih storitvah**, ima številko **triindvajset**, sicer ni obsežna, a morda za koga, ki preučuje zgodovino pošte zanimiva, saj obsega področje poštne uprave iz srede devetnajstega stoletja. Obravnava tedanje poštne uslužbenice. Zanje so že v začetku druge polovice 19. stoletja organizirali razne tečaje zaradi posodobitve poštne službe. Na poštnih postajah so zbirali pošiljke; zanje so pobirali poštnino. Tam je bilo možno oddati pismo v poštne nabiralnike. Pošiljke in potnike so še prevažali s kočijami in konji, čeprav je kraje povezovala že železnica. Za varnost potnikov in pošiljk je skrbelo vojaško spremstvo. Poleg državnih so obstajala tudi zasebna podjetja za prevoz potnikov.

Eno zanimivejših področij gospodarstva je gotovo **kmetijstvo**, ki je v tistem obdobju pomenilo pomembno gospodarsko panogo za večino prebivalstva. Uvodni dokumenti **petindvajsetega** registraturnega fascikla so namenjeni zakonodaji. Podatki, ki sledijo, orišejo delovanje kmetijske družbe in izobraževalnih zavodov, kot so to bili na primer občasni tečaji o sadjarstvu, vrtnarstvu in vinogradništvu ter kmetijske šole. Med druge po-

membne zvrsti kmetijstva, ki so omenjene v gradivu, sodijo tudi poljske in travniške kulture, pašniki in gozdovi. Za prebivalstvo je bil gozd zelo pomemben vir za gradbeni material, kurjavo in steljo. H gozdni problematiki sodijo tudi spori, ki so sledili odpravi fevdalnega razmerja med kmetom in gospodom.

V spisih so še posamezne vrste kmetijstva, ki so bile značilne za Kranjsko, kot so vinogradništvo, gojenje sviloprejke (murve) in krompirja. Natančnejše podatke o gojenju krompirja najdemo v brošuri, ki je bila priložena gradivu. V sklop kmetijstva sodijo še živinoreja, konjereja in čebelarstvo. Poleg zanimivih dokumentov o industrijskih rastlinah lanu in konoplji je dokumentom dodana še publikacija o teh rastlinah. Kot posebnost in zanimivost naše pokrajine je nekaj spisov namenjenih Krasu.

Melioracija ali **osuševanje močvirnih področij** sicer sodi h kmetijstvu, a ji je ustvarjalec namenil poseben vsebinski sklop v registraturnem načrtu, in sicer pod številko **šestindvajset**. Z izsuševanjem naj bi pridobili večje obdelovalne površine – rodovitno zemljo. Ideja je bila že takrat stara, a je v obravnavanem času obrodila določene sadove. Poleg zakonskih aktov, ki so urejali izsuševanje, najdemo tudi podatke o melioraciji Ljubljanskega barja. Za osuševanje sta v obdobju uradovanja namestništva delovali v Ljubljani Komisija za osuševanje Ljubljanskega barja in Kmetijska družba. Prva je skrbela za kanale, Ljubljanico in Gruberjev prekop, druga pa za požiganje na močvirnih območjih.

Gozdarstvo sodi pod številko **sedemindvajset** registraturnega načrta in je od prejšnjih dveh vsebinskih sklopov obsežnejše. Po uvodnih dokumentih normalij in predpisov sledijo podatki o deželnoknežjih in zasebnih gozdovih. O skrbi, izrabi in uničevanju gozda. V sklop uničevanje gozda sodijo spisi o škodljivcih in hudournikih. Najdemo tudi podatke o oglarstvu in gozdarjih. Gozdarji so skrbeli za gozdni red in imeli nadzor nad pravilnim opravljanjem nalog v zvezi z varovanjem gozda. Pred nadrejenimi uradniki so morali priseči, da bodo svoje naloge vestno opravljali. Ohranjeni so tudi spisi o njihovih oblačilih oziroma uniformah. Gozd je že od nekdaj človeku ponujal veliko svojih sadov, predvsem les za kurjavo, graditev tako stanovanjskih kot gospodarskih stavb itd. V gradivu najdemo nekaj podatkov tudi o splavarjenju ali spravlilu lesa ob pomoči vodne sile. Povsod ga ni bilo dovolj ali vsaj ne dovolj kakovostnega, zato so ga iz oddaljenih predelov transportirali – splavili po rekah do večjih krajev, kjer so les v lesnih obratih primerno obdelali.

Posebna skupina so zanimivi podatki o Belo-

³⁵ Valenčič, Vlado: Ljubljansko stavbeništvo v prvi polovici 19. stoletja, str. 80–83.

peških in Jelovških gozdovih skupaj z gozdno statistiko.

V zadnji sklop gospodarstva (številka **osemin-dvajset**), sodi **rudarstvo**. V dokumentih je gradivo o višjem rudarskem uradu, uradu za preizkus deželnih novcev, geološko-rudarskem (geognostičnem-montanističnem) inštitutu, o rudniku Idrija in drugih državnih ter zasebnih rudnikih in obratih, a gradiva ni prav veliko.

S tem se končajo gospodarsko-kmetijske zadeve in se začneja področje **izobraževanja**. Leta 1848 so na Dunaju ustanovili ministrstva in eno izmed njih je bilo Ministrstvo za uk in bogočastje. Kot že ime pove, je skrbelo za šolstvo in verske zadeve. V zadnjih vsebinskih sklopih namestništva (od devetindvajset do enaintrideset) najdemo zadeve, ki se tičejo vere in šolstva.

Med verske zadeve sodijo katoliška vera kot tudi vse nekatoliške verske zadeve. Gradiva je veliko in v njem mnogo zanimivih podatkov. V registraturnih fasciklih **devetindvajset in trideset** najdemo podatke o katoliškem bogoslužju, delovanju verskega sklada, proračunih, računih, računskih zaključkih, o škofijskih zadevah, stolnem kapitlju, cerkvenem premoženju, spise o graditvi, vzdrževanju in potrebah cerkva, kapel, župnišč, mežnarij, pokopališč, v nadaljevanju pa še o naznanilih dohodkov, napovedih župnih nadarbin in vzdrževanju, nastavitvah, upokojitvah, boleznih duhovnikov ter premestitvah kaplanov. Sledijo zadeve, povezane s samostani, njihovom gospodarjenju: duhovniški viteški red, samostani za redovnike, ženski samostani, samostani za dame in gospodične ter druge zadeve v povezavi s cerkvijo in vero, in sicer duhovne ustanove, pobožna volila, zakonske zadeve, vizitacije duhovnikov, štolninski red, akti v zvezi z matičnimi knjigami, bogoslovno semenišče, zasebne cerkve, prispevki za misijone, leopoldinska ustanova, Sveti grob v Jeruzalemu, Marijina družba, šolske in usmiljene sestre, cerkveni ključarji, podatki o papeških bulah, pastirskih pismih, konkordatu, tujih cerkvah, cerkvenem koledarju, šematizmih (delnih). Nekaj je tudi podatkov o zemljiški odvezi s cerkvenega področja, in sicer o zemljiških operatih cerkvenih dominijev in predujmih, ki so bili do izvedbe zemljiške odveze vzeti zanje iz verskega fonda, o servitutih in prodaji ter najemu cerkvenih nepremičnin.

Morda bi raziskovalcem omenili še fond Verski sklad (AS 19), ki vsebuje zelo veliko zanimivega gradiva o cerkvenih zadevah, vse od ukinitve samostanov konec 18. stoletja pa do druge svetovne vojne.

Zanimivo bi bilo ugotoviti, kako so v času na-

mestništva upravljali z denarjem, ki je bilo namenjeno šolstvu, kako so urejali zadeve glede duhovniških dohodkov, upokojitev in vzdrževanja cerkvenih poslopij (graditve, obnove) itd.

Nadaljujemo z nekatoliškimi verskimi zadevami, ki se prav tako začnejo z zakonodajo in nadaljujejo z evangeličanskimi pastori in bogoslužjem, vizitacijami, zakonskimi zvezami; v tem registraturnem fasciklu gre predvsem za nekatoliške in mešane zakonske zveze. V gradivu najdemo še podatke o molilnicah in šolskih poslopijih, o zbiranju prispevkov za reveže in ponesrečence ter evangeličanski občini v Ljubljani in evangeličanskem društvu Gustav Adolf.

Gradivo o evangeličanski občini in njenem delovanju najdemo tudi v gradivu Deželne vlade v Ljubljani, ki je delovala od 1861 do 1918.³⁶

Zadevo bogočastje smo obdelali v prejšnjih treh odstavkih, torej nam v sklopu verske in šolske zadeve ostane še izobraževalni proces, ki je bil na voljo prebivalstvu na Kranjskem v obdobju med 1850–1860. O izobraževanju in šolstvu najdemo gradivo v registraturnem fasciklu **enaintrideset Studij in šolstvo**, ki predstavlja enega izmed zadnjih in obsežnejših sklopov dokumentov, ki so nastali pri poslovanju namestništva. Sledijo krajše vsebinske zadeve kot so **sodstvo, kriminal, finančne zadeve, domene, pristojbine, davčne zadeve in kataster**. V članku bomo tem zadnjim namenili manj pozornosti, kljub morebitnim zanimivim informacijam. Omenjene zadeve so razvrščene od številke dvaintrideset do osemintrideset.

Kot smo že večkrat omenili, se tudi **šolstvo** začne kot vsaka skupina zadev z dokumenti, ki vsebujejo zakonske akte. Leta 1848 je Ministrstvo za uk in bogočastje imenovalo Komisijo za šolsko reformo; delovati je začela 5. 4. 1848 in končala sredi maja istega leta. Leta 1849³⁷ je bil sprejet cesarski ukaz o ustanavljanju in sestavi *deželnih šolskih oblastev*. Študijsko dvorno komisijo je zamenjalo Deželno šolsko oblastvo v Ljubljani, ki je delovalo od leta 1849 do 1855. Za znanstveno in pedagoško vodstvo osnovnih šol, realk in gimnazij pa so bili imenovani šolski nadzorniki. Že leta 1854 so bila oblastva ukinjena,³⁸ deželni šolski nadzorniki pa so postali strokovni svetovalci vlade.

V okvir izobraževanja pa so sodili tudi knjižnice, muzej, arhiv in posamezna društva, ki so se ukvarjala s kulturo, kot na primer zgodovinsko dru-

³⁶ AS 33, Deželna vlada v Ljubljani 1861–1918, konvolut 48 in 644.

³⁷ RGB, št. 432/1849 in LGB, št. 330/1850.

³⁸ RGB, št. 221/1854.

štvo in razni odbori za postavljanje spomenikov in organizacijo razstav.

V ta vsebinski sklop sodijo študij teologije, izobraževalni inštitut za duhovnike na Dunaju, gimnazije, katalogi, dvojniki spričeval. V obdobju delovanja namestništva so že delovali šolski sklad za normalke, glasbena šola, deželne šole in učitelji, ki so poučevali različne predmete na teh šolah. Med gradivom so tudi spisi – prošnje in odobritve štipendij in šolnin za učence in študente, šolske knjige za učence in učitelje v šolskih knjižnicah, knjige za reveže, učiteljska zborovanja in posvetovanja, šolska nadzorstva. V spisih omenjeni še javni in zasebni internati, trgovske šole, deklinške šole, nedeljske – industrijske šole, realka, šolske stavbe, šolski izleti, telovadba, pravni študij (Etbin Costa), medicinski študij, podkovska šola v Ljubljani in ljubljanska živino-zdravstvena bolnišnica.

V obdobju delovanja namestništva je **sodstvo** na lokalni ravni doživljalo spremembe, in sicer od samostojnosti okrajnih sodišč do združitve z upravnimi organi in dokončne ločitve sodstva in uprave na okrajnem nivoju.

Kot je bilo že v uvodu omenjeno, so nova okrajna sodišča na Kranjskem začela delovati šele jeseni 1850. Na začetku svojega poslovanja so prevzela gradivo, ki so ga do takrat upravljale okrajne gosposke oziroma državni komisariati.

Že leta 1854 je prišlo na prvi stopnji do združitve uprave in sodstva. Mešani upravni uradi so začeli poslovati 30. 10. 1854. V Ljubljani in Novem mestu sta bili postavljeni delegirani okrajni sodišči.

Oktohrska diploma leta 1860 pa je zopet predvidela ločitev sodstva in uprave, a na Kranjskem so izvedli postavitev samostojnih okrajnih sodišč šele leta 1867.³⁹

Po vsebinskem sklopu dvaintrideset, kljub ločevanju in združevanju sodstva in uprave, najdemo v **triintridesetem sklopu** nekaj spisov o **kriminalu**, težkih prestopkih, preiskovalnem zaporu in kaznilnicah, h kaznilnicam pa sodi tudi finančno vzdrževanje kaznjencev, njihova prehrana, oblačila in perilo. V gradivu je največ podatkov o delu kaznjencev. Med prestajanjem kazni so jih številni posamezniki ali podjetniki najemali za opravljanje različnih, predvsem težkih gradbenih del, ali pa so pomagali pri poljskih opravilih.

Sodnim sledijo **finančne zadeve**, ki so v registrarnem fasciklu **štiriintrideset**, k njim sodijo razne pristojbine, kot so carine in davki.

Deželna finančna direkcija v Gradcu je bila ustanovljena leta 1854, 1855 so bile ustanovljene njej podrejene *okrajne finančne direkcije*. Na področju Kranjske sta bili dve finančni direkciji, v Ljubljani in Novem mestu. V gradivu zasledimo dokumente o vodenju državnega knjigovodstva ter podatke o vzdrževanju državnih stavb.

Deželnim pristojbinskim oblastvom neposredno ali *okrajnim pristojbinskim oblastvom* so bili podrejeni glavni in stranski carinski uradi, uradi za prometni davek, kolke, užitninski uradi in finančna straža.

Franciscejski **kataster** je bil izdelan na podlagi patenta iz leta 1817. Sama izmera zemljišč je potekala v več fazah, prva je bila izdelana leta 1822, dvajset let kasneje je bila izdelana rektifikacijska mapa, ki vsebuje popravke in dopolnitve. Zaradi sprememb katastrskega stanja so naredili obhod katastrskih občin in vnesli popravke s pomočjo novih triangulacijskih točk. S triangulacijo so začeli na Kranjskem 1867, a to že sodi v čas delovanja Deželne vlade v Ljubljani za obdobje 1861 do 1918. Omenimo le še, da je v času namestništva v Ljubljani deloval Mapni arhiv in prav leta 1855 so najeli geometra, da je začel z vzdrževanjem stabilnega katastra. Več o katastru⁴⁰ pa v fondih, ki hranijo katastrsko gradivo mape, tj. izrise katastrskih občin in tekstovno gradivo, ki vsebuje vse podatke o lastnikih, parcelah, obdelovalni zemlji in pridelkih ter o stavbnih parcelah. Posamezne katastrske občine pa imajo tudi zanimive opise krajev in okolice, tako imenovane protokole. V zadnjem času pa nam je sodobna tehnika omogočila, da smo v Arhivu Republike Slovenije mape, protokole in opise parcel, pridelkov, lastnikov skenirali in ti so sedaj dostopni v digitalni obliki v čitalnici arhiva. Na ta način so arhivisti zaščitili gradivo pred prepogosto uporabo in uničenjem.

Zaključek

Namestništvo in Deželna vlada v Ljubljani sta od 1850 predstavljala sodobno upravno ureditev na ravni dežele, ki se je obdržala vse do 1918. Oba organa sta uvedla pisarniško poslovanje, ki je postalo temelj za vse državne upravne organe. Predpisoval je vodenje delovodnikov in indeksov in ve-

³⁹ Bukošek, Metka: Poslovanje okrajnih sodišč, str. 57–80: "Prvi sodni poslovnik je predvideval 8 oddelkov, ki so jih označevali s črkami po abecednem redu. Nov poslovnik, ki je bil objavljen 1853 je predpisoval nove označbe z rimskimi številkami, čeprav so zadeve še vedno lahko označevali s črkami. Po prvem poslovniku je bilo osem oddelkov, po drugem pa sedem. Nov poslovnik so uvedli šele leta 1897, ki pa več ne sodi v obravnavano obdobje".

⁴⁰ AS 180 – Prekmurje 1858–1860; AS 217 – Južni del Štajerske 1941–1945; Franciscejski kataster: AS 178 – Koroška 1823–1869, AS 176 – Kranjska 1823–1860, AS 179 – Primorska 1811–1869, AS 177 – Štajerska 1823–1869.

čina upravnih organov je tudi odlagala spise po zaedah, ki jih je predvideval registraturni načrt. Torej je bil predviden že nekakšen način hranjenja gradiva. Upravni organi so načrtovali tudi uničenje – izločanje (škartiranje) dokumentarnega gradiva po preteku določenih rokov. Za lažje poslovanje so upravni organi uvedli ovitek za spis; imenovali so ga referatna pola, na njej pa so bili vsi podrobnejši podatki o spisu. Številne zadeve pri poslovanju s spisi sta organa prevzela iz izkušenj predhodnikov, vendar sta zadeve dopolnila in marsikaj tudi spremenila na podlagi lastnih izkušenj.

Vsak arhivist in raziskovalec bi se moral zavedati, da je za gradivo, ki ga je ustvarjalec leta natančno odlagal po vnaprejšnjem načrtu in so zanj ohranjene spisovne evidence, tj. delovodniki in indeksi, nesmiselno iskati novo, ustrežnejšo ureditev, ker bi z njo podrli sistematično urejenost in onemogočili iskanje podatkov po indeksih – kazalnih, ki še danes omogočajo iskanje gradiva – spisa po vsebini, kraju, osebi. Iskanje podatkov in dokumentov v arhivskem gradivu nam bodo v prihodnosti še olajšali sodobni računalniški programi.

Zaključku bomo dodali še razmišljanje, ki se je porodilo ob urejanju gradiva. Zapisali bomo še nekaj besed o **hrambi arhivskega gradiva**. Staro dragoceno gradivo, ki je zapisano na papirju, je zelo občutljivo in zaradi neprimernih razmer postane sčasoma neuporabno za raziskave. Nanj vplivajo vlaga, temperatura in svetloba. Svetloba počasi razkrajata staro pisavo, da ni več berljiva, neprimerna vlaga in temperatura omogočata, da plesen počasi, a vztrajno uničuje papir, na katerem so pomembni in zanimivi podatki – zapisi.

Pravilni hrambi dragocenega arhivskega gradiva smo v zadnjih nekaj letih posvetili žal premalo pozornosti, ker nas je preplavila evforija ob e-arhiviranju in zapisih na novih medijih. Problematike se nismo lotili s pravo mero strokovnosti in odgovornosti, kajti za vse zvrsti arhivskega gradiva, to velja tudi za vso premično kulturno dediščino, bi morali, ne glede na vrsto medija, na katerem je zapisan, enako vestno skrbeti.

Zakaj tak zaključek? Zato, ker je bilo gradivo namestništva oziroma deželne vlade v Ljubljani v preteklosti očitno izpostavljeno neprimernim klimatskim razmeram, tako da je večina gradiva za leti 1859 in 1860 tako poškodovana, da ga ni moč brati oziroma celo uničena v tolikšni meri, da je ostal le del dokumenta oziroma je papir tako načet, da na njem ni več besedila ali pa je zaradi preperelosti ostal le spodnji del dokumenta z datumom in podpisom, včasih pa še to ne. Pri nadaljnjem urejanju pa smo našli deloma uničene tudi dokumente za

obdobje med letoma 1857 in 1858. Gradivo čaka na restavriranje, ker tako poškodovano vsekakor ni primerno za uporabo v čitalnici.

Viri

Arhiv Republike Slovenije

- AS 31, Namestništvo v Ljubljani 1850–1854
- AS 31, Deželna vlada v Ljubljani 1854–1860
- AS 1065, Zbirka doktorskih in babiških diplom
- AS 33, Deželna vlada v Ljubljani 1861–1918, konvolut 48 in 644.

Državni zakonik

(Allgemeines Reichs-Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Österreich)

- RGB 295/1849
- RGB 375/1849
- RGB 10/1853
- RGB 59/1868
- RGB 403/1850 in LGB 26/1849
- RGB 68/1870 in LGB 31/1870
- RGB 272/1849
- RGB 403/1850, LGB 26/1849
- RGB 432/1849 in LGB 330/1850
- RGB 221/1854

Deželni zakonik

(Allgemeines Landesgesetz- und Regierungsblatt für das Herzogthum Krain)

- LGB 26/1849
- LGB 31/1870
- LGB 92/1850
- LGB 116/1849
- LGB 330/1850

Internet

http://sl.wikipedia.org/wiki/Janez_Bleiweis

Literatura

Bukošek, Metka: Poslovanje okrajnih sodišč na primeru poslovnikov iz leta 1897 in 1933. *Arhivi* 30 (2007), št. 2, str. 57–80.

Keber, Katarina: *Čas kolere: epidemije kolere na Kranjskem v 19. stoletju*. Ljubljana: ZRC SAZU, 2007.

Klasinc Škofljanec, Andreja: Ljubljanska policija v drugi polovici 18. stoletja. *Kronika* 50 (2002), št. 3, str. 291–300.

Mavrič, Darija: Ljubljanski Kolizej in njegova usoda. *Umetnostna kronika* 18 (2008), str. 34–44.

Polec, Janko: Uvedba občin na Kranjskem leta 1849/1850. *Zgodovinski časopis* VI–VII (1952/53), str. 686–732.

Priročniki in karte o organizacijski strukturi v deželah Koroški, Kranjski, Primorju in Štajerski do 1918 (ur. Jože Žontar). Graz-Klagenfurt-Ljubljana-Gorizia-Trieste: Steiermärkisches Landesarchiv [etc.], 1988 (Veröffentlichungen des Steiermärkischen Landesarchives; Bd. 15).

Ribnikar, Peter: Arhivsko gradivo Namestništva in Deželne vlade v Ljubljani. *Arhivi* II (1979), št. 1–2, str. 32–36.

Slokar, Ivan: Zgodovina obrtnega šolstva v Ljubljani do leta 1860. *Zgodovinski časopis* XVII (1963), št. 1, str. 196–218.

Umek, Ema: Gradivo za zgodovino Slovencev v Splošnem upravnem arhivu na Dunaju. *Arhivi* III (1980), št. 1–2, str. 13.

Valenčič, Vlado: Ljubljansko stavbeništvo v 1. polovici 19. stoletja. *Kronika* 17 (1969), št. 2, str. 72–84.

Žontar, Jože: Uvedba okrajne uprave na Kranjskem leta 1849. *Melikov zbornik* (ur. Vincenc Rajšp). Ljubljana: ZRC SAZU, 2001, str. 529–550.

Žontar, Jože: Začetki ustavnosti na Slovenskem. *Arhivi* 30 (2007), št. 2, str. 25–42.

Zusammenfassung

STATTHALTEREI IN LAIBACH 1850–1854,
LANDESREGIERUNG IN LAIBACH 1854–
1860

Das Jahr 1848 brachte große Veränderungen, zahlreiche Fragen hinsichtlich der Verbesserung von Gerichtswesen, Verwaltung und Schulwesen wurden gelöst, die Abschaffung der Leibeigenschaft sollte auch eine Verbesserung des Bauernstandes nach sich ziehen. In dieser Zeit wurde auch der Grundstein zur späteren Verwaltungsordnung gelegt, obwohl nicht alles in den gewünschten Bahnen verlief, wie es sich damals einige vorgestellt hatten. Zur Durchführung sämtlicher Änderungen mussten neue Gesetze erlassen werden, die all diese Bereiche regelten, wobei verschiedene Entwicklungsstufen, von einer sehr liberalen bis zu einer konservativen Phase, schließlich zu einem Stadium führten, als die staatliche Verwaltung in den 60er Jahren des 19. Jahrhunderts eine Form erhielt, die sie bis zum Ende der Monarchie beibehalten hat. Der ereignisreichste Zeitabschnitt für die endgültige Ausgestaltung von Verwaltung und Gerichtswesen dauerte etwa 10 Jahre, und gerade in dieser Zeit war die Statthalterei in Laibach bzw. die Landesregierung in Laibach tätig. Im Material des Archivbestands der genannten Körperschaft sind die Widerspiegelungen dieser Änderungen zu finden. Den Forscher erwarten zweifelsohne Überraschungen, vielleicht sogar einige neue Erkenntnisse.

O delu arhivov in zborovanjih

Poročilo o Jesenski arhivistični šoli 2008 (Autumn archival school 2008), Grljan in Trst, 16.–23. 11. 2008.

V organizaciji Mednarodnega inštituta arhivskih znanosti Maribor – Trst (IIAS) je od 16. do 23. novembra 2008 v Grljanu (Grignano) in Trstu potekala Jesenska arhivistična šola. Tečaja se je udeležilo 27 arhivistov iz 12 držav večinoma jugovzhodne Evrope (Albanija, BiH, Bolgarija, Hrvaška, Češka republika, Italija, Kosovo, Makedonija, Črna gora, Romunija, Srbija in Slovenija). Arhivistična šola je letos potekala drugo leto zapored. Zamisljena je kot oblika podiplomskega izobraževanja, poglobljanja znanja določene arhivske tematike in ne nazadnje kot mednarodni forum, namenjen spoznavanju drugačnih možnosti reševanja istih arhivskih problemov.

Udeleženka šole Čebinja Michaela Škvirova bere na mednarodni konferenci končno poročilo o Jesenski arhivistični šoli

Udeleženci šole v predavalnici

Udeleženci šole smo imeli prve tri dni (17.–19. 11.) predavanja in delavnice v hotelu Adriatico v Grljanu, v katerem smo tudi prebivali in v katerem je med drugim sedež Inštituta za teoretično fiziko Abdul Salam. Predavanja in delavnice so potekale ves dan in sicer od 9. ure zjutraj do 18. ure popoldne. Predavatelji so bili večinoma iz italijanskih arhivov (Trst, Milano, Firenze, Rim), Splošne direkcije za arhive v Rimu in s padovanske univerze. Dva predavatelja sta bila iz Pokrajinskega arhiva Maribor (dr. Miroslav Novak in mag. Zdenka Semlič Rajh). Predavanja so potekala bodisi v italijanščini (zagotovljeno je bilo tudi sprotno prevajanje v angleščino) bodisi v angleščini. Glavne teme jesenske šole so bile valorizacija in varnost ter zaščita v arhivih. Slušatelji smo spoznali različne poglede na reševanje varnostne problematike v arhivih, osrednje standarde materialne varnosti, mednarodna standarda za opisovanje arhivskih inštitucij (ISDIAH) ter opisovanje funkcij (ISDF) in različne pristope k odpiranju arhivov javnosti (izvedba arhivskih razstav, spletne rešitve ...). Na delavnicah smo se spopadali z izzivi arhivistične terminologije, ko smo predlagali definicije ključnih arhivskih pojmov (arhiv, ustvarjalec, valorizacija, dokument ...).

Teoretični del našega izobraževanja smo zaključili v četrtek in petek (21.–22. 11.), ko smo se udeležili mednarodne konference v organizaciji IIAS, ki je potekala v tržaškem muzeju Revoltela. Pisana mednarodna družina arhivistov in drugih, ki se kakor koli ukvarjajo z arhivskim oz. dokumentarnim gradivom, je predstavila svoje referate s tematiko, ki je bila enaka kot v šoli (valorizacija in varnost ter zaščita v arhivih). Na konferenci so imeli referate tudi štiri naši sošolci (Annalisa Filippo, Michaela Škvirova, Bogdan Popovici in Marijan Gerdej), zato smo jih poslušali še toliko bolj zavzeto. Šola se je končala v petek popoldne, ko smo na slovesnosti v tržaškem Državnem arhivu iz rok organizatorjev prejeli certifikat o opravljeni arhivistični šoli.

Organizatorji so nam želeli ne le omogočiti pridobitev obilice teoretičnega znanja, ampak so nam skušali z izleti in obiski razstav šolo tudi popestriti. Sobota (22. 11.) je bila tako posvečena ekskurziji v Gorico. Tam smo si ogledali samo mesto, spoznali mestni arhiv in arhiviste ter obiskali čudoviti dvorec Coronini – Cronberg. V Trstu smo si v okviru šole ogledali tudi tri razstave z zgodovinsko oz. arhivistično tematiko.

Šola je bila za udeležence nedvomno zanimiva in dragocena izkušnja. Ni nam le posredovala veliko informacij s področja arhivistike in nakazala, v katero smer se bosta razvijali arhivistična znanost in pro-

blematika samih arhivov. Največja prednost šole je gotovo njena mednarodna sestava. V njej je ideje iz različnih koncev Evrope in sveta povezovala želja, da bi zagotovili arhivom čim lepšo prihodnost. Pozitivne izkušnje s predavanj in delavnic ter pristne vezi, ki so se v tem tednu stkale med samimi udeleženci ter udeleženci in organizatorji, so najboljše zagotovilo, da bomo o šoli govorili z veliko mero naklonjenosti in z željo, da bi še naprej pogumno vztrajala na svoji začrtani poti. *Vivat, crescat, floreat!*

Na koncu še iskrena zahvala tistim, ki so si arhivistično šolo zamislili, jo omogočili in izvedli: direktorici šole Grazii Tatò, koordinatorju Petru Pavlu Klasincu in Antoniju Monteduru.

Mitja Sadek

Trajna lepota nemih filmov Utrinki s festivala "Dnevi nemega filma", Pordenone 2008

Med 4. in 11. oktobrom 2008 so se v italijanskem mestu Pordenone sedemindvajsetič zapored zbrali znani svetovni zgodovinarji filma prvega obdobja na najpomembnejšem festivalu nemega filma na svetu – na "Dnevih nemega filma" (*Le Giornate del Cinema Muto*). Manifestacijo je pred 27 leti ustanovila skupina mladih filmskih zanesenjakov iz Gemone in Trsta kot revijo filmskih komedij, in to je bil očitno zadetek v polno, ker se je takrat v svetu (filma) večalo zanimanje za zgodovino kinematografije prvega obdobja, za t. i. arheologijo filma. Iz skromnih začetkov se je razvil v pomemben festival, na katerem sodelujejo skoraj vsi svetovni filmski arhivi, ter postal stičišče raziskovalcev filmske preteklosti, profesorjev in študentov filmskih disciplin in ljubiteljev sedme umetnosti. Prvih dvajset let je festival "Dnevi nemega filma" potekal v kinu "Verdi", lepi stavbi v stilu arhitekture iz Mussolinijevega obdobja, ki je stala na meji med starim srednjeveškim in novim, modernim delom mesta. Namesto sprva zamišljene obnove se je občina Pordenone odločila, da podre staro stavbo kina in na tistem mestu zgradi novo, v modernem stilu, primerno 21. stoletju. Osrednja, zelo lepa multi-medijska in tehnično odlično opremljena dvorana ima več kot tisoč sedežev, na hodnikih so razstavni prostori, v stavbi je tudi mala dvorana za projekcije in sestanke. In – zveni skoraj neverjetno – med festivalom je velika dvorana na večernih projekcijah polna, nekatere posebne projekcije (prikazovanje nemih filmov ob spremljavi orkestra) pa so celo razprodane, čeprav je cena vstopnice 15 €.

In kdo sestavlja občinstvo? Večinoma mladi, štu-

dentje italijanskih, evropskih in ameriških univerz, ki študirajo film (filmologijo), njihovi profesorji, predstavniki svetovnih filmskih arhivov in zgodovinarji filma. Med gosti festivala najdemo avtorje skoraj vseh pomembnejših knjig o arheologiji filma. Ti so iz Japonske, Kitajske, Indije, pa skoraj vseh evropskih držav in Amerike. Posebej je opazna navzočnost Američanov, študentov in profesorjev. Bogate ameriške univerze plačajo stroške za potovanje do Pordenoneja, saj predmete, povezane s filmom predavajo na več kot stotih ameriških univerzah.

V festivalni dvorani in okoli nje je večinoma slišati angleško (sodobni esperanto!), direktor "Dnevo nemega filma" je britanski zgodovinar filma David Robinson. Italijanščine je slišati vse manj. Ko to povem svojim italijanskim kolegom (ustanoviteljem festivala), se nekoliko kisko nasmehnejo in pripomnejo, da je to dokaz, da so tudi "Giornate" vstopile v svetovne filmske tokove. Poleg festivalskih gostov je med obiskovalci festivala veliko lokalnih gledalcev, pravih ljubiteljev filma, meščanov Pordenona; navadno prihajajo na večerne predstave v temnih oblekah in s kravatai, ob njih pa njihove soproge oblečene po predpisih za večerne prireditve.

Program letošnjega festivala je, kot je že v navadi, sestavljalo deset tematskih enot, filmi pa so bili enakomerno razporejeni od prvega do zadnjega dne manifestacije. Težko je natančno navesti, koliko je bilo prikazanih filmov v dneh "Dnevi nemega filma": v programu je naštetih 187 naslovov, poleg njih je bilo še nekaj posebnih projekcij, ki so bile sestavljene iz več deset zelo kratkih filmskih fragmentov. Od teh je bilo več kot polovica igranih filmov – od kratkometražnih do celovečernih, preostalo pa so bili dokumentarni in kratki filmski dokumenti, posneti pred letom 1910. Projekcije potekajo dobesedno od jutra (9.00) do polnoči (zadnja predstava se začne ob 22.45), včasih tudi v obeh dvorinah hkrati, tako da je fizično nemogoče videti vse filme. Kljub resnično privlačnemu programu to ni uspelo niti podpisniku teh vrstic. Vendar je prednost tako obsežnega programa v možnosti, da vsak lahko izloči tisto, kar ga najbolj zanima in uživa v filmih do meja svojih zmogljivosti, torej dokler lahko sedi v udobnih foteljih novega kina "Verdi" (na poznih projekcijah je včasih slišati tudi smrčanje kakšnega vztrajnega "filmofila"). Težko je vse videti, še težje pa je prenesti vtise v prispevek, vendar bom poskusil.

V središču pozornosti so bili filmi Mary Pickford, ameriške in svetovne zvezde nemega filma, katere lik so uporabili kot osnovni motiv festivalskega plakata, programa in drugih objavljenih dokumentov. Na slovesni projekciji ob otvoritvi "Dnevo nemega filma" so prikazali film "Vrabc" (*Sparrows*, 1926), v bistvu socialno dramo o sirotišnici sredi močvirja, ki je zapuščene otroke neporočenih mater in prostitutk izpo-

sojala kot delovno silo ali pa prodajala ljudem, ki so jih posvojili. Dickensonovska tema, naslov filma pa je izpeljan po citatu iz Evangelija po Luki: "Mar ni pet urabčkov prodanih za dva denarja? Vendar nobenega izmed njih Bog ni pozabil". Ta film, ki ga je producirala Mary Pickford sama, ji je ponudil veliko priložnost, da se kot igralka loči od lika male Mary, "Ljubljenke Amerike" (*America's Sweetheart*), ter ob enajstih majhnih in skrbno izbranih igralcih ustvari lik "mame Molly", ki otroke rešuje iz tega pekla (film je režiral William Beaudine). Za potrebe filma so izkoristili ves prostor studia Pickford-Fairbanks v Hoolywoodu, zasadili so 600 dreves, izkopali so močvirje ter ga zapolnili z blatno vodo, skozi katero se mama Molly prebija z otroki, ki jih želi rešiti. Film je imel v Ameriki velik dobiček, vendar so ga dolgo podcenjevali, čeprav so številni (Chaplin, Fairbanks) trdili, da je to največja stvaritev Mary Pickford. Svojo vrednost je film dokazal tudi v Pordenoneju 2008, ko so ga prikazali ob spremljavi Simfoničnega orkestra Furlanije-Juljske krajine (*Orchestra Sinfonica del Friuli Venezia Giulia*); to je bilo posebno doživetje. Poleg "Vrabcev" so na festivalu prikazali še nekaj filmov Mary Pickford, tudi dokumentarnih o njej in njenem delu, poleg drugega tudi filme v katerih govori o sebi.

Poseben prostor so v programu dobili filmi ruskega baletnega mojstra Aleksandra Širajeva (Александр Ширяев, 1867–1941), posneti med letoma 1906 in 1909, ki so bili še pred nekaj leti neznani. Baletni plesalec in koreograf, ki je po Evropi nastopal z Ano Pavlovo, je po oktobrski revoluciji do konca življenja nadaljeval pedagoško kariero v Rusiji. Širajev je svoje koreografske skice najprej risal na papirne trakove, od zgoraj navzdol. Pozneje si je pri-skrbel filmsko kamero ter med letoma 1906 in 1909, z uporabo t. i. "stoptrika", posnel niz kratkih filmov – nastope baletnikov, hišne amaterske filme, potopisne in tudi animirane filme, in to dve do tri leta pred Vladislavom Aleksandrevičem Starevičem (Владислав Александрович Старевич, 1892–1965), ki velja za začetnika ruske animacije. Filme Širajeva je odkril, obnovil in uredil Viktor Bočarov, ruski zgodovinar filma, ki je o Širajevu izdelal tudi film – "Zapoznela premiera" (*A Belated Premiere*). Tudi ta je bil prikazan na festivalu. Širajevu je bila posvečena tudi razstava, organizirana v okviru festivala. Sami filmi so zanimivo odkritje ne toliko kot stvaritve, ampak zato, ker je tudi po stotih letih mogoče najti nekaj neznanega iz filmske zgodovine.

V okviru "Projekta Griffith", ki taja že 12 let, so prikazali osem filmov, ki jih je Griffith režiral med letoma 1925 in 1931 ter štiri njegove na novo odkrite filme, ki jih je že prej posnel za "Biograph". Izmed njegovih poznih nemih filmov je bil najzanimivejši film "Bitka spolov" (*The Battle of the Sexes*, 1928), druž-bena in duhovito posneta komedija o poslovnem

uspehu, uspešnem zakonu in prevari, pravzaprav *remake* filma z enakim naslovom, posnetega leta 1914 (nekatero scene so vključene v novi film). Tudi v tem filmu je Griffith pokazal svoje znanje pri uporabi filmskega izraza, čeprav te stvaritve v okviru njegovega opusa zgodovinarji filma niso visoko ocenili. Posebej zanimiv je bil tudi Griffithov zvočni film "Abraham Lincoln" z Walterjem Hustonom v glavni vlogi, ki je bil posnet leta 1930 in traja 93 minut (trije deli filma so ostali brez zvoka, ker niso našli originalnega tonskega traku). Očitno je, da se veliki režiser nemega filma, *oče filmske umetnosti*, kot ga pogosto imenujejo, ni najbolj znašel v svojem prvem zvočnem filmu (po-zneje je režiral le še enega – "Boj" / *The Struggle*, 1931). Od njega so verjetno pričakovali mnogo več, zato so film slabo sprejeli tako kritiki kot gledalci, in ta negativni prizvok se še naprej vleče skozi zgodovino filma. A to vendarle ni tako slab film, kot govorijo.

"Hollywood na Hudsonu" (*Hollywood on the Hudson*) je naziv programa, ki naj bi spremenil mnenje, da se je s preselitvijo ameriške filmske produkcije v Kalifornijo popolnoma ustavila produkcija na Vzhodni obali, kjer se je ameriški film kot rezultat dela Edisona in Dicksona pravzaprav rodil. Na Vzhodni obali so nadaljevali snemanja filmov v okviru produkcije hollywoodskih studiev, ali pa so jih snemali neodvisni producenti (Cosmopolitan Pictures, Exceptional Pictures in drugi). Na letošnjih "Giornatah" so prikazali nekaj zelo dobrih tovrstnih stvaritev, kot so "Konjenik brez glave" (*The Headless Horseman*, 1922), "Zelena boginja" (*The Green Goddess*, 1923), "Mali stari New York" (*Little Old New York*, 1923) in druge.

V spomin na Vittoria Martinellija (1926–2008), velikega italijanskega zgodovinarja filma, so prikazali izbor starih italijanskih filmov, o katerih je pisal in jih je posebej cenil: "Slikovita Sicilija" (*Sicilia illustrata*, 1907), "Vse za mojega brata" (*Tutto per mio fratello*, 1911), "Orjak na dopustu" (*Maciste in vacanza*, 1921) in druge.

V okviru programa "Francoska zveza" (*French Touch*) so prikazali številne francoske filme, posnete v obdobju od 1915. do 1929. Posebej je bil opažen film *Figaro* (1929) režiserja veterana Gastona Ravela – umetniška filmska adaptacija gledaliških predstav "Seviljski brivec" in "Figarova svatba". Na zaključnem večeru "Dnevov nemega filma" so prikazali film Jacquesa Feyderja "Novi gospodje" (*Les Nouveaux Messieurs*, 1929), ob spremljavi posebej za to priložnost napisane glasbe in v izvedbi orkestra, ki mu je dirigiral Antonio Coppola, avtor glasbe in ustvarjalec, ki se je v zadnjih letih specializiral za glasbeno spremljavo starih nemih filmov. Ta družbena komedija je pravzaprav filmska adaptacija popularne gledališke predstave Francisa de Croiseta in Roberta de Flersa z enakim naslovom, ki je v letih 1925/1926 doživela

velik uspeh v Parizu. Scenarij je skupaj s Feyederjem napisal Charles Spaak, pozneje znani filmski scenarist. Film je ironični pogled na družbene razmere skozi uspeh sindikalnega vodje (igra ga Albert Préjean), nekdanjega delavca, ki je postal poslanec in minister. Film je brez olepševanja prikazal razredna nasprotja tistega časa, boj tekmecev za oblast, zato v novembru 1928 ni dobil dovoljenja za prikazovanje ter se je distribucija filma začela šele po nekaj posegih v aprilu leta 1929. Vendar pa so film že takrat izpodrinile nove, za gledalce privlačnejše stvaritve zvočnega filma.

Zanimivi programi "Zgodnji film" (*Early Cinema*), "Film in zgodovina" (*Film and History*) in "Ponovno odkriti in restavrirani" (*Rediscoveries and Restorations*) so gledalcem ponudili niz izredno zanimivih, predvsem dokumentarnih ali najstarejših igranih filmov (nastalih pred letom 1910). Med njimi francoska filma "Potres v Messini" in "Potres v Italiji" (*Tremblement de terre de Messine, Tremblement de terre en Italie*, 1909), ki sta nekdanj v kinematografe privabljala veliko število gledalcev hrvaških mest, potem dokumentarne filme, posnete med prvo svetovno vojno – britanski film "Bitka na Somi" (*The Battle of the Somme*, 1916), filme, posnete na avstrijsko-italijanskem bojišču – "Razdejana Gorica" (*Das zerstörte Görz*), "Deseta bitka na Soči" (*Die zehnte Isonzo Schlacht*) in druge, ki so za nas izredno zanimivi, ker so med drugim povezani z našo preteklostjo.

Veliko zanimanja je zbudil program, ki ga je prikazal Slovenski filmski arhiv iz Ljubljane: deset odlično obnovljenih filmov, začeni z najstarejšimi stvaritvami Karola Grossmanna iz Ljutomera, posnetimi v letih 1905/1906, pa z dokumentarcem "Ljubljana" iz leta 1909, ki ga je posnel Tržačan Salvatore Spina, in deli pionirjev slovenskega filma Veličana Beštra, Janka Ravnika, Božidarja Jakca in Metoda Badjura, nemim filmom "Evharistični kongres v Ljubljani", ki ga je leta 1935 realiziral zagrebški "Svetoton", do dveh filmov Ljubljančana Marija Foersterja ("Mednarodni filmski kongres v Berlinu", 1935 in "Pri kamniti mizi", 1937). Foerster je sicer leta 1927 igral v filmu

Franje Ledića "Hajduk Cigan Brnja Ajvanar". Odlična panorama, ki prikazuje razvoj filmskih aktivnosti v Sloveniji od prvih snemanj do časa pred drugo svetovno vojno. Sodelovanje Slovenskega filmskega arhiva na "Dnevih nemega filma" s tako dobro izbranim in predstavljenim programom je vsekakor uspeh.

Posebej zanimiv del festivala je predstavljal filmski sejem, ki ga redno prirejajo v prostorih srednjeveškega frančiškanskega samostana. Tukaj lahko najdemo več kot tisoč knjig, starih in novih izdaj, ki so posvečene zgodovini filma od prvih izumov naprav za snemanje in prikazovanje premičnih fotografij do današnjih dni. Stari filmski časopisi, posebej tisti iz časa med svetovnimi vojnami, ponujajo zgodovinarjem in ljubiteljem filma dragocene vire podatkov za področja, s katerimi se ukvarjajo. Zbirateljem je na voljo na tisoče razglednic in fotografij z liki filmskih igralcev z vseh celin. Posebno so cenjeni filmski plakati iz časa nemega filma. V zadnjih letih ponujajo vse več starih filmov, presnetih na DVD-je. Nekatere izmed njih izdajajo nacionalni filmski arhivi, ki s tem omogočajo vpogled v filmsko preteklost svoje dežele (v Avstraliji so npr. presneli na DVD že skoraj vso filmsko dediščino). Nekatere dežele na DVD-jih predstavljajo vse svoje najpomembnejše filme (Čehi filme znanega igralca Vlasta Burijana), dobiti pa je mogoče tudi najpomembnejše stvaritve velikih filmskih režiserjev. To so v glavnem vse legalne izdaje, le včasih se najde tudi kakšna piratska.

Vsi udeleženci "Dnevoev nemega filma" v Pordeonu se po koncu festivala razidejo zadovoljni: vidijo veliko zanimivih filmov, preselijo se v daljno preteklost sedme umetnosti, uživajo v lepoti nemih filmov, postanejo bogatejši za nova spoznanja, ki jim bodo vsekakor pomagala do boljšega razumevanja korenin in današnje čarovnije gibljivih slik, filma in televizije.

Dejan Kosanović
Iz srbsčine prevedla: Danijela Juričić Čargo

Ocene in poročila o publikacijah in razstavah

Poročila in risbe utrd b arhitekta Giovanni ja Pieronija. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2008, 343 strani

Velik del zgodovine človeštva je povezan z zgodovino vojskovanj. Pri vojskovanjih pa so imele vselej pomembno vlogo tudi utrdbe, ki so v vseh obdobjih nastajale kot sredstvo za obrambo ljudi in njihovega premoženja. Pomembnejše utrdbe so nastajale kakor sta zahtevala politični in obrambni položaj dežele ter so rasle na strateško pomembnih in naravno zavarovanih lokacijah. Bile so izraz moči, bogastva in okusa graditeljev. Slovenski prostor je zaznamovan z utrdbami. Na stičišču med vzhodom in zahodom ter severom in jugom evropske celine so tu pogosto potekale razne meje, ki so jih branili ali pa napadali. Graditev utrd b je na tem ozemlju zato razcvet doživela v več različnih obdobjih od prazgodovine do 20. stoletja, enega od vrhuncev pa je dosegla v obdobju turških vpadov in avstrijsko-beneških vojn v 16. in v 17. stoletju. Prizadevanje za obnovo in graditev utrd b na območju današnje Republike Slovenije in v bližnji soseščini ob koncu tistega obdobja imenitno ilustrira rokopis, v katerem so zbrani poročila, vedute in načrti mest, krajev in gradov, ki jih je v drugi polovici tridesetih let 17. stoletja po naročilih cesarjev Ferdinanda II. in Ferdinanda III. ter dvornega vojnega sveta obiskal in pregledal dvorni vojni inženir Giovanni Pieroni (1586–1654). Kot ugleden in cenjen znanstvenik, arhitekt, matematik, astronom in astrolog je večino svojega življenja služboval na cesarskem dvoru na Dunaju, po rodu pa je izvirjal iz Toskane. Rokopis obsega 217 sekundarno v mapo vezanih listov in 9 nevezanih listov z enainštiridesetimi načrti in trinajstimi vedutami naselij ter kopijami neznanih prerisovalcev, ki naj bi nastale v 19. stoletju. Izvira iz korespondence dvornega vojnega sveta na Dunaju, ko-

nec 18. stoletja pa je prešel v last dolskega graščaka in zbiralca raritet Jožefa Kalasanca Erberga. Leta 1880 je skupaj z velikim delom arhiva gospostva Dol prešel v last Kranjskega deželnege muzeja, danes pa ga hrani Arhiv Republike Slovenije.

Rokopis s Pieronijevimi načrti, vedutami in poročili je bil doslej dobro znan le ožjemu krogu raziskovalcev arhitekture utrd b in vojaške zgodovine, ne glede na to, da obsega tudi vrsto najstarejših ohranjenih upodobitev nekaterih mest in utrd b na Slovenskem. V raznih publikacijah so bili objavljeni le deli rokopisa, zlasti zanimivejše vedute. V minulemu letu pa je Arhiv Republike Slovenije izdal kakovostno opremljeno obsežno knjigo z naslovom Poročila in risbe utrd b arhitekta Giovanni ja Pieronija, v kateri je prvič doslej rokopis v celoti objavljen. Knjigo sta uredili Lilijana Žnidaršič Golec in Helena Seražin, v njej pa so poleg vseh načrtov in vedut v celoti objavljeni in prevedeni tudi prepisi posameznih Pieronijevih poročil, ki risbe pomembno dopolnjujejo. Tako je sedaj celota na voljo strokovni in širši javnosti ter skupaj s faksimiliranimi ponatisi Clobucciarichevih, Valvasorjevih, Vischerjevih, Kaiserjevih in Wagnerjevih upodobitev slovenskih krajev, pridobljenimi v zadnjih letih in desetletjih, ter z reproduciranim vojaškim zemljevidom slovenskih krajev iz druge polovice 18. stoletja predstavlja neprecenljiv široko dostopen vir za analizo nekdanje podobe številnih pomembnih spomenikov utrdbene arhitekture na Slovenskem.

Pieronijeve vedute in načrti iz časa okoli leta 1639 so po skicah nekaterih štajerskih in kranjskih mest in gradov, ki jih je med letoma 1601 in 1605 kot gradivo za topografsko karto Notranje Avstrije zbral prior avguštinskega samostana v Fürstenfeldu na Štajerskem Johannes Clobucciarich (Janez Klobučarič), najstarejše znane upodobitve nekaterih krajev na Štajerskem, Kranjskem, Hrvaškem, v Istri in na Goriškem. Risbe dokumentirajo podobo nekaterih urbanih naselij pred sredo 17. stoletja, ko se je začelo tudi v gradbeni dejavnosti čedalje bolj uveljavljati obdobje baroka. Po drugi strani pa ilustrirajo temeljne značilnosti graditve utrd b v prvi polovici 17. stoletja na Slovenskem in kažejo tudi številne zamisli, ki so zaradi umiritve vojne nevarnosti ostale neuresničene. V knjigi je reproducirana tudi najstarejša ohranjena veduta mesta Ljubljane, ki naj bi jo Pieroni ustvaril leta 1639 in je bila sekundarno izločena iz rokopisa ter jo danes hrani Narodni muzej Slovenije v Ljubljani. Upodobitev Ljubljane sodi sicer med manj zanesljive Pieronijeve upodobitve; še celo obzidje, ki je bilo za

vojaškega inženirja najbrž še najbolj zanimivo, je prikazano zgolj shematično. Iz prepleta množice številnih stavb je mogoče za silo razbrati podobe stolnice, križevniške in kapucinske cerkve, resnični podobi pa še najbolj ustreza upodobitev gradu na vzpetini nad mestom. Ljubljana v 17. stoletju pač ni imela pomembnejše vojaško strateške vloge pri obrambi dežele. Pieroni je precej več pozornosti namenil krajem in utrdbam ob vzhodni in zahodni državni meji; v nekaterih primerih, denimo Brinja na Hrvaškem, je Pieronijeva upodobitev celo precej bolj zanesljiva od pol stoletja mlajše Valvasorejeve upodobitve iz Slave vojvodine Kranjske. Načrt gradu v Trstu je akribično izrisan z natančnostjo, kakšne je bil zmožen le odlični arhitekt in vojaški inženir. Številne Pieronijeve upodobitve in poročila so glavni vir za rekonstrukcijo podobe cele vrste danes podrlih utrd v 17. stoletju. Značilna primera sta grad Žumberk ali mestno obzidje Reke. Tako je Pieronijeva veduta za nekoč mogočni grad Kozlov rob nad Tolminom edini ohranjeni slikovni vir, ki kaže podobo stavbne celote pred propadom. Tudi v primerih danes še ohranjenih, a deloma okrnjenih historičnih utrdbenih kompleksov, kot sta denimo grad Ozalj ali mestno obzidje Senja, Pieronijeve upodobitve pogosto pomembno dopolnjujejo predstavo o njihovi nekdanji podobi. Zlasti za območje nekdanje Vojne krajine so Pieronijeve upodobitve ključnega pomena za razumevanje historične topografske slike, ki se je do danes že precej spremenila; nekoč številne močne utrdbe na tem območju so večinoma povsem izginile, njihov nekdanji pomen pa le še slutimo. Izjemnega pomena je tudi dokumentacija utrdbe Karlovac, ki so jo zgradili po letu 1579 in pri tem dosledno upoštevali takrat aktualne koncepte renesančnih idealnih mest na zvezdastih tlorisih. V Feldbachu ob reki Rabi na avstrijskem Štajerskem pa je Pieroni z zanesljivo risbo, najbrž na osnovi starejše risarske dokumentacije Martina Stiera, odlično dokumentiral zasnovo razsežnega protiturskega tabora okoli župnijske cerkve, katerega vzhodna polovica je bila v 19. stoletju podrta in ga danes poznamo le v fragmentih. Po slikovitosti med upodobitvami izstopa lavirana risba danes podrtega mostu čez Koritnico v sklopu trdnjave Kluže pri Bovcu.

Transkribirana in prevedena poročila ter reproducirane vedute in načrte, ki jih je bilo zaradi različnih velikosti potrebno prilagoditi formatu knjige, v knjigi spremlja več izčrpnih študij, ki jih je pripravila Helena Seražin. Poleg sistematično zbranih in kritično ovrednotenih v preteklosti že objavljenih podatkov je v spremnih študijah dodanih še veliko doslej neznanih podatkov, ki temeljijo zlasti na študiju virov iz domačih in tujih arhivov ter pomembno zaokrožajo dosedanje vedenje. V uvodni študiji so smiselno orisane splošne razmere v Evropi med tridesetletno vojno in okoliščine graditve utrd na območju notranjeav-

strijskih dežel. Naslednja študija je namenjena celovitemu in poglobljenemu orisu življenja in dela Giovannija Battiste Pieronija. Na podlagi skrbnega študija arhivskih virov in razpoložljive literature je avtorici uspelo doslej znane podatke v marsičem dopolniti in deloma tudi revidirati. Za razumljivost in uporabnost posameznih Pieronijevih poročil in risb v današnjem času pa je ključnega pomena tudi študija v zadnjem delu knjige, ki v obliki analitičnih opomb sistematično pojasnjuje posamezne risbe in poročila. Knjiga je opremljena tudi s terminološkim slovarčkom in povzetki v italijanskem, nemškem in angleškem jeziku, ki bodo uporabnikom iz tujine brez dvoma nadvse dobrodošel pripomoček. Pregledno, dovolj reprezentančno, a ne preambiciozno oblikovanje, ki je plod dela Andreja Furlana, prispeva k uporabnosti in vsečnosti publikacije. Zgledno pripravljena in opremljena knjiga je tako po eni strani dragocen strokovni priročnik, ki korektno predstavlja in interpretira v Arhivu Republike Slovenije ohranjeni rokopis, po drugi strani pa je tudi izdelek, ki ga bo brez dvoma z veseljem prelistal tudi sleherni ljubitelj lepih knjig. Hvalvredno bi bilo, če knjiga v takšni obliki ne bi ostala osamljen dosežek. Morda pa le ni povsem utopična želja, da bi v podobni obliki v doglednem času dobili še faksimiliran ponatis vseh načrtov utrd na območju Štajerske, ki jih je cesarski inženir Martin Stier izdelal leta 1657 in so ohranjeni v Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu ter dopolnjujejo razumljivost Pieronijevega dela.

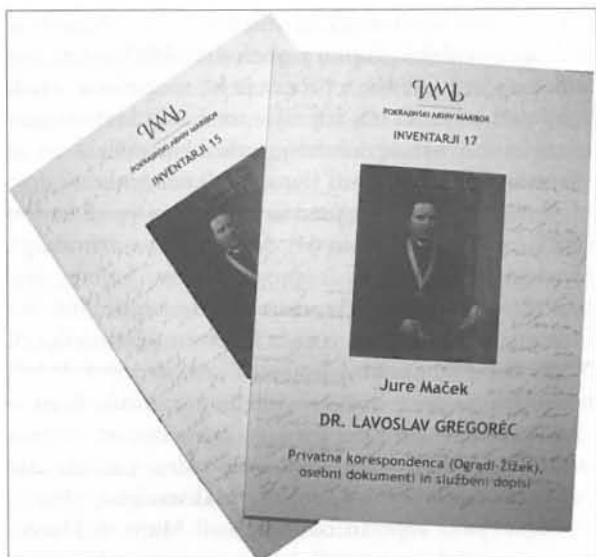
Igor Sapač

Uredništvo portala Sistory nima soglasja avtorja za objavo članka

Uredništvo portala Sistory nima soglasja avtorja za objavo članka

Jure Maček, Dr. Lavoslav Gregoréc: privatna korespondenca (Ogradi-Žižek), osebni dokumenti in službeni dopisi. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2008 (Inventarji/Pokrajinski arhiv Maribor; 17), 268 strani

Knjiga višjega arhivista Jureta Mačka, izdana v zbirki Inventarji 17, je nadaljevanje knjige, ki je izšla v letu 2007. Obe knjigi skupaj predstavljata inventar fonda Gregoréc Lavoslav, to je eden od 293 osebnih fondov, ki se nahajajo v Pokrajinskem arhivu Maribor. Ohranjena Gregorécčeva korespondenca in preostalo gradivo obsegata devet tehničnih enot.

Jure Maček je gradivo fonda strokovno popisal na ravni dokumenta. Tam, kjer so skupine dokumentov popisane na ravni združenega dokumenta, je to posebej poudaril. Inventar je obogatil z dodatnimi podatki, ki so za uporabnike oziroma javnost koristni. Na 268 straneh predstavlja osebno ter službeno korespondenco Lavoslava Gregorčeca (1839–1924), enega pomembnejših štajerskih Slovencev 19. in 20. stoletja. Rodil se je v Destrniku v Slovenskih goricah, postal kaplan, profesor teologije, dekan, knezoškofijski svetnik, kanonik in poslanec državnega zbora, uveljavil pa se je tudi kot borec za slovenske narodnostne pravice ter interese kmečkega prebivalstva.

V tej drugi knjigi o Gregorčecu je avtor popis gradiva vsebinsko (tematsko) razdelil na dvajset delov:

- v prvem in najobsežnejšem vsebinskem sklopu sta predstavljeni osebna ter službena korespondenca Lavoslava Gregorčeca, in sicer po posameznih kategorijah (posamezniki, sorodstvo, neidentificirane osebe, skupine oseb, pravne osebe); Gregorčecovi korespondenti so razvrščeni po abecednem redu od O do Ž, korespondenca pošiljateljev pa je urejena kronološko; poleg omenjene korespondence so v prvem poglavju tudi dopisi pravnih ali fizičnih oseb drugim pravnim ali fizičnim osebam;

- naslednji vsebinski sklop se nanaša na različne zadeve v zvezi z volitvami in zajema dokumente v letih 1883–1897; gre za dopise Gregorčecu (korespondenti so razvrščeni po abecednem redu), izjave volilnih mož, volilne sezname in publikacije ter volilno propagando;

- tretji vsebinski sklop se dotika državnoborskih volitev leta 1884, vsebuje pa dopise, telegrame in sezname (učiteljev, odbornikov ipd.);

- v četrtem sklopu so predstavljeni narodnopolitični govori, pesmi in pridige različnih avtorjev, tudi Gregorčeca;

- peto poglavje je posvečeno Gregorčecemu političnemu delu (vsebuje interpelacije, koncepte govorov, peticije, resolucije ipd.);

- sledijo poglavja Sodne zadeve, Društveno delovanje (pravila raznih društev in sezname članov), Časopisi (Gregorčecove beležke ter opombe k člankom ipd.), Časopisni izrezki (iz obdobja 1863–1921), Razglasi in plakati, Potrdila, Osmrtnice (za Johanna Vošnaka in Dragotina Prusa), Vabila, Računi (različnih obrtnikov za opravljene storitve in dela), Razne dejavnosti, Gradovi na Slovenskem Štajerskem (skice gradov Slovenske Štajerske), Razglednice (36 razglednic), Vizitke, Osebni dokumenti (spričevala, članske izkaznice, legitimacije ipd., ki segajo vse do leta 1860), zadnji vsebinski sklop pa zajema koncepte dopisov in govorov ter nerazporejene dopise.

Vsaka popisna enota vsebuje najprej signaturo (tj. številka tehnične enote oziroma arhivske škatle, v kateri je pismo, nato vsebinska razdelitev fonda po posameznih korespondentih in zaporedna številka dokumentov, kot so fizično razvrščeni v fondu). Signaturi sledijo naslov (tj. bodisi naslov združenih dokumentov bodisi ime pošiljatelja ali prejemnika; le-teh v redkih primerih ni bilo mogoče povsem razbrati), kraj in datum (razen v primeru združenih dokumentov oz. kjer nista bila navedena), obseg popisne enote (velikost lista in število strani; pri združenih dokumentih število dokumentov ali njihov fizični obseg), jezik in pisava dokumentov ter (na kratko) vsebina oziroma zadeva.

Kot jezik korespondence je bila največkrat uporabljena slovenščina, veliko je tudi nemščine. V pridigah je moč najti latinščino, pojavljajo pa se še italijanščina, češčina, srbščina in hrvaščina.

Pisava korespondence je največkrat latinica, vendar ponekod tudi gotica. Največ dokumentov je rokopisov, nekaj pa je tudi tipkopisov.

V knjigi so v opombah pojasnjeni nekateri splošni pojmi oziroma bistveni vsebinski elementi, ki se pojavljajo v posameznih pismih, prav tako so predstavljene nekatere osebnosti, o katerih je govor v korespondenci. Podrobneje se lahko bralec seznanil tudi s pošiljatelji pisem. Med njimi najdemo osebnosti, kot so celjski dekan France Ogradi, zgodovinar in doktor teologije Jožef Pajek, literarni teoretik Janko Pajk, pomorski častnik Rupert Pivec, odvetnik Jakob Ploj, publicist Franc Podgornik, šolnika Avguštin Požegar in Mihael Žolgar, notarja Franz Radey in Anton Šlamberger, zgodovinarja Matej Slekovec in Anton Raič, politik in jezikoslovec Božidar Raič, mariborski župan Matevž Reiser, odvetnik in politik Fran Rosina, župnik in pisatelj Jožef Sattler, bogoslovec in pisatelj Ivan Skuhala, lavantinski škof Jakob Maksimiljan Stepišnik, književnik Josip Stritar, župniki Anton Šibal, Janko Vraz, Ivan Zakošek in Alojzij Šijanec, politiki Josip Serbec, Ivan Šušteršič, Josip in Mihael Vošnjak, Jožef

Žičkar ter Karel Verstovšek, dekan Jožef Tombach, publicist in mecen Pavel Turner, časnikar in politik Jožef Ulaga, pater križniškega viteškega reda Vilibald Venedig, cerkveni zgodovinar Jernej Voh in številni drugi, ki so Gregorčecu pisali tako iz oddaljenih krajev (Dunaja, Romunije, Češke, Kremisa, Šibenika, New Yorka, Strasbourga, Celovca, Gorice ...) kot tudi iz bližnjih in domačih krajev. Tematika pisem je zelo različna in sega od uradnih pisem oziroma dopisov do povsem osebnih pisem, čestitk, zahval in pozdravov. Dokumenti so datirani od šestdesetih let 19. stoletja pa vse do zadnjih let Gregorčevega življenja.

Knjigo je avtor obogatil tudi s slikovnim gradivom (25 fotografij osebnih pisem, službenih dopisov, osnutkov govorov ipd.). Na koncu knjige je podano imensko kazalo.

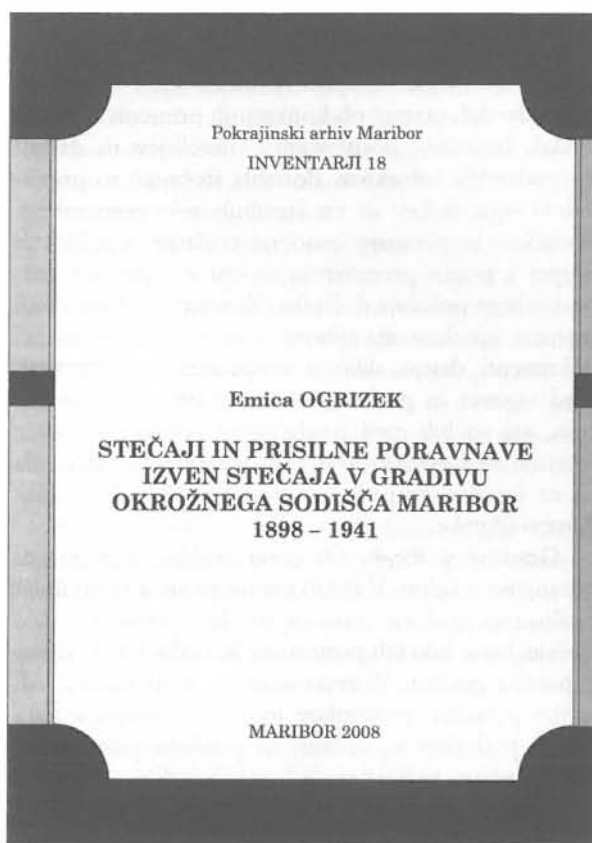
Iz vseh osnovnih in dodatnih podatkov, ki se nanašajo na korespondenco in drugo gradivo fonda, lahko dobimo vpogled v Gregorčev način razmišljanja in njegove nazore, spoznamo njegove sodobnike ter se seznanimo z lokalnimi in širšimi političnimi ter družbenimi okoliščinami tedanjega časa.

Boštjan Zajšek

Emica Ogrizek, Stečajni in prisilne poravnave izven stečaja v gradivu Okrožnega sodišča Maribor 1898–1941, Pokrajinski arhiv Maribor, Inventarji 18, Maribor 2008, 195 strani

Pokrajinski arhiv Maribor je v letih 2005 in 2006 že izdal dve publikaciji zbirke Inventarji, ki zajemata gradivo fonda Okrožno sodišče Maribor za obdobje 1898–1941. Prva publikacija je izšla leta 2005 z naslovom Sodni register Okrožnega sodišča Maribor, Zadržni register in predstavlja odličen vir za preučevanje zadržug kot samostojnih pravnih oseb, saj navaja osnovne podatke o nastanku, ukinitvi oziroma preimenovanju le-teh. Druga publikacija (izdana v letu 2006) pa predstavlja gradivo trgovskega registra Okrožnega sodišča Maribor med letoma 1898 in 1941.

Avtorica, arhivska svetovalka Emica Ogrizek, je v letu 2008 pripravila naslednjega izmed inventarjev, ki predstavljajo vsebino fonda Okrožno sodišče Maribor. V tretji publikaciji, publikaciji z naslovom Stečajni in prisilne poravnave izven stečaja v gradivu Okrožnega sodišča Maribor 1898–1941, je predstavila še en zanimiv segment fonda, ki je nepogrešljiv pri preiskovanju zgodovine gospodarskih subjektov. Objavljeno gradivo obsega časovno obdobje med letoma 1916 in 1941 in zaradi pomanjkanja virov za preučevanje zgodovine predvsem manjših gospodarskih subjektov predstavlja edini vir, v katerem je možno najti podatke o njih.

Avtorica v uvodu publikacije podrobno opisuje ključne termine, ki so povezani z gradivom, in tako omogoča lažje razumevanje starejših terminov, ki so bili v uporabi, ko je gradivo nastajalo. Podani so tudi pregled stečajne zakonodaje, poteka stečajnega postopka in prisilne poravnave ter pravne posledice. Gradivo je predstavljeno v kronološkem zaporedju. Avtorica pri vsakem spisu navaja signaturo, vrsto postopka, zadevo, vsebino, svoje opombe ter številko tehnične enote.

Za ponazoritev publikacija predstavlja tudi nekaj prepisov in fotografij izbranih dokumentov. Za lažje iskanje sta ob koncu dodana še indeksa krajevnih imen ter pravnih in fizičnih oseb, navedenih v publikaciji.

Pokrajinski arhiv Maribor hrani gradivo o stečajih od ustanovitve okrožnega sodišča v Mariboru, od leta 1898 naprej, prej pa je bilo zanje pristojno okrožno sodišče v Celju. Krajevna pristojnost okrožnega sodišča v Mariboru se je raztezala na sodne okraje Maribor, Lenart, Slovenska Bistrica, Ptuj, Ormož, Ljutomer, Gornja Radgona in Radlje ob Dravi. Po prvi svetovni vojni se je pristojnost razširila še na sodne okraje Prevalje, Murska Sobota in Lendava. Tako je ostalo do leta 1938 in ustanovitve okrožnega sodišča v Murski Soboti; pripadli so mu sodni okraji Murska Sobota, Dolnja Lendava, Gornja Radgona in Ljutomer.

Gradivo stečajnih in poravnalnih spisov vsebuje veliko podatkov predvsem za raziskovanje gospodarske zgodovine. V spisih je viden vpliv svetovnih gospodarskih razmer ob konkretnih primerih malih in velikih trgovcev, gostilničarjev, hotelirjev in drugih gospodarskih subjektov. Poročila stečajnih in poravnalnih upraviteljev so vir številnih zelo pomembnih podatkov in podajajo osnovne podatke o subjektih skupaj s popisi premoženja in opisa celotnega gospodarskega položaja dolžnika. Zanimivi so lahko tudi seznam upnikov in njihove prijave z zahtevki. Ti dokumenti dajejo sliko o gospodarskih povezavah med trgovci in proizvajalci na našem območju ter tujci, saj so bili med priglasišenimi upniki številni iz Avstrije ali Češkoslovaške. Ta dejstva dokazujejo, da so se številne gospodarske vezi obdržale še iz časa Avstro-Ogrske.

Gradivo v fondu Okrožno sodišče Maribor ni ohranjeno v celoti. V celoti manjkajo spisi iz prvih let poslovanja sodišča tako za prisilne poravnave kot stečaje, ko je bilo teh postopkov še malo, kot je vidno v popisu gradiva. V zvezi s stečajem je potekalo tudi veliko pravnih postopkov in tako je mogoče najti precej podatkov o stečajih in prisilnih poravnava zunaj stečajev tudi v pravnih spisih sodišč.

Največ stečajev in prisilnih poravnav zunaj stečaja je sodišče obravnavalo od leta 1929 naprej zaradi gospodarske krize, ki je zajela svet. Trgovci so čutili krizo zaradi zmanjšanja kupne moči prebivalstva. Poleg kmetov pa so krizo čutili tudi delavci zaradi povečane brezposelnosti. Ustanove, ki so dajale posojila, in tudi trgovci niso mogli izterjati dolgov, zato je bil edini izhod stečaj ali vsaj prisilna poravnava. Spisi nam kažejo tudi, kako ranljivi so bili predvsem mali trgovci in drugi gospodarski subjekti. Za prezadolženost je bila včasih dovolj že ena sama ponesrečena kupčija, požar, izgubljena pravda ali zapravljiv zakonec.

Osemnajsta publikacija v zbirki Inventarji je tako nepogrešljiv in dragocen pripomoček za raziskovalce, ki se ukvarjajo z zgodovino gospodarstva pred drugo svetovno vojno.

Nina Gostenčnik

Jure Maček, Dr. Franc Kovačič v gradivu Pokrajinskega arhiva Maribor – osebni fond. Pokrajinski arhiv Maribor, Inventarji 16, Maribor 2009, 264 strani

V programu Pokrajinskega arhiva Maribor za leto 2009 smo se lotili obsežnega projekta, ki je povezan s 70-letnico smrti dr. Franca Kovačiča. S tem smo želeli skupaj z Zgodovinskim društvom dr. Franca Kovačiča obuditi spomin na tega za slovenski del

Štajerske pomembnega moža, ki je s svojim delom odločilno vplival na znanstveni in kulturni razvoj Maribora v začetku 20. stol. Poleg prispevka avtorja inventarja Jureta Mačka z naslovom dr. Franc Kovačič in zgodovinsko društvo Maribor smo izdali inventar in v razstavišču Archivum pripravili razstavo z naslovom *dr. Franc Kovačič in njegove sledi v gradivu Pokrajinskega arhiva Maribor*, avtor je prav tako Jure Maček.

Inventar z zaporedno številko 16 na 264 straneh natančneje predstavlja ohranjeno gradivo oziroma originalne dokumente, ki z različnih plat prikazujejo osebnost moža, čigar osebnostne lastnosti in znanstvene kvalitete smo spoznali tudi na znanstvenem simpoziju *Življenje in delo dr. Franca Kovačiča*, sodelovalo je 11 avtorjev.

Uvodni besedi dr. Slavice Tovšak *Franc Kovačič in njegove sledi v gradivu Pokrajinskega arhiva Maribor* in Jureta Mačka *Franc Kovačič in Zgodovinsko društvo sledi* popis gradiva, ki zajema 17 vsebinsko zaokroženih poglavij.

Najobsežnejše je prvo poglavje, ki predstavlja korespondenco fizičnih oseb (A–Ž). Na 194 straneh srečujemo posameznike, ki so na takšen ali drugačen način in z različnimi željami in motivi pisali Kovačiču. Rudolf Badjura je npr. Kovačiča prosil za zgodovinski opis Maribora in okolice za pripravo vodnika po Mariboru. Z dopisnice in dveh pisem ter razglednice Franja Baša izvemo, kdaj je postal Baš član Zgodovinskega društva in njegovo željo, da bi za mariborski muzej pridobil slikane omare iz vuzeniške cerkve. Iz leta 1938 nam je na voljo podatek, da je v študijski knjižnici opaziti toliko bolh, kot jih še ni bilo.

Anton Cestnik, srednješolski katehet, je l. 1906 prosil Kovačiča, da bi napisal zgodovino za osmi razred gimnazije in naj bi bila to apologija katoliške cerkve. Priznava mu, da je veliko primernejši za takšno pisanje kot dr. Anton Medved, ki naj bi mu zaupali to nalogo. V fondu je ohranjenih 10 pisem Frana Saleškega Finžgarja. Iz njih zvemo, da je bil Kovačič urednik publikacije *Življenje svetnikov*, ki jih je bila pripravljena izdati družba Sv. Mohorja v Ljubljani in

informacijo, da je celo odstopil kot urednik. Odločitev je Franc Seliški Finžgar sprejel z velikim obžalovanjem. Kako vsestransko je bilo Kovačičevo delovanje, kažejo tudi pisma Tihomirja Gjorgjevića iz Beograda, ki se je v imenu književnega odbora Sv. Save zahvalil Kovačiču za prispevek in prosil za sodelovanje v časniku Bratstvo. Obojestransko sodelovanje in prijateljstvo je pripomoglo k objavi Kovačičevega prispevka o prekmurskih Slovencih.

Dokaj obsežna korespondenca z dr. Josipom Grudnom, kaže na osebna prizadevanja za vključitev Kovačičevih prispevkov, npr. Za list slovenski učitelj, Kataloški obzornik. S Kovačičem razglablja o arhivih v Vidmu in Čedadu, ki hranijo gradivo o protestantih; da je Gruden zelo cenil Kovačičevo misel, je vidno iz pisma, napisanega v letu 1907, v katerem ga sprašuje o njegovem mnenju o že predlagani združitvi ČZN in Izvestij Muzejskega društva. Predlog je bil vezan samo na edicije, saj bi naj ostalo sicer Zgodovinsko društvo v Mariboru in Muzejsko v Ljubljani povsem samostojno. Da pa zamisli o združitvi obeh društev niso bile ideje posameznikov, dokazuje tudi korespondenca s Franom Ilesičem, ki je nekajkrat vprašal Kovačiča o njegovem stališču do same združitve. Da je bilo tudi v preteklosti arhivsko gradivo in hramba tega predmet osebne presoje, priča Grudnova zaskrbljenost ob opozorilu duhovnika Jožefa Klekla, naj rokopisov ne oddajo v tišinski župni arhiv, saj je bil po njegovem prepričanju tamkajšnji župnik zaprisežen Madžar. Kovačiču se tudi pritožuje zaradi Stegenškove kritike zbranega gradiva za zgodovino Studenic. S poslano in ohranjeno vizitko je želel razveseliti Kovačiča, s podatkom, da Slovenskega učitelja tiskajo v tisočih izvodov, da je že 700 naročnikov, od tega kar 500 duhovnikov. V fondu je ohranjenih 21 enot, ki kažejo na strokovni in osebni odnos do Kovačiča in spoštovanje do njegovega načina razmišljanja.

V letih 1912–1916 je Kovačič prejel vrsto pisem od ravnatelja salezijanskega zavoda v Veržeju, to je bil Aurelio Guadagnini, s katerim sta reševala veliko finančnih in gradbenih zadev pri obnovi kapele in cerkve. Guadagnini je npr. Kovačiča spraševal, ali je v isti cerkvi dovoljeno posvetiti dva Marijina oltarja. Obveščal ga je o problemih v zvezi z okni, tabernakljem, o gojencih; v letu 1916 je zaskrbljeno poročal, da so v Križevcih že odpeljali zvonove in da bo sedaj verjetno na vrsti tudi farna cerkev v Veržeju. Skrbelo ga je tudi, da je bilo v vojsko poklicanih kar 71 gojencev.

Med posamezniki in Kovačičem je tekla tudi komunikacija o občutljivih narodnostnih vprašanjih. Iz pisem izvemo, kako se je npr. dr. Franc Heric l. 1920 zavzemal za to, da bi pri določitvi meje z Avstrijo morali doseči, da bi Špilje in Radgona prišla v Jugoslavijo. Prepričuje Kovačiča, da bi bilo napačno zahtevati etnične meje; zagovarjati bi morali historične

meje nekdanjih dežel. Predlagal je celo ustanovitev posebnega odbora v Mariboru, ki bi zbiral gradivo za določitev mej. Oporekal je tudi imenu Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, ker preveč poudarja velikosrbsko nadvlado. Tudi ime Jugoslavija je bilo po njegovem prepričanju nemškega izvora, zato pa neprimerno za novo državo.

V letu 1925 je bila Kovačiču poslana razprava o imenu Sloveni za objavo v ČZN. Opozarjal je na nujni študij karantanskega prava, na osnovi katerega bi lahko izluščili argumente za priključitev Koroške Jugoslaviji. Prav tako bi morala pripadati Jugoslaviji Štajerska vse do Vildona. Bil je velik zagovornik imena Sloveni. To bi po njegovi oceni preprečilo srbizacijo. Heric je odprl tudi makedonsko vprašanje in o njem polemiziral s Kovačičem.

Na Kovačiča se je nekajkrat obrnil tudi dr. Ožbalt Ilaunig iz Lenarta, ki je med drugim pripravil članek o Rebercah, ki so bile neupravičeno pod nemškim jarmom; prosil ga je za prepis Puffovega besedila o gradu Hrastovec in pojasnilo oziroma potrditev, da sta imeni Partinje in Zamarkova povezani z rimskim obdobjem.

Posebno mesto v večjih sklopih posameznih korespondentov zavzemajo pisma Antona Kaspretu. Izvemo, da je že l. 1897 predlagal Matiju Slekovcu ustanovitev Zgodovinskega društva za Spodnjo Štajersko in druge slovenske dežele in dodal, da se ne bi smelo omejevati le na Štajersko. Pripravil je navodila o videzu prve številke ČZN in razložil njeno vsebino. Jasno je izpovedal, da mora biti glavni predmet društva zgodovina in da se mora izogibati političnim vsebinam. Na prvem mestu mora biti znanstveni poudarek, posebna skrb pa naj bi bila namenjena lepemu slovenskemu jeziku. Vztrajal je, da je treba objaviti v prvi številki ČZN razpravo o pokojnem Matiju Slekovcu. Leta 1904 je zahteval od Zgodovinskega društva v Mariboru, da prepreči izkopavanje delavcev graškega muzeja v Sv. Benediktu v Slovenskih goricah. Omembe vredna je Kaspretova zahvala Kovačiču, ker naj bi bil ta najbolj zaslužen za ustanovitev Zgodovinskega društva. Iz pisem izvemo, da je bilo predstavljenih več možnosti in ponujenih več tiskarn, ki bi tiskale ČZN: Styria v Gradcu, Cirilova tiskarna v Mariboru, Celjska tiskarna in še nekatere. Za prvo in naslednjih 27 števil je bila končno po dolgi razpravi izbrana Cirilova tiskarna. Posamezniki, kot npr. Matija Ljubša, so bili odločno proti temu, da bi ČZN tiskala nemška tiskarna Styria; pa četudi je morda imela najboljše reference. Za ČZN so se zanimali doma in v tujini.

Posamezni izvodi so bili poklonjeni deželnemu arhivu v Gradcu, Joanejski knjižnici, slovanskemu seminarju in historičnemu časopisu v Pragi. Predvideno je bilo tudi pošiljanje v Belgijo, Rusijo in Srbijo in številne države ter ustanove. Kovačiča so velikokrat

prosili, da bi lektoriral zlasti tiste prispevke, ki so ostro napadali tedanji politični sistem. Leta 1908 je Kaspert predlagal Kovačiču, naj na podlagi izkopanin rekonstruira kulturo Ptuja v rimski dobi. Iz številnih pisem je vidno, da so se med člani odbora pojavljala tudi nesoglasja in da so imeli odborniki različno kritičen odnos do posameznih sestavkov. Prišlo je celo do medsebojnih očitkov, zato so se nekateri posamezniki odločili, da ne bodo sodelovali pri vsebinski zasnovi časopisa. Številne vsebine dopisovalcev Kovačiču so bile namenjene objavam v ČZN ali izražanju osebnih kritičnih stališč do vsebine objavljenih člankov.

Avtor je poudaril tudi številne, čisto osebne dokumente; vezani so na 70-letnico dr. Franca Kovačiča in njegove rojstne dneve.

To je bilo nekaj poudarkov iz najobsežnejših poglavij Inventarja, saj vseh ni bilo mogoče predstaviti. V ohranjenem gradivu smo našli 488 posameznih dopisovalcev Kovačiču in 65 pisem pravnih oseb. Bistveno manjšo količino gradiva (zaradi celovitega prikaza fonda jo je predstavil Jure Maček) predstavljajo osebni dokumenti dr. Franca Kovačiča, njegovi zapiski in beležke, gradivo s pariške mirovne konference, fotografije in razglednice, nerazvrščeni dopisi. V pomoč vsem, ki bodo iskali osebnosti, predstavljene v inventarju, je Jure Maček v zaključnem delu pripravil imensko kazalo.

V odločitvi, da izdamo inventar ohranjenega gradiva dr. Franca Kovačiča, vidimo možnost in zagotovilo, da uporabniku ponudimo informacijo o veličini osebnosti dr. Franca Kovačiča, ki je zaznamovala kulturno podobo Maribora v začetku 20. stoletja.

Slavica Tovšak

Marija Hernja Masten, Katja Zupanič, Nacionalna zavest se je prebudila na Ptujju leta 1908, spominska razstava ob stoti obletnici septembrskih dogodkov na Ptujju, Galerija Magistrat, Ptuj, od 19. septembra do 27. oktobra 2008

Katja Zupanič, Nacionalna zavest se je prebudila na Ptujju leta 1908, razstavni katalog, Zgodovinski arhiv na Ptujju, Ptuj 2008, 26 strani

V Zgodovinskem arhivu na Ptujju smo se v letu 2008 odločili, da s spominom na dogodke izpred sto let v našem mestu oživimo čas, ko smo bili Slovenci prostorsko in politično ujeti v ideologijo, ki se je kazala v zaničevalnem odnosu do vsega, kar je bilo slovenskega. Ker smo se zavedali, da je popolna neodvisnost mogoča le v samostojni državi, je program *Zedinjene Slovenije* iz leta 1848 ostal trajna politična zahteva tudi v prihodnjih desetletjih. Kljub številnim

oviram in v občutno spremenjenih okoliščinah na poti v politično in duhovno samostojnost smo Slovenci le dočakali suvereno slovensko državo, hkrati s tem pa (o)krepili narodno zavest.

Prav septembrski dogodki na Ptujju leta 1908 kažejo na odločenost in voljo članov slovenske Družbe sv. Cirila in Metoda, ki so jih nemškutarji zaničevali, za boj za pravice svojega naroda. Svoje slovenstvo so bili sposobni izpričati sredi nemškega otoka, celo tako odločno, da so bila izpostavljena njihova življenja. Dogodki na Ptujju so aktivirali ves slovenski narod, to pa še dodatno kaže, da niso imeli samo lokalnega pomena.

Razstava je bila zasnovana v štirih sklopih. Dogaňanje smo predstavili v čas devetdesetih let 19. stoletja, ko so se na Slovenskem začele oblikovati politične stranke. Ena od teh je bila tudi Nemška nacionalna stranka; ta je bila veliko bolj napadalna v naših krajih kot recimo v osrednjem delu države. Nemci v t. i. trdnjavskem trikotniku (Maribor, Celje, Ptuj) so bili velikonemško usmejeni, Slovincem pa niso priznavali nobenih nacionalnih pravic. Prek svojih društev so širili velikonemško idejo in zaničevali vse, kar je bilo slovenskega (tako v šolstvu, kulturnih društvih, časopisu, ...). Kot protitež nasilni germanizaciji so steber slovenskega kulturnega, duhovnega in političnega življenja na Ptujju predstavljali Narodna čitalnica, Posojilnica, ptujjska podružnica Družbe sv. Cirila in Me-

toda, Slovensko pevsko društvo, ptujski Sokol ter slovenska župnija sv. Petra in Pavla v minoritskem samostanu na Ptuj.

Odnosi med Nemci in Slovenci so se zaostrovali in dosegli svoj vrh septembra 1908, ko je na Ptuj zasedala 23. skupščina Družbe sv. Cirila in Metoda. Da so izbrali Ptuj za zasedanje skupščine, ni bilo naključje, saj so bile razmere in samozavest Slovencev že na takšni stopnji, da so ptujskim Nemcem upali pokazali, da je Ptuj tudi slovenski. Udeležence, ki so 13. septembra 1908 na Ptuj prispeli z vlakom, so že na železniški postaji Nemci in nemčurji obmetavali s kamenjem, polivali s črnilom, pljuvali in besedno poniževali, ... ker naj bi bil Ptuj nemški, zato naj bi barve slovenske trobojnice in prepevanje slovenskih pesmi pač ne sodile v nemški Ptuj. Vso pot do Narodnega doma, kjer je bila skupščina, so na Slovence padali udarci, polivali so jih s črnilom, zmerjali. Še več, ker so se branili, so bili poklicani na zatožno klop. Policija jih ni zaščitila.

Posledice teh dogodkov so vznemirile ves slovenski narod, demonstracije so se začele v vseh večjih slovenskih mestih, ta pa so odtlej imela bolj slovenski videz. Po teh dogodkih se je narodna zavest Slovencev dokončno prebudila.

V nadaljevanju razstave so sledile ključne prelomnice slovenske osamosvojitvene zgodovine: prizadevanje za slovensko državnost – razpad avstro-ogrske monarhije, ki je za Slovence pomenil priložnost, da trajneje in uspešnejše uredimo svoj nacionalni problem. Leto 1918 je bilo eno ključnih v prizadevanjih za slovensko državnost. Čeprav je bila vključitev v takratno državo edina možnost, je hkrati pomenila tudi, da lahko Slovenci v določenem zgodovinskem trenutku naredimo še korak na poti do samostojne države. Boj med nemštvom in slovenstvom je bil bolj ali manj očiten tudi v času med obema vojnama, še posebej pa ob priključitvi Avstrije Rajhu leta 1938. Pogojnega sožitja v stari Jugoslaviji med Nemci in Slovenci, ko je nacizem uradno prevzel oblast, ni bilo več. Nemštvo se je tudi na Ptuj začelo pripravljati na t. i. ponovno osvoboditev Spodnje Štajerske.

Slovenska narodna zavest in ljubezen do naroda sta vodili naše ljudi skozi vojno viхро. Velike politične spremembe ob koncu druge svetovne vojne so na novo zarisale meje države. V novi državi Jugoslaviji je bila Slovenija v svojih avtonomnih pravicah omejena. Čeprav je ustava iz leta 1974 okrepila samostojnost republik in avtonomnih pokrajin, so decentralizacijo zavirale stare oblastne strukture. Po Titovi smrti leta 1980 so se razhajanja med Slovenijo in federacijo zaradi različnega dojemanja jugoslovanske državne skupnosti poglobila. Politične spremembe v evropskem prostoru, gospodarska in nacionalna kriza v državi so slovensko javnost vodile k spoznanju, da je

prišel čas za lastno državo. Ponovno je prišel v ospredje boj za lastno državo, za slovensko samobit.

23. decembra 1990 se je slovenski narod s plebiscitarno odločitvijo izrekel za samostojno in neodvisno državo. S sprejetjem *Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije*, ustavnim zakonom za uresničevanje Temeljne listine ter *Deklaracijo o neodvisnosti* je bil postavljen formalni temelj slovenske samostojnosti. Razglasitev teh dogodkov pa je bila desetdnevna osamosvojitvena vojna. V njej so se pokazale slovenska odločnost, enotnost in učinkovitost slovenskega političnega vodstva in vsega prebivalstva. S sprejemom Slovenije v *Organizacijo združenih narodov* kot 176. polnopravne članice 22. maja 1992 se je končala pot osamosvajanja Slovenije.

Oblikovanje slovenskega parlamenta po osamosvojitvi, vstop Slovenije v Evropsko unijo, delovanje slovenskih poslancev v evropskem parlamentu ter odprava notranjih meja med članicami Evropske unije so nadaljevanje procesa, ki se je začel pred 140 leti in dosegel uresničitev na začetku 21. stoletja. Z novim položajem v evropskem političnem prostoru se razstava zaključuje.

Razstavo je dopolnjeval katalog na 26 straneh, opremljen s številnim barvnimi fotografijami in dokumenti.

Katja Zupanič

Marko Polenšek: Po njih izdelkih jih boste spoznali. O izbranih novomeških obrteh v času med svetovnim vojnama, Novo mesto 2008, 61 strani

Otvoritev razstave: 19. december 2008. Razstava in katalog: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto

Otvoritev razstave in še po tiskarski barvi dišeča knjiga je vedno praznik za avtorja, založnika in udeležence slovesnosti. Takrat je namreč javno predstavljeno delo, ki sicer poteka dalj časa v ozadju. Pričakanje in radovednost sta navzoča med vsemi udeleženci in vedno je čutiti tudi malce vznemirjenosti. V takem ozračju smo se zbrali tik pred novoletnimi prazniki na otvoritveni slovesnosti na gradu Grm v Novem mestu in otvoritveni prostor je bil premajhen za vse udeležence.

O Novem mestu lahko beremo, da je metropola Dolenjske, mesto v provinci, podeželsko mesto itd. Vsekakor ljudje tu živijo že vrsto stoletij ter delajo in ustvarjajo v okviru svojih zmožnosti. Pri tem puščajo sledi in naloga raziskovalcev je odkriti, povezati in tudi interpretirati te sledi. Po besedah avtorja je pri pripravi razstave in publikacije izhajal iz arhivskega

gradiva, s katerim se je vsak dan srečeval pri svojem delu. Arhivske podatke je dopolnjeval in preverjal z delom na terenu, in sicer z zbiranjem informacij in fotografskega gradiva. Pri tem se je obrnil na ustrezne institucije, a še v večji meri na obrtnike oziroma njihove potomce. Z njimi je opravil številne pogovore in pridobil tudi fotografsko gradivo, ki do sedaj še ni bilo javno objavljeno. Na novo pridobljeno slikovno gradivo, ki je opremljeno s kar največ podatki, je velika dragocenost, kajti fotografija brez podatkov ostaja le tehnični dosežek določenega časa.

Na razstavi in v katalogu je predstavljenih enajst obrti v Novem mestu med vojnoma. Avtor je izbral tiste, ki jih je odkril v arhivskih dokumentih in še niso bile podrobno raziskane (kot npr. gostilničarji, medicarji in svečarji, keramičarji). Pri obravnavi obrti se je v glavnem držal časovne in krajeve omejitve in ni podajal zgodovinskega pregleda posameznih obrti ali delal primerjavo z drugimi kraji. Na začetku dela je kratek opis novomeške občine, potem pa se nadaljuje z opisom organiziranosti obrtnikov v Novem mestu v stanovska združenja. Ta pa so z leti doživela številne spremembe. Tudi v Novem mestu so se odzivali na širšo organiziranost obrtnikov v Dravski banovini oziroma na novo nastali jugoslovanski državi in se prilagajali razmeram v organiziranosti obrtnikov. Zapis zaključuje z imenskim seznamom obrtnikov, ki so delovali leta 1931 v Novem mestu.

Predstavitev organizacijske sheme obrtništva je potrebna za razumevanje širše tematike, a za bralca je najprivlačnejši del kataloga in razstave v nadaljevanju, kjer so predstavljene posamezne obrti. Spoznamo novomeške peke, mesarje, krojače, čevljarje, kovača, mizarje, gradbenike, avtomehanike, frizerje, urarje in dva fotografa. Znotraj vsake teme so najprej opisani stanovska organiziranost posamezne obrti in njeni

vodstveni organi. Sledi opis posameznih obrtnikov in njihovih družinskih članov. Opisi so različno obsežni. Strokovno korektno podajanje informacij prekinjajo besedila, citati, ki so povzeti iz originalnih zapisov. Od nastanka do danes so pridobili privlačnost, saj bralca neprisiljeno opominjajo na vse spremembe v našem prostoru v zadnjih sto letih. Novo mesto med vojnoma tako rekoč ni imelo industrije. Prebivalci so se preživljali kot obrtniki, trgovci, javni uslužbenci in kmetje. S premišljeno izbranimi citati je avtor poudaril vsakodnevno življenje ljudi, se s tem izognil zgolj suhoparnemu podajanju izsledkov raziskave in navsezadnje tudi opozoril na pomen pisnega gradiva, ki ga hranijo arhivi. Velika pozornost avtorja je bila namenjena prav citatom in slikovnim prilogam. V knjigi je objavljenih okoli 40 fotografij, 20 plakatov oziroma originalnih dokumentov in 10 citatov iz različnega pisnega gradiva (pisma, govori, razglednice, poročila, statuti itd). Razstava je prilagojena prostoru in je narejena na osnovi tekstovnega in fotografskega gradiva. Z vsebino sledi kataloški postavitvi tem. Dobra stran razstav je, da navadno pokažejo več gradiva, kot je objavljenega v publikaciji, to pa opazimo tudi v konkretnem primeru. Takoj ko razstavo pospravimo, hitro utone v pozabo. Kombinacija razstave in kataloga pa je rešitev, ki pripomore k trajnejšemu obstoju. Morda pogrešamo nekaj več podatkov o izdelkih novomeških obrtnikov. Temu botruje verjetno moja poklicna pot, kajti delam v muzeju, v katerem posvečamo več pozornosti predmetom in so za nas taki podatki vedno dobrodošli.

Ob misli na vabilo na razstavo, otvoritveno slovesnost, razstavo in publikacijo kot celoto je zaznati v vsem močno osebno noto Marka Polenška. Na vabilu je veliko ljudi in na sredi transparent z napisom Dobrodošli; otvoritvena slovesnost se je razlikovala od stereotipnih uveljavljenih vzorcev in v knjigi in na razstavi se pod prijaznimi podnaslovi vrstijo portreti in življenjske dogodivščine obrtnikov. Povsod imajo prednost ljudje, njihovi veseli in žalostni dogodki, skratka najprej življenje posameznika in posredno skupnosti. In tako Marko tudi deluje v stiku z ljudmi: prijazno, odprto, pozorno in spoštljivo. Pri pripravi tovrstne raziskave je namreč potrebno veliko terenskega dela in mislim, da so tudi osebne lastnosti avtorja in dejstvo, da je Novomešan po rodu pripomogle k uspešni izvedbi naloge.

Štiričlanski kolektiv Novomeške enote Zgodovinskega arhiva Ljubljana je v zadnjih štirih letih objavil tri publikacije: Novomeška trgovina in trgovci (leta 2005), Novomeške hiše in ljudje (leta 2007) in Po njih izdelkih jih boste spoznali (leta 2008). Na ogled sta bili postavljeni dve razstavi. Vse tri publikacije so prinesle nove izsledke v zvezi s tematskim področjem in časovnim okvirom in so dragocena literatura za vse raziskovalce pa tudi ljubitelje novomeške preteklosti.

Za celosten zgodovinski pregled kraja so potrebne najprej podrobne raziskave posameznih tematskih področij v vseh časovnih obdobjih. Takih raziskav je bilo v preteklosti zelo malo, toda glede na vse povedano kaže, da se obetajo boljši časi tudi za Novo mesto.

Majda Pungerčar

Bojan Himmelreich, Pike, špekulanti in Trumanova jajca: Preskrba prebivalstva Slovenije z blagom široke potrošnje v letih 1945–1953. Zgodovinski arhiv Celje, Celje 2008, 367 strani

Konec leta 2008 je Zgodovinski arhiv Celje izdal delo arhivskega svetovalca, dr. Bojana Himmelreicha, s pomenljivim naslovom Pike, špekulanti in Trumanova jajca in podnaslovom Preskrba prebivalstva Slovenije z blagom široke potrošnje v letih 1945–1953.

Ta tematika avtorju ni tuja, saj je že popisal kar nekaj strani s tega področja. Tokrat je svoje raziskovalno področje še razširil in tako je nastalo obsežno knjižno delo, ki predstavlja dobro polovico doktorske disertacije z istim naslovom, ki jo je avtor maja 2008

zagovarjal na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Pri priredbi za tisk je skrajšal celotno besedilo, izpustil pa je tudi poglavje o času NOB ter cenah in plačah v obdobju 1945–1953. Iz obsežne literature in navedenih virov je vidno, da je avtor preučil precejšen del dosegljivega arhivskega gradiva. Pri listanju knjige nas pritegnejo fotografije in dokumenti, k boljši predstavitvi pa pripomorejo tabele.

Vsebina knjige je razdeljena na deset poglavij. V uvodu avtor najprej opredeljuje pojem preskrbe, ki ga tudi ekonomisti opredeljujejo na različne načine. V normalnih razmerah preskrbo uravnava zakon ponudbe in povpraševanja, v drugačnih razmerah pa v preskrbo poseže država. Avtor navaja primer Slovenecv, ki so bili skoraj četrto stoletja omejeni z različnimi predpisi v zvezi s preskrbo.

V drugem poglavju je podrobneje opisano *Obdobje sistema racionirane preskrbe (1945–1948)*. Avtor nam najprej predstavlja leto 1945, nato prve tedne po izgonu okupatorja, ter obdobje vključevanja v enotni jugoslovanski okvir preskrbe.

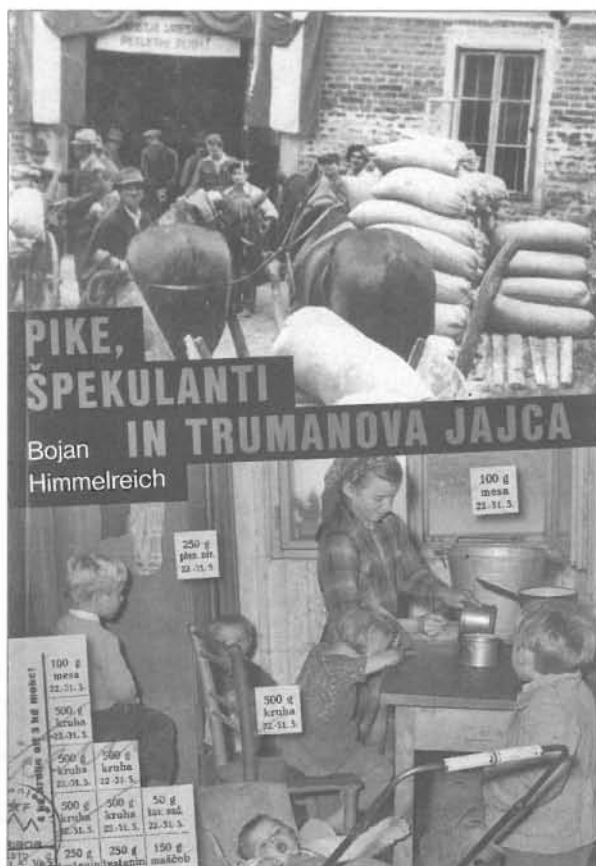
Sledi obdobje 1946–1948. V preskrbi prebivalstva, pridobivanju blaga in razdeljevanju le-tega ne prinaša nikakršnih novih značilnosti, so se pa znotraj nespremenjenega sistema pojavljale lastnosti, ki niso bile nebitvene. Avtor podrobneje predstavlja preskrbo, trgovino in odkup v tem obdobju.

Tretje poglavje *Obdobje sistema zagotovljene preskrbe*, je nadaljevanje drugega, saj podrobno obravnava preskrbo in trgovino v letih 1948–1953. Pri preskrbi so podrobneje opisane zagotovljena preskrba, preskrba z vezanimi cenami in prosta preskrba, znotraj trgovine pa trgovina na veliko, trgovina na malo ter plan II, pri katerem so v začetku leta 1949 načrtovali dodelitev posebnih količin surovin za lokalno proizvodnjo, namenjenih za prosto prodajo.

Poglavje se zaključuje z odkupom; izključno pravico do razpolaganja z večino kmetijskih pridelkov je imelo zvezno ministrstvo. V obdobju 1948–1952 je bil obvezni odkup osnovni način, s katerim je država zagotavljala kmetijske pridelke za del prebivalstva, ki jih sam ni prideloval. Pri tem poglavju je še posebna pozornost namenjena odkupu žitaric ter sami organizaciji odkupa.

V naslednjem poglavju *Preskrba v slovenski Primorski (zona B Julijske krajine in zona B Svobodnega tržiškega ozemlja)* avtor predstavlja Primorsko, ki je bila v preskrbi sestavni del prihodnje slovenske državne skupnosti, saj so Jugoslovanske oblasti velike pošiljke živih pošiljale zlasti v Trst.

Avtor pa celotne knjige ni namenil le preskrbi prebivalstva za splošno porabo, ampak je v svoje delo vključil tudi poglavje, ki nosi naslov *Turizem in gostinstvo v letih 1945–1953*. Obema je bila v povojni gospodarski obnovi namenjena obrobna vloga, ker je

bila prednostna naloga gospodarske politike obnova industrije. Navedeni so nujni ukrepi, ki jih je bilo potrebno izvesti po osvoboditvi za oživitev turizma in gostinstva, posebna pozornost pa je namenjena turizmu v slovenskem Primorju; po vojni je prav tako imelo težaven položaj.

Zanimivo je poglavje o *Življenjskem standardu*, v pomankanju osnovnih življenjskih potrebščin razmerje med zaslužki in cenami ni imelo tolikšnega pomena za življenjsko raven prebivalstva, kot ga ima v tržnem gospodarstvu. Avtor je s tabelami prikazal primerjavo razmer po vojni s predvojnimi oziroma primerjavo količin izdelkov, ki jih je posameznik lahko s svojo plačo kupil v različnih časih.

Naslednje poglavje govori o *Posebnih potrošnikih*, ki so imeli pravico do nakupa večjih količin blaga in blaga boljše kakovosti. Posebno obravnavanje kupcev te vrste je izhajalo iz njihove dejanske potrebe po kvalitetnejših obrokih ali pa je bilo povezano z njihovim trenutnim ali stalnim stanjem zdravja in starostjo; druga podlaga pa je bila njihova funkcija ali zaposlitev na delovnih mestih.

Avtor nas v poglavju *Kaznovanje prestopkov v zvezi s preserbo* seznanja tudi s kaznovalno politiko v obravnavanem obdobju. Kazni so bile lahko zelo preproste, npr. zaplemba premoženja, zaplemba blaga, popolna zaplemba premoženja ali pa tudi zelo stroge, npr. smrtna kazen, a je bila kaznovalna politika v slovenskem Primorju precej manj rigorozna kot drugod v Sloveniji.

Na koncu je dodano še poglavje o *Pomoči UNRRA-e in ostalih humanitarnih organizacij*, ki so pošiljale blago in živež v Slovenijo in podan kratek *Pregled stanja preskrbe v nekaterih evropskih državah po vojni*, da bi tako lažje ocenili položaj v Sloveniji.

Knjiga je zanimiva in prav gotovo jo bodo v roke jemali raziskovalci sorodnih področij slovenske preteklosti, saj je avtorju uspelo strniti in nanizati veliko dejstev, novih podatkov in ocen v zaključeno celoto, ki predstavlja pomemben prispevek k slovenskemu zgodovinopisju.

Sonja Jazbec

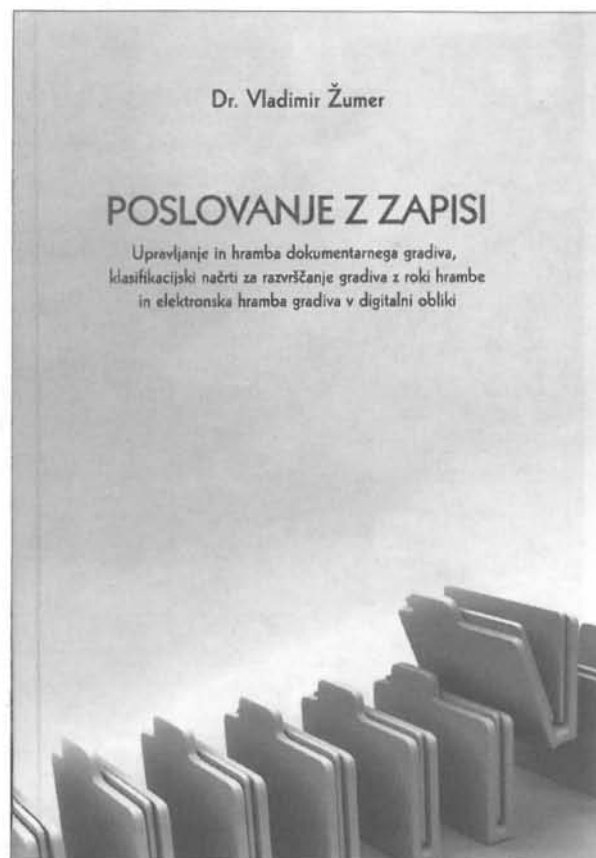
Dr. Vladimir Žumer, Poslovanje z zapisi Upravljanje in hramba dokumentarnega gradiva, klasifikacijski načrti za razvrščanje gradiva z roki hrambe in elektronska hramba gradiva v digitalni obliki, Planet GV, Ljubljana 2008, 647 strani

Sredi leta 2008 je izšla zelo obsežna publikacija, ki jo je kot priročnik za praktično arhivistično delo napisal dr. Vladimir Žumer. Kot je zapisal v uvodnih razmišljanjih, pomembno dopolnjuje priročnik Arhi-

viranje zapisov, ki ga je avtor izdal leta 2001. Trditev popolnoma drži, saj je v sedmih letih nastalo veliko novosti in sprememb, med katere je vsekakor potrebno uvrstiti novo arhivsko zakonodajo, predpise, ki se nanašajo na upravno poslovanje, in mednarodne arhivske standarde. Tudi druge novosti, med katerimi je največ takih, ki se nanašajo na elektronsko poslovanje z dokumentarnim gradivom, so v knjigi natančno predstavljene.

Vsakemu bralcu priročnika priporočam pazljivo in natančno branje že kar uvodnega poglavja, to je Uvodnih misli. Za vsakdanje arhivistično delo je zelo koristno opozorilo, da je npr. Uredbo o upravnem poslovanju, ki je sicer namenjena organom javne uprave, lokalnim skupnostim in tudi drugim javno-pravnim osebam, mogoče smiselno uporabljati tudi pri delu z dokumentarnim gradivom gospodarskih družb, združenj, političnih strank, društev in drugih pravnih subjektov oziroma ustvarjalcev dokumentarnega gradiva. Tudi opozorila o pomenu urejenosti dokumentarnega gradiva, zlasti v povezavi s klasifikacijskimi načrti, so nujna za nemoteno poslovanje pravnih subjektov in morebitno vpeljavo elektronskega arhiviranja.

Naslednje poglavje knjige bralce seznanja s pojmi, katerih definicije nam morajo biti znane, če hočemo poznati postopke ravnanja z dokumentarnim, pa tudi arhivskim gradivom. Avtor jih je razdelil v štiri sku-

pine. Te so, kot je zapisal, logična posledica postopkov pisarniškega poslovanja. Med osnovnimi pojmi, ki so povzeti po slovenski arhivski zakonodaji, med drugim najdemo opredelitev pojma arhivsko gradivo, ki z dokaj nejasno definicijo povzroča težave. Pričakovati bi bilo, da bo avtor tudi zato ker pojmu namenja nekaj opisnih dejstev, pojasnil tisti del opredelitve arhivskega gradiva, v katerem piše, da ima arhivsko gradivo med drugim "... trajen pomen za ... pravno varnost oseb v skladu s strokovnimi navodili pristojnih arhivov." Kot kažejo razmišljanja po letu 2006, ko je začela veljati nova slovenska arhivska zakonodaja, pa tudi dileme, ki se pojavljajo ob pripravah sprememb in dopolnitev arhivskega zakona, je prav ta del definicije arhivskega gradiva sporen. Po mojem mnenju, bi bilo potrebno enkrat jasno povedati, da t. i. pravna varnost je oziroma ni kriterij za določanje arhivskega gradiva. Če je, je to zelo nerodno za arhivistiko.

Glede na to, da sta v podpoglavju osnovnih pojmov razložena tudi pojma dokument in dokumentarno gradivo, bi bilo po mojem mnenju logično, da bi bile tu tudi razlage pojmov dokumentarno gradivo v fizični in elektronski obliki ter obliki za dolgoročno hrambo ter pojmi elektronski in analogni dokument ter fizična in elektronska kopija dokumenta, ki so v podpoglavju Upravljanje dokumentarnega gradiva. Podobno menim, da bi morali biti nekateri pojmi, ki se nanašajo na razumevanje elektronskega arhiviranja, opredeljeni v podpoglavju Elektronska hramba gradiva in ne v podpoglavju Upravljanje dokumentarnega gradiva. A to so le moja subjektivna gledanja, ki nikakor ne zmanjšujejo pomena poglavja, ki je namenjeno poznavanju pojmov v procesu ravnanja z dokumentarnim in arhivskim gradivom in bi ga moral vsak arhivist zelo natančno preučiti.

Sledi poglavje, v katerem se avtor posveča sistemom poslovanja in razvrščanja dokumentarnega gradiva in sistemom vodenja evidenc o dokumentarnem gradivu, ki so veljali na območju današnje Republike Slovenije v zgodovini. Zlasti za arhiviste, ki skrbijo za upravno gradivo, ki je nastalo po letu 1945, je pomemben prikaz razvoja pisarniškega poslovanja; to je do vključno leta 1961 slonelo na delovodniškem sistemu, potem pa vsebinskem, klasifikacijskem sistemu. Med drugim avtor opozarja na Pravilnik o pisarniškem poslovanju iz leta 1988, v katerem so bili prvič v zgodovini slovenskega pisarniškega poslovanja določeni minimalni roki hranjenja. Sledi opis problematike klasifikacijskih načrtov, ki je posledica Uredbe o pisarniškem poslovanju in dolžnosti upravnih organov do dokumentarnega gradiva iz leta 1994 in Uredbe o upravnem poslovanju iz leta 2005 ter poznejših dopolnitev in sprememb. Ti klasifikacijski načrti so že opremljeni z roki hranjenja in določitvijo arhivskega gradiva.

Nekaj prostora je namenjenega tudi, kot pravi avtor "... najbolj stabilnemu in postopkovno urejenemu pisarniškem poslovanju pravosodnih organov ...", ki se je predvsem pri rednih sodiščih in sodiščih splošnih pristojnosti ustalilo konec 19. stoletja (1898). Sodišča so začela vpisnike in abecedna kazala voditi po vrstah zadev in postopkov. Pisarniško poslovanje pravosodnih organov so določali sodni poslovnik, od leta 1995 dalje pa Sodni red s spremembami in dopolnitvami, ki je v priložniku podrobneje prikazan v delu, ki opredeljuje ravnanje z dokumentarnim gradivom.

Med predpise, ki močno vplivajo na sisteme poslovanja z dokumentarnim gradivom, avtor uvršča tudi Zakon o elektronskem poslovanju in elektronskem podpisu, saj določa osnovne principe elektronskega arhiviranja. Opozorjeno je na določilo, da mora arhivsko gradivo, ki je bilo v originalni obliki zapisano na papirju, pa je bilo pozneje skenirano ali posneto na mikrofilm, ostati na papirnem nosilcu zapisa, kot za določene vrste dokumentarnega gradiva zahtevajo tudi nekatere področne zakonodaje (npr. s področja šolstva in računovodstva). Pomembno pa je opozorilo na 69. strani priložnika, ki navaja, da je leta 2007, sprememba Uredbe o upravnem poslovanju odpravila določbo, "... po kateri so morali organi javne uprave, hkrati z elektronskim arhiviranjem zadev, v fizični obliki na papirju ohraniti ... zadeve, ki so imele naravo arhivskega gradiva ...". Enako velja tudi za dokumentarno gradivo, ki ga je potrebno hraniti trajno. Za uvajanje elektronskega arhiviranja je zelo koristno opozorilo, da je ista sprememba Uredbe o upravnem poslovanju odpravila še določilo, da pri pravnih subjektih, za katere velja citirana uredba, po preoblikovanju papirnih dokumentov v elektronsko ali mikrofilmsko obliko, originalnih papirnih dokumentov ni več potrebno hraniti še dve leti po preoblikovanju.¹ Pogrešam opozorilo na obvezno potrjenost t. i. notranjih pravil za pravne subjekte, za katere veljajo določila Uredbe o upravnem poslovanju. Vznemirja pa me lahkotnost opozorila, da je Zakon o notariatu iz leta 2006 odpravil določilo 13. člena Zakona o elektronskem poslovanju in elektronskem podpisu, po katerem je bilo zaradi nevarnosti vdora v elektronsko arhiviranje iz sistema elektronskega poslovanja izvezto elektronsko dokumentarno gradivo pravnega prometa z nepremičninami. V opombi številka 56 je naveden Zakon o notariatu, ki naj bi bil objavljen v Ur. l. RS, št. 17/2006. A v tem Uradnem listu ni nobenega zakona o notariatu. Očitno gre za napako pri citiranju zakona. Določila o elektronskih oblikah notarskih listin so namreč zapisana že v spremembah tega zakona iz srede leta 2004, povzeta pa so v

¹ Na splošno menim, da bi bilo zelo koristno, ko bi avtor navedel člene predpisov, ki prinašajo kakršnecoli spremembe.

uradno prečiščenem besedilu zakona iz januarja 2006, v nekoliko spremenjeni obliki jih najdemo v spremembah notarske zakonodaje novembra 2006; povzete so v uradno prečiščenem besedilu istega zakona iz začetka leta 2007. Gre za 31. in zlasti 38.a člen tega zakona. Res je, da 38.a člen zakona daje pravilno sestavljeni in elektronsko podpisani notarski listini v elektronski obliki enako vrednost kot "... notarski listini z lastnoročnim podpisom in žigom ali pečatom notarja in ima zato enako veljavnost". V nobenem členu notarske zakonodaje pa ni eksplicitno navedeno, da so odpravljena določila 13. člena Zakona o elektronskem poslovanju in elektronskem podpisu.² Vsaj zame je zelo nenavadno, da naj bi spremembo uzakonil zakon o notariatu in ne zakon o spremembi in dopolnitvi zakona o elektronskem poslovanju in elektronskem podpisu. Zadnji zakon o elektronskem poslovanju je izšel dva meseca po spremembi notarskega zakona iz leta 2004, pa še vedno vsebuje določila domnevno z zakonodajo o notariatih odpravljenega 13. člena. S tem v zvezi je priporočljivo prebrati tudi 2. člen Zakona o elektronskem poslovanju na trgu iz leta 2006.³ Najmanj kar lahko ugotovim je, da gre za hudo neuskkljenost slovenske zakonodaje.

V opisu Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih, ki je bil sprejet leta 2006, je nakazana osnovna razlika z arhivskim zakonom iz leta 1997. Avtor pravilno ugotavlja, da je bil dotedanji zakon dobra pravna podlaga za varstvo arhivskega gradiva v fizični obliki, ni pa se zelo ukvarjal z dokumentarnim gradivom in še manj oziroma nič z varstvom elektronskega dokumentarnega in arhivskega gradiva – to je novost arhivskega zakona iz leta 2006. Zato pravi, da je bil novi zakon skupaj s podzakonsko uredbo več *kot* nujno potreben. V nadaljevanju so opisana osnovna načela novega zakona. Poudarjeni sta potreba po dostopnosti arhivskega gradiva in novost pri opredeljevanju arhivskega gradiva, ki ga po določitih novega zakona določajo v komisijah; člane izmed predstavnikov pristojnega arhiva in konkretnih javnopravnih oseb imenuje direktor pristojnega arhiva. Predstavljene so določbe za opredeljevanje zasebnega arhivskega gradiva. Poudarek v priročniku je na elektronskem arhiviranju in z njim povezanih izjemno pomembnih določilih o dolgoročni hrambi elektronskega dokumentarnega gradiva in t. i. notranjih pravilih, ki so podlaga za ugotavljanje verodo-

stojnosti elektronskih zapisov. Vse skupaj je povezano s podzakonskimi predpisi, kot so Enotne tehnološke zahteve (ETZ) in njim podobni predpisi (kontrolniki) ter z Uredbo o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva, ki združuje vsebino nekdanjih izvedbenih pravilnikov, razen Pravilnika o strokovni usposobljenosti uslužbencev javnopravnih oseb in ponudnikov storitev, ki delajo z dokumentarnim gradivom. Bilo bi zanimivo, če bi avtor priročnika pojasnil, zakaj tudi določil tega pravilnika niso vključili v Uredbo o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva.

V nadaljevanju poglavja so opisane evidence o dokumentarnem gradivu, ki so posledica določil pisarniškega poslovanja in so pripomoček, ki pomaga, da se v velikih količinah gradiva najdemo in najdemo iskane dokumente. Seznanimo se z vrstami delovodnikov in indeksov, s katerimi si pomagamo pri delovodnikih, s kartotečnimi kazali, ki nam pomagajo pri orientaciji med spisi, razvrščenimi po klasifikacijah, z vpisniki pravosodnih organov, sezname prejete in odposlane pošte in računalniškimi evidencami in njihovimi aplikacijami. Za pregledno evidentiranje so izjemnega pomena t. i. osnovne pisarniške enote, ki jih teorija imenuje arhivske enote, ki so navadno tudi popisne enote in jih predstavljajo fizični ali elektronski dokumenti, torej dokumenti, spisi, zadeve in dosjeji. Opisani so sistemi evidentiranja, popisovanja in razvrščanja dokumentarnega gradiva: številčni, kronološki, abecedni, geografski, vsebinski (po upravnih in poslovnih funkcijah), organizacijsko-strukturalni in sistem popisovanja ter razvrščanja dokumentarnega gradiva po vrstah in oblikah gradiva ter kombinacija prej omenjenih sistemov. Na koncu poglavja sta zapis o sistemih za razvrščanje in popisovanje na splošno in pregled klasifikacijskih načrtov, ki so bili na območju Republike Slovenije v uporabi do najnovejših, ki so rezultat zahtev Uredbe o upravnem poslovanju iz leta 2005. Opisani so klasifikacijski načrt vicedomskega urada za Kranjsko za obdobje od leta 1492–1747, enotni registraturni načrt za deželno namestništvo in okrajna glavarstva na Kranjskem iz leta 1850 (ima 38 glavnih osnovnih skupin), ki je bil v uporabi do leta 1918, ponekod pa še naslednja leta. Za slovenske občine, ki so bile po 1. svetovni vojni z Rapalsko pogodbo priključene Italiji, je veljal enoten klasifikacijski načrt za italijanske občine iz leta 1897, prikazani pa so tudi klasifikacijski načrti, ki smo jih začeli v Sloveniji uveljavljati pri poslovanju s spisi po letu 1955 (1958, 1962, 1988, 1995, 1997, 2003 in 2005).

Naslednje dokaj obsežno poglavje ima naslov Upravljanje dokumentarnega gradiva v javni upravi. Vsebinska podlaga mu je Uredba o upravnem poslovanju v delu, ki je namenjen tajnosti podatkov pa Zakon o tajnih podatkih s pripadajočo uredbo kot izvedbenim aktom. Opozoriti je treba na prvo opombo

² Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o notariatu, Ur. l. RS, št. 73-3239/2004; Zakon o notariatu, uradno prečiščeno besedilo, Ur. l. RS, št. 4-95/2006; Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o notariatu, Ur. l. RS, št. 115-4905/2006; Zakon o notariatu, uradno prečiščeno besedilo, Ur. l. RS, št. 2-65/2007.

³ Zakon o elektronskem poslovanju in elektronskem podpisu, uradno prečiščeno besedilo, Ur. l. RS, št. 98-4284/2004; Zakon o elektronskem poslovanju na trgu, Ur. l. RS, št. 61-2566/2006.

tega poglavja (opombo številka 119), v kateri so navedeni najpomembnejši predpisi, ki v Republiki Sloveniji opredeljujejo ravnanje z dokumentarnim in arhivskim gradivom. Predstavljeni so organi javne uprave, ki so organi državne uprave in lokalne samouprave, ter vse vrste pravnih oseb, ki na podlagi javnih pooblastil ali koncesij opravljajo upravne naloge. Vse delo javne uprave mora biti dokumentirano z ustreznimi dokumenti, upravljanje teh, ki je tudi ena od nalog javne uprave, pa mora zagotoviti preglednost, pravočasnost izvedbe, možnost preverjanja upravnih postopkov, dokazljivost in na koncu ohranitev zapisov, zlasti teh, ki so postali arhivsko gradivo. Vse postopke upravljanja dokumentarnega gradiva, od nastanka do uničenja ali izročitve pristojnemu arhivu, pa praviloma vodimo z informacijskimi sistemi in tehnologijami. Opredeljena so načela, ki jih morajo informacijski sistemi in tehnologije zagotoviti, da je upravljanje dokumentarnega gradiva v skladu z zakonodajo. V nadaljevanju poglavja so v glavnem opisani postopki organov in uslužbencev javne uprave, kot so npr. uradni elektronski naslovi, elektronska pošta, uporaba interneta in skrb za zagotavljanje varnosti podatkov, ki se pretakajo po informacijskih sistemih, itd. Vsebina tega poglavja je namenjena večinoma uslužbencem javnopravnih oseb, ki imajo vsak dan opraviti z dokumentarnim gradivom v fizični ali elektronski obliki, to je uslužbencem, ki opravljajo postopke pisarniškega poslovanja, manj pa uslužbencem arhivov, katerih osnovna naloga je skrb za arhivsko gradivo javnopravnih oseb. Poleg drugega, priročnik poudarja pomembnost pravičnega razvrščanja zadev po klasifikacijskih načrtih (to je izjemno pomembno za urejenost gradiva), načrta signirnih znakov, ki opredeljuje pristojnosti reševanja konkretnih zadev, ter rokovnika, ki opozarja uslužbenca na čas, v katerem je potrebno konkretno zadevo rešiti. Ob vsem povedanem je v priročniku poudarjeno tudi pravilno evidentiranje dokumentarnega gradiva, ki ga upravljajo organi javne uprave. Del poglavja je namenjen tudi upravljanju dokumentov z različnimi stopnjami tajnosti. Na koncu poglavja je še opozorilo o nadzorovanju izvajanja določb Uredbe o upravnem poslovanju.

Gledano s stališča arhivske stroke ima Žumrov priročnik dve temeljni poglavji. Prvo se imenuje Hramba dokumentarnega in arhivskega gradiva. Že pri branju prvega odstavka tega poglavja se pojavi pojma hramba in arhiviranje. Hramba se nanaša na hranjenje nerešenih in rešenih zadev dokumentarnega gradiva, arhiviranje pa na hrambo rešenih oziroma zaključenih zadev. Te najprej pridejo v tekočo zbirko, po določenem obdobju (praviloma po dveh letih) pa v stalno zbirko dokumentarnega gradiva. Zato opravila hrambe in arhiviranja zadevajo vse oblike dokumentarnega gradiva (fizično in elektronsko) in zaje-

majo "... postopke prevzemanja, zajemanja in pretvorbe v digitalne oblike, hranjenja, ohranjanja, razvrščanja, strokovne obdelave, tehničnega opremljanja in označevanja, izločanja, odbiranja in uporabe dokumentarnega in arhivskega gradiva v tekoči in stalni zbirki dokumentarnega in arhivskega gradiva ...". To pa so tudi vsi postopki pri delu z dokumentarnim gradivom, od nastanka pa do izročitve arhivskega gradiva pristojnemu arhivu oziroma do uničenja delov dokumentarnega gradiva, ki so jim potekli minimalni roki hranjenja in nimajo narave arhivskega gradiva. V poglavju so predstavljene vse tri zbirke dokumentarnega gradiva (zbirka nerešenih zadev, tekoča zbirka, včasih imenovana tudi tekoči oziroma priročni arhiv in stalna zbirka, ki je včasih poimenovana tudi kot stalni arhiv pravne osebe) in podrobno opisani naštetih postopki. Posebej je poudarjena zahteva, da mora biti dokumentarno gradivo od nastanka, prek vseh treh zbirk do izročitve arhivskega gradiva pristojnemu arhivu oziroma uničenja nearhivskega gradiva po preteku rokov hranjenja, v urejenem stanju po predpisanih ali dogovorjenih elementih razvrščanja. V nasprotnem primeru je dokumentarno gradivo skoraj neuporabno, ker se v njem ne najdemo, potrebno pa ga je hraniti zaradi zahtev arhivske zakonodaje in zakonodaje, ki določa minimalne roke hranjenja. V poglavju so poleg opravil, ki jih morajo opraviti javnopravne osebe, zlasti njihovi uslužbenci, ki delajo z dokumentarnim gradivom, zelo natančno obdelani postopki vrednotenja, odbiranja in izročanja arhivskega gradiva pristojnim arhivom. Avtor opozarja na predpise, ki so s svojimi določili v veliko pomoč komisijam za pripravo navodil za odbiranje arhivskega gradiva pri konkretnih pravnih subjektih. Menim, da je zlasti ta del Žumrovega priročnika tisti del, ki bi ga morali arhivski tehniki in arhivisti zelo natančno preučiti, saj so opisani temeljni postopki pri delu z arhivskim gradivom pred prevzemom v arhive.

Dokaj podrobno je obdelana tudi problematika določanja minimalnih rokov hranjenja, predstavljeno je navodilo, ki ga je za določanje rokov hranjenja dokumentarnega gradiva leta 2005 pripravil Arhiv Republike Slovenije. Nakazane so tudi že spremembe, zlasti za vrste dokumentarnega gradiva, ki jih je potrebno hraniti trajno, nimajo pa lastnosti arhivskega gradiva. Zanje bodo določili razmeroma dolge roke hranjenja, ki bodo vezani npr. na rojstne letnice, letnice upokojitve itd. Dodan je še izbor predpisov, ki za konkretna področja opredeljujejo roke hranjenja. Pri tem je treba opozoriti na nujno zastarelost izbranih predpisov, saj se ti pogosto spreminjajo. Tako npr. v opombi številka 255 na 284. strani priročnika najdemo navedbo 57. člena Zakona o davku na dodano vrednost iz leta 2003, čeprav je bil, ko je priročnik izšel, že slabi dve leti v veljavi novi Zakon o davku na dodano vrednost, ki tematiko nekdanjega

57. člena opredeljuje v 85. in 86. členu. Pogrešam tudi navedbo pravilnika za izvajanje navedenega davčnega zakona, ki je prav tako izšel leta 2006.⁴

Zelo dobro je, da avtor opozarja, na slabosti pravilnika o dokumentaciji za srednje šolstvo, ki je tudi po mojem prepričanju veliko slabši od pravilnikov, ki veljajo za osnovne šole. Kot da se na pristojnem ministrstvu glede enake vrste dokumentacije (redovalnice, dnevniklji itd.) strokovnjaki za osnovno in srednje šolstvo ne znajo uskladiti, ali še slabše, videti je, da ministri ne vedo, kaj pripravljajo strokovnjaki za osnovno in kaj za srednje šolstvo. To je gotovo velika težava za komisije pristojnih arhivov, ki morajo pripraviti konkretna navodila za odbiranje arhivskega gradiva. To zmešnjavo, ki je nevzdržna, je nujno potrebno urediti na način, ki je predstavljen na 591. strani priročnika (šifra 60314, dokumentacija o učencih).

Del poglavja o hrambi dokumentarnega gradiva je namenjen materialnemu varstvu. Priročnik opozarja na primerna arhivska skladišča, njihovo primerno opremo in varnost ter pravilno tehnično opremo dokumentarnega in arhivskega gradiva.

Predstavljene so slovenska arhivska mreža in pristojnosti državnega in regionalnih arhivov, pa tudi možnosti in pogoji za ustanavljanje arhivskih zavodov v lokalnih skupnostih. Nakazane so arhivske naloge in obveznosti. Proti koncu poglavja so obdelani še: uporaba arhivskega gradiva, dostopnost le-tega, ravnanje arhivov z zasebnim arhivskim gradivom, arhivsko gradivo verskih skupnosti ter izobraževanje uslužbencev javnopravnih oseb, ki, kot je zapisal avtor, arhivirajo dokumentarno gradivo, ter delavcev ponudnikov storitev elektronske hrambe; to je povezano tudi s pridobivanjem t. i. kreditnih točk.

Sledi poglavje, ki je namenjeno hrambi gradiva v elektronski obliki. Ta tematika je popolna novost slovenske arhivske zakonodaje iz leta 2006. Predstavljeni so načela elektronskega arhiviranja, mednarodni standardi, ki urejajo to področje, ter slovenska zakonodaja, ki na kakršen koli način posega na to področje, pa tudi akti, ki so jih že pripravili v Arhivu Republike Slovenije: Enotne tehnološke zahteve in nekateri kontrolniki za preverjanje skladnosti elektronskega arhiviranja z zakonodajo. Predstavljena sta pomen in vsebina t. i. notranjih pravil (lastnih in prevzetih oziroma vzorčnih), ki so nekakšen interni pravilnik za elektronsko arhiviranje. Morajo jih izdelati javnopravne osebe, če so začele oziroma bodo začele elektronsko

arhiviranje. Obvezno jih morajo poslati v potrditev Arhivu Republike Slovenije kot edinemu pristojnemu za ta potrjevanja. Na ta način si zagotovijo 100-odstotno verodostojnost elektronskih dokumentov. Poudarjena je možnost, da je elektronsko arhiviranje dokumentarnega gradiva javnopravnih oseb prepuščeno akreditiranim ponudnikom informacijske opreme in storitev. Da bi zagotovili kar najboljšo dolgoročno hrambo dokumentarnega in hrambo arhivskega gradiva, avtor opozarja na določila slovenske arhivske zakonodaje glede zahtev informacijske infrastrukture. Veliko pozornosti v priročniku je namenjene zajemu, pretvorbi in hrambi gradiva v digitalni obliki, elektronskim podpisom in elektronskim žigom, ki zagotavljajo avtentičnost elektronskega gradiva, dolgoročni hrambi gradiva v elektronski obliki itd. Pomembni pri elektronskem arhiviranju so tudi t. i. metapodatki, ki so na 372. strani opredeljeni "*... kot podatki o podatkih ali podatki o elektronskih podatkih in dokumentih ...*", ki "*... opisujejo izvor, vsebino in strukturo elektronskega dokumenta ..., njegovo upravljanje, tehnične značilnosti, nadzor, sledljivost v času idr. ...*". Vse skupaj pa ne bo veliko zaleglo, če gradivo, ki naj bi bilo elektronsko arhivirano, ni urejeno oziroma če podlaga ureditve ni primeren klasifikacijski načrt. Proti koncu poglavja o elektronskem arhiviranju je na voljo še informacija o ponudnikih strojne in programske opreme, opisane pa so tudi naloge Arhiva Republike Slovenije kot edinega slovenskega državnega arhiva, ki mu jih nalaga najnovejša slovenska arhivska zakonodaja. Podrobneje so predstavljeni kontrolniki za preverjanje usklajenosti notranjih pravil in skladnosti strojne in programske opreme s slovensko arhivsko zakonodajo. Vsekakor je to poglavje, ki mora zanimati tako arhiviste kakor tudi ponudnike programske in strojne opreme ter elektronskega arhiviranja.

Predzadnje poglavje priročnika je namenjeno izključno t. i. zbirnemu klasifikacijskemu načrtu za razvrščanje gradiva javne uprave z roki hranjenja. Gre za predstavitev predloga novih in dopoljenih navodil za določanje rokov dokumentarnega gradiva, kot jih zahteva ena od sprememb in dopolnitev Uredbe o upravnem poslovanju. Elementi zbirnega klasifikacijskega načrta so: klasifikacijski znak, opis funkcij, roki hranjenja za državne organe na republiški oziroma ministrski ravni, za državno upravo na ravni upravnih enot in za lokalne skupnosti (občine in mestne občine) ter opombe z obrazložitvami funkcij, rokov hranjenja in vrst gradiva. Velika novost je, da so za posamezne vrste dokumentarnega gradiva časovno (z leti) opredeljeni roki hranjenja "trajno". To je zelo koristno pri hranjenju gradiva, ki ga je potrebno hraniti trajno, pa hkrati nima lastnosti arhivskega gradiva. Vrste gradiva, ki jih je sicer potrebno hraniti trajno, so opredeljene kot hraniti "T oz. 50 let od nastanka" ali

⁴ Zakon o davku na dodano vrednost, Ur. l. RS, št. 117-5012/2006, je naveden pri poglavju Elektronska hramba gradiva v digitalni obliki v opombi številka 298 na 331. strani. V isti opombi avtor navaja tudi Pravilnik o izvajanju Zakona o davku na dodano vrednost iz leta 2004, čeprav je v času izida priročnika že veljal pravilnik iz leta 2006; Ur. l. RS, št. 141-6170/2006.

"T oz. najmanj 100 let od rojstva osebe" ali "T oz. dokler so v uporabi" (npr. pečati, žigi ...) itd. Take opredelitve bodo zelo pripomogle k preglednosti npr. kadrovske in njej podobne dokumentacije. V zbirnem klasifikacijskem načrtu so poleg rokov hranjenja določene tudi vrste arhivskega gradiva. Opredelitev teh na državni in ministrski ravni ni sporna, nekoliko nenavadno pa je, da so vrste arhivskega gradiva opredeljene tudi na ravni upravnih enot ter lokalnih skupnosti; to je sicer v pristojnosti regionalnih arhivov. Če je to opravljeno na podlagi tretje točke 56. člena Uredbe o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva,⁵ je prej omenjena nenavadnost brezpredmetna. Kakorkoli, vsekakor drži, da je tudi opredelitev arhivskega gradiva za upravne enote in organe lokalnih skupnosti v pomoč komisijam regionalnih arhivov za pripravljane konkretnih navodil za odbiranje arhivskega iz dokumentarnega gradiva pri lokalnih organih javne uprave in samouprave.

Na koncu poglavja je še nekaj primerov podrobneje razdelanih funkcij in nalog upravnih organov, kot je narejeno v zbirnem klasifikacijskem načrtu kot npr.: varstvo osebnih podatkov, inšpekcij, družin in socialno varstvene dejavnosti, upravljanje prostora in okolja za lokalne skupnosti, izobraževanja (po vrstah izobraževalnih ustanov), varstva kulturne dediščine, seje, statistika, itd.

Pred poglavjem Viri in literatura najdemo še kratko poglavje o razvrščanju poslovne dokumentacije z roki hranjenja pri gospodarskih družbah, podjetjih in zavodih. Pri tovrstnih pravnih subjektih so podlage za izdelave klasifikacijskih načrtov njihove poslovne funkcije.

Dokaj obsežno je tudi zaključno poglavje priročnika. To je razumljivo, saj je v priročniku več kot 340 opomb. Navedeni so vsi slovenski predpisi, ki se nanašajo na poslovanje z dokumentarnim in arhivskim gradivom v najširšem pomenu besede. Sledi bogat seznam mednarodnih standardov ter tehničnih formatov za pravilno elektronsko arhiviranje, tem pa predpisi o pisarniškem poslovanju, ki so ali še veljajo na območju Republike Slovenije za obdobje od 1945 do 2007, pa še seznam osnovne literature o pisarniškem poslovanju v Sloveniji po letu 1945. Zelo koristen je obsežen pregled slovenske zakonodaje, ki opredeljuje pristojnosti, upravne in poslovne funkcije ter organizacijo javnopравnih oseb. Na predzadnji (645.) in zadnji (646.) strani pa je navedeno še nekaj strokovne literature o rokih hranjenja dokumentarnega gradiva v Sloveniji.

Dr. Vladimirju Žumru se je vsekakor potrebno zahvaliti in mu čestitati, da je zbral toliko energije, da je napisal temeljni priročnik slovenske arhivistike za ravnanje z dokumentarnim in arhivskim gradivom

javne uprave od konca druge svetovne vojne pa do današnjih dni. Čeprav je besedilo zahtevno, sem prepričan, da se mora z njim seznaniti vsak slovenski arhivist, pa tudi arhivskim tehnikom bo branje priročnika koristilo. V nujno branje in študij ga toplo priporočam tudi osebam, ki se z Žumrovimi tezami ne strinjajo ali pa le mislijo, da se ne strinjajo. Utrdili bodo svoje dosedanje znanje in izvedeli veliko novih, za vsakdanje delo v arhivih koristnih informacij. Še koristneje pa bo, če bodo svoje poglede in morebitna nestrinjanja utemeljevali z zapisi v slovenski arhivistični strokovni publicistiki.

Za konec pa upam, da mi kolega Lado ne bo zameril, če sem bil v nekaterih svojih pogledih nekoliko bolj kritičen. K temu me je napotila tudi vsebina zadnjega stavka v zahvali, ko je zapisal, da se med drugim zahvaljuje tudi za pripombe in dopolnila.

Janez Kopač

Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja, Pokrajinski arhiv Maribor 2009, 547 strani

V 8. zborniku Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja so objavljeni referati dopolnilnega izobraževanja s področja arhivistike, dokumentalistike in informatike, ki je potekalo od 25. do 27. marca 2009 v Radencih. Prispevki so napisani v slovenskem, bosanskem, hrvaškem, srbskem, nemškem in angleškem jeziku z izvlečki v istem jeziku, kot so referati, in prevodom v angleški jezik. Povzetki so v angleškem, nemškem ali slovenskem jeziku. Razdeljeni so v štiri vsebinske sklope.

Zbornik je izšel v Mariboru leta 2009 z naslovom, kakršnega je imelo posvetovanje; obsega 547 strani, izšel pa je v nakladi 350 izvodov. Izdal in založil ga je Pokrajinski arhiv Maribor. Zbornik ima podobno obliko kot prejšnji, le da mu je dodana številka 30, ki označuje jubilejno posvetovanje. Ovitok je v barvi, ki iz bele prehaja v modro. Na ovitku je slika računalniškega zaslona, nanj pa je položena knjiga. Na številki 30 je tudi napis Radenci. Na ovitku je naslov publikacije s krajem in letnico izida. Posamezne sklope prispevkov ločuje list z napisom sklopa in modro obarvanim širokim robom. Po takšni obliki je zbornik prepoznaven tudi pri udeležencih posvetovanj.

V prvem sklopu, sklopu Iz arhivske teorije, je trinajst referatov:

Leopold Auer (Dunaj) je pripravil referat Die Bedeutung internationaler Zusammenarbeit für die Entwicklung des Archivwesens im 21. Jahrhundert; objavljen je tudi v prevodu (Pomen mednarodnega sodelovanja za razvoj arhivistike v 21. stoletju). V

⁵ Ur. l. RS, št. 86/2006.

prispevku je podan pregled mednarodnega sodelovanja v arhivistiki po drugi svetovni vojni, raziskuje pa predpogoje za organizacijo in predstavlja težišče nadaljnega delovanja. Poudarja pomen tovrstnih dejavnosti in možnost delovanja manjših institucij ter povezovalno vlogo posvetovanj med Srednjo Evropo in državami Vzhodne in jugovzhodne Evrope. To vlogo potrjuje pisana sestava udeležencev posvetovanj.

Vladimir Žumer (Ljubljana) je pripravil referat z naslovom Poslovanje z zapisi med slovenskimi predpisi, teorijo in prakso. V njem razlaga poslovanje z zapisi, ki je urejeno s predpisi, mednarodnimi standardi in priporočilom Evropske komisije; obsega postopke od nastanka dokumentarnega gradiva do izločitve oziroma uničenja ali odbiranja in izročitve arhivskega gradiva pristojnim arhivom. Ne glede na to, ali je gradivo v papirni, analogni ali elektronski digitalni obliki, ga je potrebno pri pisarniškem poslovanju in arhiviranju upravljati tako, da ohrani verodostojnost, pravno veljavnost, uporabnost, dostopnost, celovitost in urejenost.

Pregled dela v slovenskih državnih regionalnih arhivih je naslov referata Jureta Mačka (Maribor). V prispevku kaže dejavnost slovenskih regionalnih arhivov v obdobju med letoma 2004 in 2007 ter poudarja razlike v dejavnosti in obremenjenosti posameznih arhivov. Avtor na podlagi letnih poročil ugotavlja, da

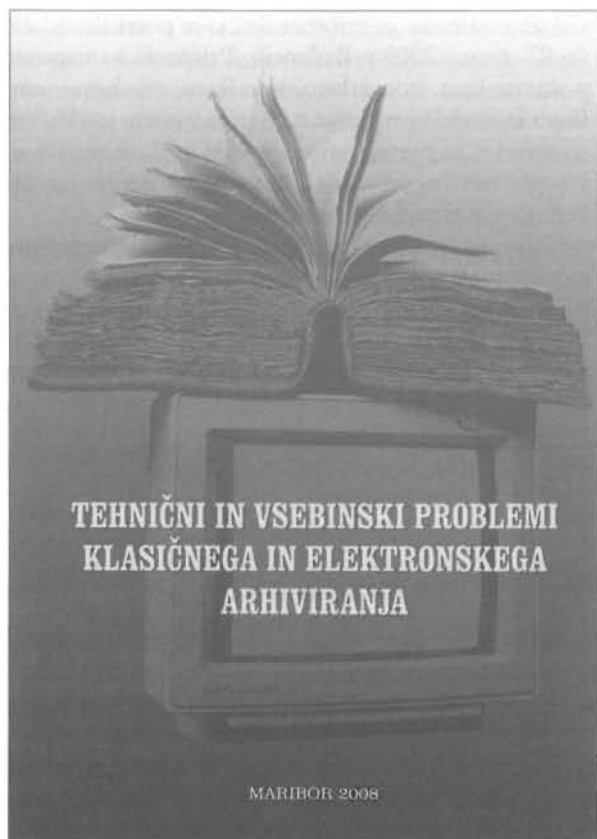
se regionalni arhivi razlikujejo tako po obsegu dela pri strokovni obdelavi arhivskega gradiva kot tudi pri znanstveno-raziskovalni in kulturno-vzgojni dejavnosti.

Bogdan Florin Popovici (Brasov-Romunija) je pripravil referat z naslovom ISAD(G) and Some Aspects of Romanian Archival Practices – To Be or Not to Be ali v prevodu (ISAD(G) in nekaj vidikov romunske arhivske prakse – Biti ali ne biti). V prispevku obravnava zaupnost, saj se s tem področjem srečujemo pri poslovanju; zaupnost je obravnavana v zvezi z dokumentarnim gradivom. Gradivo, ki je označeno kot zaupno, je potrebno zavarovati pred dostopom oseb, ki do njega niso upravičene. Vse gradivo pa postane v javnih arhivih po določenem času dostopno tudi preostali zainteresirani javnosti.

Naslednji referentki sta bili Zdenka Semlič Rajh in Alenka Šauperl. V prispevku z naslovom Arhivski in bibliografski opis gradiva in ustvarjalcev – Mednarodni standardi in nacionalna praksa poudarjata, da sta arhivska in knjižnična strokovna javnost na mednarodni ravni sodelovali pri oblikovanju pomembnih mednarodnih standardov za opis arhivskega in knjižničnega gradiva (ISAD(G) in ISBD(G)) ter avtorjev in ustvarjalcev (ISAAR(CPF) in GARR) z namenom možnosti izmenjave in združevanja podatkov. Strokovnjaki obeh strok so v Sloveniji te standarde večinoma sprejeli, vendar pri uvajanju niso sodelovali, čeprav gre včasih za isto gradivo in ustvarjalce. Da bi prikazali sorodnost standardov, smo teoretično in praktično primerjali podatke v njih. Primerjava nakazuje možnosti za sodelovanje arhivske in bibliotekarske stroke pri kreiranju, vzdrževanju in uporabi normativne datoteke za opis korporativnih teles, oseb in družin iz Slovenije ali takih, ki so pomembne za Slovenijo.

Referent Antonio Monteduro (Trst, Italija) je pripravil prispevek z naslovom Sharing Archives – A Common Archival Terminology as an Essential Requirement for the Communication from and in the Archives ali Skupna arhivska terminologija kot nujna zahteva za komunikacijo z arhivi in med njimi. V njem avtor podaja mišljenje o osrednji in osnovni vlogi pravilnega arhivskega jezika kot nujne predpostavke za izmenjavo informacij in znanj na arhivskem področju tako na strokovni ravni kot s končnimi uporabniki. Ta predstavlja tudi steber tehnološke izmenjave med državami, ki imajo različne arhivske tradicije. Prav tako poudarja vlogo arhivskih srečanj kot enega izmed dejavnikov za vzpostavljanje mednarodnih odnosov.

Archival terminology as a communication mean between archives staff members ali Arhivska terminologija kot sredstvo komunikacije med arhivskimi delavci je naslov referata Jusufa Osmanija (Pristina, Kosovo). V prispevku avtor podpira in opisuje po-

trebo po natančni določitvi arhivske terminologije in proces poenotenja le-te. S tem je mogoče doseči dobro mednarodno komunikacijo. V uvodnem delu predstavlja terminologijo, sam slovar skupaj s terminološkim slovarjem in potrebo po standardizaciji splošne terminologije, še posebej arhivske, povsod po svetu. Z uporabo konkretnih primerov je pokazal nekaj izrazov, ki označujejo iste stvari po vsem svetu. Poudarja pa tudi razlike, ki nastanejo pri istem jeziku, ki se uporablja v dveh različnih državah, kot je na primer v Albaniji in na Kosovu. Na Kosovu je bil izdan slovar arhivske terminologije v albanščini, angleščini in francoščini.

Dražen Kušen (Osijek, Hrvaška) je pripravil referat o strategiji upravljanja z arhivskim gradivom in arhivskega delovanja z naslovom "Total Archives" Strategy in Theory and Practice ali "Totalna" arhivska strategija v teoriji in praksi; označuje pojem total archives. Njegov izvor je v kanadski arhivski teoriji in praksi. Hrvaška in slovenska arhivska teorija in praksa imata že več kot pol stoletja podobno temeljno usmeritev. To pomeni tudi kontekstualno vrednotenje arhivskega gradiva na različnih ravneh, od lokalne do globalne.

Naslov referata Ane-Felicije Diaconu (Bukarešta, Romunija) je Education of Romanian archivists between current necessities and dynamics of archival field ali Izobraževanje romunskih arhivistov med trenutnimi potrebami in dinamiko arhivskega področja. V prispevku predstavlja današnje izobraževanje romunskih arhivistov danes (tradicija, vsebina, izobraževalne ustanove), prilagojeno strokovnim potrebam, ki izhajajo iz vseh družbenih sprememb po letu 1989. Avtorica predstavlja vse dejavnosti, ki jih je od takrat izvedla skupnost arhivistov, ponudbo izobraževanja Fakultete za arhivistiko, in dejavnosti, ki še čakajo na realizacijo.

Arhivist između "klasičnog" i "suvremenog" ali Arhivist med "klasičnim" in "modernim" je naslov referata Izeta Šabotića (Tuzla). Poudarja kazalce, ki kažejo na potrebo po prilagoditvi arhivskih delavcev novim okoliščinam, ki so rezultat tehnološkega razvoja na področju informacijskih tehnologij in globalizacijskih sprememb družbe. Potreba po prilagoditvi arhivskih kadrov je posebno izražena v arhivih razvitega sveta, kjer je še vedno navzoč klasični pristop reševanja arhivske problematike, ki ne more dati popolnih rezultatov na tem področju. Zato je potrebno izobraževati arhivske delavce, ki razumejo sodobne vrednote in sprejemajo nujne norme in standarde, ki bodo porok za ohranitev celovitega nastajanja arhivskega gradiva.

Branka Doknić (Beograd) je pripravila prispevek Uloga arhiviste u instituciji kulturne baštine ali Vloga arhivistov v institucijah, ki so odgovorne za kulturno dediščino. V referatu poudarja, da je modernizacija

pri delu ena od prednostnih nalog splošne arhivske stroke, vendar modernizacija ustvarja predvsem spremembo podobe zaposlenih v arhivski stroki kot poglobitven načinu demarginalizacije arhivskih ustanov. S temi težavami je soočen posebno arhiv, ki je s spremembo statusa postal samo inštitucija kulturne dediščine. Tak status poimenovanja sestavljanja seznama novih zaposlenih arhivistov in priprave materialne osnove za takšne opredelitve zahtevajo velika finančna vlaganja.

Arhivsko i registraturno gradivo kao temelj ostvarivanja ljudskih prava ali Arhivsko in dokumentarno gradivo kot temelj zagotavljanja človekovih pravic je naslov referata Živane Hedbeli in Tanje Petrović (obe iz Zagreba). Avtorici sta predstavili odredbe Splošne deklaracije o človekovih pravicah, za zagotavljanje katerih sta pomembni dokumentarno in arhivsko gradivo. V prispevku je postavljeno vprašanje, ali so arhivisti dovolj usposobljeni za varovanje, zaščito in primerno predstavitev vseh skupin javnega in zasebnega gradiva; to je namreč temelj zaščite človekovih pravic.

Jovan Popović (Beograd) je pripravil zadnji referat v tej skupini z naslovom Etika kao kultura zanimanja sa osvrtom na etički kodeks arhivista ali Etika kot kultura poklica s pogledom na arhivski etični kodeks. V njem poudarja, da si države in njene kulture na moremo zamisliti brez zgodovinskih dokumentov, ki to potrjujejo. Kultura in kulturne dobrine so najpomembnejši deli države in državljanov. Arhivsko gradivo je kulturna dobrina, zaščita pa je prvi pogoj za trajen proces bogatitve ljudi. Človek brez svoje kulture in zgodovine, svojega porekla in nasledstva je otožen, izgubljen in, grobo povedano, primeren za izkoriščanje. Arhivsko gradivo je večni vir črpanja za zgodovino. Zato mora arhivsko gradivo uživati posebno zaščito. Za to skrbijo najprej zaposleni v arhivih in delavci, ki delajo z dokumentarnim gradivom.

V drugem sklopu, sklopu Iz arhivske prakse, je bilo 14 referatov:

O jednom kriteriju vrednovanja arhivske građe ali O kriteriju vrednotenja arhivskega gradiva je naslov referata Azema Kožarja (Tuzla). V prispevku avtor opozarja na kriterij vrednotenja arhivskega gradiva. Gre za vrednotenje gradiva o vojnih dogodkih. Predmet raziskave je praksa vrednotenja nastajanja arhivskega gradiva v vojni med 2. svetovno vojno v primerjavi s stanjem (strokovnimi in znanstvenimi pristopi) v obdobju razpada nekdanje SFRJ. Pokazalo se je, da praksa ni bila povsod enaka in se je začela še bolj razlikovati v obdobju razpada države. Razlog za to je prevlada politike nad arhivsko stroko in arhivsko znanostjo nasploh.

The Valorization of Cultural Goods in Archives, Libraries and Museums ali v prevodu Vrednotenje

kulturnih dobrin v arhivih, knjižnicah in muzejih, je naslov referata *Grazie Tatò* (Trst). Avtorica predstavi valorizacijo arhivskega gradiva in poudarja, da govorjenje o valorizaciji pomeni tudi govorjenje o vlogi arhivistov. Ti so dejansko tisti, ki omogočajo uporabnikom izkoristiti vse prednosti te posebne kulturne dobrine. Prispevek prikazuje tudi različne načine, kako je možno uspešno predstaviti valorizirane kulturne dobrine.

Omer Zulić (Tuzla) je pripravil referat z naslovom *Vrednovanje i zaštita investiciono-tehničke dokumentacije u tranzicijskom periodu ali Vrednotenje in zaščita investicijsko-tehničke dokumentacije v obdobju tranzicije*. V njem opozarja, da so bile spremembe v obdobju tranzicije v Bosni in Hercegovini povod za radikalne spremembe na vseh področjih družbe, ki pa so se posredno ali neposredno pokazale tudi pri vrednotenju in zaščiti dokumentarnega gradiva, ki je nastajalo. Na področju kmetijstva so bile spremembe vidne v drugačni lastniški strukturi (privatizacija), a tam, kjer ti procesi niso uspeli, so bili uvedeni stečajni oziroma likvidacijski postopki in je bilo s tem dodatno aktualizirano vprašanje zaščite prevzemanja investicijsko-tehniške dokumentacije. Avtor v referatu predstavlja problematiko vrednotenja investicijsko-tehniške dokumentacije v tranzicijskem obdobju ter problematiko zaščite, varovanja in prevzemanja gradiva. Predstavlja tudi dosedanje prakso in posebnosti vrednotenja in zaščite navedene dokumentacije ter opozarja na določene pomanjkljivosti pri valorizaciji s stališča veljavnih predpisov.

Mirjana Gulić (Zagreb) je pripravila referat z naslovom *Upravljanje postupcima obrade fondova pravosuda – Osmogodišnja iskustva na II. odjelu za sređivanje i obradu arhivskog gradiva ali Upravljanje postopkov popisovanja fondov pravosodja – Osemletna izkušnja na II. oddelku za urejanje in obdelavo arhivskega gradiva*. V njem ob primeru fondov pravosodja predstavlja, koliko jim je interna aplikacija o stanju urejenosti fondov kot o drugih pomembnih podatkih o stanju arhivskega gradiva koristila za uspešnejše in bolj učinkovito delo.

Metodologija obrade arhivskog gradiva gospodarstva iz razdoblja socializma ali Metodologija popisovanja arhivskega gradiva gospodarstva iz obdobja socializma je naslov referata Matka Raka (Zagreb). Poleg standardne metodologije, ki je v uporabi pri popisovanju arhivskega fonda, zahteva vsaka klasifikacijska skupina fondov v nacionalnem klasifikacijskem načrtu posebne postopke pri obdelavi in popisovanju arhivskih fondov. V referatu kaže metodologijo popisovanja in urejanja arhivskih fondov gospodarstva iz obdobja socializma, ki je bila sprejeta v Državnem arhivu Zagreb.

Na problematiko nepopolnih fondov je opozorila Selma Isić (Tuzla) v referatu z naslovom *Poteškoće u*

obradi i korištenju necjelovitih fondova ali Težave pri obdelavi in uporabi nepopolnih fondov. V njem poudarja, da je ena od karakteristik prevzetega gradiva Arhiva Tuzelskega kantona dokumentarna neurejenost in nepopolnost, to pa je mogoče reči tudi za arhivsko gradivo v arhivih Bosne in Hercegovine. Prevzemanje tako urejenega gradiva je dolgoletna praksa arhivov v Bosni in Hercegovini, posledica pa sta necelovitost in neurejenost prevzetih fondov. Razlogi za to so številni, prav tako pa so veliki problemi pri urejanju in popisovanju takega gradiva, navedene pa so tudi težave pri uporabi takega gradiva.

Provođenje planskih zadataka na sređivanju arhivske građe opštine Centar Sarajevo i priprema iste za predaju nadležnom arhivu ali Izvajanje programskih nalog za urejanje arhivskega gradiva občine Centar Sarajevo in priprava gradiva za predajo pristojnemu arhivu je naslov referata Muhameda Muse (Sarajevo). Avtor je želel v referatu prikazati vse vrste dela delavcev Službe za evidenco, nadzor in zaščito in navesti probleme in dela, s katerimi se srečujemo pri urejanju arhivskega gradiva pri ustvarjalcih dokumentarnega gradiva za predajo pristojnim arhivom za gradivo uprave.

Mina Kujović (Sarajevo) je pripravila referat z isto tematiko kot v referatu z naslovom *Tehnička dokumentacija u Arhivu Bosne i Hercegovine (1878–1918) ali Tehnična dokumentacija v Arhivu Bosne in Hercegovine (1878–1918)*. Prispevek pojasnjuje uporabo tehnične dokumentacije, ki je nastala v obdobju 1878–1918. Do leta 1992 je bilo to gradivo v uporabi samo za znanstvene namene. V vojni v Bosni in Hercegovini (1992–1995) so bile poškodovane številne javne zgradbe in sakralni objekti in jih je bilo potrebno obnoviti. Tako so projekti potrebni kot dokazni dokument za potrditev izvorne oblike zgradb, ki so bile močno poškodovane.

Elke Hammer-Luza (Gradec) je pripravila referat z naslovom *Öffentlichkeitsarbeit im Steiermärkischen Landesarchiv – Ausstellungen 2002–2009 ali Delo z uporabniki v Štajerskem deželnem arhivu – razstave 2002–2009*. V njem poudarja, da delo z uporabniki predstavlja eno izmed pomembnih nalog Štajerskega deželnega arhiva. Težišče tega dela je usmerjeno predvsem na razstavno dejavnost. V letih 2002–2009 je Štajerski deželni arhiv samostojno ali v sodelovanju z drugimi inštitucijami organiziral devet razstav z zgodovinsko in arhivsko tematiko.

Centri za socialno delo kot imetniki in ustvarjalci arhivskega gradiva je naslov prispevka Ivanke Zajc Cizelj (Celje). V njem poudarja, da so socialno dejavnost po drugi svetovni vojni opravljale posebne službe pri upravnih organih, strokovne ustanove pa so začele nastajati po letu 1960. CSD-ji kot organizacije združenega dela so bili uzakonjeni z zakonom o socialnem skrbstvu leta 1979, po spremembi druž-

beno-političnega sistema pa so se organizirali kot javni socialnovarstveni zavodi. Dejavnost CSD-ja obsega preprečevanje in reševanje socialne problematike posameznika, družine in skupin prebivalstva.

Dragan Krsmanović in Arsen Krsmanović (oba Beograd) sta pripravila referat z naslovom Arhivska građa vojnopravosudnih organa JNA kao zajenička baština – Primer arhivske građe Višeg vojnog suda 1945. godine ali Gradivo vojaških pravosudnih organov JNA kot skupna dediščina – primer arhivskega gradiva višjega vojaškega sodišča leta 1945. Avtorja v referatu predstavljata "skupno dediščino" kot del arhivskega gradiva, ki bi bilo na ta način označeno v procesu sukcesije arhiva v skladu z aneksom "D" Sporazum o sukcesiji nekdanje SFRJ. Ob primeru arhivskega gradiva višjega vojaškega sodišča, ki bo imelo po mišljenju avtorjev status skupne dediščine, predlagata postopek in način ureditve uporabe arhivskega gradiva in opozarjata na vlogo zasebnih agencij pri teh postopkih.

André Porto Ancona Lopez (Colina, Brazilija) je pripravil referat z naslovom Photographic Document as Image Archival Document ali Fotografski dokument kot slikovno arhivsko gradivo. Cilj prispevka je poudariti, da posebnosti fotografskih dokumentov zahtevajo posebno pozornost, ko jih vključujemo v arhiv. Avtor predstavlja nekaj primerov arhivske organizacije za tri vrste arhivskega fotografskega gradiva: fotografije, ki so uvrščene med druge dokumente (npr. v dosje), posamične fotografije, ki so nastale kot rezultat nekega dejanja (npr. slike urada za komunikacijo), in fotografije, zbrane v zbirki, ki niso bistveno povezane z administrativnim ustvarjalcem. Avtor končuje, da so arhivski principi, predvsem v primerih fotografij v arhivih, večinoma edino zagotovilo za pravilno razumevanje pomena dokumenta.

Iskustva prilikom izrade 1. sveska Vodiča kroz fondove i zbirke Državnog arhiva u Zagrebu ali Izkušnje pri pripravi 1. zvezka Vodnika po fondih in zbirkah Državnega arhiva v Zagrebu je naslov prispevka Branke Molnar (Zagreb). Državni arhiv v Zagrebu je novembra leta 2008 objavil prvi zvezek Vodnika po fondih in zbirkah Državnega arhiva v Zagrebu s pripadajočimi kazali. Poleg teh knjižnih izdaj je arhiv vzporedno predstavil tudi online izdajo vodnika, tako da je ta dostopen prek interneta. V prispevku so opisana pripravljala dela, metode in tehnike, ki so jih arhivisti državnega arhiva v Zagrebu uporabljali ob predpostavki, da na arhivski način popišejo skupno 1148 fondov in zbirk, kolikor jih je predstavljenih v prvem zvezku vodnika, težave, ki so jih imeli med tem procesom, ter način, kako so jih reševali.

Taiba Mehmedbegović (Goražde) je kot zadnji referent v tem sklopu pripravila besedilo z naslovom Osnivanje i rad Arhiva Bosansko-Podrinjskog kan-

tona Goražde 2003–2008 ali Ustanovitev in delo Arhiva Bosansko-Podrinjskega kantona Goražde 2003–2008. V prispevku je opisana ustanovitev arhiva, njegove sedanje aktivnosti za zaščito dokumentarnega in arhivskega gradiva in za razvoj arhivske dejavnosti na tem področju.

V tretjem sklopu, Materialno varovanje, je osem referatov:

Primat in arhivi – dolgoletno partnerstvo pri varovanju in ohranjanju arhivskega gradiva je naslov referata, ki ga je pripravil Slavko Mlinarič. Prispevek v kratkih črtah kaže razvoj opreme za arhiviranje in varovanje v Primatu, podjetju s stoletno tradicijo. Podjetje je z lastnim razvojem in s posebnim čutom za potrebe uporabnikov njihove opreme postalo eden vodilnih evropskih proizvajalcev tovrstne opreme, ki lahko s svojo široko paletto izdelkov zadovoljuje potrebe po arhiviranju in varovanju opreme, pomembne tako za posameznika kot za institucije in ne nazadnje narodovo bogastvo.

Marjeta Černič (Ljubljana) je pripravila referat z naslovom Ohranjanje dokumentarnega gradiva na papirju – standardi in priporočila za trajnost in obstojnost. Ohranjanje dokumentnega gradiva na papirju je odvisno od kakovosti surovin, ki sestavljajo papir in zapis, od tehnologije izdelave nosilca in zapisa ter od načina uporabe in pogojev hranjenja dokumentnega gradiva. V prispevku je predstavljen pregled standardnih zahtev in priporočil na področju ohranjanja dokumentnega gradiva na papirju v mednarodnem merilu, ki so jih v posameznih deželah sprejeli kot nacionalne standarde in vgradili v arhivsko zakonodajo ter vsakodnevno prakso.

Vprašanju zaščite fotografskega gradiva je namenjen referat Jasne Malešič in Andreja Štolfe (oba Ljubljana) z naslovom Zaščita najstarejšega fotografskega gradiva v Narodni in univerzitetni knjižnici. V prispevku so predstavljeni unikatni primerki fotografij, izdelani v najstarejših fotografskih tehnikah, ki jih hranimo v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani. Predstavljeni so tudi vzroki za razgraditev in značilne poškodbe, priporočila za trajno hrambo ter izdelava zaščitne opreme za tovrstno gradivo.

O problematiki arhivov na Kosovu je Zeliye Shala (Kosovo) pripravila referat z naslovom Archival File Protection in Kosovo ali Zaščita arhivskega gradiva na Kosovu. V njem poudarja potrebo po pravilni definiciji zaščite arhivskega gradiva na Kosovu. Predstavlja razvoj in organizacijo arhivske službe na Kosovu s poudarkom na pomenu zaščite gradiva, pomembnega za zgodovino in narod. S konkretnimi primeri na kratko predstavlja resnično stanje zaščite arhivskega gradiva v arhivih. Prispevek je namenjen tako zaposlenim v arhivih kot tudi ustvarjalcem klasičnega in elektronskega arhivskega gradiva.

Fotoreprodukcije arhitekturnih in drugih načrtov – prepoznavanje in varovanje je naslov referata Tatjane Rahovsky Šuligoj. V njem razlaga, da termin fotoreprodukcija označuje kopijo, ki je bila narejena z uporabo fotografskega procesa, to pa pomeni, da je bila podoba izdelana ob pomoči uporabe fotoobčutljivih kemikalij. Kopije, nastale z uporabo fotografskega procesa, vsebujejo v površini nosilca ali na njej ostanke kemikalij. Kemijsko naravo teh kopij je potrebno upoštevati, ko imamo opravek z njihovim hranjenjem.

Vprašanje arhivskih zgradb je namenjen referat z naslovom Građevinske i funkcionalne karakteristike nove zgrade Istorijskog arhiva Užice ali Gradbene in funkcionalne karakteristike nove zgradbe Istorijskog arhiva Užice, avtorja Miroslava Dučića. V njem navaja, da imajo v Srbiji zelo malo izkušenj o gradnji namenskih zgradb za arhive. Za arhivske ustanove so večinoma adaptirali stare objekte in stavbe, ki so bile zgrajene za popolnoma druge namene. Za adaptacijo so porabili več denarja kot bi stala novogradnja in praviloma z njo niso bili zadovoljni. Izkušnje, pridobljene pri graditvi nove moderne zgradbe Arhiva v Užicah, so dragocene. Zgraditev arhiva pomeni velik dogodek za arhivsko službo v Srbiji.

Problematici arhivskih zgradb je bil namenjen tudi referat Ivana S. Klanečka in Bojane Sović (oba Maribor) z naslovom Problematika neustreznih arhivskih zgradb. V njem opozarjata, da so vzroki za neustrezne arhivske zgradbe različni: ali so arhivski strokovnjaki, ki poslujejo v neustreznih prostorih, zadovoljni z ugodno lokacijo ali odgovorni za poslovne prostore slabo poznajo pomen arhivske stroke ali ni ustrezne zakonodaje, ki bi določala tehnične kriterije za dobro delovanja arhivske stroke. Največkrat pa je krivo pomanjkanje finančnih sredstev za graditev novih zgradb.

Primena vazdušne pumpe, izuma Nikole Tesle, u zaštitu arhivske građe – Razvojne potrebe Muzeja Nikole Tesle kao podsticaj istraživanja i razvoja ali Primer zračne črpalke, izuma Nikole Tesle za zaščito arhivske gradiva – Razvojne potrebe Muzeja Nikole Tesle kot podpora raziskovanja in razvoja je naslov referata Mladena Ratka Vujovića in Ognjena Tusa (oba Beograd). V prispevku avtorja predstavljata osnovne podatke o začetku od ideje, procesa raziskovanja in razvoja ter o karakteristikah sistema in naprave za zaščito arhivskega gradiva iz osebne zapuščine Nikole Tesle, ki je izpopolnjen v Muzeju Nikole Tesle.

V četrtem sklopu, Informatika, je trinajst referatov, ki osvetljujejo to arhivsko problematiko tudi z mednarodno primerljivimi izkušnjami.

Branko Godec (Maribor) je pripravil referat z naslovom Zunanje izvajanje elektronskega arhiviranja.

V njem opozarja, da bi se moral vsak subjekt, ki se odloča za varno hrambo digitalnega gradiva, ne glede na izvedbo (lastna ali zunanja) zavedati posledic nepravilne e-hrambe, zato je dobro poznavanje zakonodaje s tega področja ključnega pomena. Če bo subjekt e-hrambo zaupal zunanjemu izvajalcu, naj se prej dobro seznanj z ustreznostjo izvajanja storitve. Priporočljivo je, da si pred odločitvijo pri ponudniku natančno ogleda način izvajanja storitve in infrastrukturo za zagotavljanje storitve. E-hramba je področje, ki ga je treba dobro poznati, zato ne gre z odločitvami brezglavo hiteti, ampak je treba temeljito preučiti razpoložljive možnosti.

Archiving Electronic Records According to the OAIS Model – An Organizational Challenge ali v prevodu Arhiviranje elektronskih dokumentov v skladu z modelom OAIS – organizacijski izziv je naslov referata Martina Stürzlingerja (Dunaj). V njem podaja pregled najpomembnejših standardov za zaščito elektronskih podatkov – OAIS (odprt arhivski informacijski sistem). Večina opisanih funkcij predstavlja organizacijski izziv, pri čemer so v ospredju dogovori z ustvarjalci dokumentov, kontrolni sezname zahtev uporabnikov in nadzor. Članek predstavlja nekatere teh izzivov in z nadaljnjo informacijo opozarja na nekatere pomembne projekte in iniciative.

Marko Zupančič (Novo mesto) je pripravil referat z naslovom Nadgradnja akreditirane programske opreme EASY za podporo procesom. V njem poudarja, da ustrezen izbor ter učinkovita uvedba arhivskega oz. dokumentacijskega sistema v organizacijo prinašata poglobljene prednosti ter prihranke pri samem poslovanju. Programska oprema Easy omogoča poslovanje, skladno z veljavno zakonodajo, izkušena ekipa podjetja Mikrografija pa je zagotovilo za uspešno uvedbo sistema. Potrditev uspešne uporabe programske opreme Easy je široka skupina uporabnikov v slovenskem ter tudi evropskem okolju.

Zahteve in varnostna izhodišča klasičnega in elektronskega arhiviranja je naslov referata Milana Selana (Ljubljana). V njem je predstavil nesorazmernost zahtevane stopnje varnosti klasičnega in elektronskega arhiva. Ob vsej zakonodaji, sprejeti, da "zagreni" življenje elektronskim dokumentom, se avtor sprašuje, kako je to (bilo) urejeno za dokumentarno in arhivsko gradivo na papirju. So (bili) izdelani postopki, ki preprečujejo potvorbo dokumentov, so zahtevani vsi postopki za varen prenos dokumentov, je za njih poskrbljeno v primeru požara, so res natiskani na papir, ustrezen standardom za arhivsko gradivo in to z obstojnim črnilom, je arhiv pogojeval prejem gradiva z notranjimi pravili, je za mikrofilm res mogoče vedno trditi, da ima pravno veljavnost? In zakaj, če je zagotovljena pravna veljavnost mikrofilmu, arhivi zahtevajo gradivo v izvorniku (in s tem kopičijo nepregledne metre materiala) in ne mikrofilma? Iz vpraša-

nja je seveda izvzeto arhivsko gradivo, za katerega je pomembno predvsem to, kdaj je bilo natisnjeno, npr. prva izvoda Trubarjevega *Katekizma* in *Abevednika*.

Tomaž Lavrič (Ljubljana) je pripravil referat z naslovom Prednosti klasičnega in elektronskega arhiviranja. V prispevku je mogoče prepoznati nekatere prednosti in tudi pomisleke pri arhiviranju v klasični in sodobni elektronski obliki. Vključeni sta dve zanimivi raziskavi, in sicer eksterna na ravni celotne slovenske javne uprave in interna v državnem organu, kjer je moč zaslediti, da bo kljub razmahu elektronskega arhiviranja hramba na klasičnem nosilcu, to je papirju, ostala še naprej prisotna v družbi.

O novem hrvaškem informacijskem sistemu sta Hrvoje Čabrajić (Split) in Vlatka Lemić (Zagreb) pripravila referat z naslovom Implementacija ARHiNET sistema – normiranje i ujednačavanje rada arhiva ali Implementacija ARHiNET programa – normiranje in poenotenje dela v arhivih. V njem predstavita dveletne izkušnje dela na nacionalnem arhivskim informacijskim sistemu ARHiNET 2.0, ki je bil oktobra 2008 predstavljen javnosti. ARHiNET 2.0 je popolnoma nova arhitektura, ki je sestavljena iz podskupin – produkcijska, uporabniška, strokovna in zgodovinska ter grafičnega preoblikovanja strani. Tehnične karakteristike vsebujejo nove verzije programskih orodij MS SQL server 2008, Visual studio 2008, NET Framework 3.5, WEB 2.0, s pomočjo katerih je zagotovljena ohranitev podatkov v XML formatu, napredna podpora norm in omogočena implementacija novih standardov in številnih funkcionalnostih, ki jih avtorja opisujeta v tem prispevku.

Joachim Kemper (München) je svoj referat naslovil Archivische Urkundenregesten im Kontext der Digitalisierung ali Regesti arhivskih listin v kontekstu digitalizacije. V njem obravnava trenutno stanje pri popisovanju arhivskih listin na podlagi registrov. Na osnovi zgodovinskega pregleda podaja opis različnih projektov, v katerih se dopolnjujeta digitalizacija in izdelava registrov. V zaključku članek podaja pregled novih bavarskih smernic za izdelavo kratkih registrov, kot primer pa predstavlja internetni portal "Monasterium".

Stevan Mačković in Zoran Vukelić (Subotica) sta pripravila referat z naslovom Web stranice arhiva v Vojvodini; v prevodu (Internetne strani arhiva v Vojvodini). V njem avtorja na podlagi kratkega pregleda zgodovine arhivskega dela v Vojvodini predstavljata splošne karakteristike in specifičnosti internetne predstavitev arhiva Avtonomne pokrajine Vojvodine: Uporaba pisav (cirilica, latinica), jezika (srbski, madžarski, angleški, nemški), vsebine naslovnih strani, kot tudi tehnične slabosti in prednosti sistema postavljenih strani.

Virtuelna egzistencija kulturnih dobara kao osnovna saradnja arhiva, biblioteka i muzeja; v prevodu

Virtualna eksistenca kulturnih dobrin kot osnovno sodelovanje arhivov, knjižnic in muzejev je naslov referata Maje Nikolova (Beograd). V njem opozarja, da je razvoj informacijskih in komunikacijskih tehnologij spremenilo sodobno družbo in omogočilo oblikovanje digitalne kulture. Tako s pojavom novih medijev konec 20. stol. in na začetku 21. stol. postane profesionalno sodelovanje arhivov, muzejev in knjižnic nepogrešljiv način v strokovnem raziskovanju in procesu zaščite, a virtualni obstoj kulturnih dobrin na internetu ustvajajo bazo za širšo komunikacijo teh institucij.

Breda Karun (Ljubljana) je pripravila referat z naslovom Projekt EuropeanaLocal. V njem opozori, da je namen projekta EuropeanaLocal pripraviti lokalne in regionalne digitalne vsebine kulturne dediščine na tak način, da jih bo možno zajemati in prikazati na portalu evropske kulturne dediščine, Europeani.

Arhiv in okolje – "Zeleno" računalništvo in za "zelene" arhive je naslov referata Aleksandra Lavrenčiča (Ljubljana). V njem opozarja na globalno segrevanje in podnebno krizo, ki je dosegla raven svetovnega izrednega stanja. Če hočemo rešiti problem globalnega segrevanja, moramo vsi sodelovati. Zeleno računalništvo obsega prizadevanja ponudnikov in uporabnikov storitev, da bi bili računalniški sistemi kar najbolj okolju prijazni. Zaposleni v arhivih lahko prispevamo k boljšemu okolju s svojo izbiro – od porabe energije, izbire prevoznih sredstev, izdelkov in storitev, za katere se odločimo.

Ciril Gale (Ljubljana) je pripravil referat z naslovom Interaktivna televizija in vsestranska uporaba arhivskega gradiva. V prispevku predstavi interaktivno televizijo, ki omogoča personalizacijo medijskih vsebin. Ugotavlja, kako se bo zaradi tega spremenilo delo v arhivih.

Zadnji referat v tem poglavju z naslovom Znanstveno informiranje v arhivistiki je pripravil Miroslav Novak (Maribor). Avtor poudarja, da se z uvajanjem informacijske tehnologije v življenjski cikel dokumentov niso spremenili samo arhivski strokovni problemi ampak tudi njihovo dožemanje in obravnavanje v strokovnih krogih arhivistov in dokumentalistov. V tej zvezi postaja pomembno vprašanje relevantnega sistema znanstvenega informiranja. Avtor se tako zavzema za intenzivne metode arhivskega strokovnega dela, posebej v segmentu zajemanja podatkov, ki ustrezajo zahtevam in kriterijem znanstvenoraziskovalnega dela. Ob tem predlaga, da se zajeti podatki standardiziranih podatkovnih struktur sistemsko transformirajo za potrebe uporabnikov v različne oblike kulturnih, upravnih, zdravstvenih in drugih javnih oblik arhivskih informacij.

Na koncu zbornika je objavljena Predstavitev avtorjev. Predstavitev posameznih avtorjev so bolj ali manj obširne ter opremljene s portreti.

Referate so delavci v Pokrajinskem arhivu Maribor oblikovali v publikacijo, tiskali pa so jo v Tiskarni Saje, Maribor. Izvedbo posvetovanja in izdajo publikacije je poleg Ministrstva za kulturo sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Objavljeni referati v osmem zborniku dopolnilnega izobraževanja s področja arhivistike, dokumentalistike in informatike v Radencih pomenijo

dragoceno pridobitev za slovensko arhivsko javnost, in to ne samo z vidika izmenjave množice teoretičnih mednarodnih izkušenj arhivske teorije, ampak predvsem z vidika bogatih izkušenj arhivske prakse, ki so jo avtorji v njem posredovali.

Leopold Mikec Avberšek

Tuji časopisi in revije

ARHIVSKI VJESNIK, 50/2008

Enainpetdeseti letnik strokovne revije Hrvaškega državnega arhiva *Arhivski vjesnik*, ki je izšel leta 2008, obsega kar 606 strani. Razdeljen je na rubrike *Razprave in članki* s podpoglavljema *Arhivska teorija in praksa* in *Zgodovina institucij* ter rubrike *Dogodki*, *Poročila in ocene*, *Obletnice* in *Nekrologi* ter *Pridobitve*.

Prispevki o arhivski teoriji in praksi so zelo raznovrstni. Stjepan Čosić in Vlatka Lemić sta v obsežnem prispevku *Problemi arhivske službe na Hrvaškem* predstavila zakonski okvir delovanja te službe danes ter konkretne razmere. Poleg zakona o arhivskem gradivu in arhivih iz leta 1997 imajo še osem pravilnikov, ki urejajo hrambo, strokovno obdelavo in uporabo arhivskega gradiva. V devetletni praksi je zakon pokazal številne pozitivne strani, potrebno pa bi ga bilo po mnenju avtorjev prispevka dopolniti v poglavju o ustanavljanju novih arhivov zunaj sistema državnih arhivov ter o ustanavljanju in določanju pristojnosti "arhivske uprave" kot posebne institucije ali vsaj kot posebne naloge, ki bi jo opravljal Hrvaški državni arhiv v okviru osrednjih in matičnih nalog. S sprejetjem zakona leta 1997 v samostojni Republiki Hrvaški so bili nekdanji zgodovinski arhivi organizirani v mrežo državnih arhivov z osrednjim in matičnim Hrvaškim državnim arhivom na čelu. Zakon predvideva tudi arhive lokalnih skupnosti ter zasebne in specializirane arhive, vendar do sedaj še niso zaživeli. V nadaljevanju avtorja predstavljata mrežo državnih arhivov, število arhivskih fondov in zbirk in količino gradiva, ki ga hranijo posamezni arhivi, arhivsko gradivo v nearhivskih ustanovah ter število ustvarjalcev v posameznih državnih arhivih in količino gradiva, ki ga hranijo oni. Velik problem so tudi arhivske zgradbe, saj vsi arhivi razen dveh, delajo v obnovljenih stavbah. Največji napredek pa avtorja vidita v povečanju števila delavcev v državnih arhivih. Leta 1984 je bilo zaposlenih 236 delavcev, leta 2005 pa 428 (od tega 258 strokovnih arhivskih delavcev). Veliko dela jih čaka še pri uvajanju novih tehnologij oziroma prilagajanju strokovnih arhivskih pravil novim nosilcem arhivskih zapisov. Mreža državnih arhivov predstavlja vrh celotne dejavnosti arhivske stroke, torej bi od tod morale prihajati vse pobude za reševanje problemov ter načrtovanje razvoja. V tem smislu so uprava in delavci državnega arhiva odgovorni za stanje v arhivski službi. Toda ta odgovornost je po mnenju avtorjev sorazmerna, ker je za izpolnjevanje teh nalog odločilen odnos države do nje. Dr-

žava mora zagotoviti razmere za delovanje te službe: optimalen zakonski okvir ter materialna in finančna sredstva za njeno delovanje.

Izvirni znanstveni članek "*Pisarna in sitem pisarniškega poslovanja banskega sveta (1848–1850)*" je pripravila Rajka Bućin iz Hrvaškega državnega arhiva. V članku sta analizirana razvoj in sistem pisarniškega poslovanja banskega sveta v omenjenem času. Banski svet (ban je bil Josip Jelačić) je v revolucionarnem letu 1848 postal začasna vlada na področju Hrvaške in Slavonije ter je deloval kot upravno telo. Njegovo delovanje je bilo končano leta 1850, ko je bil uveden absolutizem. Uvedene so bile številne novosti v pisarniškem poslovanju. Poslovanje je bilo urejeno s predpisom "Osnove za upravljanje in vodenje poslov in spisov", ki jih je pripravil takratni ravnatelj pisarne Ivan Daubačić. Njegov predpis je avtorica natančno preučila in ga predstavila ter ga na koncu kot prilogo tudi objavila. Po odhodu Daubačića je pisarno prevzel Franjo Kukuljević (leta 1849). Banski svet je uvedel sistem poslovanja s spisi, ki je izražal sistem delovanja sveta. Spise so označevali glede na to, v katerem od petih oddelkov so nastali. Spisi so bili vpisani v delovodnik, potem so šli v reševanje, na koncu pa so bili arhivirani. Ureditev tega pisarniškega poslovanja je uvedla nekatere temeljne pojme, ki so še vedno (v izvirni ali pa delno preoblikovani obliki) v uporabi pri poslovanju s spisi. O delovanju banskega sveta v tem času je napisanih kar precej zgodovinskih razprav, v katerih pa ni obdelano obravnavano področje. Avtorica nas seznanja tudi z literaturo in viri, ki jih je uporabila.

Sledi objava transkripcije in prevoda z naslovom "*Navodilo o pisarniškem poslovanju predsedniškega urada Kraljevine Dalmacije med "drugo avstrijsko upravo" (1814–1918)*", ki ga je pripravila Ankica Strmota iz Državnega arhiva v Zagrebu. Navodilo je napisano v nemščini (rokopis), in to v gotici. Objavljeno je bilo 7. novembra 1835, ko je imel guvernersko funkcijo Wetter von Lilienberg. Izvirnik hrani Državni arhiv v Zadru (DAZD-88). Namen navodila je bilo predpisati pisarniško poslovanje ter naloge in dolžnosti uslužbencev v predsednikovem uradu. Najprej je v uvodu prikaz organizacije vlade kot najvišjega organa državne uprave pokrajine Dalmacije do leta 1848 ter njen odnos do centralnih organov na Dunaju. Sledita objava transkripcije ter prevoda navodila; pripravili sta ju Ankica Strmota in Danijela Marjanić.

Za arhivske delavce zanimiv strokovni članek je pripravila Iva Grdinić, in sicer članek "*Kako do kva-*

litetnega informativnega pomagala? Vrednotenje informativnega pomagala v praksi Državnega arhiva v Pazinu". Ker so informativna sredstva na določen način ogledala arhiva, je kvalitetna izdelava toliko pomembnejša. Strokovne postopke za izdelavo teh je potrebno definirati, planirati, nadzirati, vrednotiti in dokumentirati in sicer od začetka urejanja fonda do končne izdelave informativnega sredstva. V Državnem arhivu v Pazinu so v letih od 2004 do 2007 najprej pregledali in analizirali vse popise, ki so bili do tedaj narejeni. Ugotovili so, da se kljub sprejetju standardov ISAD (G) iz leta 2002 ter nato še ISAAR (CPF) kvaliteta informativnih sredstev ni povečala, zato so sklenili, da bodo izdelali sistem internega vrednotenja informativnih sredstev. Sistem so začeli razvijati leta 2004 in decembra leta 2005 so imeli pripravljen predlog *Navodila za oblikovanje inventarja v Državnem arhivu Pazin*. Predlog je obravnaval strokovni svet arhiva (imajo nekaj, kar v Arhivu Slovenije nekateri delavci zelo pogrešamo). Navodilo daje osnovne smernice za vsebinsko in formalno oblikovanje informacijskega sredstva, katerega cilj je na ravni arhiva premagati individualne razlike v načinu oblikovanja opisa in popisa fonda oziroma arhivskega gradiva. Končni cilj je bil doseči določeno stopnjo strokovnosti v predstavitvi vsebine, poizkušati premagati motnje v komunikaciji, ki nastajajo ob stiku strokovnega besedila s povprečnim uporabnikom čitalnice (ne samo visoko izobraženim raziskovalcem), ter tako zmanjšati število pojasnjevanj, ki se nanašajo na tolmačenje vsebin, predstavljenih v inventarjih oz. popisih. Da bi ustvarili tudi enotno vizualno podobo Državnega arhiva v Pazinu, so pomenili tudi podobo in tehnično obliko popisov. V nadaljevanju so opredelili obvezne osnovne elemente inventarja (naslov, kazalo, opis arhivskih enot, inventarni popis arhivskih enot), opredelili so dodatne elemente, kot so priloge, indeksi, kazala, slike itd. ter tudi enotno podobo naslovnice in elemente oblikovanja kazal ipd. Naslednji korak je bil določitev strukture osrednjega dela informativnega sredstva. Sprejeli so dva načina izdelave popisa, in sicer: pri prvem primeru najprej opišejo posamezne dele določenega fonda, sledi pa popis arhivskih enot. Drugi način pa je, da opisu posameznega dela fonda sledi tudi popis arhivskih enot. Na ta način popis kaže strukturo gradiva v fondu. Priporočen je drugi način. Sledilo je določanje kriterijev, ki se nanašajo na vsebino informativnega sredstva. Postavljene so bile štiri osnovne zahteve, in sicer: dajanje celovite informacije, medsebojna vsebinska povezanost in jedrnatost ter preglednost teksta. Kriteriji se oblikujejo glede na področje identifikacije (signatura), ime ustvarjalca, historiat ustvarjalca oziroma biografije, historiat fonda, način prevzema in predaje, odbiranje, izločanje, roke hrambe, načrt urejanja, pogoje za dostopnost, materialne in tehnične značilnosti (npr. ali je gradivo mikrofilmno

ali digitalizirano) ter obstoječa informativna pomagala in dopolnilne vire. Nujno je upoštevati strokovna pravila, ki veljajo za popisovanje arhivskega gradiva (oblikovanje gesel ipd.). Ves postopek urejanja in izdelave popisa pa mora biti tudi ustrezno dokumentiran. Ne nazadnje je treba poudariti, da so inventarji avtorsko delo. Po načelu "vrline so tajne, slabosti so javne" ali "dober glas seže v deveto vas (slab pa še dlje)" pa imajo informativna sredstva neprecenljiv pomen za vsak arhiv, saj so ravno ta sredstva komunikacija med uporabnikom in strokovnim delom arhivskih delavcev.

Dr. Eric Ketelaar, profesor arhivistike na Univerzi v Amsterdamu, je na 42. posvetovanju Hrvaškega arhivskega društva in Državnega arhiva v Bjelovarju oktobra 2007 imel predavanje, ki je nastalo v okviru projekta MATRA (Administrativna in upravna reforma v hrvaški arhivski službi). Projekt je podprt s sredstvi Evropske unije, vodita pa ga Hrvaški državni arhiv in nizozemski Nacionalni arhiv. Naslov predavanja je bil *Hrvaška arhivska zakonodaja in praksa: med sanjami in resničnostjo*. V obširnem referatu je analiziral posamezne člene arhivskega zakona iz leta 1997 in nekatere druge predpise ter nekatera določila primerjal z arhivskimi praksami drugih dežel. Osredotočil se je na status arhivskega gradiva in arhivov, na državno arhivsko mrežo in dostopnost arhivskega gradiva. Pohvalil je določene rešitve ter opozoril na nekatere pomanjkljivosti. Posebno obširno je obdelal možnost uporabe internetnih strani arhivov. Ketelaar je omenil številne možnosti na internetu, kot so blogi, wikipedija in drugo. Opozoril je na projekt Ekspedicija polarnega medveda (Polar Bear Expedition) v okviru katerega je objavljenih v digitalni obliki več kot 60 osebnih fondov in zbirk v zvezi z ameriško intervencijo v severni Rusiji v letih 1918–1919. Nato pa so posamezniki začeli priključevati svoje izvirno gradivo in s tem dobili možnost, za sodelovanje pri zbiranju in širjenju določenih informacij, pa tudi možnost za komentarje in podobno. Problem je nastal le, ko se je zaradi velikega števila "obiskovalcev" izkazalo, da je sistem premalo zmogljiv.

Ketelaar je svoj prispevek končal z mislijo, da Polarni medved projekt uresničuje v praksi to, kar je bilo pred več leti samo tiha želja. Sanjal je o arhivih, v katerih bi uporabljali digitalno tehnologijo kot tehnologijo za povezovanje, vzpostavitev stika med ljudmi, tehnologijo za povezovanje javnih in osebnih spominov in razmišljanj ter oblikovanje pluralističnih dimenzij pisnih sporočil. Pa je realno pričakovati od hrvaških arhivov in arhivistov, da bodo poleg vseh drugih nalog, uresničili tudi take sanje. Meni, da Hrvaška lahko uresniči tudi tak izziv.

Vladimir Žumer iz Arhiva Republike Slovenije je dovolil prevesti za Arhivski vjesnik in objaviti besedilo *Zakon o varstvu dokumentarnega arhivskega gradiva ter*

arhivih iz publikacije Arhivski predpisi v Republiki Sloveniji, v katerem predstavlja novosti leta 2006 sprejetega zakona.

Tomislav Galović s Filozofske fakultete v Zagrebu in Emir O. Filipović s Filozofske fakultete v Sarajevu sta sestavila *Prispevek k bibliografiji del o heraldiki (upoštevaje posebej Hrvaško ter Bosno in Hercegovino)*. Grboslovje v hrvaški in bosansko-hercegovski zgodovinski stroki predstavlja pomembno, ne pa tudi sistematično preučevano področje. Namen prispevka je bil na enem mestu zbrati vse v zvezi s tem področjem, kar je bilo objavljeno. Popisana so tudi splošna dela o heraldiki, kot tudi dela sorodnih strok, kot so numizmatika, pečatoslovje, genealogija ipd. ter tovrstna dela, ki so nastala v sosednjih državah (Italija, Slovenija, Avstrija, Nemčija itd.). Obdelana so tiskana dela, pa tudi nekaj virov dostopnih "on-line" ter tudi nekaj rokopisov in še neobjavljenih del.

V uvodu je najprej kratek zgodovinski pregled razvoja te pomožne zgodovinske vede ter opozorilo na najpomembnejša dela. Sledita predstavitev metodološkega pristopa in razlaga uporabljenih kratic. Bibliografija je sestavljena po abecedi avtorjev, obsega pa približno 900 del (ni oštevilčena).

Rubriko *Arhivska teorija in praksa* zaključuje Mato Kukuljica z analizo z naslovom *Zaščita nacionalne filmske zbirke iz obdobja 1938–1985 v Hrvaški kinoteki v letu 2007*. Temeljna naloga Hrvaške kinoteke kot Nacionalnega filmskega arhiva je zbiranje, hranjenje in materialno varovanje izvornih negativov, in sicer tako slikovnega kot zvočnega zapisa. Ta obveza izhaja iz zakona o kinematografiji iz leta 1976 in zakona o arhivskem gradivu in arhivih iz leta 1997 ter etičnega kodeksa, ki ga je sprejelo Mednarodno združenje filmskih arhivov (FIAF) leta 2000. V prispevku avtor na podlagi poročil filmskega tehnologa Ernesta Gregla in dokumentacije Hrvaške kinoteke ter Greglove knjige *Zaščita in restavracija filmskega gradiva* predstavlja celoletno delo kinoteke od priprav, to je pregleda filmov, čiščenja in popraviljanja filmskih trakov, do izdelave novih kopij ipd. Opisana so dela pri obdelavi filmov Okupacija v 26. slikah (1978), Vlak brez voznega reda (1959), Samo enkrat se ljubi (1981) in drugi. Poleg tega so bili zaščiteni oziroma restavrirani tudi na novo najdeni reklamni filmi v Muzeju Slavonije na nitritnem traku iz konca 30. let 20. stoletja.

Za pregled *zgodovine institucij* so svoje prispevke pripravili Mirjana Matijević Sokol s Filozofske fakultete v Zagrebu, Jasna Požgan iz Državnega arhiva za Medmurje v Štrigovi ter Mirjana Gulić iz Državnega arhiva v Zagrebu.

Mirjana Matijević Sokol v izvornem znanstvenem delu *Nostrum et regni nostri registrum. Srednjeveški arhiv Ogrsko-hrvaškega kraljestva* analizira dokumente, ki govorijo o vzpostavitvi in načinu delovanja kraljevega registra za Ogrsko in Slavonijo pod kraljem Karlom I.

okoli leta 1330 ter za Dalmacijo in Hrvaško v obdobju od 1358 do 1360 po sklenjenem zadarskem miru. Kraljevski register je bil vzpostavljen po vzoru anžuvske pisarne v Neaplju. S tem registrom so vodili evidenco listin, ki so bile izdane v kraljevi pisarni in so se nanašale na darovanje posesti, svoboščine in druge privilegije.

Jasna Požgan v članku *Prispevek k raziskovanju medmurskih hranilnic do likvidacije po drugi svetovni vojni (1920–1949)* predstavlja organizacijo in delovanje Čakovske hranilnice, Medmurske hranilnice, Dolnje medmurske hranilnice, Preloške hranilnice in Kotoribske hranilnice v Kraljevini Jugoslaviji in do njihove ukinitve. Za vsako hranilnico je navedeno, kdaj je bila ustanovljena in kdaj ukinjena, kdo so bili njeni varčevalci oziroma delničarji, kakšna je bila organizacijska struktura hranilnice, kakšno glavnico je imela, dobiček v posameznih letih in podobno. Opisan je še status vsake od teh hranilnic med drugo svetovno vojno ter navedeno kdaj in kako je bila izvršena likvidacija.

Mirjana Gulić v članku *Organizacija in pristojnosti okrajnih/občinskih sodišč mesta/okraja Zagreb 1945–1970* prikazuje organizacijo in spremembe števila občinskih sodišč na območju mesta Zagreba v navedenem obdobju. Navedeni so ustrezna zakonodaja ter predpisi in sodni poslovnik, po katerem so delovali. Vsekakor so bile za to obdobje značilne številne spremembe; izrazite so bile zlasti do sredine petdesetih let, ko je bil vzpostavljen nekoliko trajnejši sodni sistem. Na območju mesta in okraja Zagreba so bila sodišča, kar zadeva pristojnosti prvostopenjska, kar zadeva ureditev, pa redna. Število sodišč pa se je spreminjalo: od leta 1945 do leta 1949 je delovalo šest sodišč (štiri okrajna in dve okrožni), od 1949 do 1952 jih je bilo pet (eno okrožno in štiri okrajna), od 1953 do 1958 tri sodišča (eno okrožno in dve okrajni) ter od 1959 do 1970 štiri sodišča (tri občinska in eno okrožno).

Kot za vsako stroko je tudi za arhivistiko pomembno poznavanje sprememb delovanja in organizacije ustvarjalcev gradiva, saj je nujno potrebno za uspešno strokovno obdelavo arhivskega gradiva. Po mnenju avtorja imajo hrvaški arhivski delavci zelo veliko odgovornost, da ustrezno uredijo sodno gradivo in omogočijo uporabnikom čim lažjo in čim bolj kvalitetno uporabo tovrstnega arhivskega gradiva, in sicer ne le zato, ker je gradivo pravosodnih organov zelo pomemben zgodovinski vir, temveč tudi zato, ker je to gradivo postalo zelo aktualno in uporabljano zaradi uresničevanja različnih materialnih pravic posameznikov in družin, pridobljenih z novimi zakonskimi predpisi.

Na podlagi arhivskega gradiva je bilo za tokratno številko *Arhivskega vjesnika* pripravljenih osem prispevkov.

Dražen Vlahov iz Pazina se je ponovno lotil raz-

iskovanja listine *Istrska razmejitve – pomemben vir za srednjeveško gospodarsko zgodovino Istre*. V *Arhivskem vjesniku* 2005 je obravnaval ta dokument s stališča polemik, ali gre za izvornik ali ponaredek. Tokrat pa pravi, da je, če je to ponaredek, le formalen ponaredek, ker resničnosti podatkov, o katerih govori, do danes ni še nihče poskušal ovreči. *Istrska razmejitve (Istrski razvod)* govori o pravnem postopku, razmejitvi posesti srednjeveške Istre, in sicer Pazinske kneževine, Oglejske patriarhije ter Mljetske republike, torej je vir za politično zgodovino. Vsebuje pa številne podatke, ki jih lahko koristno uporabijo tudi pravniki, umetnostni zgodovinarji, jezikoslovci, ekonomisti itd. Za gospodarsko zgodovino Istre so pomembni tisti deli listine, ki govorijo o živinoreji, vinogradništvu, poljedelstvu, gozdarstvu in ribolovu, saj govori o razmejitvah posameznih pašnikov, vrtov, napajališč in podobnem. Na podlagi tega dokumenta bi lahko rekli, da so bile to pomembne gospodarske panoge v srednjeveški Istri, izmenjava presežkov pa je potekala praviloma na priložnostnih sejmih, organiziranih pri posameznih cerkvah na dan njihovih svetnikov.

Luka Vukušić v preglednem članku *Uboj baronice Katarine Keglević 1659. leta* analizira in objavlja listine, ki jih je našel pri urejanju fonda družine Oršić (HR HDA 749 družini Oršić in Claudius). Med te spise sodijo predvsem listine čazmanskega kapitlja iz leta 1659 z izjavami prič o umoru baronice Katarine Keglević, ki jo je dal ubiti njen mož Franjo Petričević. Sredi 17. stoletja je bilo na Hrvaškem več plemiških družin, ki so imele v lasti velika posestva in bogastvo. Najpomembnejša rodbina so bili Zrinjski, med pomembnejše pa lahko štejemo tudi družini Keglević iz Buzina ter Petričević iz Miketinca. Franjo in Katarina sta se poročila leta 1651, 7. januarja 1659 pa je Franjo zaradi še nepojasnjenih razlogov dal zadaviti svojo ženo. Iz pričevanj prič je vidno, da je bil zadnji dan Katarine Keglević naravnost strašen. V prispevku je objavljena najprej transkripcija izjav treh prič ter potem še prevod. Franjo Petričević po zaslugi neučinkovitega sodnega sistema habsburške monarhije ni odgovarjal niti za umor svoje žene niti za umor nekega plemiča.

Željko Karaula objavlja *Pismo vodje VMRO-ja Todorja Aleksandrova Stjepanu Radiću 1924. leta*. Stikov med hrvaškimi in makedonskimi politikami do sedaj niso veliko raziskovali, zato je sodelovanje med Radićem in Aleksandrovom dobilo skoraj pustolovsko romantični in revolucionarni pridih. Aleksandrov v pismu odgovarja Radiću na članek objavljen v "Balkanski federaciji" 15. avgusta 1924. leta. Poskuša ga nagovoriti, da bi se mu pridružil v oboroženem odporu proti Beogradu in njegovi hegemoniji v Kraljevini SHS.

Problem propagande nemškega filma G. P. U. v Neodvisni državi Hrvaški je naslov članka Daniela Ra-

faelića. Eden od najbolj znanih filmov kinematografije nacistične Nemčije je prav film G. P. U., to je film o sovjetski obveščevalni službi (Gosudarstvennoe Političeskoe Upravlenie – predhodnica poznejše NKVD oz. KGB), seveda s protisovjetsko propagandno vsebino. Režiser filma Karl Ritter je bil eden najpomembnejših nacionalsocialističnih režiserjev, čeprav je menda Hitler ob neki priložnosti izjavil, da so njegovi filmi sicer zelo domoljubni, nikakor pa ne nacionalsocialistični. Premiera filma je bila šele avgusta 1942 v Berlinu, toda prva reklama za film v Neodvisni državi Hrvaški je bila objavljena že junija 1942. leta v novem, mesec dni starem mesečniku za film *Hrvatski slikopis*. Novembra 1942 so film prikazovali v zagrebških kinodvoranah. Pri propagiranju filma pa je bilo narejenih več napak. Ena izmed njih je izzvala celo paniko. Na reklamnem letaku je pisalo "Prihaja G. P. U.". Ljudje so se začeli spraševati, ali prihaja na Hrvaško G. P. U., ali so morda agenti G. P. U. izvedli kakšno diverzijo in podobno. O tem ter vsebini filma in igralci govori ta članek. Na koncu je objavljena tudi obsežna literatura tako o hrvaškem kot tudi o nemškem filmu in propagandi med drugo svetovno vojno. V veliki želji, da bi uvedli nemški model propagande tudi v Neodvisni državi Hrvaški, so strokovnjaki včasih poskušali privabiti obiskovalce kinematografov tudi z zelo kontroverznimi reklamnimi potezami.

Tudi na Hrvaškem je problem raziskovanja žrtev druge svetovne vojne in po njej še vedno zelo žgoč. Tatjana Šarić v izvornem znanstvenem delu z naslovom *Obsojeni po hitrem postopku: vloga represivnih organov komunistične oblasti glede na smrtne obsodbe na Hrvaškem med drugo svetovno vojno in po njej, ob primeru fonda Uprava za zatiranje kriminala Sekretariata za notranje zadeve* prikazuje vlogo represivnega aparata komunistične oblasti ter organizacijo in razvoj vojaškega in civilnega sodstva na Hrvaškem v omenjenem obdobju. V obravnavanem fondu (HR HDA 1453) so tudi dosjeji na smrt obsojenih od leta 1942 do leta 1959 v raznih krajih Hrvaške. V prispevku so analizirani in statistično obdelani predvsem podatki o obsojenih v Zagrebu. Fond hrani Odsek za sodobno arhivsko gradivo. Obsega 173 škatel. Gradivo je bilo prevzeto v dveh delih, in sicer avgusta in novembra 2001 od policijske uprave v Zagrebu. V 156 škatlah so policijski dosjeji političnih obsojencev iz obdobja med vojnami in po letu 1945. Prevzeli so tudi pripadajočo karto-teko. Ena škatla se nanaša na obsojene za določen čas leta 1945, tri škatle na študentska gibanja v letih 1968–1970, ena mapa na obsojene zaradi inform-biroja (1978–1979), v dveh škatlah so letna poročila 1955–1970, štiri škatle pa se nanašajo na delo Matice hrvaške v obdobju 1962–1972, še štiri škatle pa vsebujejo dosjeje (s pripadajočo kartoteko) oseb, obsojenih na streljanje ali obešenje (v obdobju 1942–1959).

Fond ni urejen in nima informativnega pomagala (inventarja). Obstaja le popis, ki ni natančen, pa tudi ne povsem točen. Vse to otežuje vpogled v preostalo gradivo. Zato je avtorica za vzorec pri raziskovanju smrtnih obsodb političnih nasprotnikov oblasti izbrala zadnje štiri škatle. V njih so dosjeji 713 oseb, obsojenih na smrt. Avtorica v članku predstavlja posamezne obrazce, na katerih so navedeni podatki o obsojencih ter o tem kdaj so nastali (večinoma pozneje), na koncu pa analizira še strukturo obsojencev (zelo malo je npr. žensk).

Tea Blagaić Januška predstavlja *Arhivsko zbirko v Muzeju mesta Split*. Čeprav je ta arhivska zbirka nastala v nearhivski instituciji, so zbiranje, strokovna obdelava ter inventarizacija potekali po mednarodnih standardih za popisovanje arhivskega gradiva. Prikazana je struktura arhivskih fondov in zbirk, ki jih hrani muzej. Opozarja pa tudi na razlike ter podobnosti pri delu v muzeju in arhivu.

Zelo zanimiv je izvorni znanstveni članek Relje Seferović *Dubrovniki knjigarnarji 16. stoletja v državni službi*. Trgovci s papirjem in pergamentom, ki so oskrbovali urade Dubrovniške republike s knjigami in papirjem, so imeli velik vpliv na razvoj upravnega in sodnega aparata. V članku so predstavljeni zakonske osnove za trgovino s papirjem, delovanje posameznih tiskarn in knjigarn, ki so imeli monopol nad to dejavnostjo, ter vrste papirja, izdelava knjig in podobno.

Strokovni del publikacije končuje prispevek Snježane Šute *Ureditev priročne zbirke v veliki čitalnici*

Hrvaškega državnega arhiva. Ta knjižnica sodi po Unescovi tipologiji med specialne in je namenjena tako zaposlenim v arhivu kot uporabnikom arhivskega gradiva. Podrobno nam predstavlja, katere publikacije hranijo in kako so urejene, pa tudi to, kakšne informacije uporabniki najbolj iščejo.

Sledi petnajst poročil o domačih in mednarodnih arhivskih dogodkih. Ocene in recenzije zajemajo štiriindvajset publikacij, med njimi tudi Arhive (št. 30, 1–2, 2007, oceno je pripravila Mirjana Jurić), Atlante (17, 1–2, 2007) je ocenil Hrvoje Kekez, Arhivske predpise v Republiki Sloveniji pa Hrvoje Kirić.

Obletnice in nekrologi. Leta 2008 so praznovali 150. obletnico rojstva dr. Ivana pl. Bojničića (1858–1925), dolgoletnega direktorja Kraljevskega deželne arhiva (danes Hrvaški državni arhiv), poslovali pa so se od dveh nekdanjih sodelavcev Hrvaškega državnega arhiva, in sicer Krešimirja Nemeta (1915–2007) ter Joza Ivičevića (1930–2008).

Sledi še seznam na novo prevzetega arhivskega gradiva v Hrvaškem državnem arhivu, pridobljenega s prevzemi po službeni dolžnosti, odkupi in darili ter prevzemi, ki jih je opravil Filmski arhiv Hrvaške kinoteke.

Seznam publikacij, ki jih je izdal Hrvaški državni arhiv od leta 1899 do leta 2008, obsega skoraj 150 naslovov.

Darinka Drnovšek

Razstave

Razstava Muzejskega društva Kozje Razbojnik Guzej med krivico, maščevanjem in legendo (24. april 2009 – junij 2009, mlin v Kozjem)

Guzej. Razbojnik, morilec, predrznež, tolovaj, hudodelec, prekocuh, rokomah, rokovnjač, vagabund, nesrečnež, zoprnik oblastem, maščevalec, pustolovec, nebodigatreba, upornik, ropar, zlikovec, človek, željan ljubezni, razumevanja, topline ...

Tako je Franca Guzeja, rojenega 12. novembra 1839 v Primožu in ubitega 10. septembra 1888 v Košnici na Kozjanskem, opisal avtor razstave Milenko Strašek iz Celja. Razstava predstavlja rezultat njegovega dolgoletnega ukvarjanja z likom, ki je na Kozjanskem postal legenda. Zgodba o njem je postala del ljudskega izročila in se je prenašala iz roda v rod.

Guzej je bil rojen v uborni slamnati bajti na robu Kozjanskega. Pri krčmarici na Dobrni, kjer se je kot soldat 87. polka, večč nemškega jezika, zaposlil, je doživel hudo preizkušnjo. Njegovo zavrnitev mu je poplačala z lažno ovadbo. Obtožen kraje je pristal v ječi, od tam pa je ušel in se odločil za maščevanje.

Bili so hudi časi, kmetje na robu obupa. Zemljiška odveza jim ni pomagala, prodajali so svoja posestva in se selili v Ameriko in Nemčijo. Guzej pa se je poigraval z gospodo, se preoblačil enkrat v žandarja, drugič zopet v gospoda, pa v logarja. Zagodel jo je grofu Attems iz Brežic, si vzel na piko lovce iz Šentjurja, farne gospode, nakupoval mačke po Podstredi, "potempljal" ženičko, ki si je drznila reči, da je barabin, se pri cerkvi Sv. Trojice v Dobležičah poslavljaval od pajdašev, ne da bi ti vedeli, da odhaja v Ameriko, velikodušno delil naropano, revčkom nosil blago, dajal denar, se "oddolževal svojim zoprnikom". Počasi so mu pripisali tudi tisto, česar ni storil in ko so zaradi uboja žandarja razpisali za njegovo glavo visoko nagrado, je bilo konec šale. Izdal ga pa vendarle ni nihče. V spopadu z žandarji je bil leta 1880 ustreljen, postal pa je legenda na Kozjanskem in Štajerskem. Nekateri mu pripisujejo kar robinhoodovstvo.

V dobrem stoletju po njegovi smrti so se prigode možakarja iz Primoža začele seliti v literaturo in, kot meni avtor razstave, postajale last vseh, podobno kot se je zgodilo v evropskem prostoru Robinu Hoodu, Janošiku, Viljemu Tellu, Tarasu Buljbi, Stjenki Razinu, našim rokovnjačem ter gorskemu carju. Primerja ga s Petrom Koštrco, ki ga je Miško Kranjec upodobil v Povesti o dobrih ljudeh. Guzeja je obdelovalo kar nekaj piscev: Januš Golec, Ernest Tiran, Ana Wambrechtsammer, Albert Tanšek, Davorin Petančič in kot v literarnozgodovinski študiji še Milenko Strašek.

Muzejsko društvo Kozje

Razstava

**RAZBOJNIK GUZEJ MED KRIVICO,
MAŠČEVANJEM IN LEGENDO**

Od vseh slovenski junakov te vrste, od rokovnjačev do Dimeža, tudi novodobnega Rihtariča pa Haceta, ki razen drznih ropov, nimata z junakom pričujoče razstave ničesar skupnega, je Guzej po duhovitosti, iznajdljivosti, predrznosti in lahkotni igrivosti pojav zase, takšno mesto pa mu je dodelila tudi književnost.

Bojan Himmelreich

Ulice, ceste in trgi mesta Kranja v preteklosti. Razstava Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Enote za Gorenjsko Kranj. Galerija Kranjske hiše, Kranj, Glavni trg 2, 10.–30. marca 2009

Gorenjska enota Zgodovinskega arhiva Ljubljana je v galeriji Zavoda za turizem Kranj Kranjska hiša pripravila zanimivo razstavo Ulice, ceste in trgi mesta Kranja v preteklosti. Zasnovala, pripravila in oblikovala jo je arhivska svetovalka in vodja Enote za Gorenjsko v Kranju Marija Kos. Razstavo spremlja katalog, ki ga je oblikoval Boris Radjenovič iz Studia Oreh.

Razstavo je odprl podžupan Mestne občine Kranj Stane Štraus, številne obiskovalce je pozdravila direktorica Zavoda za turizem Kranj Natalija Polenec, razstavo je predstavila avtorica Marija Kos, nekaj odlomkov iz arhivskega gradiva občine Kranj je prebrala Mija Mravlja, odprtje pa so z glasbo popestrili učenci kranjske glasbene šole, ki letos praznuje visok delovni jubilej – stoletnico delovanja.

Pri zasnovi razstave in kataloga na 18 panojih oz. poglavjih o času od srednjega veka do druge svetovne vojne je avtorico vodilo temeljno delo kranjske zgodovine, napisano na osnovi arhivskih virov, Zgodovina mesta Kranja dr. Josipa Žontarja. Slikovno gradivo za ta čas je črpala predvsem iz Zbirke načrtov in katastrskih map Arhiva Republike Slovenije. Podatke o medvojnem in povojnem obdobju je črpala iz obsežnega arhivskega gradiva občinskih upravnih organov, ki ga hrani Enota za Gorenjsko, fototeke Gorenjskega muzeja in zbirke diapozitivov kranjske območne enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije.

Slikovno gradivo razstave in kataloga je predstavilo franciscejski kataster, več tlorisov mesta, pregledno karto ulic, cest in trgov. Na ogled so bile Merianova in Layerjeva podoba Kranja, slika župnišča, načrta vodnjaka "Pri petelinčku" in poštnege

Odprtje razstave Ulice, ceste in trgi mesta Kranja v preteklosti, Kranjska hiša, 10. 3. 2009

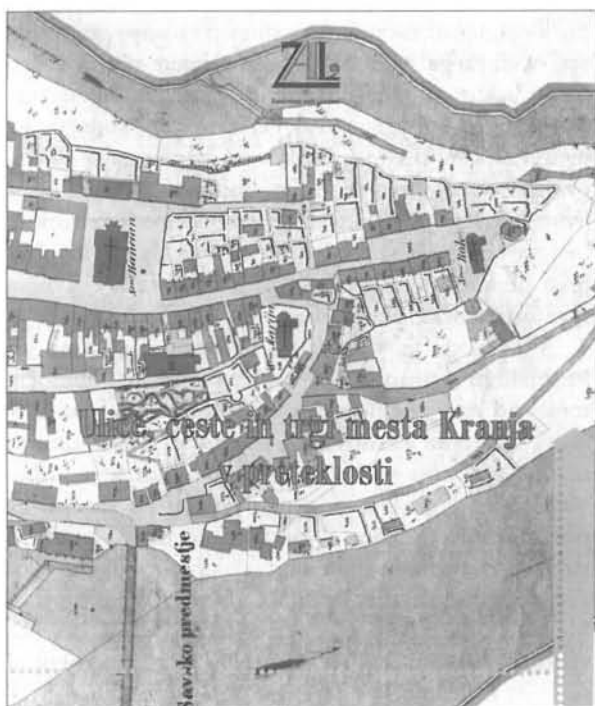
poslopja, urbar mestne posesti in meščanov, zapisniki sej občinskega odbora, sezname imen ulic, cest in trgov, načrt za izdelavo tablic s hišnimi številkami. Razglednice so prikazovale Glavni trg, vodnjak na njem, Jahačev prehod, Mohorjev klanec (zdaj Vodopivčeva ulica), hujanski most, Pungart, Mestno hišo s Svinjskim trgom, Gasilski trg, viseči most čez Kokro, bencinsko črpalko na vrhu Jelenovega klanca, avtobus pred gimnazijskim poslopjem, tombolo na Glavnem trgu, arheološka izkopavanja idr.

V katalogu je v poglavju **Prvotna naselbina na kranjskem pomolu** opisana naselitev na območju mesta od starejše železne dobe do srednjega veka. Poglavje **Tlorisna zasnova mesta** govori o vzrokih tlorisnega koncepta mesta, ki se je tako, kot se je, urbanistično razvijalo zaradi oblikovanosti tal kranjskega pomola med rekama. Podobno lego na pomolih vidimo v številnih srednjeevropskih mestih, na Slovenskem pa v Škofji Loki, Radovljici, Višnji Gori in Metliki. Na glavni trg pravokotne oblike pripelje vpadnica, spremljata jo vzporedni poti, pravokotno na smer magistrale pa potekajo prečni prehodi.

Gospodarsko življenje srednjeveške naselbine Creina, povezano predvsem s trgovci in trgovanjem, je opisano v poglavju **Srednjeveško tržno naselje**. Preprosto trgovanje se je na prostoru ob prafarni cerkvi začelo v 10. stoletju, predvsem ob posebnih priložnostih, npr. cerkvenih prošenjih. Domnevno je bil prostor današnje tržnice že v antiki namenjen enaki dejavnosti – trgovanju. Ob tržnem prostoru so trgovci in obrtniki postavili tudi svoja bivališča, sprva kolibe, nato lesene hiše in kasneje zidane stavbe.

V poglavju **Glavni trg** spoznamo osrednji kranjski trg, ki se na vzhodu končuje ob župnijski cerkvi, plemiškem dvorcu Turjaških oz. Egkov (Petrcovski hiši) in Mestni hiši. Njihova pozicija je bila v času nastanka bolj središčna, saj je trg obsegal še prostor, na katerem danes stoji poštno poslopje. Vse številnejše zidane hiše so počasi zapolnile ostenje trga predvsem v dobi renesanse in baroka, ko so z združevanjem fasad izginili prečni prehodi, ki so v srednjem veku ločevali posamezne stavbe. Dominantna stavba Glavnega trga je Mestna hiša, nastala iz Rotovža z nekdanj odprto stebriščno lopo in verjetno dvorca kranjskega mejnega grofa.

Poglavje **Cerkveni predel** opisuje nastanek župnijske cerkve sv. Kancijana in tovarišev, njenih predhodnic od 6. stoletja naprej, okrog katerih so prebivalci mesta pokopavali svoje mrtve. Po preselitvi pokopališča na območje današnjega Prešernovega gaja sta baročno župnišče in cerkev izoblikovala nov trg, pozneje sta ga dopolnila še "škofija" in Ljudski dom (danes Prešernovo gledališče). Poseben pomen sta dala trgu Prešernovo spomenik in bogata Plečnikova arkadna lopa ob fasadi gledališča.

Katalog razstave Ulice, ceste in trgi mesta Kranja v preteklosti

Pomen oskrbe naselij s pitno vodo, vodo za gašenje požarov in razne vodne naprave so opisani v poglavju **Vodnjaki**. Vodnjaki so bili na Glavnem trgu, Haynejev vodnjak na današnjem Maistrovem trgu in vodnjak sv. Janeza Nepomuka, ki je sprva stal pred kapucinskim samostanom (kjer je zdaj hotel Creina), danes pa ob župnijski cerkvi.

Krajše poglavje **Sramotilni steber** seznanja z domnevo, da je na Glavnem trgu v bližini vodnjaka kot nepogrešljiv objekt mestnih trgov nekoč stal tudi sramotilni steber.

Poglavje z naslovom **Mestne ulice** nas zares popelje v središče mesta s severa od Zgornjih mestnih vrat po današnji Prešernovi ulici, z juga pa od Spodnjih mestnih vrat po današnji Cankarjevi ulici. Magistralo na obeh straneh spremljata vzporedni cesti – današnji Tavčarjeva in Tomšičeva ulica. Razvili sta se iz t. i. gospodarskih poti, ki so nekdaj vodile do hišnih dvorišč. V 18. stoletju je urbanizacija zajela skoraj vse gradbene površine na pomolu, ki so bile še proste. Večina hiš v Tavčarjevi, Tomšičevi, Reginčevi in Cankarjevi ulici ter na Pungartu je bila do požara leta 1811 lesenih ali kamnitih samo v pritličju. Razen redkih izjem so se razlikovale od hiš na Glavnem trgu in v Prešernovi ulici, kjer so prej večinoma enonadstropne hiše zamenjale dvonadstropne.

Posebna oblika povezave med Glavnim trgom in stranskima ulicama so bili prehodi, opisani v poglavju **Prečni prehodi**; nekateri so temu namenjeni še danes, npr. prehod med Pavšlarjevo in Hlebševo hišo, nekatere pa so zapolnile ozke hiše.

Že zgodnjeantični prebivalci so mesto zavarovali z obzidjem. Opisano je v poglavju **Mestno obzidje**. Na temeljih poznoantičnega obzidja so postavili srednjeveško obzidje, ki je mesto oklepalo s treh strani, na kokrški strani pa obzidje zaradi dobrih naravnih možnosti ni bilo potrebno. V mesto so vodila Zgornja in Spodnja mestna vrata, samo za pešce pa na savski strani Mala vrata v peklu ali Savske durce, podobna vrata pa tudi s kokrške strani. Zunaj mestnega obzidja so imeli meščani gospodarska poslopja, obrtniki pa svoje delavnice. Območje savskih teras so poimenovali Savsko predmestje, del pred Zgornjimi vrati pa Kapucinsko ali Kokrško predmestje.

Nekatere mestne dele podrobneje spoznamo v poglavjih **Pungart** – iz nemškega Baumgarten (sadovnjak) –, **Svinjski trg** – zaradi trgovanja s svinjami, na katerem od leta 1941 stoji poštno poslopje –, **Gasilski trg** – danes le še del Tomšičeve ulice – in **Maistrov trg** – nekdaj Mesarska ulica oz. Mencingerjev trg.

Najstarejša zapisana krajevna imena so označevala le dele mesta. Navedena so v poglavju **Prva poimenovanja in oštevilčenje ulic, cest in trgov**. V seznamu hišnih posestnikov iz leta 1754 so navedena ta: Kapucinsko (Kokrško) predmestje, Mesto od Zgornjih mestnih vrat mimo Mesarske ulice skozi Svinjsko ulico proti župnišču, Župniščna ulica proti Pungartu, V Pungartu do Spodnjih mestnih vrat, Pod Spodnjimi mestnimi vrati, Od Spodnjih mestnih vrat proti trgu, Zgornji in Spodnji trg, Rožnenska ulica, Rožna ulica in Konjska ulica. Šele na podlagi ukaza cesarice Marije Terezije so hiše tudi oštevilčili, in sicer neprekinjeno znotraj mestnega obzidja in v obeh predmestjih.

V poglavju **Preimenovanje ulic, cest in trgov v 20. stoletju** so navedeni predlogi za poimenovanja, a se občinski odbor ni mogel sporazumeti o njih vse do leta 1934. Decembra so začeli na hiše nameščati ulične table in tablice s hišnimi števkami. Že do začetka druge svetovne vojne je sledilo več preimenovanj in novih razmejitev, med vojno pa so nemške oblasti na hiše namestile nove table z nemškimi imeni. Po osvoboditvi jih je nova oblast hitro odpravila in na novo preimenovala veliko večino ulic, cest in trgov. V mestnem jedru se jih je večina ohranila do danes. Predvojna imena so ohranili le Prešernova ulica ter Trubarjev in Gasilski trg. Leta 1958 je začela veljati Odredba o uvedbi nove numeracije v mestu Kranju, s katero so preimenovali nekaj ulic, hkrati pa so vključili v ulični sistem tudi primestna naselja. Od prvotnih imen iz leta 1934 so do danes ohranjena ta imena: Prešernova ulica, Trubarjev trg, Jahačev prelaz oz. prehod, Pot na kolodvor, Na Škrolovcu oz. Škrolovec, Na skali, Vrtna ulica, Ljubljanska in Stara cesta, Sejmišče in Zlato polje.

Predzadnje poglavje nosi naslov **Zunanja po-**

doba ulic, cest in trgov. Podobno kot danes so se tudi v preteklosti meščani velikokrat pritoževali zaradi neurejenosti mestnih ulic in cest. Med tedenskimi in letnimi sejmi je bil v središču mesta gost promet vprežnih voz, živino pa so gonili po stranskih Svinjski in Konjski ulici. Makadamske in delno tlakovane ulice so občinski cestarji sicer sproti popravljali, nasipavali in čistili, kljub temu pa so se meščani pritoževali zaradi neurejenosti, poplavljenih dvorišč ob nalivih, oblakov prahu poleti in smradu zaradi odvoza vsebine greznic in gnojišč. Po prvi svetovni vojni se je povečal avtomobilski promet in oblaki prahu so bili še večji. Tudi zato je občina leta 1932 kupila avtomobil škropilnik. Mestne ulice in trge so pogosteje tlakovali – tudi že z granitnimi kockami – jih asfaltirali in betonirali, ceste v predmestjih pa so ostajale makadamske. V prvi polovici 20. stoletja so na Glavnem trgu potekale številne prireditve: telovadni nastopi

sokolov, velike tombole, promenadni koncerti, veselice in potujoči cirkusi.

Zadnje poglavje je posvečeno javni razsvetljavi in ima naslov **Mestna razsvetljava**. Ta je s 50 žarnicami po nekaj neuspešnih poskusih zasvetila leta 1909, najprej na Glavnem trgu. Zaradi drage napeljave in žarnic so se sprva za električno razsvetlavo odločali le podjetniki, nato Mestna hranilnica, v zasebnih hišah pa le počasi. Elektrifikacijo je pospešil šele razmah industrije v dvajsetih letih prejšnjega stoletja.

Razstavo in katalog je z živo sliko popestril film Veličana Beštra Panorama Kranja iz leta 1925, ki so ga ves čas predvajali v izložbi Kranjske hiše. Razstava je zdaj postavljena v razstavišču Kokra (preddverje Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območne enote Kranj, Tomšičeva ulica 7).

Mija Mravlja

Utrinek z razstave "Napoleon rezlje Ilirija vstan" v Mestnem muzeju Ljubljana (foto: Tina Arb, ZAL)

Bibliografsko kazalo revije Arhivi (1998–2007)

Spoštovani prijatelji revije Arhivi,

pred vami je po devetih letih zopet bibliografsko kazalo revije Arhivi. Upravni odbor revije je lansko jesen sprejel pobudo svojega člana, dr. Borisa Golca, da bi nadaljevali z objavo bibliografskih kazal. Predlog je bil smiseln, saj revija od leta 2000 izhaja dvakrat letno, tako da se je tudi število objavljenih člankov in prispevkov zato precej povečalo.

Bibliografsko kazalo, objavljeno leta 2000, obsega 1.318 bibliografskih enot, in zajema dvajsetletno obdobje, tj. čas od začetka izhajanja revije leta 1978 do 1997. Bibliografsko kazalo, objavljeno v tej številki, pa se nanaša na obdobje od 1998 do 2007, tj. na naslednjih 10 let, in obsega 749 bibliografskih enot.

Podrobnejše informacije o sami sestavi bibliografskega kazala najdete v uvodu, ki ga je napisala avtorica kazala, Maja Blažič. Za vestno opravljeno delo se ji na tem mestu iskreno zahvaljujem. Zahvala pa gre tudi Francu Čudnu za pripravo kazala avtorjev.

Jure Volčjak
odgovorni urednik

Tokratno bibliografsko kazalo Arhivov zajema vse izdane številke od leta 1998, kjer se je končalo prejšnje bibliografsko kazalo, do leta 2007.

Prispevki v bibliografskem kazalu so razporejeni po standardnih rubrikah. Te so: Članki in razprave, Iz prakse za prakso, Iz arhivskih fondov in zbirk, O delu arhivskega društva Slovenije, O delu arhivov in zborovanjih, Ocene in poročila o publikacijah in razstavah (slednja je razdeljena na: Publikacije, Tuji časopisi in revije, Razstave), Osebne vesti, Pridobitve arhivov, Bibliografija arhivskih delavcev in Razno. Pod rubriko Razno smo uvrstili prispevke, ki v reviji niso bili uvrščeni pod nobeno rubriko. Prispevke iz Žontarjevega zbornika (Arhivi XXV (2002), št. 1) in iz Zbornika ob sedemdesetletnici Marije Oblak-Čarni (Arhivi 26 (2003), št. 1) pa smo uvrstili pod rubriko Člani in razprave.

Prispevki si v posameznih rubrikah sledijo po abecedi avtorjev prispevkov. Znotraj navedbe avtorja, so vsi njegovi prispevki v določeni rubriki razporejeni kronološko od najstarejšega do najnovejšega. Bibliografski opis članka vsebuje priimek in ime avtorja, naslov članka, letnik, letnico, številko revije ter strani, na katerih se članek nahaja. Bibliografsko kazalo ima 749 bibliografskih enot, kar pomeni, da ima vsak bibliografski opis zaporedno številko, ki tečejo nepretrgano od začetka do konca od 1 do 749.

Pri opisih znotraj rubrik nismo spreminjali izvornih naslovov, čeprav ti ponekod niso dosledni. Odpravili smo le očitne pravopisne in tipkarske napake. Imena avtorjev prav tako navajamo v izvirniku.

Pri iskanju si lahko pomagamo s kazalom avtorjev, ki je urejen po straneh in ne po zaporednih številkah bibliografskih enot.

Maja Blažič

Članki in razprave

- Aristovnik, Bojana:** Predpisi o registriranju gospodarskih organizacij (1946–1954). – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 37–42.
- Babac, Marko:** Dziga Vertov, Mož s filmsko kamero (1896–1954). – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 259–262.
- Babič, Gorazd:** Dolga pot do prve avtomatske telefonske postaje v Celju. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 263–266.
- Bibliografija** Marije Oblak-Čarni. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 9–12.
- Bibliografija** Petra Ribnikarja. – Letn. 28. (2005), št. 2, str. 137–139.
- Bibliografija** profesorja dr. Jožeta Žontarja 1954–2002. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 5–10.
- Bonin, Zdenka:** Pokopavanje v samostanski cerkvi manjših bratov konventualcev sv. Frančiška v Kopru med leti 1719 in 1806 ter razpustitev samostana. – Letn. 27 (2004), št. 1, str. 109–120.
- Brunner, Walter:** Božje sodbe v prostoru jugovzhodnih Alp. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 141–146.
- Bukošek, Metka:** Upravno sodišče v Celju. – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 21–36.

- 10 **Bukošek, Metka:** Zemljiška knjiga od začetka do danes. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 183–200.
- 11 **Bukošek, Metka:** Sodišča med nemško okupacijo Spodnje Štajerske (1941–1945). – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 201–204.
- 12 **Bukošek, Metka:** Fond okrožnega sodišča v Celju 1850–1941. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 77–98.
- 13 **Bukošek, Metka:** Okrožna sodišča kot trgovska sodišča 1850–1941. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 29–46.
- 14 **Bukošek, Metka:** Poslovanje okrajnih sodišč na primeru poslovníkov iz leta 1897 in 1933. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 57–80.
- 15 **Carucci, Paola:** The italian law about the electronic records. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 283–285.
- 16 **Cova, Ugo:** Trieste, Gorizia, Lubiana. Analisi storica delle interferenze istituzionali fra tre province limitrofe in epoca austriaca. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 77–82.
- 17 **Čebulj Sajko, Breda:** Arhivi slovenskih izseljencev – dolgoročni projekt Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU in njegovih sodelavcev. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 189–191.
- 18 **Čebulj Sajko, Breda:** Arhivsko gradivo izseljencev v Avstraliji – neprecenljiv vir za raziskovanje življenja avstralskih Slovencev. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 193–198.
- 19 **Čelik, Pavle:** Orožništvo leta 1866 na sedanjem ozemlju Republike Slovenije. – Letn. 27 (2004), št. 1, str. 137–143.
- 20 **Darovec, Darko:** Struktura koprškega uradništva v 18. stoletju. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 83–90.
- 21 **Dornik Šubelj, Ljuba:** Osebni fond Jožeta Lampreta (1903–1969). – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 153–160.
- 22 **Dorsi, Pierpaolo:** Le fonti per la storia dell'associazionismo sloveno nell'Archivio di Stato di Trieste. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 119–127.
- 23 **Drnovšek, Darinka:** Srečanja partijskih vrhov na najvišjem nivoju: zapisi srečanj slovenskega partijskega vodstva z jugoslovanskim partijskim vodstvom s Titom na čelu v letih 1945–1954. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 187–197.
- 24 **Drnovšek, Marjan:** Odnos do slovenskega izseljenkega gradiva: nekaj primerov iz 20. stoletja. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 215–224.
- 25 **Drnovšek, Marjan:** Kje je arhivsko gradivo izseljenških društev v Franciji in Luksemburgu? – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 205–208.
- 26 **Drnovšek, Marjan:** "Potrebnost in nujnost obrambnega arhiva" (1912): skrb za obstoj Slovencev in izseljenstvo. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 43–56.
- 27 **Drpič, Marko:** Pisarjevo znanje v poznem srednjem veku, kot je razvidno iz rokopisa NUK Ms 38. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 19–42.
- 28 **Ferenc, Tone:** Predvojne priprave na Atlas Slovenije. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 165–172.
- 29 **Glažar, Natalija:** Javnopravni – zasebnopravni interesi v arhivu. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 19–25.
- 30 **Glažar, Natalija:** Slovenske in zvezne turistične konference (1945–1949). – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 75–82.
- 31 **Glažar, Natalija:** Sodelovanje arhivskih služb v Evropski uniji. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 259–263.
- 32 **Glažar, Natalija:** Arhivi v Evropski uniji. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 235–252.
- 33 **Golec, Boris:** Starejša arhivska slovenica mesta Kranja. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 67–76.
- 34 **Golob, Nataša:** Skica nagrobnika za rabina Chaima ha-Choena. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 273–276.
- 35 **Golob, Nataša:** Karolinški fragment "Cura pastoralis". – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 277–281.
- 36 **Golob, Nataša:** Dekorativne obreze na srednjeveških kodeksih: pričevalnost likovnih del. – Letn. 27 (2004), št. 1, str. 93–108.
- 37 **Gombač, Metka:** Ljudsko štetje prebivalstva v Julijski krajini z dne 1. 10. 1945. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 179–186.
- 38 **Graf, Cristoph:** Das Schweizerische Bundesarchiv zwischen Staat und historischer Forschung. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 207–214.
- 39 **Granda, Stane:** Dolenjska v luči jožefinskih merjenj. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 68–72.
- 40 **Granda, Stane:** Župnijska oznanilna knjiga kot zgodovinski vir. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 97–102.
- 41 **Hančič, Damjan:** Kronika in nekrolog loškega samostana klaris – 17. stoletje. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 47–60.
- 42 **Hernja Masten, Marija:** Pečat in grb trga Središče ob Dravi. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 9–17.
- 43 **Hofmann, Hans:** Pot do boljše usklajenosti arhivskih dejavnosti v Evropski uniji: dosežki in pričakovanja. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 31–36.
- 44 **Holcman, Borut:** Pogodbe med gosposčino Negova in podložniki o opravljanju tlake. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 61–67.
- 45 **Hudomalj, Andrej:** Ministrovanje ministra Franca Snoja. – Letn. 27 (2004), št. 1, str. 121–130.
- 46 **Janša-Zorn, Olga:** Anton Koblar in Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 129–136.
- 47 **Jeraj, Mateja:** Slovenska ženska društva med obema vojnama (1918–1941). – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 53–61.

- 48 **Jeraj, Mateja:** Komunistična partija, Antifašistična fronta žensk in uresničevanje ženske enakopravnosti v Sloveniji (1943–1953). – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 161–178.
- 49 **Jerše, Sašo:** Kronika priprav dežel Notranje Avstrije na poslanstvo pri državnem zboru v Regensburgu leta 1576. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 29–40.
- 50 **Juričič Čargo, Daniela:** Arhivsko gradivo Ljubljanskega Sokola v Arhivu Republike Slovenije. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 139–144.
- 51 **Juričič Čargo, Daniela:** Prispevek za bibliografijo Istre – Pazinska grofija v 20. stoletju. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 243–250.
- 52 **Južnič, Stanislav:** Gabriel Gruber in navigacijski inženir Jurij Vega. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 69–80.
- 53 **Južnič, Stanislav:** Hacquetova bibliografija. – Letn. 27 (2004), št. 1, str. 167–187.
- 54 **Južnič, Stanislav:** Gabrijel Gruber med Rusi. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 209–241.
- 55 **Južnič, Stanislav:** Cauchyjeva in Močnikova Gorica kot središče evropske matematike (ob 190. letnici Močnikovega rojstva). – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 15–32.
- 56 **Južnič, Stanislav:** Močnikova disertacija (ob 165. obletnici Močnikove promocije). – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 153–164.
- 57 **Južnič, Stanislav:** Gabrijel Gruber in navigacijski inženir Jurij Vega–2. del. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 35–63.
- 58 **Kahlenberg, Friedrich P.:** Von der Mission des Archivars in der Gegenwart. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 241–245.
- 59 **Kalc, Aleksej:** Izkušnja ZRS Koper pri izvajanju ciljno-raziskovalnega projekta Stanje arhivskega, muzejskega in knjižničnega gradiva pri slovenskih izseljencih. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 199–203.
- 60 **Klemenc, Alenka:** Sedej & Dostal kontra Kralj. Kritika Toneta Kralja ob poslikavi župnijske cerkve v Volčah. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 253–262.
- 61 **Kolar, Bogdan:** Organiziranje cerkvenega življenja na Gorenjskem v času druge svetovne vojne. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 179–185.
- 62 **Kološa, Vladimir:** Skupna arhivska dediščina v luči zgodovinskega nasledstva Republike Slovenije. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 60–67.
- 63 **Kopač, Janez:** Arhivsko gradivo in njegovi ustvarjalci. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 73–79.
- 64 **Kopač, Janez:** Državna ureditev in upravno-teritorialni razvoj v Sloveniji (1945–1963). – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 83–106.
- 65 **Kopač, Janez:** Državna ureditev in upravno-teritorialni razvoj v Sloveniji (1963–1994). – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 1–20.
- 66 **Kopač, Janez:** Dr. Jože Žontar, direktor Zgodovinskega arhiva Ljubljana (1972–1992). – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 11–18.
- 67 **Kopač, Janez:** Kodeks arhivske poklicne etike. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 207–211.
- 68 **Kopač, Janez:** Kraji in občine kot upravnoteritorialne enote 1945–1955. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 205–212.
- 69 **Kopač, Janez:** Mesto kot upravno-teritorialna enota 1945–1955. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 81–92.
- 70 **Košir, Matevž:** Urad deželne registrature in stanovski arhiv od nastavitve registratorja v 16. stoletju do upravnih reform v času Marije Terezije. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 29–39.
- 71 **Košir, Matevž:** Arhivistika – pot do samostojne znanstvene discipline. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 295–301.
- 72 **Košir, Matevž:** Primeri starejših oporok v slovenščini, ki jih hrani Arhiv Republike Slovenije. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 89–114.
- 73 **Kozina, Brane:** Republiški upravni organi 1963–1974. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 7–17.
- 74 **Kozina, Brane:** Brane, bodite tiho! – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 7–8.
- 75 **Kresal, France:** Organizacije stanovskih in gospodarskih interesov Slovenije med vojnama. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 157–164.
- 76 **Kresal, France:** Zavarovalništvo in socialno zavarovanje na Slovenskem 1890–1990. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 145–152.
- 77 **Kresal, France:** Stanovanjska zaščita po prvi svetovni vojni v Sloveniji. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 165–173.
- 78 **Kunej, Drago:** Vpliv svetlobe na obstojnost CD-R nosilcev. – Letn. 27 (2004), št. 1, str. 83–91.
- 79 **Maček, Jure:** Obnova in razvoj šolstva v Mariboru med letoma 1945 in 1951. – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 41–58.
- 80 **Maček, Jure:** Razvoj nižjega strokovnega šolstva – na primeru oblačilne stroke v Mariboru po drugi svetovni vojni. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 43–60.
- 81 **Maček, Jure:** Izobraževanje v tekstilni stroki v Mariboru od leta 1952 do odprave vajeniškega sistema. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 277–296.
- 82 **Matijević, Meta:** Novomeški mestni arhiv in skrb zanj. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 221–226.
- 83 **Melik, Jelka:** Odvetništvo v Sloveniji 1918–1941. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 32–35.
- 84 **Melik, Jelka:** Arhivi in kazenska sodišča. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 80–83.
- 85 **Melik, Jelka:** Uvedba državnih pravdnih (tožilstev) po letu 1848. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 47–51.

- 86 **Melik, Jelka:** Ureditev, delovanje in poslovanje državnih tožilstev v stari Avstriji in prvi Jugoslaviji (1852–1941). – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 27–32.
- 87 **Melik, Jelka:** Arhivi, družbene spremembe in pravosodje. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 235–240.
- 88 **Melik, Jelka:** Družbeni pravobranilec Republike Slovenije, pomemben ustvarjalec arhivskega gradiva. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 15–18.
- 89 **Melik, Jelka:** Arhivsko gradivo sodišč združenega dela, zanimiva arhivska dediščina zadnjega obdobja socializma. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 213–216.
- 90 **Melik, Jelka:** Delovanje in dediščina sodišča združenega dela pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter starostnega zavarovanja kmetov v SR Sloveniji. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 255–258.
- 91 **Melik, Jelka:** Organi za postopek o prekrških kot ustvarjalci arhivskega gradiva. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 243–246.
- 92 **Melik, Jelka:** Upravno sodišče Republike Slovenije kot ustvarjalec arhivskega gradiva. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 1–5.
- 93 **Melik, Jelka:** Vrhovno državno tožilstvo kot ustvarjalec arhivskega gradiva in pravni naslednik republiškega javnega tožilstva. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 99–104.
- 94 **Melik, Jelka:** Slovensko najvišje sodišče v preteklosti – njegova pristojnost in položaj v organizaciji sodstva kot temelj vrednotenja dokumentarnega gradiva. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 263–268.
- 95 **Melik, Jelka:** Skriti zakladi odvetniške zbornice Slovenije (1868–1991). – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 93–98.
- 96 **Melik, Vasilij:** Svetec in Toman v dunajskem parlamentu. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 35–38.
- 97 **Melik, Vasilij:** Prvi kranjski deželni zbor s slovensko večino. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 109–112.
- 98 **Melik, Vasilij:** Protoliberalno občinsko vodstvo v Ljubljani 1921–1923. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 129–131.
- 99 **Mikoletzky, Lorenz:** "Gedanken zur Verbesserung der österreichischen Staatswirtschaft aus dem Jahre 1804". – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 103–107.
- 100 **Modrušan, Martin:** Navodila za pripravo arhivskega gradiva za mikrofilmanje. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 36–44.
- 101 **Mrdavšič, Aleksandra:** Podoba strokovnega izobraževanja v Idriji do prve svetovne vojne. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 61–64.
- 102 **Mrdavšič, Aleksandra:** Glavni arhiv za Indije v Sevilli. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 267–272.
- 103 **Nařecz, Daria:** Dostopnost arhivskega gradiva v državah srednje in vzhodne Evrope. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 19–26.
- 104 **Nared, Andrej:** Arhiv kranjskih deželnih stanov. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 1–17.
- 105 **Nared, Andrej:** "Ena pošhtena našha Landschaft ... tih treh štanou, od prelatou, gošpoškiga štanu inu od shlahtnikou." Poimenovanja (kranjske) stanovske korporacije v 15. in 16. stoletju. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 13–24.
- 106 **Nemanič, Ivan:** Upori slovenskih vojakov v maju 1918, Judenburg – Murau – Radgona. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 137–143.
- 107 **Nemanič, Ivan:** Kratek oris zgodovine gospodstva Turn pod Novim gradom. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 81–88.
- 108 **Nemanič, Ivan:** Pomembni možje rodovine Režek s Krašnjega Vrha. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 175–182.
- 109 **Novak, Miroslav:** Ob 100-letnici izvajanja načrtne arhivske dejavnosti in ob 70-letnici delovanja profesionalne arhivske ustanove v Mariboru. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 265–276.
- 110 **Oblak Čarni, Marija:** Rimska konvencija iz leta 1922 in urejanje vprašanja arhivov z Italijo. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 28–33.
- 111 **Oblak Čarni, Marija:** Stavbe našega Narodnega arhiva. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 195–206.
- 112 **Oblak Čarni, Marija:** Ob osemdesetletnici Petra Ribnikarja. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 133–135.
- 113 **Ogris, Alfred:** Zum Archivalien austausch zwischen Kärnten und Slowenien im Jahre 2001: von den österreichisch-jugoslawischen Archivverhandlungen zur pragmatischen Lösung. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 225–233.
- 114 **Pavšič Milost, Aleksandra:** Trgovinska zbornica Gorica in njeno arhivsko gradivo. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 199–205.
- 115 **Pferschy, Gerhard:** Zur Ordnung und Verzeichnung von Archiven der aufgehobenen innerösterreichischen Klöster zu Ende des 18. Jahrhunderts. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 57–66.
- 116 **Polley, Rainer:** Archivarisches Fortbildung an der Archivschule Marburg. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 255–261.
- 117 **Radulovič, Branko:** Arhivsko gradivo o koroškem plebiscitu v slovenskih arhivih. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 1–9.
- 118 **Ribnikar, Peter:** Študentske in dijaške štipendijske ustanove na Kranjskem. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 9–16.
- 119 **Ribnikar, Peter:** Upor v Stični 3. junija 1753. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 47–56.
- 120 **Ribnikar, Peter:** Sedemdeset let Marije Oblak Čarni. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 1–6.

- 121 **Ribnikar, Peter:** Naredba o prehodni upravi v Sloveniji iz leta 1918 in njen pomen za Slovenijo. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 119–128.
- 122 **Serše, Saša:** Način odlaganja spisov pri upravnih in avtonomnih organih na deželni in lokalni ravni v drugi polovici devetnajstega stoletja. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 26–31.
- 123 **Serše, Saša:** Upravna razdelitev na Kranjskem po letu 1848. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 50–59.
- 124 **Serše, Saša:** Začetki obrtnega šolstva na Kranjskem v obdobju 1750–1850. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 41–46.
- 125 **Serše, Saša:** Okrajni cestni odbori na Kranjskem. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 113–117.
- 126 **Serše, Saša:** Kakšno vodo so pili na Vrhniki v 19. stoletju? – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 115–118.
- 127 **Sipos, András:** Arhivi na Madžarskem v obdobju tranzicije. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 251–254.
- 128 **Stariha, Gorazd:** Vodno pravo in vodne pravice. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 11–24.
- 129 **Starman, Hannah:** Arhiviran holokavst: pregled gradiva, ki ga hranijo v Izraelu. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 227–238.
- 130 **Stibilj, Tatjana:** Slovenski dokumentarni film skozi politiko, z vidiki propagande v letih 1945–1950. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 95–100.
- 131 **Stiplovšek, Miroslav:** Samoupravne pristojnosti ljubljanske in mariborske oblastne skupščine (1927–1929) ter posvetovalne funkcije banskega sveta Dravske banovine (1930–1941). – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 145–155.
- 132 **Strnad, Ida:** Slovenski animirani film. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 107–116.
- 133 **Šenk, Tatjana:** Anton Aškerc, mestni arhivar in knjižničar. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 225–234.
- 134 **Šmid, Gašper; Štrumbl, Žarko:** Otroci iz Bosne in Hercegovine v begunskih šolah v Republiki Sloveniji. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 247–258.
- 135 **Štrumbl, Žarko; Šmid, Gašper:** Arhivi in arhivska služba v Bosni in Hercegovini. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 33–36.
- 136 **Štukl, France:** Donator Wolfgang Schwartz in njegova zapuščina do danes. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 23–28.
- 137 **Šulek, Nina:** Vodni znaki zgodnjega 15. stoletja v testamentih, hranjenih v Pokrajinskem arhivu Koper – Enota Piran. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 37–46.
- 138 **Šuštar, Branko:** Arhivske obravnave občin. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 187–194.
- 139 **Šuštar, Ljiljana:** Nekaj drobcev o združništvu iz gradiva fonda Okrajni komite ZKS Ljubljana okolica. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 173–178.
- 140 **Šuštar, Ljiljana:** Šest tovarišic in dva moška. Partijsko gradivo Idrijsko-Cerkljanskega kot vir za krajevno zgodovino. – Letn. 27 (2004), št. 1, str. 131–136.
- 141 **Teršan, Lojz:** Varuhi slovenskih filmov. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 221–222.
- 142 **Thomassen, Theo:** The concept of context in archival science. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 247–253.
- 143 **Tomažin Dakić, Tatjana:** Analiza brezposelnosti v Ljubljanski pokrajini (1941–1943). – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 63–74.
- 144 **Trebše Štolfa, Milica:** Nam bo še uspelo ujeti čas? – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 217–220.
- 145 **Trebše Štolfa, Milica:** Dolga pot "Mrs. John Brown" do "Mrs. Jane Brown" v Kanadi. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 213–220.
- 146 **Umek, Ema; Košir, Matevž:** Dr. Jožetu Žontarju ob življenjskem jubileju. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 1–4.
- 147 **Umek, Ema:** Ljubljanska meščanska družina Andrian. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 41–46.
- 148 **Umek, Ema:** Kranjska kmetijska družba 1767–1787. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 1–34.
- 149 **Vodopivec, Jedert:** Razvoj struktur v srednjeveških rokopisnih vezavah. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 84–94.
- 150 **Vodopivec, Jedert; Budnar, Miloš:** Analiza tint z metodo PIXE. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 263–272.
- 151 **Vodopivec, Jedert:** Trajnost dediščine na papirju. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 23–30.
- 152 **Vodopivec, Peter:** Švedski merkantilist J. F. Kryger v glasilu kranjske kmetijske družbe 18. stoletja. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 21–27.
- 153 **Vogrič, Ivan:** Ravnikarjev na pol pozabljeni rokopis prevoda Nove zaveze. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 19–28.
- 154 **Voje, Ignacij:** Najemniki–trabant dubrovniške republike v gradivu Arhiva Republike Slovenije. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 19–22.
- 155 **Voje, Ignacij:** Oskrba Dubrovnika z žitom v 14. stoletju. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 147–152.
- 156 **Wadl, Wilhelm:** Vprašanje stroškov v avstrijski arhivski dejavnosti. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 25–28.
- 157 **Wadl, Wilhelm:** Was hat Urban Jarnik gegessen? Der Haushalt des Pfarrers von Moosburg als Musterhaushalt für die Katastralschätzung in Unterkärnten. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 91–95.
- 158 **Zajc Cizelj, Ivanka:** Od požarne samopomoči do organiziranja gasilskih društev – gasilstvo v drugi polovici 19. stoletja na Celjskem. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 43–52.

- 159 **Zajc-Cizelj, Ivanka:** Arhivsko gradivo vrtcev v luči predpisov. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 239–242.
- 160 **Zajc Cizelj, Ivanka:** Pravna osnova za delovanje društev (1849–1941). – Letn. 27 (2004), št. 1, str. 145–166.
- 161 **Zdovc, Hedvika:** Prizadevanja občine Trbovlje za ustanovitev sreskega poglavarstva v Trbovljah. – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 37–40.
- 162 **Zečić, Dževad; Škamperle, Igor:** Vpliv Hermana iz Koroške na poznavanje srednjeveške arabske znanosti na Zahodu. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 7–13.
- 163 **Žontar, Jože:** Sto let provenienčnega načela – petdeset let Mednarodnega arhivskega sveta. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 1–5.
- 164 **Žontar, Jože:** Zgodovinopisje in arhivistika. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 17–20.
- 165 **Žontar, Jože:** Splošna okrajna uprava v Sloveniji v letih 1918 do 1941. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 133–138.
- 166 **Žontar, Jože:** Začetki občin na Kranjskem. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 65–75.
- 167 **Žontar, Jože:** Začetki ustavnosti na Slovenskem. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 25–42.
- 168 **Žumer, Vladimir:** Strokovni in politični vidiki valorizacije arhivskega gradiva. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 39–49.
- 169 **Žumer, Vladimir:** Od nastanka zapisov do izročitve arhivskega gradiva v slovenski javni upravi. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 1–14.
- 170 **Žumer, Vladimir:** Informatizacija državnih arhivov v Sloveniji. – Letn. XXV (2002), št. 1, str. 287–294.
- 171 **Žumer, Vladimir:** Dostop do javnih podatkov, informacij, dokumentov in arhivskega gradiva v Republiki Sloveniji. – Letn. 26 (2003), št. 1, str. 13–21.
- Iz prakse za prakso**
- 172 **Aigner, Thomas:** Archive in der virtuellen Welt. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 65–70.
- 173 **Avguštin-Florjanovič, Blanka; Harauer, Darja:** Konstrukcija po meri izdelane zaščite za hrambo in razstavljanje arhivskega in knjižničnega gradiva. – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 69–72.
- 174 **Breže, Borivoj:** Digitalna obdelava slik arhivskega gradiva. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 273–276.
- 175 **Dobernik, Marjan:** Reproduciranje franciscejskega katastra. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 65–76.
- 176 **Dornik Šubelj, Ljuba:** Varstvo osebnih podatkov pri vpogledu v osebne dosjeje bivše SDV. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 83–87.
- 177 **Fon, Jolanda:** Ocenjevanje delovne uspešnosti in potenciala ključnih kadrov v arhivu. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 63–65.
- 178 **Fon, Jolanda:** Dostop do informacij javnega značaja. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 235–237.
- 179 **Glažar, Natalija:** Komentar k Priporočilu Sveta EU o prednostnih dejavnostih za večje sodelovanje na področju arhivov v Evropi. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 114–116.
- 180 **Glažar, Natalija:** Drugi protokol Haaške konvencije in Modri ščit. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 269–273.
- 181 **Glažar, Natalija:** Kulturna dediščina in digitalizacija v EU okvirih. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 55–63.
- 182 **Golob, Nataša:** Pogovor s profesorjem Christopherjem Clarksonom. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 87–93.
- 183 **Golob, Nataša:** Nekaj detajlov o vezavah srednjeveških rokopisov iz nekdanje Auerspergove ljubljanske knjižnice. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 53–58.
- 184 **Grkman, Stanka:** Konserviranje in restavriranje matičnih knjig župnije Korte. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 122–126.
- 185 **Guid, Boris:** Eden od pristopov vzpostavljanja elektronskega arhiva in kreiranja baze znanja. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 59–62.
- 186 **Himmelreich, Bojan:** Načini poslovanja s spisi pri okrajnih in občinskih komitejih Komunistične partije Slovenije (KPS) / Zveze komunistov Slovenije (ZKS) v letih 1945–1989. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 129–131.
- 187 **Knehtl, Brane:** Modifikacija računalniškega programa za popisovanje in skeniranje fotografskega gradiva. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 104–121.
- 188 **Križaj, Marjana:** Dostop do javnega arhivskega gradiva v nekaterih državah Evropske unije. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 71–82.
- 189 **Okrogla miza Arhivi in zgodovinopisje, Ptuj, 17. oktober 2001.** – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 67–81.
- 190 **Pivk, Olga:** Druga izdaja splošnih mednarodnih standardov za arhivsko popisovanje. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 117–128.
- 191 **Planinc, Lucija:** Restavriranje zemljevida Karta Italia fisica. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 133–139.
- 192 **Planinc, Lucija; Grkman, Stanka; Višnikar, Nataša; Rahovsky Šuligoj, Tatjana:** Izpopolnjevanje v specialnih tehnikah konservatorstva pod vodstvom prof. Christopherja Clarksona. – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 73–78.

- 193 Priporočilo Sveta Evrope glede dostopa do arhivskega gradiva. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 297–298.
- 194 Priporočilo Sveta Evrope glede dostopa do uradnih dokumentov. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 299–301.
- 195 Razstavljanje fotografij. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 81–86.
- 196 **Semlič Rajh, Zdenka:** Selitev arhivskega gradiva – nočna mora ali skrbno načrtovana akcija. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 77–84.
- 197 **Slats, Jacqueline; Verdegem, Remco:** Stroškovni model digitalne hrambe. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 105–112.
- 198 **Suhadolnik, Jože:** Računalniška programa za popisovanje in skeniranje gradbenih načrtov in fotografskega arhivskega gradiva. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 101–104.
- 199 **Suhadolnik, Jože:** Fotografija – arhivsko gradivo in arhivske fototeke. Osnove in načini urejanja, popisovanja in strokovne obdelave. – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 59–68.
- 200 **Škofljanec, Jože:** Novi arhivski računalniški program?! – Kaj pa zdaj? – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 85–87.
- 201 **Tršan, Lojz:** Komentar k Priporočilu Evropskega parlamenta in Sveta o filmski dediščini in konkurenčnosti z njo povezanih industrijskih dejavnosti. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 120–121.
- 202 **Tul, Vlasta:** Promocija arhiva – napredovanje na lestvici družbenega ugleda ob pomoči javne predstavitve na videofilmu Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici z naslovom: "Zapisi preteklosti bogatijo našo prihodnost". – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 79–82.
- 203 **Zajc - Cizelj, Ivanka:** Novi predpisi in arhivsko gradivo v osnovnih šolah (1996, 1999 in 2002). – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 89–91.
- 204 **Zajc - Cizelj, Ivanka:** Izredne razmere in arhivsko gradivo – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 99–103.
- 205 **Zupančič Pušavec, Nina:** Problematika izvajanja Zakona o arhivskem gradivu in arhivih. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 277–294.
- 206 **Žumer, Vladimir:** Navodilo za določanje rokov hranjenja dokumentarnega gradiva organov javne uprave. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 223–233.
- Iz arhivskih fondov in zbirk**
- 207 **Anžič, Sonja:** Pregled arhivskih virov za socialno politiko na Kranjskem od srede 18. stoletja do leta 1918. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 121–130.
- 208 **Balkovec, Bojan:** Gradivo Narodnega vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba v Hrvaškem državnem arhivu. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 165–167.
- 209 **Bonin, Zdenka:** Statut bratovščine svetega Andreja iz Kopra iz leta 1576. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 155–160.
- 210 **Bonin, Zdenka:** Pokopavanje v cerkvi in samostanskem poslopju sv. Klare v Kopru med letoma 1616 in 1782. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 109–119.
- 211 **Bonin, Zdenka:** *Mariogola* splitske bratovščine sv. Barbare in poročila beneških funkcionarjev o delovanju koprskke bratovščine sv. Barbare. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 129–148.
- 212 **Božič Buzančič, Danica:** Ivan Petar Marchi-Marki: Njegovo delovanje s posebnim poudarkom na odkupu grofije Metlika, njegova oporoka in pogodba o odkupu omenjene grofije. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 168–179.
- 213 **Breže, Borivoj:** Ekonomsko propagandno gradivo mariborske industrije in gospodarstva v obdobju 1945 do 2005. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 353–359.
- 214 **Budna Kodrič, Nataša:** "Jeprški učitelj" Simona Jenka v arhivskem gradivu Zgodovinskega arhiva Ljubljana. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 225–227.
- 215 **Bukošek, Metka:** Fondi okrajnih glavarstev in sreskih načelstev, ki jih hrani Zgodovinski arhiv Celje. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 206–215.
- 216 **Čeh, Suzana:** Osebni fond prof. Josipa Priola. – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 135–136.
- 217 **Dekleva, Tatjana:** Ruski profesorji na pravni fakulteti v Ljubljani 1918–1945. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 77–79.
- 218 **Dornik Šubelj, Ljuba:** Podatki o dr. Vitu Kraigherju so bili državna tajnost. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 77–85.
- 219 **Filipič, Igor:** Zapisniki duš v Škofijskem arhivu Maribor. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 303–310.
- 220 **Golec, Boris:** Slovenica s konca 18. stoletja v župnijskem arhivu Vipava. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 45–50.
- 221 **Golec, Boris:** Slovenica iz prve polovice 18. stoletja v metliški poročni matici in ljubljanski oklicni knjigi. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 133–158.
- 222 **Golec, Boris:** Iz zgodovine uradovalne slovenščine 17. stoletja. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 141–154.
- 223 **Golec, Boris:** Iz zgodovine pisarniške slovenščine v 1. polovici 18. stoletja. – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 87–108.
- 224 **Golec, Boris:** Neznana starejša uradovalna slovenica s Štajerskega (1677–1803). – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 307–321.
- 225 **Golec, Boris:** Ljubljansko škofijsko gospostvo (Pfalz) – zakladnica slovenskih sodnih priseg (1752–1811). – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 239–312.

- 226 **Golec, Boris**: Urbarialia slovenica – po sledih urbarjev in urbarialnih registrov v slovenskem jeziku med 17. in 19. stoletjem. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 275–304.
- 227 **Gombač, Maja**: Privatna korespondenca iz osebnega fonda dr. Antona Slodnjaka (1899–1983). – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 109–112.
- 228 **Gombač, Maja**: Pomladna moda. Alojzij Paulin in prvi slovenski reklamni modni film. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 375–380.
- 229 **Gombač, Metka**: Gradivo Odbora slovenskega bataljona prve krajiške brigade. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 137–138.
- 230 **Gombač, Metka**: Otroci v italijanskih koncentracijskih taboriščih 1942–1943. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 389–394.
- 231 **Hančič, Damjan**: Kronika in nekrolog loškega samostana klaris – 18. stoletje. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 315–328.
- 232 **Hančič, Damjan**: Pečati samostanov klaris na Kranjskem. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 33–39.
- 233 **Horvat, Mojca**: Gradivo o kočevskih Nemcih v privatnem fondu Herberta Otterstäda. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 381–388.
- 234 **Hozjan, Andrej**: Štirje dokumenti o zgodnje-novoveški Murski Soboti. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 89–96.
- 235 **Ilich, Maja**: Osebni fond dr. Franca Simoniča (1847–1919). – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 161–164.
- 236 **Jeraj, Mateja**: Arhivsko gradivo republiške organizacije Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije 1945–1990. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 67–72.
- 237 **Jeraj, Mateja; Melik, Jelka**: Slovenija in Slovenci v britanskem arhivu – malo drugače. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 395–403.
- 238 **Juričič Čargo, Danijela**: Gradivo novomeškega kolegiatnega kapitlja v fondu Upravnega urada združenih državnih posestev v Novem mestu. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 337–340.
- 239 **Južnič, Stanislav**: Tabele logaritmov in druge matematične knjige, ki jih je Vega uporabljal med študijem v Ljubljani. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 93–107.
- 240 **Keber, Katarina**: Kolera v arhivskem gradivu: primer Cecilije Tenbaum. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 105–108.
- 241 **Kontestabile-Rovis, Mirjana**: Arhivsko gradivo o bratovščinah v Pokrajinskem arhivu Koper. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 65–66.
- 242 **Košir, Matevž**: Stanovski poverjeniki in stanovski odbor ter instrukciji za poverjenike iz let 1540 in 1542. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 159–167.
- 243 **Krlin, Jan**: Narodni svet v Ljubljani 1918, problematika oblikovanja novih državnih struktur na ozemlju današnje Slovenije v obdobju od oktobra do decembra 1918 in primerjava s podobnim razvojem v čeških deželah. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 341–352.
- 244 **Krncl-Umek, Duša**: Okrajno sodišče Robida od leta 1814–1832. Slovenska imena institucij v Istri. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 123–128.
- 245 **Lačen Bendičič, Irena**: Osebni fond Draga Cerarja. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 223–224.
- 246 **Lapajne, Branka**: Poročne pogodbe – pogled v preteklost. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 167–169.
- 247 **Lapajne, Branka**: Usoda Kristofa Spindlerja ml. ali kam so odšli naši protestanti? – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 171–172.
- 248 **Ludvik, Jana; Vodopivec, Jedert; Žnidaršič Golec, Lilijana**: Materialni popis dela *Zbirke urbarjev* Arhiva Republike Slovenije – AS 1074, I/2u–I/68u. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 323–338.
- 249 **Maček, Jure**: Šolska reforma med letoma 1953 in 1962 v Mariboru. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 41–61.
- 250 **Maček, Jure**: Slovensko meščansko šolstvo po letu 1918 – do sprejetja zakona meščanskih šolah. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 121–141.
- 251 **Mlinarič, Jože**: Arhiv cistercijske opatije Rein – zakladnica gradiva za zgodovino Slovencev. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 105–120.
- 252 **Narčed, Andrej**: Sezname kranjskega plemstva in kranjskih deželnih stanov. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 313–334.
- 253 **Nemanič, Ivan**: Diapozitivi Božidarja Jakca – nacionalna in svetovna kulturna dediščina (1946–1989). – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 193–205.
- 254 **Ogris, Alfred**: Slovenica v Koroškem deželnem arhivu. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 295–306.
- 255 **Ogrizek, Emica**: Posojilnica v Framu in njeno arhivsko gradivo. – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 129–133.
- 256 **Otorepec, Božo**: Neznani načrti Ljubljane iz leta 1816 v Dunajski Albertini. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 216–217.
- 257 **Pavlin, Vojko**: Goriška bratovščina sv. Nikolaja in njen urbar iz leta 1520. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 335–345.
- 258 **Pešak Mikec, Barbara**: Novo gradivo za zgodovino higienskih razmer v Ljubljani. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 335–340.
- 259 **Pešak Mikec, Barbara**: Od svetega Kristofa do Žal. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 341–346.
- 260 **Porcedda-Mitidieri, Donatella**: Starejši fond goriških deželnih stanov. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 51–55.
- 261 **Preinfalk, Miha**: Turjaški arhiv in njegove listine. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 83–104.

- 262 **Roblek, Polona:** Trgovska korespondenca sitarskega podjetja Benedik iz Stražišča pri Kranju. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 147–158.
- 263 **Romanovna Dolgova, Svetlana:** Doktor Gregor Karbonarij v Moskvi. – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 83–86.
- 264 **Rus, Janez:** Trbovlje na filmskih zapisih. – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 109–118.
- 265 **Serše, Aleksandra:** Šola za lesno stroko Kocčevje. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 111–119.
- 266 **Sitar, Mateja:** Zapuščina ljubljanskega škofa Žiga Krištofa Herbersteina (1644–1716) v benediktinskem samostanu sv. Petra v Perugii. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 97–109.
- 267 **Studen, Andrej:** Popisi prebivalstva – neizmerno velik zaklad Zgodovinskega arhiva Ljubljana. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 187–192.
- 268 **Šilc, Jurij:** Župnije in njihov krajevni obseg v ljubljanski škofiji sredi 19. stoletja. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 305–336.
- 269 **Šmid, Gašper; Štrumbl, Žarko:** Zveza Slovencev Tuzla–Udruženje Slovenaca Tuzla. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 159–166.
- 270 **Tassin, Alessandra Martina:** Druga registratura arhiva goriških deželnih stanov. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 56–58.
- 271 **Tovšak, Slavica:** Politični pogled na zadružništvo v letih 1945–1946. – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 119–128.
- 272 **Trpin, Drago:** Urbarji za gospostvo Tolmin. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 180–186.
- 273 **Tršan, Lojz:** Lepo je živeti na deželi, Filmi o kmetijstvu in kmetstvu v Slovenskem filmskem arhivu. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 139–141.
- 274 **Tul, Vlasta:** Gradivo tolminskega učiteljskega v čezmejnem goriškem državnem arhivu. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 329–333.
- 275 **Uršič, Ivanka:** Zapuščina Srečka Kumarja. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 113–115.
- 276 **Vogrin, Marjan:** Izgubljena in najdena najstarejša matična knjiga župnije Renče. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 311–314.
- 277 **Vogrin, p. Marjan:** Podeželje še vedno hrani dragocenosti – "Tri lepe molitve". – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 347–352.
- 278 **Vogrin, Marjan:** Ženitna pogodba in inventarji družine Mlinerič (1744–1802). – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 165–175.
- 279 **Voje, Ignacij:** Poročilo maršala Schullenburga dožu beneške republike o turški nevarnosti. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 127–132.
- 280 **Zadnikar, Andrej:** Vodni znak na papirju do leta 1800. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 59–63.
- 281 **Zadnikar, Andrej:** Osebni fond Franca Stuchlika, kaplana ljubljanske komende nemškega viteškega reda. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 64.
- 282 **Zadnikar, Andrej:** Zapuščina p. Ludvika Modesta Golie O.T. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 177–179.
- 283 **Zadnikar, Andrej:** Risba, grafika, akvarel. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 131–136.
- 284 **Zadravec, Dejan:** Administrativne knjige združenih gospostev Podčetrtek in Hartenštajn sredi 18. stoletja in njihovo stanje danes. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 149–164.
- 285 **Zajc Cizelj, Ivanka:** Arhivsko gradivo kot dokument o preprečevanju in zdravljenju stekline. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 169–176.
- 286 **Zajc-Cizelj, Ivanka:** Zbirka dr. Herberta Kartina (1804–1960). – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 63–76.
- 287 **Zajc-Cizelj, Ivanka:** Narodna čitalnica v Celju 1862–1927. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 353–374.
- 288 **Zajc-Cizelj, Ivanka:** Skrb za urejenost okolja v okviru olepševalnega in turističnega društva v Celju v letih 1871–1941. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 129–145.
- 289 **Zdovc, Hedvika:** Statistično poročilo okrajnega urada Sevnica za predhodno študijo zavarovanja proti toči. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 73–76.
- 290 **Zdovc, Hedvika:** Odlok Deželnega namestništva v Gradcu za ohranitev in hrambo cehovskih arhivalij leta 1914. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 218–222.

O delu arhivskega društva Slovenije

- 291 **Anžič, Sonja:** 77. nemško arhivsko zborovanje, Mannheim, 25. do 28. september 2007. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 180–181.
- 292 **Anžič, Sonja; Košir, Matevž:** 72. nemški arhivski dnevi, Cottbus. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 150–152.
- 293 **Anžič, Sonja; Kozina, Brane; Košir, Matevž:** 74. nemško arhivsko zborovanje, Chemnitz. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 354–356.
- 294 **Bukošek, Metka:** Poročilo o delu ADS za obdobje 2000–2002. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 143–145.
- 295 **Bukošek, Metka:** Prvi hrvaški arhivski kongres v Zagrebu. – Letn. XXVI (2001), št. 2, str. 145–147.
- 296 **Bukošek, Metka:** Poročilo o delu Arhivskega društva Slovenije. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 183–186.
- 297 **Cankar, Tadej:** 1. kongres arhivistov Bosne in Hercegovine, Sarajevo, 2.–4. november 2006. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 371–372.
- 298 **Čibej, Nada:** Poročilo komisije za podeljevanje Aškerčevih nagrad in Aškerčevih priznanj v letu 2002. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 118–120.

- 299 **Čibej, Nada:** Poročilo Komisije za podeljevanje Aškerčevih nagrad in Aškerčevih priznanj o delu v letu 2004. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 342–343.
- 300 **Čibej, Nada:** Prvi koraki samostojnega Društva arhivskih delavcev v Tuzli. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 130–131.
- 301 **Cvelfar, Bojan:** 14. mednarodni kongres arhivov, Sevilla. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 186–187.
- 302 **Dolinar, France M.:** Zbirka Viri. – Letn. 26 (2004), št. 1, str. 65–68.
- 303 **Drnovšek, Marjan:** Arhivi–zakladnice človeškega spomina. Slavnostni govor dr. Marjana Drnovška na podelitvi Aškerčeve nagrade in Aškerčevih priznanj, Ljubljana, 18. 10. 2006. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 366–367.
- 304 **Fras, Ivan:** 29. avstrijski arhivski dan, Dunaj. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 147–148.
- 305 **Fras, Ivan:** 30. avstrijsko arhivsko zborovanje in 23. zborovanje avstrijskih zgodovinarjev, Salzburg. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 124–125.
- 306 **Fras, Ivan; Radulovič, Branko:** Arhivi in javnost. 76. zborovanje nemških arhivarjev, Essen 26.–29. september 2006. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 369–370.
- 307 **Gerdej, Marijan:** 18. posvetovanje Arhivskega društva Slovenije, Gozd Martuljek, 7.–9. oktober 1998. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 95–97.
- 308 **Gombač, Metka:** 19. zborovanje Arhivskega društva Slovenije v Bovcu. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 181–183.
- 309 **Gombač, Metka:** 21. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Koper. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 348–351.
- 310 **Gotovina, Vesna:** Posvetovanje arhivskega društva Hrvaške, Opatija, 14.–17. oktober 1998. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 97–98.
- 311 **Gotovina, Vesna:** XXXVI. Posvetovanje hrvaškega arhivskega društva, Poreč. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 230–231.
- 312 **Himmelreich, Bojan:** 18. mednarodno posvetovanje "Arhivska praksa 2005", Tuzla, 29.–30. september 2005. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 414–415.
- 313 **Himmelreich, Bojan:** Zborovanje madžarskih arhivistov v Nyíregyházi, 22.–24. avgust 2007. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 179–180.
- 314 **Hodnik, Mira:** 23. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Velenje, 10.–12. oktober 2007. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 177–178.
- 315 **Hodnik, Mira:** 33. avstrijsko arhivsko zborovanje v Gradcu. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 184–185.
- 316 **Hodnik, Mira:** Poročilo o delu Arhivskega društva Slovenije v letu 2005. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 405.
- 317 **Hodnik, Mira:** Predgovor: Pet desetletij delovanja Arhivskega društva Slovenije. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 1–2.
- 318 **Hodnik, Mira:** Sklepi 23. zborovanja Arhivskega društva Slovenije. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 178–179.
- 319 **Hodnik, Mira:** XV. mednarodni arhivski kongres, Dunaj, 23.–29. avgust 2004. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 346–347.
- 320 **Hodnik, Mira; Anžič, Sonja:** 75. nemško arhivsko zborovanje, Stuttgart, 27.–30. september 2005. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 409–411.
- 321 **Hozjan, Andrej:** 24. zborovanje avstrijskih zgodovinarjev in 32. srečanje avstrijskih arhivskih delavcev, Innsbruck, 19.–23. september 2005. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 411–412.
- 322 **Jurkovič, Nada; Anžič, Sonja; Košir, Matevž:** 73. nemško arhivsko zborovanje, Trier. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 125–127.
- 323 **Kafol, Miran:** 18. zborovanje Arhivskega društva Slovenije v Postojni. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 229–230.
- 324 **Kološa, Vladimir:** Arhivsko društvo Slovenije in Zveza (društev), arhivskih delavcev Jugoslavije – slovenska in jugoslovanska arhivistika v drugi Jugoslaviji (s poudarkom na obdobju med VIII. in X. zveznim arhivskim kongresom 1976–1984). – Letn. 26 (2004), št. 1, str. 57–64.
- 325 **Kološa, Vladimir:** Nekaj utrinkov iz časov mojega tajnikovanja v Arhivskem društvu Slovenije (1976–1983). – Letn. 27 (2004), št. 1, str. 47–50.
- 326 **Kontestabile Rovis, Mirjana:** 42. posvetovanje Hrvaškega arhivističnega društva, Bjelovar, 2.–4. oktober 2007. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 181–182.
- 327 **Majerič Kekec, Nataša:** XI. arhivski dnevi Slovaške, Žilina 23.–25. maj 2007. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 185–186.
- 328 **Melik, Vasilij:** Arhivski spomini. – Letn. 27 (2004), št. 1, str. 43–45.
- 329 **Mlakar, Polona:** 39. posvetovanje Hrvaškega arhivskega društva, Gospić. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 351–352.
- 330 **Mlakar, Polona:** Zborovanje madžarskih arhivistov v Egerju, 22.–24. avgust 2005. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 415–416.
- 331 **Mravlja, Mija:** Arhivčkovi na potepu po Padski nižini. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 372–376.
- 332 **Mravlja, Mija:** Arhivčkovi na Turškem in Nemškem, strokovni ekskurziji Arhivskega društva Slovenije. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 358–366.
- 333 **Mravlja, Mija:** Arhivčkovi v Njogoševi deželi. Strokovna ekskurzija Arhivskega društva Slovenije v Dubrovnik in Črno goro. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 152–158.

- 334 **Mravlja, Mija:** Poskus prikaza strokovnih ekskurzij Arhivskega društva Slovenije ali Arhivčkovi se potepajo 1954–2004. – Letn. 27 (2004), št. 1, str. 73–82.
- 335 **Mravlja, Mija:** Strokovna ekskurzija Arhivskega društva Slovenije v Toskano. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 232–233.
- 336 **Nared, Andrej:** 22. zborovanje Arhivskega društva Slovenije, Murska Sobota, 12.–14. oktober 2005. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 406–408.
- 337 **Nared, Andrej:** Arhivsko društvo Slovenije v letu 2004 – v znamenju jubileja in dela. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 339–342.
- 338 **Nared, Andrej:** Člani Arhivskega društva Slovenije v letu 2004. – Letn. 27 (2004), št. 1, str. 21–23.
- 339 **Nared, Andrej:** II. kongres hrvaških arhivistov, Dubrovnik, 25.–27. oktober 2005. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 412–414.
- 340 **Nared, Andrej:** Poročilo o delu Arhivskega društva Slovenije v letu 2006. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 361–363.
- 341 **Nared, Andrej:** Strokovna ekskurzija Arhivskega društva Slovenije v Provanso in na Azurno obalo. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 350–354.
- 342 **Nusdorfer Vuksanović, Metka:** 19. mednarodno posvetovanje "Arhivska praksa 2006", Tuzla, 21.–22. september 2006. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 367–369.
- 343 **Oblak Čarni, Marija:** "Arhivatji pa lahko pridejo kadar želijo ..." Odrpito pismo o neizpolnjenem arhivskem sporazumu med Jugoslavijo in Avstrijo (1973). – Letn. 27 (2004), št. 1, str. 51–56.
- 344 **Oblak Čarni, Marija:** Arhivsko društvo Slovenije v letih 1994–2004. Ob petdesetletnici društva. – Letn. 27 (2004), št. 1, str. 3–20.
- 345 **Ogrizek, Emica:** 40. posvetovanje Hrvaškega arhivističnega društva, Topusko, 13.–15. oktober 2004. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 347–349.
- 346 **Pavšič Milost, Aleksandra:** 17. posvetovanje arhivskih delavcev Bosne in Hercegovine – Arhivska praksa 2004, Tuzla, 7.–8. oktober 2004. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 349–350.
- 347 **Pavšič Milost, Aleksandra:** Poročilo o delu Arhivskega društva Slovenije od marca do oktobra 2002. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 117–118.
- 348 **Pavšič Milost, Aleksandra:** Poročilo o delu Arhivskega društva Slovenije od oktobra 2002 do oktobra 2003. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 347–348.
- 349 **Pavšič Milost, Aleksandra; Aristovnik, Bojana:** 38. posvetovanje Hrvaškega arhivističnega društva, Vodice. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 127–129.
- 350 **Pavšič Milost, Aleksandra; Hodnik, Mira; Bizjak, Žarko:** Sklepi 22. zborovanja ADS, Murska Sobota 12.–14. oktober 2005. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 408–409.
- 351 **Rašl, Nežka; Fras, Ivan:** 20. mednarodno arhivsko posvetovanje "Arhivska praksa 2007", Tuzla, 18.–19. oktober 2007. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 182–184.
- 352 **Ribnikar, Peter:** Od objave Splošnega zakona o državnih arhivih do ustanovitve Društva arhivskih delavcev Slovenije. – Letn. 27 (2004), št. 1, str. 25–32.
- 353 **Slavnostni govor akademika profesorja dr. Vasilija Melika.** – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 120–122.
- 354 **Slavnostni govor doc. dr. Andreja Hozjana.** – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 343–344.
- 355 **Šmid, Gašper:** 15. posvetovanje arhivskih delavcev Bosne in Hercegovine–Arhivska praksa 2002. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 129–130.
- 356 **Šmid, Gašper; Čibej, Nada:** 16. posvetovanje arhivskih delavcev Bosne in Hercegovine, Tuzla. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 352–354.
- 357 **Šovegeš, Gordana:** Potujoča konferenca Društva madžarskih arhivskih delavcev, Szolnok. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 356–358.
- 358 **Štrumbl, Žarko:** XII. Posvetovanje "Arhivska praksa 99", Tuzla. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 231–232.
- 359 **Štrumbl, Žarko; Šmid, Gašper:** 14. posvetovanje arhivskih delavcev Bosne in Hercegovine–Arhivska praksa 2001. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 149–150.
- 360 **Štrumbl, Žarko; Šmid, Gašper:** 4. povojno zborovanje arhivskih delavcev Bosne in Hercegovine. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 148–149.
- 361 **Šuštar, Ljiljana:** 41. posvetovanje Hrvaškega arhivskega društva, Karlovac, 11. do 13. oktober 2006. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 370–371.
- 362 **Trebše-Štolfa, Milica:** Poročilo o udeležbi na Kongresu združenj s področja družboslovja in humanističnih ved, Ottawa, 23. maj–6. junij 1998. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 98.
- 363 **Trpin, Drago:** Poročilo o delu Komisije za podeljevanje Aškerčevih nagrad in Aškerčevih priznanj v letu 2006. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 363–365.
- 364 **Umek, Ema; Košir, Matevž:** Revija Arhivi. – Letn. 26 (2004), št. 1, str. 69–72.
- 365 **Utemeljivci za podelitev Aškerčeve nagrade in Aškerčevega priznanja.** – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 122–123.
- 366 **Utemeljivci za podelitev Aškerčeve nagrade in Aškerčevega priznanja.** – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 344–346.
- 367 **Žontar, Jože:** Vloga društva pri prenovi arhivske dejavnosti. – Letn. 27 (2004), št. 1, str. 33–41.

O delu arhivov in zborovanjih

- 368 **Anžič, Sonja**: Poročilo o opravljenem eviden-tiranju virov za freisinška gospodstva na Sloven-skem v Bavarskem državnem Arhivu v Münchnu. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 245–246.
- 369 **Avguštin Florjanovič, Blanka; Vodopivec, Je-dert**: Mednarodni kolokvij o srednjeveških veza-vah, Pariz. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 387–388.
- 370 **Bukošek, Metka**: Jubilejno zborovanje madžar-skih arhivistov, Veszprem 28.–30. avgust 2006. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 145–146.
- 371 **Cvelfar, Bojan**: Iz Protasijevega dvorca v novo-dobno "arhivsko palačo". – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 136–137.
- 372 **Dornik Šubelj, Ljuba**: 6. mednarodna konfe-rencia arhivov, posvečena Jerziju Skowroneku, "Arhivi nekdanjih mednarodnih organizacij držav srednje in vzhodne Evrope", Varšava. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 195–197.
- 373 **Drobnjak, Vladimir**: Vtisi z mednarodnega sim-pozija "Archivists and the millenium". – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 116–118.
- 374 **Felicijan-Bratož, Suzana**: Izobraževanje na marburški arhivski šoli, 1.–3. julij 1998. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 113–114.
- 375 **Felicijan-Bratož, Suzana; Gombač, Maja**: Poročilo o udeležbi na seminarju o elektronski hrambi dokumentarnega gradiva v Marburgu. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 379–380.
- 376 **Fon, Jolanda**: Kadrovski forum javne uprave 2006. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 179–182.
- 377 **Glažar, Natalija**: DLM Forum Bruselj. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 236–237.
- 378 **Glažar, Natalija**: Odnosi z javnostmi v Na-cionalnem arhivu v Washingtonu. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 240–242.
- 379 **Glažar, Natalija**: 50. letnica arhivske šole Mar-burg. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 242–245.
- 380 **Glažar, Natalija**: Tretja Slovenska konferenca o odnosih z javnostmi. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 248.
- 381 **Glažar, Natalija**: Tretje plenarno zasedanje, Vloga arhivov v družbi prostega časa. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 191–193.
- 382 **Glažar, Natalija**: Nemško arhivsko zborovanje, Nürnberg. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 193–195.
- 383 **Glažar, Natalija**: 5. arhivski kolokvij arhivske šole Marburg. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 204–208.
- 384 **Glažar, Natalija**: Na obisku v državnih arhivih LR Kitajske. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 210–214.
- 385 **Glažar, Natalija**: VI. evropska arhivska konfe-rencia. – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 137–141.
- 386 **Glažar, Natalija**: Skupščina EURBICE v Fi-rencah. – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 143–144.
- 387 **Glažar, Natalija**: 35. konferenca okrogle mize arhivov v Reykjaviku. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 160–165.
- 388 **Glažar, Natalija**: Forum DLM. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 141–146.
- 389 **Glažar, Natalija**: 36. konferenca okrogle mize arhivov CITRA, Marseille. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 374–383.
- 390 **Glažar, Natalija**: Konferenca CITRA 2003, Ca-pe Town. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 94–95.
- 391 **Glažar, Natalija**: Novosti v mednarodnem ar-hivskem svetu in EURBICI. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 173–176.
- 392 **Glažar, Natalija**: Drugi sestanek Evropske ar-hivske skupine (EAG). – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 146–151.
- 393 **Gombač, Maja**: Prvo plenarno srečanje skupine evropskih arhivistov (European Archives Group), v Bruslju, 28. april 2006. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 176–179.
- 394 **Gombač, Metka**: Tematska konferenca o orga-niziranosti slovenskih izgnancev, o oblikah nasilja nad Slovenci v drugi svetovni vojni. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 214–215.
- 395 **Gotovina, Vesna; Štrumbl, Žarko**: Sodelovanje Avstrijskega državnega arhiva z upravnimi organi. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 208–210.
- 396 **Gotovina, Vesna; Štrumbl, Žarko**: Posveto-vanje DOK_SIS 2003, Kranjska gora. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 372–374.
- 397 **Hančič, Damjan**: Začetni tečaj nemške paleo-grafije v Arhivu Republike Slovenije. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 193.
- 398 **Hančič, Damjan; Podbersič, Renato**: Komu-nizem v arhivskih depojih (Primer vzhodne Nem-čije in Slovaške). – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 377–379.
- 399 **Himmelreich, Bojan**: Seminar pri Poletni uni-verzi v okviru Srednjeevropske univerze v Bu-dimpešti. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 159–160.
- 400 **Horvat, Mojca**: Poročilo o seminarju Štajer-skega deželnega arhiva v Gradcu. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 361–363.
- 401 **Kačičnik Gabrič, Alenka**: Dolgotrajno arhivi-ranje digitalizirane kulturne dediščine, Frankfurt ob Maini, 20.–21. april 2007. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 157–158.
- 402 **Kambič, Marko**: Simpozij, posvečen spominu na akademika Sergija Vilfana. (Pravotvornost v ev-ropski zgodovini – Sergij Vilfan, arhivist in pravni zgodovinar). – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 187–188.
- 403 **Kološa, Vladimir**: IV. mednarodna arhivska konferenca "Colloquia Jerzy Skowronek dedicata" in podpis Sporazuma o sodelovanju med Ge-

- neralno direkcijo državnih arhivov Republike Poljske in Arhivom Republike Slovenije. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 110–112.
- 404 **Kontestabile Rovis, Mirjana:** Arhivist: poklic prihodnosti v Evropi. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 143–144.
- 405 **Kopitar, Adrijan:** Pariz – Laval – Pariz. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 237–240.
- 406 **Košir, Matevž:** Drugo plenarno zasedanje, Razvoj arhivistike v znanstveno disciplino. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 190–191.
- 407 **Košir, Matevž:** Izobraževanje arhivistov na univerzah. Plenarno zasedanje VI. evropske arhivske konference, Firenze 1.–2. 6. 2001. – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 141–142.
- 408 **Košir, Matevž:** Arhivi in internet. – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 146–149.
- 409 **Košir, Matevž:** Arhivi in znanje – arhivsko izobraževanje. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 359.
- 410 **Košir, Matevž:** Arhivi in družba – pravni in politični vidiki premeščenega arhivskega gradiva. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 359–360.
- 411 **Kovář, Barbara:** Posvetovanje splošnih knjižnic Slovenije 2004, Sodelovanje in partnerstvo v digitalnem okolju. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 364–366.
- 412 **Kozina, Brane:** Selitev gradiva Zgodovinskega arhiva Ljubljana v letu 2001. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 137–139.
- 413 **Lavrenčič, Aleksander:** Poročilo o svetovni konferenci mednarodne federacije televizijskih arhivov FIAT/IFTA, Bruselj. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 392–395.
- 414 **Lavrenčič, Aleksander:** Srednjeevropska konferenca FIAT/IFTA, Dunaj. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 95–97.
- 415 **Lavrenčič, Aleksander:** Digitalizacija avdiovizualnih arhivov javnih radiotelevizij. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 97–98.
- 416 **Lavrenčič, Aleksander:** Poročilo o zasedanju svetovne konference mednarodne zveze televizijskih arhivov, Madrid 27. 10.–31. 10. 2006. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 151–155.
- 417 **Maček, Jure; Šövegeš, Gordana:** XI. mednarodni arhivski raziskovalni tabor. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 166–167.
- 418 **Mavrič, Darija:** Začetni tečaj iz nemške paleografije. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 363–364.
- 419 **Melik, Jelka:** XV. mednarodni arhivski kongres, Dunaj, 23.–28. avgust 2004. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 355–356.
- 420 **Okoliš, Stane:** Sto let od ustanovitve Slovenskega šolskega muzeja in njegov arhivski oddelek. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 103–106.
- 421 **Pavšič Milost, Aleksandra:** Demokratična opozicija Slovenije – ob deseti obletnici osamosvojitve Slovenije. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 169–170.
- 422 **Pirc, Janez:** Obisk državnega centralnega rudarskega arhiva v Banski Štiavnici na Slovaškem, 7.–11. september 1998. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 114–115.
- 423 **Pivk, Olga:** Predstavitev druge izdaje mednarodnih standardov za arhivski zapis na mednarodnem arhivskem kongresu na Dunaju. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 360–361.
- 424 **Planinc, Lucija:** Seminar o varovanju in hrambi arhivskega gradiva, Open Society Archives, Budimpešta, julij 1998. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 112–113.
- 425 **Planinc, Lucija:** Tridnevna konferenca o konserviranju in restavriranju različnih materialov, Newcastle. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 388–391.
- 426 **Pucer, Alberto:** Stodvajset let piranskega arhiva. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 99–100.
- 427 **Rau Selič, Marta:** Osemnajsti festival nemega filma v Sacileju. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 246–247.
- 428 **Rau Selič, Marta:** Devetnajsti festival nemega filma v Sacileju od 14. do 21. oktobra 2000. – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 144–145.
- 429 **Rau Selič, Marta:** 23. festival nemega filma v Pordenoneju in v Sacilu. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 98–100.
- 430 **Rezec-Stibilj, Tatjana:** 11. mednarodna konferenca "Colloquia Jerzy Skowronek dedicata", Torun. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 100.
- 431 **Rezec Stibilj, Tatjana:** Dnevi etnografskega filma. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 158–160.
- 432 **Semlič-Rajh, Zdenka:** XXXIII. mednarodna konferenca Okrogle mize arhivov, Stockholm, 7.–12. september 1998. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 108–110.
- 433 **Serše, Aleksandra:** Druga mednarodna konferenca I-CHORA, Amsterdam, 31. 8.–2. 9. 2005. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 182–184.
- 434 **Serše, Saša:** Mednarodna konferenca Politični pritisk in arhivsko gradivo, Liverpool. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 383–386.
- 435 **Sunčič, Vladimir:** Mešani tehnični simpozij, Pariz 2000. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 197–202.
- 436 **Sunčič, Vladimir:** Okrogla miza v Ankari. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 202–204.
- 437 **Sunčič, Vladimir:** 100-letnica slovenskega filma in 61. kongres Mednarodnega združenja filmskih arhivov in kinotek (FIAPF), v Ljubljani. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 417–419.

- 438 **Šamperl-Purg, Kristina:** Odprtje stare samostanske knjižnice in predstavitev prispevkov za kroniko – 13. aprila 1998 v Piranu. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 21.
- 439 **Škofljanec, Jože:** Digitalna kulturna dediščina III – pomagala in pripomočki v arhivih in ustanovah, ki varujejo kulturno dediščino. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 167–169.
- 440 **Škofljanec, Jože; Gotovina, Vesna; Novak, Miroslav:** Arhiviranje e-zapisov v treh skandinavijskih državah. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 89–91.
- 441 **Školč, Jožef:** Govor ministra g. Jožefa Školča. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 106.
- 442 **Šmid, Gašper:** Simpozij o Petru Pavlu Glavarju, Rim, 7.–12. september 1998. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 115–116.
- 443 **Šmid, Gašper; Škofljanec, Jože:** Večji prevzemi in selitve arhivskega gradiva v Arhivu Republike Slovenije v obdobju od leta 1985 do 2002. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 139–141.
- 444 **Šovegeš, Gordana:** XII. mednarodni arhivski raziskovalni tabor. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 146.
- 445 **Šovegeš, Gordana:** 13. mednarodni arhivski raziskovalni tabor, Hodoš, Pankasz, Nagyrákos. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 391–392.
- 446 **Šovegeš Lipovšek, Gordana:** XV. mednarodni arhivski raziskovalni tabor Čikečka vas, Dolenci, Števanovci, Verica-Ritkarovci, Andovci od 27. junija do 2. julija 2005. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 91–93.
- 447 **Šovegeš Lipovšek, Gordana:** XVII. mednarodni arhivski raziskovalni tabor. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 188–191.
- 448 **Štrumbl, Žarko:** Simpozij "Arhivi, knjižnice, muzeji", Poreč, 16.–18. november 1998. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 121–122.
- 449 **Štrumbl, Žarko:** Posvetovanje Arhivska praksa 2000 v Tuzli. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 197.
- 450 **Tovšak, Slavica:** Preselitev arhivskega gradiva v Pokrajinskem arhivu Maribor. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 133–135.
- 451 **Tovšak, Slavica:** Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja, Radenci 2005. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 87–89.
- 452 **Trebše Štolfa, Milica:** Poročilo o delovnem obisku v Kanadi 1999. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 215–216.
- 453 **Trebše Štolfa, Milica:** Poročilo o delovnem obisku v Kanadi 2000. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 216–217.
- 454 **Trebše-Štolfa, Milica:** Evidentiranje arhivskega gradiva v National Archives and Records Administration (NARA) v Washingtonu, D.C., 1.–13. junij 1998. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 118–121.
- 455 **Trpin, Drago:** Trideset let pokrajinskega arhiva v Novi Gorici. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 133.
- 456 **Tršan, Lojz:** Trideset let Slovenskega filmskega arhiva 1968–1998. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 106–108.
- 457 **Tršan, Lojz:** Festival slovenskega turističnega filma. – Letn. XXVI (2001), št. 1, str. 145–146.
- 458 **Vodopivec, Jedert:** XXXIV. Mednarodna konferenca okrogle mize arhivov v Budimpešti. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 235–236.
- 459 **Vodopivec, Jedert:** 14. mednarodni arhivski kongres Sevilla, Arhivi novega tisočletja v informacijski družbi: Prvo plenarno zasedanje, Varstvo in uporaba elektronskih zapisov v odnosu do globalizacije. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 189–190.
- 460 **Vodopivec, Jedert; Glažar, Natalija:** Mednarodni simpozij Razstavljanje arhivskega in knjižničnega gradiva ter likovnih del na papirju, Ljubljana. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 367–372.
- 461 **Volčjak, Jure:** Stari arhivi–nove tehnologije, Dunaj/Göttweig, 19.–22. oktober 2005. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 419–421.
- 462 **Volčjak, Jure:** Digitalna diplomatika. Zgodovinska raziskava s pomočjo srednjeveških listin v digitalnem svetu. München, 28. 2.–2. 3. 2007. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 155–157.
- 463 **Žižek, Aleksander:** Arhiv na obisku. – Letn. XXVI (2001), št. 1, str. 149–150.
- 464 **Žižek, Aleksander:** Srečanje štajerskih arhivov. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 146–148.
- 465 **Žižek, Aleksander:** Repetitio mater studiorum. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 395–396.
- 466 **Žumer, Vladimir:** Ob stoletnici Zgodovinskega arhiva Ljubljana. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 100–103.
- 467 **Žumer, Vladimir:** XV. mednarodni arhivski kongres na Dunaju. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 356.
- 468 **Žumer, Vladimir:** Projekt digitalizacije arhiva KOMINTERNE. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 356–357.
- 469 **Žumer, Vladimir:** "Sovjetska vojaška uprava v Nemčiji 1945–1949", nemško-ruski projekt kompleksne obdelave arhivskih fondov. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 357–358.
- 470 **Žumer, Vladimir:** Trije računalniški programi za delo v arhivih: SCOPE, AUGIAS DATA in V.E.R.A. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 358–359.

Ocene in poročila o publikacijah in razstavah**Publikacije**

- 471 **Anžič, Sonja:** Fritz Pregl, Die quantitative organische Mikroanalyse (Kvantitativna organska mikroanaliza). – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 202–203.
- 472 **Aristovnik, Bojana:** Mag. Milko Mikola, Notranji sovražniki v dokumentih okrajnih partijskih komitejev z območja Zgodovinskega arhiva v Celju, Zgodovinski arhiv v Celju, Mali tiski 3, Celje 1998, 61 strani. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 128–129.
- 473 **Aristovnik, Bojana:** Bojan Himmelreich, Prva svetovna vojna v dokumentih zgodovinskega arhiva Celje. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 251–252.
- 474 **Aristovnik, Bojana:** Bojan Himmelreich, Namesto žemlje črni kruh, Organizacija preskrbe z živili v Celju v času obeh svetovnih vojn. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 175–176.
- 475 **Aristovnik, Bojana:** Andrej Pančur, V pričakovanju stabilnega denarnega sistema. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 429–430.
- 476 **Aristovnik, Bojana:** Bojan Himmelreich, Jure Miljevič, Bombe na Celje, Letalski napadi na Celje med drugo svetovno vojno. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 204–206.
- 477 **Bonin, Zdenka:** Mirjana Kontestabile Rovis, Virgilij Šček – poslanec v rimskem parlamentu, popis fonda. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 252–253.
- 478 **Bonin, Zdenka:** Mirjana Kontestabile Rovis, Urad domen Koper 1807–1878 s priključenimi spisi. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 156–157.
- 479 **Bukošek, Metka:** Emica Ogrizek, Inventar sodnega registra okrožnega sodišča Maribor 1898–1941, Zadrugi register. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 195–197.
- 480 **Čibej, Nada:** Žarko Lazarevič, Jože Princič, Zgodovina slovenskega bančništva. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 242–243.
- 481 **Čibej, Nada:** Milica Trebše Štolfa, Lipa park, St. Catharines, Canada 1967–2002. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 176–177.
- 482 **Čibej, Nada:** Slovensko izseljenstvo, Zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 177–178.
- 483 **Čibej, Nada:** Zdenka R. Bonin, Inventar Zbirke listin v Pokrajinskem arhivu Koper. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 401–402.
- 484 **Čibej, Nada:** Milica Trebše Štolfa, Slovensko-kanadsko društvo / Slovenian Canadian Association Edmonton, Alberta, Canada 1964–2004. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 375.
- 485 **Curk, Jože:** Zbornik Anton Klasinc. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 263–264.
- 486 **Dekleva, Tatjana:** Ob osemdesetletnici kemijskih študijev na Univerzi v Ljubljani. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 178–179.
- 487 **Deželak Barič, Vida:** Dokumenti organov in organizacij narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 389–391.
- 488 **Dolinar, France M.:** Damjan Hancič, Klarise na Kranjskem. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 107–108.
- 489 **Drnovšek, Marjan:** Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva Republike Slovenije. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 249–251.
- 490 **Drole, Ernesta:** "Vrtec je služba za tovarišice", Vzgojno-varstveni zavod Ilke Devetak Bignami 1901/02–2001/02–zbornik. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 179–180.
- 491 **Felicijan Bratož, Suzana:** Aleksander Žižek, Karel VI. potrdi celjske mestne svoboščine. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 423–424.
- 492 **Ferenc, Tone:** Dokumenti organov in organizacij narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 160–162.
- 493 **Fon, Miloš:** Jurij Rosa, Vlasta Tul, Ivanka Uršič: Za dom in rod. V spomin na dogodek v Prvačini na dan sv. Cirila in Metoda, 5. julija 1920. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 386–387.
- 494 **Golec, Boris:** Nadškofijski arhiv Ljubljana, Vodnik po fondih in zbirkah. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 220–223.
- 495 **Golec, Boris:** Jože Žontar, Arhivska veda v 20. stoletju. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 367–368.
- 496 **Golec, Boris:** Religija, Cerkev in šola v dokumentih občinskih komitejev ZKS Zgodovinskega arhiva Celje. Zbral in uredil dr. Milko Mikola. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 380–381.
- 497 **Golec, Boris:** Slovenska mesta skozi čas. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 426–427.
- 498 **Golec, Boris:** Milko Mikola, Dokumenti in pričevanja o povojnih delovnih taboriščih v Sloveniji. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 163–165.
- 499 **Gombač, Maja:** Darko Darovec, Davki nam pijejo kri. Gospodarstvo severozahodne Istre v novem veku v luči beneške davčne politike. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 425–426.
- 500 **Gombač, Maja:** Mateja Jeraj, Slovenke na prehodu v socializem. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 430–431.
- 501 **Gombač, Metka:** Cona B Svobodnega tržaškega ozemlja (1947–1954), Zbornik ob 50-letnici priključitve cone B STO Jugoslaviji. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 109–110.
- 502 **Grabnar, Mojca:** Pol stoletja. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 166–168.

- 503 **Hančič, Damjan:** Jelka Melik, Mateja Jeraj, Spoznajmo Ljubljano: vodnik po mestu za otroke (male in velike). – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 111–113.
- 504 **Hančič, Damjan:** Milan Škrabec, Narod naš dokaze hrani. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 385–386.
- 505 **Himmelreich, Bojan:** Milko Mikola, Dokumenti o kulaških procesih. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 256.
- 506 **Himmelreich, Bojan:** Ivanka Zajc-Cizelj, I. gimnazija v Celju 1808–1975. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 193–195.
- 507 **Himmelreich, Bojan:** Ivanka Zajc Cizelj, Olepševalno in turistično društvo v Celju 1871–1941, Zbornik ob 135-letnici delovanja društva. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 161–162.
- 508 **Horvat, Mojca:** Hraniti in ohraniti: 100 let načrtnega zbiranja in ohranjanja arhivskega gradiva ter 70 let delovanja profesionalne arhivske ustanove v Mariboru – jubilejni zbornik. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 397–399.
- 509 **Horvat, Mojca:** Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 404–406.
- 510 **Horvat, Mojca:** Jure Maček, Ukinitveni komisar za društva, organizacije in združenja na Spodnjem Štajerskem. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 108–109.
- 511 **Hozjan, Andrej:** Antoša Leskovec, Aleksandra Serše, Vodnik po arhivskem gradivu o Prekmurju v Arhivu Železne županije v Sombotelu (1849–1860), 1. del. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 377–379.
- 512 **Ilich, Iztok:** Jedert Vodopivec, Vezave srednjeveških rokopisov. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 171–172.
- 513 **Ilich, Iztok:** Branko Reisp, Redki stari tisk. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 171–172.
- 514 **Ilich, Iztok:** Klementina Možina, Knjižna tipografija. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 415–416.
- 515 **Ilich, Iztok:** France Martin Dolinar, Knjižnice skozi stoletja. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 110–111.
- 516 **Ilich, Iztok:** Gabrijel Gruber S. J. 1740–1805. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 193.
- 517 **Juričić Čargo, Danijela:** Lilijana Žnidaršič Golec, Kapiteljski arhiv Ljubljana, Inventar fonda, Zv. 1: fasc. 1–60. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 383–384.
- 518 **Kačičnik Gabrič, Alenka:** Mirela Slukan Altič, Katastar Istre 1817–1960. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 402–404.
- 519 **Keber, Katarina:** Katalog Izselenec (Življenjske zgodbe Slovencev po svetu). – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 176–178.
- 520 **Keber, Katarina:** Sonja Anžič, Skrb za uboge v deželi Kranjski: socialna politika na Kranjskem od srede 18. stoletja do leta 1918. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 411–412.
- 521 **Kolanović, Josip:** Napoleon in njegova uprava na vzhodnem Jadranu in na ozemlju vzhodnih Alp 1806–1814. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 190–193.
- 522 **Kološa, Vladimir:** Slovenski film in njegovo varovanje. 30 let Slovenskega filmskega arhiva pri Arhivu Republike Slovenije, Ljubljana 1998, 128 strani. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 128.
- 523 **Kontestabile Rovis, Mirjana:** Vodnik po fondih in zbirkah Pokrajinskega arhiva Koper. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 193–194.
- 524 **Kopač, Janez:** Vladislav Fabijančič, Ema Umek, Janez Kos, Zgodovina ljubljanskih sodnikov in županov. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 253–254.
- 525 **Kopač, Janez:** Spominski zbornik Zgodovinskega arhiva Ljubljana. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 259–263.
- 526 **Kopač, Janez:** Vendar peti on ne jenja, Kronika Akademskega pevskega zbora France Prešeren Kranj. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 234–235.
- 527 **Kopač, Janez:** Jože Žontar, Arhivska veda v 20. stoletju. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 101–103.
- 528 **Koron, Alenka:** IFLA načela za hrambo knjižničnega gradiva in ravnanje z njim. – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 157–158.
- 529 **Košir, Igor:** Ivan Nemanič – Filmsko gradivo Slovenskega filmskega arhiva pri Arhivu Republike Slovenije, 2. dopolnjena izdaja, ARS 1998, 575 strani. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 125–126.
- 530 **Košir, Igor:** Četrti zvezek inventarja filmskega gradiva Arhiva Republike Slovenije, pripravil Ivan Nemanič, ARS Inventarji, 1998, 298 strani. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 126–128.
- 531 **Košir, Igor:** Tatjana Rezec Stibilj, Lojz Tršan, Filmsko gradivo Slovenskega filmskega arhiva pri Arhivu Republike Slovenije, tretji del. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 227–228.
- 532 **Košir, Igor:** Filmsko gradivo Slovenskega filmskega arhiva pri Arhivu Republike Slovenije, zvezek 6. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 164–166.
- 533 **Košir, Matevž:** Marianne Klemun, mit Madame Sonne konfereiren. Die Grossglockner-Expeditionen 1799 und 1800. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 235–238.
- 534 **Košir, Matevž:** Predpisi s področja arhivske dejavnosti v Sloveniji. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 174–175.
- 535 **Košir, Matevž:** Hacquetov zbornik. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 414–415.

- 536 **Košir, Matevž:** Alfred Ogris–Wilhelm Wadl (Hgg.), 100 Jahre Kärntner Landesarchiv 1904–2004. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 376–377.
- 537 **Kozina, Branko:** Zorka Skrabl, Meta Matijević: Novomeška trgovina in trgovci. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 384–385.
- 538 **Križnar, Anabelle:** Spominska knjiga ljubljanske plemiške družbe sv. Dizma. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 172–174.
- 539 **Križnar, Anabelle:** Razstavljanje arhivskega in knjižničnega gradiva ter likovnih del na papirju: standardi materialnega varovanja. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 368–369.
- 540 **Križnar, Naško:** Ivan Nemanič, Filmski zapisi Božidarja Jakca 1929–55. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 107.
- 541 **Lavrenčič, Aleksander:** Tatjana Rezec Stibilj, Slovenski dokumentarni film 1945–1958. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 103–107.
- 542 **Mikec Avberšek, Leopold:** Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 166–169.
- 543 **Mikec Avberšek, Leopold:** Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 369–373.
- 544 **Mikec Avberšek, Leopold:** Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 185–190.
- 545 **Mikec Avberšek, Leopold:** Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 168–173.
- 546 **Nared, Andrej:** Množične smrti na Slovenskem. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 265–268.
- 547 **Nared, Andrej:** Lilijana Žnidaršič Golec, Duhovniki kranjskega dela ljubljanske škofije do tridentinskega koncila. – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 155–157.
- 548 **Nared, Andrej:** Sigismund Herberstein, Moskovski zapiski. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 172–174.
- 549 **Novak, Miroslav:** Elektronski dokumenti: priročnik za arhiviste. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 381–382.
- 550 **Nusdorfer Vuksanović, Metka:** Pavel Plesničar, Ajdovščina, Pogled v njeno preteklost, Komentar objava zgodovine Ajdovščine in Šturij, za objavo pripravila Ivanka Uršič, Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Nova Gorica 1997, naklada 500 izvodov, 184 strani. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 130.
- 551 **Nusdorfer Vuksanović, Metka:** Učiteljice v šolskih klopih, zbornik ob 130. obletnici ustanovitve slovenskega učiteljskega združenja v Gorici. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 203–204.
- 552 **Otrin, Blaž:** Peter G. Tropper: Nationalitätenkonflikt, Kulturkampf, Heimatkrieg. Dokumente zur Situation des slowenischen Klerus in Kärnten von 1914 bis 1921. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 170–171.
- 553 **Otrin, Blaž:** Ehrlichov simpozij v Rimu. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 174–176.
- 554 **Pavlin, Vojko:** Zbornik Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, ob 30. obletnici ustanovitve. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 149–152.
- 555 **Pavšič-Milost, Aleksandra:** Vlasta Tul: 50 let Glasbene šole Vinka Vodopivca Ajdovščina. Izdala in založila Glasbena šola Vinka Vodopivca Ajdovščina v sodelovanju s Pokrajinskim arhivom v Novi Gorici, Ajdovščina 1998, 68 strani. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 129.
- 556 **Pavšič Milost, Aleksandra:** Dijaški dom Tolmin 1919–1999. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 232.
- 557 **Pavšič Milost, Aleksandra:** Primorska poje trideset let, Zbornik ob tridesetletnici revije 1970–1999. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 234.
- 558 **Repe, Božo:** Darinka Drnovšek, Zapisniki politbiroja CK KPS/ZKS 1945–1954, Viri 15. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 226–227.
- 559 **Ribnikar, Peter:** Vodnik po arhivskem gradivu o Sloveniji v oblastnih, okrajnih in podjetniških arhivih Češke republike. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 223–224.
- 560 **Rodman, Magda:** Lilijana Vidrih Lavrenčič, Jurij Rosa, Fran Žgur–vipavski slavček. Izbrane pesmi. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 162–163.
- 561 **Rosa, Jurij:** 50 let Srednje šole v Ajdovščini. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 179–180.
- 562 **Rosa, Jurij:** Dr. Mira Cencič, Moč domoljubja–biografija o tigrovcu Antonu Rutarju. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 416–418.
- 563 **Šenk, Tatjana:** Splošno žensko društvo 1901–1945, od dobrih deklet do feministk. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 412–413.
- 564 **Serše, Aleksandra:** Hans Bankl, Bolni Habsburžani. Bolezni in počutje vladarske rodbine. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 384.
- 565 **Serše, Aleksandra:** Dr. Fran Viljem Lipič, Osnovne značilnosti dipsobiostatike (Grundzüge zur Dipsobiostatik) oziroma predstavitev posledic zlorabe alkohola. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 427–429.
- 566 **Serše, Aleksandra:** Slavenski zbornik. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 197–200.
- 567 **Serše, Aleksandra:** Zvonka Zupanič Slavec, Ruska kapelica pod Vrščem: ob 15-letnici slovensko-ruskih srečanj (1992–2006). – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 199–200.
- 568 **Serše, Saša; Jeraj, Mateja:** Nevenka Troha, Komu Trst. Slovenci in Italijani med dvema državama. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 257–259.

- 569 **Serše, Saša:** Stane Granda, Prva odločitev Slovencev za Slovenijo–1848. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 228–230.
- 570 **Serše, Saša:** Ivanka Zajc Cizelj, Osnovna šola Celje 1777–1919. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 232–234.
- 571 **Serše, Saša:** Zbrana dela Angele Vode. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 239–242.
- 572 **Serše, Saša:** Dr. Fran Vilijem Lipič, Topografija c.-kr. deželnega glavnega mesta Ljubljane. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 409–411.
- 573 **Šilc, Jurij:** Danijela Juričič Čargo, Lilijana Žnidaršič Golec, Vodnik po urbarjih Arhiva Republike Slovenije. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 424–425.
- 574 **Simič, Vladimir:** Jože Žontar: Struktura uprave in sodstva na Slovenskem od srede 18. stoletja do leta 1848, Ljubljana 1998, 265 strani. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 124–125.
- 575 **Stariha, Gorazd:** Aleksander Žižek, Rokodelci mojega mesta. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 230–232.
- 576 **Stiplovšek, Miroslav:** Jelka Melik, V imenu njegovega veličanstva kralja! Kazensko sodstvo v jugoslovanski Sloveniji v letih 1930–1941. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 225–226.
- 577 **Stiplovšek, Miroslav:** Sejni zapisniki Narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani in Deželnih vlad za Slovenijo 1918–1921. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 157–160.
- 578 **Stiplovšek, Miroslav:** Božo Repe, Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije, I. del: Opozicija in oblast. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 162–164.
- 579 **Stiplovšek, Miroslav:** Božo Repe, Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije–III. del: Osamosvojitve in mednarodno priznanje. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 374–375.
- 580 **Stiplovšek, Miroslav:** Gašper Šmid, Uprava Dravske banovine 1929–1941. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 381–383.
- 581 **Sunčič, Vladimir:** Nastajanje Napolconove Kranjske. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 383.
- 582 **Sunčič, Vladimir:** Ivanka Počkar: Dve gasi, dva policaja, sto obrtnikov. Življenje mestnih obrtnikov od sredine 19. stoletja do druge svetovne vojne na primeru Brežic. Brežiške študije 2. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 200–202.
- 583 **Trpin, Drago:** Božo Otorepec, Dragan Matič: Izbrane listine Zgodovinskega arhiva Ljubljana (1320–1782), ZAL – Gradivo in razprave št. 19, Ljubljana 1998. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 123–124.
- 584 **Tul, Vlasta:** 100 let vrtca v Solkanu. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 238.
- 585 **Tul, Vlasta:** Šolska kronika. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 418–420.
- 586 **Tul, Vlasta:** Šolska kronika, leto 2003, letnik 12 (36), številka 1 in 2. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 384–385.
- 587 **Tul, Vlasta:** Šolska kronika, leto 2004, letnik 13 (37), številka 1 in 2. – Letn. XXVII (2005), št. 1, str. 113–114.
- 588 **Tul, Vlasta:** Zbornik o šolstvu v Vipavi, Stoji učilna zidana. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 197–198.
- 589 **Umek, Ema; Voje, Ignacij:** Daniela Juričič Čargo, Gospodarski razvoj lupoglavskega gospodarstva v 16. stoletju. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 254–255.
- 590 **Vodopivec, Jedert:** IFLA, Načela za hrambo knjižničnega gradiva in za ravnanje z njim. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 219–220.
- 591 **Vodušek Starič, Jera:** Ljuba Dornik Šubelj, OZNA za Slovenijo. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 256–257.
- 592 **Volčjak, Jure:** Damjan Hančič, Konstitucije klaris v Mekinjah in Škofji Loki. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 178–179.
- 593 **Volčjak, Jure:** Tone Krampač, Vodnik po matičnih knjigah Nadškofijskega arhiva Ljubljana. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 399–401.
- 594 **Zajc-Cizelj, Ivanka:** Zbornik Janez Puh. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 264–265.
- 595 **Zajc-Cizelj, Ivanka:** Vladimir Žumer, Arhiviranje zapisov. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 152–156.
- 596 **Žnidaršič Golec, Lilijana:** Arlette Farge: Le Goût de l'archive. – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 151–155.
- 597 **Žnidaršič Golec, Lilijana:** Janez Gregor Dolničar, Zgodovina ljubljanske stolne cerkve, Ljubljana 1701–1714. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 407–409.
- 598 **Žontar, Jože:** Janez Kopač, Lokalna oblast na Slovenskem v letih 1945–1955. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 194–196.
- 599 **Zupanič, Katja:** 120 let Turističnega društva Ptuj–1886–2006. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 387–389.
- 600 **Zupanič, Katja:** "Ne damo se!"–Slovenska osamosvojitvena vojna, dogajanje na ptujskem in ormoškem v desetdnevni vojni 1991. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 165–166.
- 601 **Zupanič, Katja:** 120 let Turističnega društva Ptuj–1886–2006. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 198–199.

Tuji časopisi in revije

- 602 **Anžič, Sonja:** Der Archivar, Mitteilungsblatt für deutsches Archivwesen, letnik 50, leto 1997, zvezki 1, 2, 4. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 138–143.
- 603 **Anžič, Sonja:** Der Archivar. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 277–280.
- 604 **Anžič, Sonja:** Der Archivar. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 254–257.
- 605 **Anžič, Sonja:** Der Archivar, Mitteilungsblatt für deutsches Archivwesen. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 185–188.
- 606 **Anžič, Sonja:** Der Archivar. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 189–191.
- 607 **Anžič, Sonja:** Der Archivar. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 430–432.
- 608 **Anžič, Sonja:** Der Archivar, letnik 56, leto 2003, zvezki št. 1–4. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 390–394.
- 609 **Anžič, Sonja:** Der Archivar. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 433–436.
- 610 **Anžič, Sonja:** Der Archivar 2005. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 207–210.
- 611 **Anžič, Sonja:** Der Archivar, 59 (2006), št. 1–4. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 177–181.
- 612 **Bonin, Zdenka:** Rassegna degli archivi di stato, letnik LVI, Rim, 1996, zvezek 1–3. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 134–138.
- 613 **Bonin, Zdenka:** Rassegna degli Archivi di stato. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 273–277.
- 614 **Bonin, Zdenka:** Rassegna degli Archivi di stato. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 249–254.
- 615 **Bonin, Zdenka:** Rassegna degli Archivi di stato. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 189–192.
- 616 **Bonin, Zdenka:** Rassegna degli Archivi di Stato. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 424–425.
- 617 **Bonin, Zdenka:** Rassegna degli Archivi di stato, letnik LXII, Rim 2002, zvezek 1–3. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 115–117.
- 618 **Drnovšek, Darinka:** Arhivski vjesnik, letnik 40/1997, Zagreb 1997. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 133–134.
- 619 **Drnovšek, Darinka:** Arhivski Vjesnik, 41/1998. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 269–270.
- 620 **Drnovšek, Darinka:** Arhivski vjesnik. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 244–247.
- 621 **Drnovšek, Darinka:** Arhivski vjesnik. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 182–184.
- 622 **Drnovšek, Darinka:** Arhivski Vjesnik. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 185–188.
- 623 **Drnovšek, Darinka:** Arhivski vjesnik. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 421–424.
- 624 **Drnovšek, Darinka:** Arhivski vjesnik, leto 46/2003. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 387–390.
- 625 **Drnovšek, Darinka:** Arhivski vjesnik 2004. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 211–215.
- 626 **Drnovšek, Darinka:** Arhivski vjesnik, 48/2005. – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 174–177.
- 627 **Drnovšek, Darinka:** Arhivski vjesnik, 49/2006. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 201–205.
- 628 **Glažar, Natalija:** Comma. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 181–185.
- 629 **Glažar, Natalija:** COMMA, 2003–1 in 2004–2. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 118–120.
- 630 **Jurkovič, Nada:** Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs, Folge 47, Graz 1997. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 131–132.
- 631 **Jurkovič, Nada:** Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs, Folge 48, Graz 1998. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 272–273.
- 632 **Jurkovič, Nada:** Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 248–249.
- 633 **Jurkovič, Nada:** Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 191–193.
- 634 **Jurkovič, Nada:** Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs. Folge 52/53, Graz 2004. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 115.
- 635 **Kolar, Bogdan:** Archiva Ecclesiae. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 257–258.
- 636 **Košir, Matevž:** Archival Science, International Journal on Recorded Information. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 181–182.
- 637 **Mlakar, Polona:** La Gazette des Archives. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 195–196.
- 638 **Mlakar, Polona:** La gazette des archives, št. 172 (1996). – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 394.
- 639 **Mlakar, Polona:** La gazette des archives, št. 173 (1996). – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 117–118.
- 640 **Mlakar, Polona:** La gazette des archives št. 174–175 (1996). – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 433.
- 641 **Mlakar, Polona:** La gazette des archives št. 176 (1997). – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 210–211.
- 642 **Mlakar, Polona:** La Gazette des archives, št. 177–178. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 201.
- 643 **Novak, Miroslav:** Šest številčk časopisa "Arhivska praksa" ob šesti obletnici arhivskih strokovnih posvetovanj v Tuzli. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 428–430.
- 644 **Nusdorfer Vuksanović, Metka:** Vjesnik istarskog arhiva. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 270–272.
- 645 **Trebše Štolfa, Milica:** The American Archivist. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 259–262.
- 646 **Trebše Štolfa, Milica:** The American Archivist. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 433–438.
- 647 **Trebše Štolfa, Milica:** The American Archivist 1999–2001. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 215–221.

- 648 **Trebše Štolfa, Milica:** *The American Archivist*, letnik 65, 2002. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 392–393.
- 649 **Tul, Vlasta:** *Vjesnik državnog arhiva u Rijeci*, zvezek XXXIX, Reka, december 1997, 572 strani. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 132–133.
- 650 **Tul, Vlasta:** *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci*. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 247–248.
- 651 **Tul, Vlasta:** *Vjesnik Istarskog arhiva*. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 193–195.
- 652 **Tul, Vlasta:** *Vjesnik državnog arhiva u Rijeci*. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 425–428.
- 653 **Tul, Vlasta:** *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci*, zvezek 45/46, Reka, december 2005. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 205–206.
- 654 **Tul, Vlasta:** *Vjesnik Istarskog arhiva, Pazin*, zvezek 8–10 (2001–2003). – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 206–207.
- Razstave**
- 655 **Anžič, Sonja:** *Slovenski šolski muzej*, Od mature do mature. Razstavni katalog št. 62, Ljubljana 1998, 205 strani. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 150.
- 656 **Babič, Gorazd; Zupanc, Jure:** *Letos 195 let, kmalu 200-letnica I. gimnazije Celje*. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 441.
- 657 **Bonin, Zdenka:** *Življenje v Kopru v času beneške nadoblasti*, razstava Pokrajinskega arhiva Koper. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 144–145.
- 658 **Bonin, Zdenka; Kontestabile Rovis, Mirjana:** *Učitelj naj bo*. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 129–130.
- 659 **Bonin, Zdenka; Kontestabile Rovis, Mirjana:** *Razstava ob 50-letnici priključitve cone B STO k Jugoslaviji*. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 129.
- 660 **Bonin, Zdenka; Kontestabile Rovis, Mirjana:** *Hrpelje skozi čas*. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 130.
- 661 **Brezovar, Marjan:** *Marko Polenšek, Novo mesto je bilo ... O letalskih napadih na Novo mesto med drugo svetovno vojno*. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 439–440.
- 662 **Breže, Borivoj:** *Prospekti mariborske industrije (1945–2005)*. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 399–400.
- 663 **Čipić Rehar, Marija:** p. Marjan Vogrin, Dragotine škofije Koper. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 128–129.
- 664 **Drole, Ernesta:** *Na Solkanskem polju je raslo mesto*, razstava Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 149.
- 665 **Fon, Miloš:** *Simon Gregorčič (1844–1906)*. Priložnostna razstava ob 100-letnici smrti. Nova Gorica 2006. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 397–398.
- 666 **Hančič, Damjan:** *Osebnosti mesta Ljubljane*. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 194.
- 667 **Hančič, Damjan:** *Razstava "Stara Ljubljana–mesto trgov"*. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 197.
- 668 **Himmelreich, Bojan:** *Voda še za v čevlji ni dobra*. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 127–128.
- 669 **Himmelreich, Bojan:** *Sonja Jazbec, Od pergamenta do e-zapisa*, razstava ob 50. letnici delovanja Zgodovinskega arhiva Celje (13. december 2006–31. maj 2007). – Letn. 30 (2007), št. 1, str. 182–183.
- 670 **Hodnik, Mira:** *Razstava "Sto let Zgodovinskega arhiva Ljubljana"*. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 145–147.
- 671 **Horvat, Mojca:** *Katalogi k razstavam v Pokrajinskem arhivu Maribor*. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 440–441.
- 672 **Horvat, Mojca:** *Razstave Pokrajinskega arhiva Maribor v letu 2004*. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 401–402.
- 673 **Horvat, Mojca:** *Ervin Hartman starejši; glasbeni učitelj, dirigent in skladatelj (1904–1988)*. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 130.
- 674 **Horvat, Mojca:** *Mariborska društva in društveno življenje pred drugo svetovno vojno*. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 130–131.
- 675 **Horvat, Mojca:** *Naših 180 let, Impol d.o.o.* – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 131.
- 676 **Horvat, Mojca:** *Poročilo o razstavi in katalogu 30 zvezkov Gradiva za zgodovino Maribora*. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 224.
- 677 **Kopač, Janez:** *Mestni trg z okolico in Ciril-Methodov trg*. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 268–269.
- 678 **Kopač, Janez:** *Ljubljanska mestna uprava od prvega župana dalje 1504–2004*. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 398–400.
- 679 **Majerič Kekec, Nataša; Hernja Masten, Marija:** *Prvi med enakimi. Funkcija župana skozi stoletja (razstava in katalog)*. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 394.
- 680 **Montanar, Ilaria:** *"Non ego, sed Deus"*. Razstava ob 130-letnici rojstva lavantinskega škofa Ivana Jožefa Tomažiča (1876–1949). – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 395–397.
- 681 **Nared, Andrej:** *Žiga Herberstein med Ljubljano in Moskvo ali arhivsko bratenje z Rusi*. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 263–266.
- 682 **Nared, Andrej:** *Slovenska mesta v kitajskih dimenzijah*. Razstava Arhiva Republike Slovenije v Pekingu. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 442–444.
- 683 **Nusdorfer Vuksanovič, Metka:** *Med nebom in zemljo*. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 282–283.
- 684 **Nusdorfer Vuksanovič, Metka:** *Artur Lokar, ajdovski notar 1904–1926*. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 396–397.

- 685 **Otrin, Blaž:** Listine imenovani ljubljanskih škofov. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 395–396.
- 686 **Pavlin, Vojko:** Zapuščina solkanske občinske pisarne 1849–1918. – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 159–160.
- 687 **Pavšič Milost, Aleksandra:** Ivanka Uršič, Srečko Kumar 1888–1954. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 125.
- 688 **Pešak-Mikec, Barbara:** Cirkus v Ljubljani do 1. svetovne vojne, razstava Zgodovinskega arhiva Ljubljana. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 150–151.
- 689 **Roblek, Polona:** Podjetništvo v Kranju od leta 1918 do nacionalizacije leta 1948. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 398–399.
- 690 **Semlič Rajh, Zdenka:** Ali jih lahko še rešimo? Konzervacija in restavracija pisne dediščine. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 121–125.
- 691 **Serše, Aleksandra:** Razstava ob 200. letnici smrti patra Gabrijela Gruberja, 24. 11. 2005–10. 1. 2006. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 222–223.
- 692 **Serše, Aleksandra:** Jana Valenčič, Miha Dobrin, Slovenci v Londonu 1991–1994. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 401.
- 693 **Šamperl-Purg, Kristina:** Janez Puh – človek, izumitelj, tovarnar. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 147–149.
- 694 **Šamperl Purg, Kristina:** Janez Puh, Johann Puch – človek, ki je svet obrnil na glavo. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 281–282.
- 695 **Šenk, Tatjana:** Razstave Zgodovinskega arhiva Ljubljane. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 266–267.
- 696 **Šenk, Tatjana:** Od sanj do resničnosti, Razvoj slovenske državnosti. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 193–194.
- 697 **Tul, Vlasta:** Razstava v počastitev 60. obletnice ustanovitve IX. korpusa NOV in POJ. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 402.
- 698 **Uršič, Ivanka:** Gremo v trg, Vipava v prvi polovici 20. stoletja skozi objektiv Ivana Možeta. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 269–270.
- 699 **Uršič, Ivanka:** Slovenska pomlad na Goriškem 1987–1991. – Letn. XXIV (2001), št. 1, str. 160–162.
- 700 **Vidrih Lavrenčič, Lilijana:** Restavrirano arhivsko gradivo Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 400–401.
- 701 **Vidrih Lavrenčič, Lilijana:** Hranilnica in posojilnica v Vipavi, Razstava ob 110. obletnici ustanovitve. – Letn. 29 (2006), št. 1, str. 223–224.
- 702 **Zajc-Cizelj, Ivanka:** Aleksander Žižek, Mesto v senci gradu. – Letn. 28 (2005), št. 1, str. 126–127.
- 703 **Zdovc, Hedvika:** Od načrta do stavbe. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 197–198.
- 704 **Zupanc, Jure:** Milko Mikola, Logotipi celjskih industrijskih podjetij. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 397–398.
- 705 **Žižek, Aleksander:** Arhiv razstavo na ogled postavi. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 208–209.

Osebnosti

- 706 **Adamič, Marjeta; Oblak Čarni, Marija:** In memoriam dr. Tone Ferenc. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 446–447.
- 707 **Benedik, Metod:** Dr. France Martin Dolinar – šestdesetletnik. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 195–196.
- 708 **Hernja-Masten, Marija; Lovrenčič, Ivan:** In memoriam Kristina Šamperl-Purg. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 204–205.
- 709 **Klasinc, Peter Pavel:** Antoša Leskovec – sedemdesetletnik. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 153–156.
- 710 **Kološa, Vladimir:** Pavel Miklič – šestdesetletnik. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 445.
- 711 **Kopač, Janez:** Dr. Vlado Valenčič. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 284–285.
- 712 **Kopač, Janez:** Dr. France Štukl – šestdesetletnik. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 199–200.
- 713 **Kopač, Janez:** Dr. France Štukl, Bibliografija. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 201–204.
- 714 **Lavrenčič, Aleksander:** In memoriam – Marjeta Vodopivec. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 405.
- 715 **Mikec Avberšek, Leopold:** Bibliografija Antoše Leskovca ob 70-letnici. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 156–159.
- 716 **Mikola, Milko:** In memoriam – Rudi Koželj (1943–2004). – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 405.
- 717 **Oblak Čarni, Marija:** In memoriam dr. Marija Verbič. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 447–448.
- 718 **Oblak Čarni, Marija:** Rozalija Lukman-Barbka (1920–2004). – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 405–406.
- 719 **Oblak Čarni, Marija; Umek, Ema:** In memoriam – prof. dr. Breda Pogorelec. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 404–405.
- 720 **Pavšič Milost, Aleksandra:** Magdalena (Manda) Čehovin – sedemdesetletnica. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 403–404.
- 721 **Šamperl-Purg, Kristina:** Mentorju prof. Antonu Klasincu, "nesojenemu arhivskemu svetniku" ob 90. obletnici rojstva. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 152–153.
- 722 **Šenk, Tatjana:** Bibliografija prof. dr. Boža Otopca od leta 1995 dalje. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 404–405.
- 723 **Tovšak, Slavica:** V spomin. Antoša Leskovca. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 211–212.

- 724 **Umek, Ema; Košir, Matevž:** Prof. dr. Božo Otorepec – osemdesetletnik. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 403–404.
- 725 **Vodopivec, Jedert; Kavs, Irena; Avguštin-Florjanovič, Blanka:** In memoriam Dragica Černec. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 437–438.
- 726 **Zajc Cizelj, Ivanka:** Aleksander Videčnik, častni član ADS – osemdesetletnik. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 271–272.
- 727 **Žižek, Aleksander:** V spomin. Ana Zupančič (*15. 5. 1950 – †30. 5. 2007). – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 211.

Pridobitve arhivov

- 728 Nove pridobitve arhivov. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 160–164.
- 729 Nove pridobitve arhivov. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 286–293.
- 730 Nove pridobitve arhivov v letu 1999. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 273–278.
- 731 Nove pridobitve arhivov v letu 2000. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 197–201.
- 732 Nove pridobitve arhivov v letu 2001. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 207–211.
- 733 Nove pridobitve arhivov v letu 2002. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 449–454.
- 734 Nove pridobitve arhivov v letu 2003. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 407–412.
- 735 Nove pridobitve arhivov v letu 2004. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 439–444.
- 736 Nove pridobitve arhivov v letu 2005. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 407–413.

- 737 Pridobitve arhivov v letu 2006. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 213–218.

Bibliografija arhivskih delavcev

- 738 Bibliografija arhivskih delavcev. – Letn. XXI (1998), št. 1–2, str. 165–173.
- 739 Bibliografija arhivskih delavcev v letu 1998. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 294–301.
- 740 Bibliografija arhivskih delavcev v letu 1999. – Letn. XXIII (2000), št. 2, str. 279–288.
- 741 Bibliografija arhivskih delavcev v letu 2000. – Letn. XXIV (2001), št. 2, str. 203–212.
- 742 Bibliografija arhivskih delavcev v letu 2001. – Letn. XXV (2002), št. 2, str. 213–221.
- 743 Bibliografija arhivskih delavcev v letu 2002. – Letn. 26 (2003), št. 2, str. 455–464.
- 744 Bibliografija arhivskih delavcev v letu 2003. – Letn. 27 (2004), št. 2, str. 413–424.
- 745 Bibliografija arhivskih delavcev v letu 2004. – Letn. 28 (2005), št. 2, str. 445–454.
- 746 Bibliografija arhivskih delavcev v letu 2005. – Letn. 29 (2006), št. 2, str. 415–428.
- 747 Bibliografija arhivskih delavcev v letu 2006. – Letn. 30 (2007), št. 2, str. 219–230.

Razno

- 748 Bibliografija dr. Eme Umek. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 4–8.
- 749 **Žontar, Jože:** Dr. Emi Umek ob življenjskem jubileju. – Letn. XXII (1999), št. 1–2, str. 1–3.

KAZALO AVTORJEV

- A**
- Adamič Marjeta, 169
- Aigner Thomas, 154
- Anžič Sonja, 155, 157, 158, 160, 163, 167, 168
- Aristovnik Bojana, 149, 159, 163
- Avguštin-Florjanovič Blanka, 154, 160, 170

- B**
- Babac Marko, 149
- Babič Gorazd, 149, 168
- Balkovec Bojan, 155
- Benedik Metod, 169
- Bizjak Žarko, 159
- Bonin Zdenka, 149, 155, 163, 167, 168
- Božič Buzančič Danica, 155
- Brezovar Marjan, 168
- Breže Borivoj, 154, 155, 168
- Brunner Walter, 149

- Budna Kodrič Nataša, 155
- Budnar Miloš, 153
- Bukošek Metka, 149, 150, 155, 157, 160, 163

- C**
- Cankar Tadej, 157
- Carucci Paola, 150
- Cova Ugo, 150
- Curk Jože, 163
- Cvelfar Bojan, 158, 160

- Č**
- Čebulj Sajko Breda, 150
- Čeh Suzana, 155
- Čelik Pavle, 150
- Čibej Nada, 157–159, 163
- Čipić Rehar Marija, 168

D

Darovec Darko, 150
Dekleva Tatjana, 155, 163
Deželak Barič Vida, 163
Dobernik Marjan, 154
Dolinar France M., 158, 163
Dornik Šubelj Ljuba, 150, 154, 155, 160
Dorsi Pierpaolo, 150
Drnovšek Darinka, 150, 167
Drnovšek Marjan, 150, 158, 163
Drobnjak Vladimir, 160
Drole Ernesta, 163, 168
Drpič Marko, 150

F

Felicijan-Bratož Suzana, 160, 163
Ferenc Tone, 150, 163
Filipič Igor, 155
Fon Jolanda, 154, 160
Fon Miloš, 163, 168
Fras Ivan, 158, 159

G

Gerdej Marijan, 158
Glažar Natalija, 150, 154, 160, 162, 167
Golec Boris, 150, 155, 156, 163
Golob Nataša, 150, 154
Gombač Maja, 156, 160, 163
Gombač Metka, 150, 156, 158, 160, 163
Gotovina Vesna, 158, 160, 162
Grabnar Mojca, 163
Graf Cristoph, 150
Granda Stane, 150
Grkman Stanka, 154
Guid Boris, 154

H

Hančič Damjan, 150, 156, 160, 164, 168
Harauer Darja, 154
Hernja Masten Marija, 150, 168, 169
Himmelreich Bojan, 154, 158, 160, 164, 168
Hodnik Mira, 158, 159, 168
Hofmann Hans, 150
Holcman Borut, 150
Horvat Mojca, 156, 160, 164, 168
Hozjan Andrej, 156, 158, 164
Hudomalj Andrej, 150

I

Ilich Iztok, 164
Ilich Maja, 156

J

Janša-Zorn Olga, 150
Jeraj Mateja, 150, 151, 156, 165
Jerše Sašo, 151

Juričić Čargo Daniela (Danijela), 151, 156, 164
Jurkovič Nada, 158, 167
Južnič Stanislav, 151, 156

K

Kačičnik Gabrič Alenka, 160, 164
Kafol Miran, 158
Kahlenberg Friedrich P., 151
Kalc Aleksej, 151
Kambič Marko, 160
Kavs Irena, 170
Keber Katarina, 156, 164
Klasinc Peter Pavel, 169
Klemenc Alenka, 151
Knehtl Brane, 154
Kolanović Josip, 164
Kolar Bogdan, 151, 167
Kološa Vladimir, 151, 158, 160, 164, 169
Kontestabile Rovis Mirjana, 156, 158, 161, 164, 168
Kopač Janez, 151, 164, 168, 169
Kopitar Adrijan, 161
Koron Alenka, 164
Košir Igor, 164
Košir Matevž, 151, 153, 156–159, 161, 164, 165, 167
Kovář Barbara, 161
Kozina Brane (Branko), 151, 157, 161, 165
Kresal France, 151
Križaj Marjana, 154
Križnar Anabelle, 165
Križnar Naško, 165
Krlin Jan, 156
Krnel-Umek Duša, 156
Kunej Drago, 151

L

Lačen Bendičič Irena, 156
Lapajne Branka, 156
Lavrenčič Aleksander, 161, 165, 169
Lovrenčič Ivan, 169
Ludvik Jana, 156

M

Maček Jure, 151, 156, 161
Majerič Kekec Nataša, 158, 168
Matijevič Meta, 151
Mavrič Darija, 161
Melik Jelka, 151, 152, 156, 161
Melik Vasilij, 152, 158
Mikec Avberšek Leopold, 165, 169
Mikola Milko, 169
Mikoletzky Lorenz, 152
Mlakar Polona, 158, 167
Mlinarič Jože, 156
Modrušan Martin, 152

Montanar Ilaria, 168
Mravlja Mija, 158, 159
Mrdavšič Aleksandra, 152

N

Nalęcz Daria, 152
Nared Andrej, 152, 156, 159, 165, 168
Nemanič Ivan, 152, 156
Novak Miroslav, 152, 162, 165, 167
Nusdorfer Vuksanović Metka, 159, 165, 167, 168

O

Oblak Čarni Marija, 152, 159, 169
Ogris Alfred, 152, 156
Ogrizek Emica, 156, 159
Okoliš Stane, 161
Otošec Božo, 156
Otrin Blaž, 165, 169

P

Pavlin Vojko, 156, 165, 169
Pavšič Milost Aleksandra, 152, 159, 161, 165, 169
Pešak-Mikec Barbara, 156, 169
Pferschy Gerhard, 152
Pirc Janez, 161
Pivk Olga, 154, 161
Planinc Lucija, 154, 161
Podbersič Renato, 160
Polley Rainer, 152
Porcedda-Mitidieri Donatella, 156
Preinfalk Miha, 156
Pucer Alberto, 161

R

Radulovič Branko, 152, 158
Rahovsky Šuligoj Tatjana, 154
Rašl Nežka, 159
Rau Selič Marta, 161
Repe Božo, 165
Rezec-Stibilj Tatjana, 161
Ribnikar Peter, 152, 153, 159, 165
Roblek Polona, 157, 169
Rodman Magda, 165
Romanovna Dolgova Svetlana, 157
Rosa Jurij, 165
Rus Janez, 157

S

Semlič Rajh Zdenka, 155, 161, 169
Serše Aleksandra (Saša), 153, 157, 161, 165, 166,
169
Simič Vladimir, 166
Sipos András, 153
Sitar Mateja, 157
Slats Jacqueline, 155
Stariha Gorazd, 153, 166

Starman Hannah, 153
Stibilj Tatjana, 153
Stiplovšek Miroslav, 153, 166
Strnad Ida, 153
Studen Andrej, 157
Suhadolnik Jože, 155
Sunčič Vladimir, 161, 166

Š

Šamperl-Purg Kristina, 162, 169
Šenk Tatjana, 153, 165, 169
Šilc Jurij, 157, 166
Škamperle Igor, 154
Škofljanec Jože, 155, 162
Školč Jožef, 162
Šmid Gašper, 153, 157, 159, 162
Šoevegeš Lipovšek Gordana (Šoevegeš), 159, 161,
162
Štrumbl Žarko, 153, 157, 159, 160, 162
Štukl France, 153
Šulek Nina, 153
Šuštar Branko, 153
Šuštar Ljiljana, 153, 159

T

Tassin Alessandra Martina, 157
Thomassen Theo, 153
Tomazhin Dakič Tatjana, 153
Tovšak Slavica, 157, 162, 169
Trebše Štolfa Milica, 153, 159, 162, 167, 168
Trpin Drago, 157, 159, 162, 166
Tršan (Teršan) Lojz, 153, 155, 157, 162
Tul Vlasta, 155, 157, 166, 168, 169

U

Umek Ema, 153, 159, 166, 169
Uršič Ivanka, 157, 169

V

Verdegem Remco, 155
Vidrih Lavrenčič Lilijana, 169
Višnikar Nataša, 154
Vodopivec Jedert, 153, 156, 160, 162, 166, 170
Vodopivec Peter, 153
Vodušek Starič Jera, 166
Vogrič Ivan, 153
Vogrin p. Marjan, 157
Voje Ignacij, 153, 157, 166
Volčjak Jure, 162, 166

W

Wadl Wilhelm, 153

Z

Zadnikar Andrej, 157
Zadravec Dejan, 157

Zajc-Cizelj Ivanka, 153–155, 157, 166, 169, 170
Zdovc Hedvika, 154, 157, 169
Zečić Dževad, 154
Zupanc Jure, 168, 169
Zupančič Pušavec Nina, 155
Zupanič Katja, 166

Ž

Žižek Aleksander, 162, 169, 170
Žnidaršič Golec Lilijana, 156, 166
Žontar Jože, 154, 159, 166, 170
Žumer Vladimir, 154, 155, 162

ARHIVSKO DRUŠTVO SLOVENIJE

1000 Ljubljana, Zvezdarska ulica 1
telefon: (01) 241 42 00
e-pošta: andrej.nared@gov.si
domača stran: www.arhivsko-drustvo.si

ZGODOVINSKI ARHIV CELJE

3000 Celje, Teharska cesta 1
telefon: (03) 428 76 40
telefaks: (03) 428 76 60
e-pošta: zg.arhiv-celje@guest.arnes.si
domača stran: www.zgarhiv.celje.si

POKRAJINSKI ARHIV KOPER

6000 Koper, Kapodistrijsov trg 1
telefon: (05) 627 18 24
telefaks: (05) 627 24 41
e-pošta: arhiv.koper@guest.arnes.si
domača stran: www.arhiv-koper.si

Enota Piran

6330 Piran, Župančičeva 4
telefon: (05) 673 28 41

ŠKOFIJSKI ARHIV KOPER

6000 Koper, Trg Brilo 11
telefon: (05) 611 72 04
telefaks: (05) 627 10 59
e-pošta: arhiv.kp@rkc.si
domača stran: www.rkc.si/arhiv-kp

ZGODOVINSKI ARHIV LJUBLJANA

1001 Ljubljana, Mestni trg 27, p. p. 1614
telefon: (01) 306 13 06, 306 13 03
telefaks: (01) 426 43 03
e-pošta: zal@zal-lj.si
domača stran: www.zal-lj.si

Enota za Gorenjsko

4000 Kranj, Sanska cesta 8
telefon: (04) 280 59 00
telefaks: (04) 202 44 48

Enota za Dolenjsko in Belo krajino

8000 Novo mesto, Skalnickega ulica 1
telefon: (07) 394 22 40
telefaks: (07) 394 22 48

Enota v Škofji Loki

4220 Škofja Loka, Partizanska c. 1c
telefon: (04) 506 07 00
telefaks: (04) 506 07 08

Enota v Idriji

5280 Idrija, Preloščeva ulica 2
telefon: (05) 372 22 70
telefaks: (05) 372 22 71

NADŠKOFIJSKI ARHIV LJUBLJANA

1000 Ljubljana, Krekov trg 1
telefon: (01) 234 75 70
telefaks: (01) 234 75 80
e-pošta: arhiv.lj@rkc.si

ZGODOVINSKI ARHIV IN MUZEJ

UNIVERZE V LJUBLJANI

1000 Ljubljana, Kongresni trg 12
telefon: (01) 241 85 80
telefaks: (01) 241 86 60

POKRAJINSKI ARHIV MARIBOR

2000 Maribor, Glavni trg 7
telefon: (02) 228 50 00
telefaks: (02) 252 25 64
e-pošta: slavica.tovsak@pokarh-mb.si
domača stran: www.pokarh-mb.si

Enota za Koroško

2390 Ravne na Koroškem, Čecovje 12a
telefon: (02) 822 05 29
telefaks: (02) 252 25 64
e-pošta: enota.ravne@pokarh-mb.si

Enota za Prekmurje

9220 Lendava, Glavna ulica 5,
Dolina pri Lendavi
telefon: (02) 575 14 05
telefaks: (02) 575 14 03
e-pošta: enota.lendava@pokarh-mb.si

NADŠKOFIJSKI ARHIV MARIBOR

2000 Maribor, Koroška cesta 1
telefon: (05) 90 80 120
telefaks: (02) 252 30 92
e-pošta: skofijski.arhiv@slomsek.net
domača stran: www.slomsek.net

POKRAJINSKI ARHIV V NOVI GORICI

5000 Nova Gorica, Trg Edvarda Kardelja 3
telefon: (05) 335 87 60
telefaks: (05) 302 77 38
e-pošta: pa-ng@pa-ng.si
domača stran: www.pa-ng.si

ZGODOVINSKI ARHIV PTUJ

2250 Ptuj, Muzejski trg 1
telefon: (02) 787 97 30
telefaks: (02) 787 97 40
e-pošta: zgod.arhiv-ptuj@guest.arnes.si;
zgodovinski.arhiv.ptuj@siol.net
domača stran: www.poetovio.net/portal

ARHIV REPUBLIKE SLOVENIJE

1127 Ljubljana, Zvezdarska ulica 1, p. p. 21
telefon: (01) 241 42 00
telefaks: (01) 241 42 69
e-pošta: ars@gov.si
domača stran: www.arhiv.gov.si

Oddelek za dislocirano arhivsko gradivo I

1000 Ljubljana, Kongresni trg 1
telefon: (01) 241 42 91

Oddelek za dislocirano arhivsko gradivo II

1000 Ljubljana, Kongresni trg 1
telefon: (01) 241 42 87

INSPEKTORAT RS ZA KULTURO IN MEDIJE

1000 Ljubljana, Metelkova 4
telefon: (01) 478 79 01

K

II 573/2009

930.25

120090150,1

COBISS

